

ממרנן ורבנן גדולי ומאורי הדור

זכרה עשרת ראשנו
הגנו מבטים מרה את הסתלקותו של
גאון עיונו מאור עינינו מרן הגאון החסיד
הרב רבי **אברהם ישעי' קרליץ**
בעל ה"חזון איש" זצוק"ל.
בדול כיום שבייני אין מנתח לנו
קבוצת חסד חיים

הודעה משמחת

משלימים את הסדרה

לקראת יום היארצייט השני של מרן

רבנו **הגראי"ל שטינמן** זיע"א

אנו עומדים להוציא את הספר **כאיל תערוג**

עצות הדרכות ועובדות בתהלוכי החיים

הפרטיים והציבוריים,

ובו קרוב ל-800 עמ', מלאים בהדרכות בענייני אברכים, אמונה, חינוך, ישיבות, הנהגת הדור, קירוב רחוקים, בין אדם לחבירו וכו'.

ספר המקיף ביותר שיצא עד עתה מתורתו והדרכתו של רבנו זיע"א.

ועל כן אנו פונים לנדיבי עם להיות שותפים עמנו בתרומות ובהנצחות, למען נוכל למכור את הספר במחיר השווה לכל נפש.

המעוניינים:

- **נא לפנות למערכת 052-7680034** או במייל המערכת.
- ניתן לשלם גם **בתשלומים בעמדות "נדרים פלוס"** ברחבי הארץ, באמצעות לחצן **קופות נוספות**, בחיפוש יש להקיש **כאיל תערוג**.
- כמו"כ ניתן לתרום דרך **המערכת הטלפונית הממוחשבת 24 שעות ביממה**, בחיגול לטל' 03-7630585 שלוחה 198. ולעדכן בטל המערכת 052-7680034 על ההנצחה.

ובזכות תרומתכם ונדבות לבכם נזכה להוציא מתורת רבנו זיע"א, וברכתו תעמוד לכם בכל העניינים.

בברכה

מערכת כאיל תערוג

לכל הקוראים והלומדים החשובים שליט"א

לקראת השנה החדשה הקדישו ע"ג הקבצים

את יקיריכם באחת משבתות השנה,

ותזכו להיות שותפים בזיכוי הרבים הגדול

להגדיל תורה ולהאדירה.

הקבצים הבאים

י"ח חשון	ורא	א' אייר	תזריע מצורע
כ"ה חשון	חיי שרה	ח' אייר	אחרי מות-קדושים
ב' כסלו	תולדות	ט"ו אייר	אמור
ט' כסלו	ויצא	כ"ב אייר	בהר בחוקותי
ט"ז כסלו	וישלח	כ"ט אייר	במדבר
כ"ג כסלו	וישב	ז' סיון	חג השבועות-נשא
ל' כסלו	מקץ-חנוכה	י"ד סיון	בהעלותך
ז' טבת	ויגש	כ"א סיון	שלח
י"ד טבת	ויחי	כ"ח סיון	קרח
כ"א טבת	שמות	ה' תמוז	חוקת
כ"ח טבת	וארא	י"ב תמוז	בלק
ו' שבט	בא	י"ט תמוז	פינחס
י"ג שבט	בשלח	כ"ו תמוז	מטות מסעי
כ' שבט	יתרו	ד' אב	דברים
כ"ז שבט	משפטים	ט' אלול	כי תצא
ד' אדר	תרומה	ט"ז אלול	כי תבוא
י"א אדר	תצוה	כ"ג אלול	נצבים וילך
י"ח אדר	כי תשא	א' תשרי	ראש השנה
כ"ה אדר	ויקהל פקודי	ח' תשרי	האזינו-שבת שובה - יו"כ
ג' ניסן	ויקרא	ט"ו תשרי	חג הסוכות

להקדשות/לפניות

להקדשות ע"ג הקובץ / למעוניינים לפתוח מוקד הפצה באיזור מגוריהם / לשאר ענייני הקובץ - ניתן לפנות למו"ל:

טל': 053-3145900

פקס: 077-2092005

מייל: k.gilyonot@gmail.com

כתובת: רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

לתשלום/לתרומות

במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבהכ"נ:

יש לבחור בלחצן קופות נוספות,

חיפוש, ולכתוב קובץ גליונות.

בטלפון:

נדרים פלוס: 03-7630585 שלוחה 486

קהילות: 073-2757000 שלוחה 4311

בהעברה בנקאית:

מרכנתיל-17 | סניף: 745 | מס' חשבון: 71262

ע"ש קובץ גליונות

יו"ל בסיוע: יתדות תשמו להחדרת ערכי היהדות ע.ר.

גיליון מס' 350 | פרשת לך לך
תש"פ שנה שביעית

לזכות ידידינו החשוב
ה"ר ישיעיהו אפשטיין שליט"א
שזוכה לשמש את רבינו עשרות בשנים
לרגל שמחת נישואי בנו נ"י

דברי עשי"ה

ממרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א

מענייני הדפשה

"ויאמר ה' אל אברהם" (יב, א)

במדרש (בראשית רבה לט, א): לפי שהיה אבינו אברהם אומר תאמר שהעולם הזה בלא מנהיג, הציץ עליו הקדוש ברוך הוא ואמר לו אני הוא בעל העולם.

אמר רבינו בשם החזון איש: מה ההבדל בין תקופתנו וימים מקדם - פעם היו יכולים לעצום עיניים ולראות את בורא העולם. היום, צריך לפקוח עיניים כדי לראותו - אבל אם רק נפקח עיניים, לא נוכל שלא לראותו!

(תורת חיים ע"פ אהל משה)

"ומבית אביר" (יב, א)

הגאון רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל (מדרש יהונתן, לך לך) כתב, שלפיכך נצטוו אברהם אבינו לעזוב את בית אביו, לפי שההלכה היא, שאם הבן גדול בתורה יש לחוש לבזיון התורה אם יתבזה הבן לפני אביו עם הארץ בשימוש, ויש להם להתרחק זה מזה כדי שלא יקל אחד מהם בכבודו פני חבריו (יורה דעה רמז).

רבינו סיפר שיהודי קשיש בשם רבי צבי היה נכנס לשיבת לומז'ה ללמוד, ונכנס עמו בדברים. בין השאר תמה על סיפור הגמרא (נדרים סו ע"ב) באותו אדם שאמר לאשתו: קונם שאין את נהנית לי עד שתטעימי תבשילך [שכפי הנראה אי אפשר היה לטעמן] לרבי יהודה ולרבי שמעון. רבי יהודה

טעם. אמר: קל וחומר, ומה לעשות שלום בין איש לאשתו אמרה תורה שמי שנכתב בקדושה ימחה על המים, אני על אחת כמה וכמה. רבי שמעון לא טעם. אמר: ימותו כל בני אלמנה ואל יזוז שמעון ממקומו. תמה רבי צבי: מדוע רבי שמעון לא טעם? מה היה איכפת לו לטעום ולהתיר אשה לבעלה. השיבו רבינו: אדרבה, להבין צריך את רבי יהודה שטעם! רבי שמעון, מובן - הגע עצמך, שאחד יאמר לאשתו: הרי את אסורה עלי עד שהחזון איש יסתובב ברחוב רבי עקיבא בבגד שינה, וכי תעלה על דעתך שיידרש לעשות כן. לא זו בלבד שאינו חייב, אסור הדבר משום בזיון כבוד התורה! לכן סירב רבי שמעון למלא אחר גוזמת הבעל! וסיפר רבינו מעשה רב -

חקלאים שומרי שביעית נקלעו למצוקה והחזון איש שעודדם והמריצם שלח את רבי זליג שפירא להשיג עבורם תרומות. התקופה היתה דחוקה והמשימה קשה. אמר לו גביר אחד: אני מוכן לתרום את כל הסכום הנדרש בתנאי שתערך אסיפה בביתי והחזון איש ישתף בה, ולו לשתי דקות בלבד. סיפר רבי זליג לחזון איש, שלא הסכים בשום פנים ואופן. סבור היה שזה ביזוי כבוד התורה, ואותו יהודי נפגע ולא תרם פרוטה.

(תורת חיים ע"פ מאורי הפרגוד)

עלי דעה

בדין פרקדן

נדה י"ד א' ריב"ל לייט אמאן דגני אפרקדי איני והאמר רב יוסף פרקדן לא יקרא ק"ש הא מגנא שפיר דמי לענין מגנא כי מצלי שפיר דמי לענין ק"ש כי מצלי אסור כו'. מבוי דגם לשכב בלי שינה אסור דאל"ה לא פרך מידי דמה ענין זה לק"ש (וכן העיד הר"ג נדל זצ"ל בשם מרן החזו"א זצ"ל וכן שמעתי מאמור"ר זצ"ל בשם רבנו ה"ט"ז), ואע"ג דהטעמים שכי' רש"י ותוס' כאן ובברכות י"ג ל"ש אלא בשינה כבר כ' בתוס' ר"י החסיד שם דחייש' שמא ישן ומוכח מדבריו להדיא דאסור אפי' בלא שינה מדכ' שמא ישן וכ"ה להדי' בקיצור פסקי הרא"ש בברכות וכן מבוי באו"ז הל' ק"ש, ומה שהזכיר שם הישן וכן ברמב"ם ושו"ע הזכירו שינה וכן ל' רש"י בברכות הוא אורחא דמילתא ועוד

שהרי הטעם שמא ישן, (ואולי דרך עראי בעלמא אין איסור רק בשוכב בקבע קצת שיש לחוש שמא ירדם וגם לקרות ק"ש הוא בקבע יותר), וכן משי"כ בשה"צ ס' רל"ט היינו אפי' לישן תפס ל' הפוסקים והיינו כ"ל ולא מציונו שום פוסק שכי' בפירוש דוקא שינה ולא שכיבה. ובאמת ל' גני לא קאי כלל על שינה רק על שכיבה ע' סנהדרין ק"ח ב' דגני בספוא דתיבותא ולא מיירי שם בשינה שהרי דיבר עמה וזמן האכילה ה' וכן בתרגום שני אסתר עה"פ בהראותו ע"ש אלא דבגמ' משמש זה בכ"מ גם על שינה בל' מושאל מפני שכל הישן שוכב, ובספר שונה הלכות ס' רל"ט דין ג' כתב וז"ל ומוכח בגמ' דאפי' שכיבה בלא שינה אסור וכן העידו בשם מרן החזו"א זצ"ל עכ"ל.

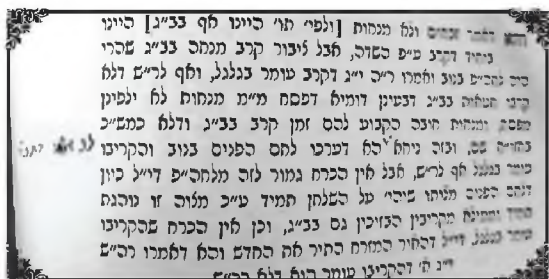
(שיח השדה ח"ג ברכות י"ג ב' ע"ש עוד)

הגהות בכת"ק מרן הגאון האדיר

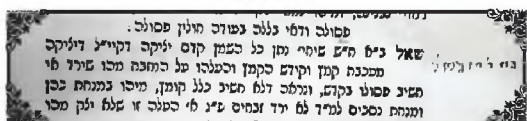
רבי חיים קניבסקי שליט"א

על גליונות החזו"א והאבי עזרי של

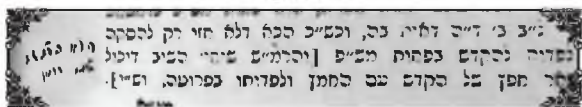
(שייך למש"כ בדרך איש פ"ב ס"ז בבאוראים)

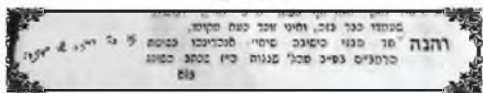
חזו"א קדשים בליקוטים ס"ו סק"א
"זה שאלתי בעזה"י"

חזו"א מנחות ס' ב"ה ססק"ו
"הוא ר' חיים גריינימן נ"י"

חזו"א או"ח ס' קכ"ב בהערות לפסחים כ"ט ב' סוד"ה ומשי"כ
"הוא הרב ש"ב שלמה ברמן"

אבי עזרי פ"א מאיסורי ביאה ה"ב
"זה ה' הערה שלי בעזה"י"

תודתנו להג"ר **אורי טיגר** שליט"א
על שמסר לנו הגהות מרן שליט"א על הגליונות
מתוך קונטרס **דרך איש** מהדורה שלישית
העומד לצאת לאור

להצטרפות לרשימת מקבלי הגליון במייל ניתן לשלוח בקשה לכתובת: divreysiach+subscribe@googlegroups.com
ניתן לתרום ולהקדיש ע"ג הגליון לע"ג, לרפואה ולהצלחה וכד', נשמח לקבל עובדות, הנהגות, ושונות מרבינו.

התלמוד הירקני - פרק א' - לאמיתה של חינוך

הילד קולט איפה הרמאות

אחד הדברים שהכי בלטו בחינוך הילדים אצל רבינו, היה דגש סביב נושא האמת והשקר. לא היה מושג להעלים עובדות או לשנות מן האמת. האמת יפה מספיק מכדי שיוצטרכו לצפות אותה בשקר.

יסוד הדברים הוא מדברי הגמרא בסוכה דף מ"ז ע"ב, שם מובאים דברי רבי זירא שאמר, אל לו לאדם להבטיח לבנו דבר ואחרי זה הוא לא יתן לו, כי הוא מלמד אותו על ידי זה להיות שקרן, שנאמר למדו לשונם דבר שקר לא ליקני איניש הושענא לינוקא.

שאל רבינו שליט"א, זה הכל? וכי הציווי 'מדבר שקר תרחק' לא מספיק? האם כל מה שהוא צריך לעמוד בדיבורו זה כדי שלא ללמד אותו להיות שקרן, ומה עם איסור שקר?

ועונה: התורה דיברה בתביעת ממון או בבית דין, או אם מפסיד לשני, אבל סתם שקר של בין אדם לחבירו לא מצינו מפורש לאיסור, והוא איסור מדרבנן ולכן יש מקומות כמו מפני דרכי שלום ועוד אופנים שלא אסרו (ראה בביאורו על מסכת כותים סימן ל'), אבל כשמבטיח לילד ולא מקיים מדגיל את הילד להיות שקרן, ובוה צריך להזהר יותר. כדי לא להרגיל את הילד להיות שקרן, על האדם להרגיל את עצמו תחילה לא לשקר, אלא לעמוד תמיד בדיבורו גם אם לא תמיד זה נראה קל ומשתלם.

שקר - מיותר ולא מועיל

אבא לילד שהלימודים קשים עליו, ניגש ושאל את רבינו אם מותר לו לשקר לבנו ולומר לו כי המחנך דיבר בשבחו, ושפלוני אמר שהוא מצטיין וכו' כדי לעודד אותו להמשיך ללמוד, ועל ידי המחמאות הוא יעשה עוד מאמצים כדי להביא הישגים.

על אתר השיבו רבינו: אסור לעשות את זה, וגם זה לא יביא תועלת, כי משקר לא מרויחים.

איך כן לנהוג? החכם עיניו בראשו, יש מספיק אופנים ונכונים לעודד בהם את הילד, לפעמים די כמה שמוסרים לילד דרישת שלום חמה מהמחנך ולהוסיף כמה הוא דואג לו ורוצה בתועלתו, כדי לעודד בכך את התלמיד.

ואגב, את ספרו אורחות יושר פותח רבינו במעלת מדת האמת, ומביא שם מדרש לא ידוע, שבו כתוב שאת הכל ברא הקדוש ברוך הוא חוץ מן מדת השקר ומדת העולה, שלא ברא ולא עשה אותם הקדוש ברוך הוא. כלומר, שכל המדות הרעות יש בהן צורך לעולם לפעמים, אבל מדת השקר, כ"ב מיותרת היא, שאם בני אדם לא היו חוטאים אין בזה שום צורך לעולם.

הכלל: בחינוך הילדים יש להזהר שבעתים ולא לומר דברי שקר, לא לרמות את הילד וגם לא לשקר אותו, כי בזה מדגיל אותו להיות שקרן ורמאי, וירמה על עצמו ועל הוריו.

ביצד חינוך החפץ חיים את בתו

סח רבינו שליט"א: שמעתי כי באחד הפעמים שהגיע מן הדפוס ספרי משנה ברורה, רצה החפץ חיים לעבור על כל ספר לחוד ולראות שהוא מוגה מטעויות ושלא חסר בו דפים וכו', לשם זה הוא ביקש מבתו, שהיתה נערה, שתעזור לו להגה ספרים.

הבת, כנראה מיהרה ללכת למקום אחר, ואמרה לו, אבא, כשאחזור

הביתה אבדוק עבורך אפילו מאה ספרים.

בהמשך היום, כשהיא חזרה הביתה, מוצאת הבית ערימה גדולה מאוד של ספרי משנה ברורה, הממתינים לה להגהה...

הבת התפלאה. היא שאלה את אביה למה הוא הגיע לה כ"ב הרבה ספרים, תשובתו של הגאון הצדיק בעל החפץ חיים לא איחרה לבוא "הלא אמרת שתבדקי מאה ספרים כשתחזורי, אז ספרתי מאה ספרים ושמתני על השולחן".

כי בכל מה שקשור לאמת ושקר, הן בערך והן באילו, על האדם לעמוד במילותיו ולקיים את דיבורו.

תמונה נדירה: רבינו עם תלמיד, מונה באצבעות ידו כמה שאלות כבר שאל, כפי שהתנה מראש.

כך דקדק רבינו על כל שאלה של התלמיד...

עובדא הוה, ואל רבינו הגיע תלמיד חכם לשאול מספר שאלות, מכיון שהכירו היטב וידע שהוא שואל הרבה שאלות, התנה עמו רבינו מראש, שישאל חמש שאלות בלבד.

השואל התחיל לשאול, ורבינו פתח את חמש אצבעות ידיו, ומונה אחת לאחת... כשהגיעו לחמישי, התחכם הלה ואמר שיש לו רק שאלה אחת אחרונה...

הגיב לו רבינו, לשאלה אחת יש לי עדיין פנאי, אולם מה אעשה ולך כבר אסור לשאול כי אסור לשקר, עליך לעמוד במילתך...

רבינו מעיין בספר משנה ברורה עתיק שברשותו.

ליצירת קשר: ✉ ig0533145900@gmail.com

✡ רבי יהודה הנשיא 52 בני ברק

☎ 053-3145900 📠 077-2092005

ניתן לתרום גם במכשירי "קהילות" ו"נדרים פלוס" בבתי הכנסת,

יש ללחוץ על לחצן 'קופות נוספות' ובחיפוש 'דברי שי"ח', או בטלפון:

נדרים פלוס 03-7630585 שלוחה-1586

קהילות 073-2757000 שלוחה-4310

דרכי החיזוק

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) - שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

• שיחת מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א •

ומשה רבינו חשב בתחילה שהדין יהיה בו או באהרן, שהם גדולי הדור, אבל כשמתו נדב ואביהוא ראה שהכוונה הייתה אליהם, שהם גרמו במיתתם שכל הציבור התעורר מאד, כמו שכתוב (ויקרא שם ו) ואחיכם כל בית ישראל יבכו את השריפה אשר שרף השם, והם עשו את המתיירה מתעלה ומתקלס ובזכותם הייתה השראת השכינה, וזכו במיתתם לגרום לזה מה שמשוה ואהרן לא זכו בחייהם.

וכך גם אם יש אסון ומידת הדין באדם חשוב ובעל מדרגה, זהו כדי שהציבור יתעורר, כמו שמצינו בגמרא כתובות דף ח' שאחד מן האמוראים נפטר בנו הצעיר, וניחמוהו ואמרו לו "חשיב את לאתפסי אדרא", ופירש רש"י: חשוב אתה למעלה לתופסך ואת בניך בעוון הדור דקיימא לך בזמן שצדיקים בדור צדיקים נתפסים על הדור. והיינו מפני שהדור צריך התעוררות וחיזוק, וצריכים כפרה לכפר, והכפרה היא על ידי התיקון, שמתעוררים לתקן מחמת מידת הדין הפוגעת בצדיקים. **כאשר הדור הוא במדרגה נמוכה וצריכים לקבל מדרגה יותר גבוהה אזי אם נפטר מישוה חשוב, הדור מתעורר מזה ומתחזקים בתורה ויראת שמים ומידות טובות.** זהו הענין של מה שקרה בסוף בין הזמנים.

ומצינו עוד בגמרא (מו"ק כא, ב) מעשה ומתו שני בניו של רבי עקיבא ובאו כל ישראל ללוותם, ועמד רבי עקיבא על ספסל גבוה ואמר, אחינו בית ישראל בשביל מי באתם, אם בשביל שאני עקיבא הרי יש עוד רבים בשוק שנקראים כן ומה ההבדל ביני לבינם, אלא כך אמרתם "תורת אלוקיו בלבו", היינו שבאתם לכאן מפני התורה שיש בי, שרבי עקיבא הוא גדול בתורה, גדול הדור, ובאתם לכבוד התורה, וכיון שכן "מנוחם אני", רבי עקיבא קיבל תנחומין, אף על פי שאמרו (אבות ד, יח) ואל תנחמו בשעה שמתו מוטל לפניו, אחרים לא מנחמים אותו, אבל הוא מנחם את עצמו, ורבי עקיבא התנחם בזה שבאו כל ישראל לכבוד התורה.

והענין מבואר יותר באריכות בילקוט פרשת יתרו ובמסכת שמחות פ"ח, שרבי עקיבא התנחם מפני שראה בזה את מדרגתם של בניו, שהם גרמו במיתתם את כל הכבוד התורה הגדול הזה, כמו נדב ואביהוא שגרמו במיתתם התעוררות לכלל ישראל, ואם יש להם זכות לגרום כבוד התורה גדול כזה על ידי מיתתם, אפילו שזה לא בכונה, אבל כיון שסוף סוף זה נגרם על ידם, סימן שיש להם עוד זכויות קודמות לא ידועות שמחמתן זכו לזה, וזו הייתה נחמתו של רבי עקיבא שראה כמה שהם בעלי זכויות שבזכותם יש כבוד התורה, וזכו להשפיע מה שאחרים לא זכו, אפילו רבי עקיבא עצמו, שהיו לו כ"ד אלף תלמידים, זה לא היה אותו כבוד התורה כפי שהיה במיתת בניו שבאו כל ישראל לכבוד התורה.

וכך גם עכשיו, אלו שמידת הדין פגעה בהם זכו והשפיעו זכויות.

עוסקי התורה מזכים את כלל ישראל

וכעת שהתחיל הזמן ב"ה הרי אנחנו עוסקים בתורה והננו מזכים בזה את כל הציבור, שזכות התורה משפיעה! וכבר הזכרנו מדברי החזו"א באגרת (ח"ג סב) שבמקום שיש בעל תורה אמיתי זה משפיע ורואים את ההשפעה, מי שהוא בעל תורה אמיתי, בעל מדרגה, משפיע בלי שידבר, עצם מה שהוא נמצא ועוסק בתורה, הנהגתו משפיעה השפעה של תורה.

וכמדומני שרואים זאת, בבני ברק שיש בה הרבה לומדי תורה, ויש גם חילוניים בבני ברק, החילוניים האלו שגרים בסביבת בני תורה יש להם לב אחר, ואינם כמו מי שגר ברמת גן למשל, כי הם מושפעים מבני התורה ומחשיבים יותר תורה, שהתורה משפיעה על המקום, וידוע שבמקום שיש ישיבה זה משפיע על כל המקום, ואם מוציאים את הישיבה מסלקים את הקדושה מהמקום. זהו הענין של זכות התורה והשפעתה.

וממילא הרי אנחנו עוסקים בתורה, וכל אחד ואחד לפי מדרגתו כמה שהוא יכול ללמוד, כמו שכתב המסילת ישרים בסוף הספר שאפילו מי שעוסק במלאכה פחותה לפרנסתו, אם הוא לומד ועוסק בתורה כמה שהוא יכול בכל זמן פנוי שיש לו, הרי הוא מזכה בזה את הרבים ומשפיע על המקום ומשפיע ונותן זכות קיום למקום.

נמצא שכולנו, אלו שעוסקים בתורה, מזכים את כלל ישראל! והחזון איש שם כתב שבעל תורה אמיתי משפיע בסביבתו השפעה ניכרת, אך כתב שם

סכנת ההפסקה מלימוד התורה

נגמר הבין הזמנים וכבר התחיל הזמן. בין הזמנים זה זמן מאד לא פשוט, שהיו בו אסונות, גם בבין הזמנים הזה, ביום האחרון היה אסון, שנהרג צעיר בעל מדרגה, כי בבין הזמנים לומדים פחות, ואין זכות תורה, ובזמן שהציבור לומד ויש הרבה שלומדים יש זכות התורה, וזכות התורה נותן חיים טובים, אבל כשלומדים פחות חסר זכות התורה.

וכבר סיפרתי מעשה שהיה שפעם עמדו בצבא לעשות פעולה מסוכנת קצת, ורצו ברכה אצל הצדיק מנתיבות הבבא סאלי, ונסעו אליו שיברך אותם שיצליחו, שלא יהיו אסונות, ושאל אותם באיזו שעה הם עושים את הפעולה, ואמרו לו בשתיים בצהריים, ואמר להם שלא כדאי שיעשו בשעה זו, כי אז בישיבות וגם בכוללי האברכים זה זמן של מנוחה שאוכלים ונחים וחסרה זכות התורה, וכדאי שיעשו יותר מאוחר בשעה ארבע שכבר כולם לומדים, או יותר מוקדם לפני שתיים, בזמן שעוסקים בתורה, שאז יש זכות התורה. אפילו באותו היום שעסקו בתורה, אם יש זמן שפחות עוסקים בתורה, חסרה אז זכות התורה, וזה מסוכן.

ואף על פי שכתב הרמב"ם (הלכות דעות ג, ג) שמי שישן לשם שמים כדי שיהיה לו כוח למחר לקיים תרי"ג מצוות, השניה שלו היא עבודת השם, והוא עובד השם בשינתו, מפני שהשניה היא לצורך העבודה.

וכן מצינו בשלוחי מצוה שפטורים מן הסוכה אפילו בשעת שינתם וישנים חוץ לסוכה, והטעם לזה כתב המרדכי (סוכה סימן תשמ) "משום דכשנחים וישנים בלילה להנאתם יכולים לעסוק למחר טפי והוי הכל בכלל עוסק מצוה", והיינו כי על ידי השינה הזאת יוכלו למחר לקיים את המצוה יותר בשלמות, וכיון שהשינה היא לצורך המצוה נקראים גם בשעת השינה "עוסקים במצוה"! וכן כל דבר שהוא לצורך המצוה, אם הכוונה היא לצורך המצוה, זה נקרא שעוסקים במצוה.

ואם כן נמצא שגם מי שנה בצהריים עם כוונה לצורך התורה, כדי שיוכל אחר כך להמשיך ללמוד, וישן לפי הצורך ולא יותר, בלי היסח הדעת ובלי פריקת עול, ברצינות, כפי הצורך בשביל בריאות הגוף, הרי הוא עוסק במצוה ואין בזה חשש.

אבל בדרך כלל למעשה רק יחידים עושים כך, ואצל רוב הציבור בזמן המנוחה יש היסח הדעת, ואין כל כך שייכות לתורה, ולכן בזמן הזה חסרה זכות התורה, גם באותו היום שלמדו.

וכל שכן בבין הזמנים, אפילו שיש ישיבות בין הזמנים ויש זמנים שלומדים, אבל זה לא באותה ההתמדה כמו באמצע הזמן, וחסרה זכות התורה, לכן בבין הזמנים קרו אסונות, וכאמור גם בבין הזמנים הזה ביום האחרון קרה אסון, וכן היה גם לפני הרבה שנים שהיה פעם אסון ביום האחרון של בין הזמנים, שאדם צעיר נהרג, מטיוול.

והסיבה ביום האחרון, כי אז כבר החטא יותר חמור, שכל יום נוסף שעובר עם ביטול תורה זה עוד חטא, וביום האחרון כבר החטא גדול יותר, ומחמת זה יש מידת הדין, רחמנא לצלל.

מידת הדין לעורר את הציבור

ומידת הדין אינה סתם עונש על העבר, אלא כל עונשי שמים הם לצורך תיקון, והעבר גורם את העונש כדי שמכאן ולהבא יהיה טוב, עם התנהגות טובה, והמטרה היא שיתעוררו וילמדו מזה.

כמו שמצינו בנדב ואביהוא שהקריבו אש זרה וימותו לפני השם, וכתוב שם (ויקרא י, ג) שמשוה רבינו אמר לאהרן "הוא אשר דיבר השם לאמר בקרובי אקדש", ופירש רש"י, היכן דיבר? בפרשת תצוה (שמות כט, מג) ונועדתי שמה לבני ישראל ונקדש בכבודי, אל תקרי בכבודי אלא במכובדי, ורמז בזה שביום הקמת המשכן ימותו המכובדים הכי חשובים שבכלל ישראל, ועל ידי זה תשרה השכינה במשכן.

ומביא רש"י שם מדברי חז"ל שכשהקב"ה עושה דין בצדיקים מתיירא מתעלה ומתקלס, כלומר שכאשר מידת הדין פוגעת בצדיקים, הציבור מקבל יראת שמים, 'ומתעלה' זו מדרגה יותר גבוהה, 'ומתקלס' עוד יותר, כאלו מדרגות הציבור מקבל, ובשביל השראת השכינה במשכן היו צריכים זכויות ומדרגה, ועל ידי הדין בצדיקים זכו לזה.

הפיכת המעשים הגשמיים למצוות

ונזכיר עוד בענין מה שהבאנו מדברי הרמב"ם שמי שישן לשם שמים השינה שלו היא עבודת השם, וכבר הארכנו בזה בשבוע שעבר כי אמנם הרמב"ם כתב לגבי שינה, אבל כך היא המידה גם בכל צרכי גופו של אדם, אם הוא עוסק בהם מפני שהוא חייב להיות בריא לעבודת השם, וכגון מה שהוא אוכל, אם הוא אוכל מפני שחייב לאכול, כמו חייל בצבא המלך שאם לא יאכל לא יהיה לו כוח למלא את תפקידו, נמצא שהוא עוסק במצוה, וכמו שהשינה היא מצוה כך גם אכילתו היא מצוה.

אבל זה תלוי מה הכוונה, מדוע הוא אוכל ומדוע הוא ישן, כי אם ישן סתם מפני שהוא רוצה לישון אין זו עבודת השם, אבל אם כוונתו היא לצורך תרי"ג מצוות זה עבודת השם, וכן כשאוכל, אם הוא אוכל מפני שרוצה לאכול, זו לא עבודת השם, אבל אם הוא אוכל מפני שחייב לאכול, הרי הוא כבר נחשב לעוסק במצוה בזה.

וכאמור הרמב"ם כתב לגבי שינה, שאינה פעולה, והיא בשב ואל תעשה, קל וחומר אכילה שהיא פעולה בקום ועשה, אם זהו החשבון והכוונה, לצורך עבודת השם, זה אותו הדבר, ונחשב בזה עובד השם.

וכבר הזכרנו בזה מה שאמרו (יומא עא, א) שהרצוה לנסך יין על גבי המזבח בזמן הזה שאין מזבח ואין נסכים, ימלא גרונו של תלמידי חכמים יין, היינו שיתן יין לתלמידי חכמים לשתות, וזה נחשב כנסכים על המזבח, כי תלמיד חכם בעל תורה אמיתי כשהוא שותה יין כוונתו לשם שמים כדי שיהיה לו כוח לעסק התורה ותרי"ג מצוות, ונמצא כי שתיית היין אצלו היא עבודת השם, וזהו כמו נסכים שהם גם כן קרבן ועבודת השם, ונחשב בזה שהביא קרבן, וכמו בנסכים שההכנים מקריבים את הקרבן ובעל הקרבן הוא המביא, כך גם כשתלמיד חכם שותה את היין, מי שהביא את היין הוא כמביא קרבן, שהיין מביא לידי עבודת השם.

ובדרך זו אפשר להפוך את כל המעשים הגשמיים הפשוטים למעשי מצוה, מכיוון שהם צרכי הגוף, והגוף צריך את זה בשביל בריאותו לצורך עבודת השם, וכאשר זו הכוונה הרי זה עבודת השם.

וכן מצאנו הלכה פסוקה בשולחן ערוך (או"ח לח, ח) "כותבי תפילין ומזוזות הם ותגריהם ותגרי תגריהם וכל העוסקים במלאכת שמים פטורים מהנחת תפילין כל היום, וזולת בשעת קריאת שמע ותפילה", והרמ"א שם הוסיף: "וואם היו צריכים לעשות מלאכתן בשעת קריאת שמע ותפילה, אז פטורים מקריאת שמע ותפילה ותפילין", ובמשנה ברורה כתב בשם מגן אברהם: "דווקא אם עיקר כוונתם כדי להמציאן למכור למי שצריך להם, אבל אם עיקר כוונתם רק להשתכר לא מיקרי עוסק במצוה".

והיינו שאלו שעוסקים במכירת תשמישי קדושה נקראים בזה עוסקים במצוה ופטורים מן המצוה, כי בעיסוקם הם מזכים את הציבור במצוות, אך זה תלוי מה הכוונה, אם כוונתם לשם פרנסה, או שלקחו את המקצוע הזה בשביל לזכות את הרבים ורק מפני שצריכים פרנסה הם גם לוקחים תשלום עבור זה, הכל תלוי מה הכוונה!

וכבר סיפרנו המעשה ממרן המשגיח בעל אור יחזקאל זצ"ל שאמר פעם לאח שטיפל בו בבית החולים, דע לך שאתה עושה כל היום חסד ומעשים טובים, ואמנם זוהי גם הפרנסה שלך, אבל אם תחשוב שהעיקר הוא המעשים הטובים, תזכה! כי הכל תלוי כפי הכוונה מה שאדם חושב. וכן סיפרתי שאמרתי זאת לנהג מונית, שידע ויחשוב כי הוא עושה חסד עם הציבור כל היום, ומצא חן בעיניו.

ועוד הוא סיפר לי, כי הוא שם לב שמי שמוותר מרוויח תמיד, וראה זאת בעצמו, שבחברת המוניות יש סדרן שנותן לכל נהג נסיעות לפי התור שלו, ופעם אחת כשהגיע התור שלו דילג עליו הסדרן ונתן לנהג אחר במקומו, והוא ויתר ושתק ולא אמר כלום, ומיד לאחר מכן שכבר לא היה עוד למי לתת במקומו, הגיעה נסיעה ארוכה מאד עם רווח כספי גדול, והוא זכה בזה, מפני שהוא שתק וויתר.

זה הכלל, שמי שמוותר מרוויח, מי שיש לו מידות טובות ומוותר ואינו מקפיד הוא תמיד מרוויח, מפני שבעצם הכל בידי שמים, ולא כדאי להקפיד ולהתווכח, כי הרי זה בידי שמים, ואזי בזכות הווייתו וההתנהגות הטובה יזכה מן השמים לפירותיהן בעולם הזה, וכדאיתא במשנה בריש פאה שעל גמילות חסדים ושאר הנהגות טובות בין אדם לחברו זוכים לפירות בעולם הזה (וכמו שביאר הרמב"ם בפירוש המשנה עיין שם).

ברוך השם שיש לנו תורה וספרי מוסר הנותנים לנו הדרכה איך להתנהג!

הדבר הראשון שצריכים לדעת, שכל מרביצי התורה והמחנכים יש להם זכויות עצומות, לחנך לתורה ליראת שמים ולמידות טובות זה זיכוי הרבים, שאין לשער גדול הזכות בזה, כתוב בחובות הלבבות (שער אהבת השם פ"ו) שכל המעשים הטובים שעושים המושפעים שייכים למשפיע, וממילא אין לשער את הזכויות שבזה.

ועוד יש לדעת מה שכבר הזכירו קודם, איך משפיעים, שבאמת זה תלוי במשפיע, מה היא הדרגה של המשפיע, מה הדרגה והאיכות שלו, וכל אחד לפי מה שהוא – זה מה שמשפיע.

ושמעתי מאחד שיש לו תפקיד ציבורי קשה שיש עליו לחצים מהרבה צדדים לעשות שלא כדין, וזה ניסיון גדול מאד לעמוד בלחצים, והוא אומר כי הוא למד בישיבה וראה את מרן הרב מפוניבז' והמשגיח רבי יחזקאל לוינסקי זצ"ל, וכשראה אותם ראה יראת שמים, ומוזה קיבל גם הוא יראת שמים, והיראה הזאת היא הנותנת לו כוח לעמוד בניסיונות. זוהי ההשפעה ממה שרואים, מה שרואים משפיע!

ולכן חשוב מאד שכל משפיע ומחנך יהיה גם כן בעל מדרגה, וזה תלוי בו, על ידי קביעות של לימוד המוסר, אם לומדים מוסר בכל יום משהו, לא משנה כמה, אם זה קבוע בכל יום זה נותן השקפה אחרת לגמרי, ומקבלים בזה כוחות מיוחדים, לימוד מוסר בכל יום משפיע שהאדם מתעלה, ואם הוא מתעלה אזי הוא יכול להשפיע.

ובענין השפעה לאהבת תורה, שהלימוד יהיה אהוב, זה שייך רק אם מלמדים לפי טבעם של התלמידים, אבל אם תלמיד שומע שיעור למעלה מהשגתו, שצריך להתאמץ להבין, והוא בקושי מבין, או שאינו מבין את כל השיעור, זה לא משפיע אהבת תורה, רק כאשר השיעור הוא שיעור שהתלמיד מבין אותו בפשטות, שמבין טוב מאד והדברים פשוטים מאד אצלו, אזי הפשטות נותנת אהבה וזה מעניין ומושך, כידוע שלימוד פשוט מושך ומעניין, אבל לימוד בעמקות תלוי מי שזהו טבעו, וישנם יחידים שזה מושך ומרתק אותם, אבל רוב הציבור אין להם את הכוחות האלה, ולכן כדי שהלימוד יהיה מושך ומעניין צריך ללמד בפשטות.

וכל השפעה של תורה, ושל אהבת תורה, ויראת שמים, ומידות טובות, הרי זה גם כן תלוי במדרגה של המחנך.

וכשיש לפעמים תלמיד שצריך תיקון וצריכים להוכיחו, יש לדעת כי תוכחה ברבים היא הלבנת פנים, וגורמת צער שלא לצורך, וזהו שלא כדין! תוכחה צריכה להיות בסתר, והתוכחה צריכה להיות לא שיגיד לו 'אתה עושה לא טוב', אלא יגיד זה לא מתאים לך ולא לכבודך, ואתה עושה לעצמך שם רע בהנהגה הזאת שאתה מתנהג, ואין זה כדאי לך, וכשמדברים עימו בצורה כזו הוא מבין והדברים מתקבלים על לבו.

ומרן החזון איש זצ"ל כתב באמונה וביטחון (ד, טז) בענין חינוך, שאם המחנך כועס לפעמים, ורואים עליו את הכעס, זה משפיע על התלמיד שגם הוא יכעס, מפני שהוא מבין שכעס זה מידה טובה ולא מידה רעה, אם הוא רואה שהמחנך כועס, לכן אסור שהמחנך יכעס, וגם אם יש סיבה לכעוס צריך שלא ירגישו עליו שהוא כועס.

וכבר הזכירו קודם את הפסוק (משלי כז, ו) "נאמנים פלעי אוהב", שכן היא דרך ההשפעה על תלמידים, מתוך אהבה, וכמו שאמרו באבות (א, יב) אוהב את הבריות ומקרבן לתורה, היינו שאהבת הבריות היא ההקדמה כדי לקרב לתורה, אם יש אהבת הבריות ומי שרוצים להשפיע עליו מרגיש שהמשפיע אוהב אותו ורוצה ודורש את טובתו אזי זה משפיע עליו, וכך צריך להיות, כי אחרת אינו משפיע.

וצריך שתהיה ידידות בין התלמיד לבין הרב, כלומר שירגיש שהרב דורש את טובתו, אבל לא שירגיש עימו כחבר, אלא הוא הרב והוא התלמיד, ואינו חבר שלו אלא רב שלו, ואמנם הוא ידיד שלו שדורש את טובתו, והתלמיד מתייעץ עימו בכל דבר, אבל שלא ירגיש עימו כחבר, כי אם יהיה כמו חבר אין השפעה. ובדרך הטבע יש יראת הרוממות מהרב, כל מי שהוא רב ומחנך יש לתלמידים יראת הרוממות ממנו, וצריך לנצל את זה להשפעה, ולא לקלקל את היראת הרוממות.

בעזרת השם תהיה סיעתא דשמיא לכל המחנכים, שיזכו לזכות את הרבים בחינוך בכל הדברים הטובים שצריך לחנך אותם, ונזכה כולנו להצלחה בכל מה שצריך.

בקשתנו מכל קוראי הגיליונות מי שביכולתו להשתתף בכיסוי ההוצאות המרובות ניתן לתרום באמצעות נדרים פלוס או קהילות עבור "דרכי החינוך" קוד מוסד 710

לעילוי נשמת מרת **מרים פרידמן** ע"ה בת הגאון רבי **אלכסנדר דינקל** זצ"ל נלב"ע י' חשוון תשס"ו - תנצב"ה

לעילוי נשמת האשה הצדקנית מרת **לאה דרורי** ע"ה ב"ר **יהודה אריה לייב ליפשיץ** זצ"ל נלב"ע ה' חשוון תשס"ו - תנצב"ה

'פיקודי ה' ישרים משמחי לב' -
אימתי הן ישרים כשיוצאין מפי ישר
(מדברי מרן שליט"א ע"פ חז"ל
בילקוט תהלים)

ממגד גרש ירחים

פניני הלכה אגדה ומוסר משלחנו של רבינו מרן ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין שליט"א

קדושת הארץ, ולכך היה צריך תחילה לעלות לארץ ישראל, ורק שם שייך שיזכה ליצחק ויעקב ומהם יעמיד את כלל ישראל.

(משיחות רבינו שליט"א)

'לך לך'

להנאתך ולטובתך

פירש רש"י: לך לך - להנאתך ולטובתך. ושני עניינים הם, להנאתך וגם לטובתך, כי יכול להיות הנאה שאינה טובה, וכפי שמצוי גם בענייני הגוף שאדם נהנה מדבר לא טוב שלא כדאי לו ליהנות מזה, כגון אכילת דברים מתוקים, מי שאוכל הרבה סוכר או הרבה דבש זה מזיק לבריאותו, ואף שדבש הוא דבר בריא מאד, הרי כבר נאמר (משלי כה, כז) "אכול דבש הרבות לא טוב", וכן שאר ענייני הגוף לא טוב ליהנות מהם יותר מדי.

אם כן שייך שיהיה 'להנאתך' אבל לא 'לטובתך', ויש גם להיפך דבר שהוא 'לטובתך' אך לא 'להנאתך', וכגון תרופות שאדם לוקח לצורך בריאותו, הרבה פעמים אין זה ערב ומתוק לחכו, ואינו נהנה מזה כלל, אבל הוא מבין שזה לטובתו כדי שיבריא ממחלתו, וכאן אמר הקב"ה לאברהם אבינו שהליכתו היא גם להנאתו וגם לטובתו.

(משיחות רבינו שליט"א)

'ויקרא בשם ה'

ביאור ענין הקריאה בשם ה'

איתא בתהילים 'כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא', ובהמשך נאמר 'לך אזבח זבח תודה ובשם השם אקרא', וצריך ביאור מדוע כפל שנית 'ובשם השם אקרא'.

ונראה, דהפסוק הראשון עניינו תפילה, וכמו שתרגם אונקלוס כאן- "ויקרא בשם השם" - וצלי בשמא דהשם, ותפילה כוללת שבח בקשה והודאה, וזהו שאמר 'כוס ישועות אשא' היינו להרגיש ולהכיר שהוא זקוק לישועה, ואז 'ובשם השם אקרא' - להודות להקב"ה שהוא המושיע, ולהתפלל ולבקש שהישועה תימשך הלאה.

ומה שכפל הכתוב עוד 'ובשם ה' אקרא', ביאורו לפי מה שביאר הרמב"ן כאן- "ויקרא בשם השם" שאברהם אבינו פרסם את האמונה בכל העולם, וכן כתוב (שם כא, לג) "ויטע אשל בבאר שבע ויקרא שם בשם השם אל עולם", ופירש"י: שעל ידי אותו אשל נקרא שמו של הקב"ה אלוה לכל העולם, לאחר שאוכלים ושותים אומר להם ברכו למי שאכלתם משלו, ובזה יש לפרש 'לך אזבח זבח תודה ובשם השם אקרא', היינו

'לך לך כו' ואעשך לגוי גדול'

מעלת ארץ ישראל - בחוקי הטבע הרוחני

פירש רש"י, מהו הלשון לך "לך"? להנאתך ולטובתך, זוהי טובתך שתלך, ששם אעשך לגוי גדול, וכן כאן אי אתה זוכה לבנים, בחרן לא שייך שיזכה אברהם אבינו לבנים.

ולכאורה מדוע לא שייך, הרי הכל בידי שמים, ואם הקב"ה רוצה הרי "כל אשר חפץ ה' עשה" (תהלים קלה, ו), ומדוע לא יזכה בחרן לבנים, הרי כבר היו לאברהם זכויות מרובות של מסירות נפש, וקידוש השם, כמו שכתוב "ואת הנפש אשר עשו בחרן", אברהם מגייר את האנשים ושרי מגיירת הנשים, והיה משפיע זיכוי הרבים גדול מאד, ולמה לא שייך שיזכה כאן לבנים.

והביאור בזה, כי יש בריאה ויש חוקי הטבע, יש טבע הגשמי בעולם הזה, כגון טבע המים שמכבים את האש, שלא יכבו את האש? זה נס שאינו מתרחש אלא אם כן יש סיבה מיוחדת, וכשאין ניסים יש טבע, ואמנם הטבע גם כן כולו בהשגחה, כמו שהארץ הרמב"ן בסוף פרשת בא (שמות יג, טז) שהכל ברצון ה', אבל יש חוקים קבועים, שהקב"ה מנהיג כך את העולם עם החוקים הקבועים, ולשנות את ההנהגה הקבועה צריך סיבות מיוחדות.

וכמו שיש חוקים בעולם הגשמי כך יש חוקי הטבע גם ברוחניות, ואברהם אבינו אמנם כבר היה בעל מעלה רוחנית נשגבה מאד, אבל עדיין יש הרבה דרגות במעלות העליונות שאין להם סוף (כמו שכתב בשע"ת ג, יז), וכל זמן שהוא בחוץ לארץ ולא בארץ ישראל אין לו את המעלה הזאת ששייך שיהיו לו בנים, שהרי שרה הייתה עקרה וגם אברהם היה עקר (כדאיתא ביבמות סד), וצריכים ניסים כדי שיזכו לבנים, וחוקי הטבע הרוחני הם כך שבחוץ לארץ אברהם אבינו עדיין אינו ראוי לזה, ולא הגיע עדיין לשלמות הקדושה בשביל שיהיו לו בנים.

ואף אם היה שייך שיזכה לבנים בחוץ לארץ, מכל מקום לא היו בנים כאלו שצריכים בשביל הכלל ישראל, והרי העולם נברא בשביל אברהם, בשביל כלל ישראל שצריכים לצאת מאברהם, וכדי שיהיה ראוי להוציא כלל ישראל היה צריך להתקדש יותר, ולא מספיק לזה מדרגת הקדושה שהשיג עד עכשיו בחוץ לארץ, ששם יש טומאת ארץ העמים, ויש גשמיות.

וזהו שאמר הקב"ה לאברהם אבינו "כאן אי אתה זוכה לבנים", אף שבדרגתו של אברהם בודאי לא היה שום פגם בהיותו בחרן, מכל מקום אין שייך במציאות [לפי חוקי הטבע הרוחני] לזכות להעמיד כלל ישראל במקום כזה שאין בו

שמלבד התפילה, צריך גם לפרסם את האמונה ואת ישועות הש"ת.

(ע"פ שיחות רבינו שליט"א)

הפרד נא מעלי'

השפעה על הרשעים - בלא רעות'

הנה לפעמים דוקא הפירוד הוא השלום, כמו שמצינו אצל אברהם ולוט שכתוב (בראשית יג, יא) "ויפרדו איש מעל אחיו", וכתב בבעל הטורים שם "ויפרדו איש מעל אחיו - אברם. סופי תיבות שלום. לומר לך כדי לעשות שלום נתפרדו". ושמעתי פעם שאמרו כי זה רמזו רק בסופי תיבות ולא בראשי תיבות, מפני שרק בלית ברירה עושים כן, במקרים שהדרך היחידה לשלום היא להיפרד...

ואמנם ההנהגה עם הרשעים בזמנינו צריכה להיות מתוך אהבה ואחוה ושלום, אבל שלום באופן של "ויפרדו איש מעל אחיו", וצריכים לאהוב אותם ולרחם עליהם, אך לא להיות איתם בקשר של רעות וידידות, וכמו שכתוב (דה"י ב כ, לו) "כהתחברך עם אחיזהו פרץ ה' את מעשיך", והיינו שנענש על מה שהתחבר עם אחיזהו הרשע, וצריכים להשפיע עליהם מרחוק, אבל בלי רעות וידידות איתם, כי ההתחברות וההתקרבות לרשעים היא מסוכנת, ועלולים לקבל השפעה מהם.

ומה שיש כאלה שעוסקים בקירוב רחוקים, ונמצאים בקשר עם אנשים שאינם שומרי תורה ומצוות, זהו מפני שיש להם סייעתא דשמיא מיוחדת שלא לקבל השפעה מהם, בזכות זיכוי הרבים.

אנו אומרים בברכות השחר "והרחיקנו מאדם רע ומחבר רע", ושוב מזכירים "שתצילני מאדם רע ומחבר רע", ויש לפרש כפל הבקשה כי בתחילה אנו מבקשים שנתרחק מאדם רע ומחבר רע, ועוד מבקשים "שתצילני" אם הרשע בא אלי ורודף אחרי כל הזמן, ונמצאים בקרבתו של הרשע כל הזמן, להציל אותנו שלא נקבל השפעה ממנו.

ואף על פי שאמרו (ברכות לג, ב) הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, אנו מבקשים שנוכל להתרחק גם כשיש לנו קשיים להתרחק מהם, כמו שמצינו הרבה תפילות על רוחניות בספר תהלים, וגם אנו מבקשים בהרבה מקומות בתפילה על רוחניות, וגם באהבה רבה אנו מבקשים "ויחד לבבנו לאהבה וליראה שמך", וכבר פירשו המפרשים דהיינו לסלק המפריעים לזה, וגם שיזדמנו לנו הדברים המעוררים לאהבה וליראה.

(משיחות רבינו שליט"א)

וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים אֶל אַבְרָהָם וְאַתָּה אַתְּ בְּרִיתִי תִשְׁמֹר

שלימות ע"י הציווי על המילה

יש לעיין מאימתי קיבל אברהם אבינו את השלמות, אם משעת ציווי הקב"ה על המילה, או רק משעה שקיים מצות מילה בפועל.

ונראה כי הדבר מדויק מלשון הפסוקים, שמצינו שנקרא אברהם בה"א כבר קודם שקיים מצות מילה בפועל, שכתוב "לא יקרא עוד את שמך אברם והיה שמך אברהם" וגו', ואחר כך כתוב (שם ט) "וַיֹּאמֶר אֱלֹקִים אֶל אַבְרָהָם וְאַתָּה אַתְּ בְּרִיתִי תִשְׁמֹר" וגו' ולבסוף "וימל אברהם" וגו', והנה תוספת הה"א

לשמו זהו רק אחר שהשיג השלמות למשול על כל רמ"ח איברים כפשנ"ת כבר במק"א, וממה שנקרא אברהם תיכף לאחר הציווי על המילה, מבואר כי בעצם הציווי כבר זכה לשלמות אף שלא קיים עדיין המצוה בפועל.

[ובמקום אחר ביארנו כי זהו שמזכירים בנוסח הברכות "אשר קידשנו במצוותיו" בלשון עבר, שעצם הציווי על המצוות מקדש, כי מי שהוא מצווה מקבל כוח לקיים, וכבר יש בו דרגה של קדושה שהוא ראוי לזה].

ובזה יבואר גם המשנה בנדרים (לא, ב) קונם שאני נהנה לערלים מותר בערלי ישראל ואסור במולי עובדי כוכבים, שאני נהנה למולים אסור בערלי ישראל ומותר במולי עובדי כוכבים, שאין הערלה קרויה אלא לשם עובדי כוכבים שנאמר כי כל הגויים ערלים וכל בית ישראל ערלי לב וכו'. ומבואר שאין תוספת הקדושה תלוי בעצם מעשה המילה כי אם במי שמצווה על המילה, ומולי עובדי כוכבים אין להם תוספת קדושה כי אינם בכלל הציווי, ואילו מולי ישראל אף קודם מילתם אינם ערלים, ומשום שעצם הציווי על המילה כבר מוסיף קדושה שאינם ערלים, וכמו כן אברהם אבינו זכה לשלמות על ידי עצם הציווי על המילה.

[ומ"מ ערל כל זמן שלא נימול יש בו חסרון, שערל אסור לאכול בתרומה ובקדשים ופסול לעבודה, ואפילו מי שמתו אחיו מחמת מילה שהוא אנוס ואינו יכול למול, דעת רש"י ביבמות דף ע' שגם הוא אסור לאכול בתרומה (אמנם בתוספות חגיגה דף ד' הובא דעת ר"ת שחולק וסובר שמותר לאכול בתרומה כי הוא אנוס ופטור ממצות מילה) והיינו מפני שקודם המילה עדיין חסר בקדושה ובשלמות הנפש, והמילה מוסיפה עוד קדושה ושלמות].

(מתוך דרשה בסעודת מילה)

להיות לך לאלקים ולזרעך אחריו'

איסור שפחה ועכו"ם לאברהם ולזרעו

ביבמות ק: אמרו שבפסוק זה נאמר לאברהם אבינו איסור לישא שפחה ועכו"ם, וז"ל הגמ' שם - אלא מעתה גבי אברהם דכתיב 'להיות לך לאלקים ולזרעך אחריו כו' כו' ה"ק ליה לא תינסב עכו"ם ושפחה דלא ליזיל לזרעך בתרה ע"כ.

והנה שיטת התוס' (ספ"ק דיבמות) דביאת עכו"ם מן התורה ביאת היתר היא בצנעא ורק רבנן אסרוה, ולדבריהם ה"ה לישראל הבא על הנכרית ביאתו ביאת היתר מה"ת, ומצינו כמו"כ שיטת הרמב"ם דשפחה לישראל אין איסורה מה"ת אלא מד"ס.

ולכאורה קשה לדבריהם לפי הנ"ל, דכיון שנצטוו אברהם אבינו באיסור שפחה ועכו"ם שוב הוי בכלל מצוה שנאמרה לב"נ ולא נשנית בסיני דלישראל נאמרה כו'.

ואולי אין זה שנאסר אברהם בשפחה אלא כענין הציוויים האחרים שנצטוו בהם, שלא היו אלא כהוראת שעה, כענין לך לך מארצך וגו', ולא ציווי לדורות הן.

ובמהרש"א (שם) הקשה עמ"ש בסנהדרין פ' ד' מיתות - עשר מצוות שנצטוו ישראל במרה, והאיכא הך דהכא לאסור אברהם וזרעו בשפחה ועכו"ם, ולמשנ"ת א"ש דלא נאסר אלא אברהם לבדו בזה ולא מצד ששפחה אסורה לו אלא כנ"ל דהוראת שעה היתה.

(ממגד גרש ירחים - שיעורי רבינו ספ"ק דיבמות)

גאון ישראל הגאון רבי דב לנדו שליט"א

עובדות שנשמעו מפיו במשך השנים על מרן החזון איש זי"ע (מכתבי תלמידים)

אודות גדלות החזו"א

אמרו לרבינו שעל החזו"א מסופר שכשהי' בצפת הלך לבית החיים שם, ואמר רבינו מה אנחנו שייכים ללמוד מהחזו"א, מה שאנחנו יכולים ללמוד ממנו זה רק את הענינים של הבין אדם לחבירו איך הוא התייחס לשני, אבל לא מה שנוגע לבין אדם למקום, זה לא בדרגות שלנו, וכמו שמסופר על החזו"א, איך שהיה חלוש ותש כוח, ונפל על המיטה ושקע במחשבה בעיון עמוק בלימוד, ולא למד לימודים קלים כחומש רש"י, או נביא או משניות, אלא במחשבה עמוקה, וכי דרגה זו היא בכוחותינו, זה כוחות מיוחדים שהיו לחזו"א, לכן מה שנוגע אלינו זה ללמוד את עניני בין אדם לחבירו של החזו"א,

אש אצל החזו"א

יש כאלה שאומרים שראו אש אצל החזו"א, אני לא יודע מה זה הסיפורים האלה, אבל זה אני כן יודע שכשלומדים חזו"א רואים אש, כשלומדים בעיון כל מילה, וחוזרים שוב עד שמבינים, ואח"כ אומרים במילה אחת מה שכתוב, ולפעמים גם טועים בהבנת הדברים, אבל אז רואים אש.

זכרונות מהחזו"א בפוניבז'

אמר רבינו: כשהייתי בישיבת פוניבז' אני זוכר את החזו"א הולך לטיול כל בוקר ברחוב שלפני הישיבה לצורך בריאותו, ומי שרצה יכל ללכת לדבר עמו בלימוד, לא רצינו להפריע, ובשמחת תורה אני זוכר שהי' בא לישיבה.

לימוד בספר החזו"א

אמר רבינו: מעטים לומדים בספר החזו"א בקביעות, מפני שקשה להם לעמול בלימוד, ורובא בעלמא לומדים בחזו"א רק את הצימוקים, ומידי פעם שיש איזה קושיה מעיינים שם.

פרסום מרן החזו"א

סח רבינו: אצל החזו"א לא באו הרבה אנשים, אבל אחר שבא אליו לביקור בג. נתפרסם מאוד בעיתונים, והתחילו להגיע מכל הארץ, אבל ר' דוד פרנקל עמד בפתח ולא נתן לאנשים להיכנס, כדי שלא יפריעו לחזו"א ללמוד. (סיון ע"ט)

מחאת החזו"א

סח רבינו: עובדא ידענא באחד שאמר לפני מרן החזו"א דרשה על שאל המלך שחטא וביאר בזה, והחזו"א מחה ואמר שכתוב בחז"ל בן שנה שאל במולכו שהיה נקי מחטא כבן שנה.

לשון נקיה

אמרו לרבינו: מה שמובא בשם החזו"א שאמר שלקצוה"ח מסתמא לא היה לו טעם בקוגל ואמר רבינו: כי הקצוה"ח היה שקוע בלימוד, אבל לא צריך להגיד קוגל, צריך לומר אוכל, והוסיף בסלבודקא למדתי לדבר בלשון נקיה, ולדוגמא כשהבעה"ב הלך לישון לא אומרים שהלך לישון, אלא שהלך לנוח, וכשהילדים רעבים לא אומרים שהילדים רעבים, אלא הילדים צמאים.

מעלת האחרונים מהחזו"א

אמרו לרבינו: בשם החזו"א שאמר שיש אחרונים שאינם צריכים להתבייש בתורתן מהראשונים כגון הגרע"א והקצוה"ח וכו' ואמר רבינו: מה יש להתבייש, מי צריך להתבייש בתורתו, אבל החזו"א אמר שהראשונים היו לומדים באחרונים אם היה להם.

לחלוק על מ"ב וחזו"א

אמרו לרבינו: בשם ח"א שכתב דאפשר לחלוק על החזו"א או המ"ב רק להחמיר, ורק חכם הראוי לכך. ואמר רבינו האם יש מי שראוי לכך.

אודות הקדמת המהרש"ל

אמר רבינו: אודות ר' משה ב"ר חסדאי, הוא הי' מבעלי התוס' הרמב"ן מביא אותו בחידושים לגיטין וכותב עליו, החכם הגדול, זה ספר שהמהרש"ל מרמז לו בהקדמה לים של שלמה, הקדמה מאוד מענינת, ואם לא קוראים את זה בעיון מה זה שווה, יש בהקדמה הרבה חידושים, ואם לא מדייקים בזה יהי' כמו סיפורים שמספרים על הגדולים. החזו"א מאוד מעריך את המהרש"ל, וכותב בחזו"א אהע"ז ס' ל"ו סק"ב רבינו הגדול שהגיע לרוה"ק המהרש"ל, אבל בשביל מה צריך לדעת את זה, צריך ללמוד גפ"ת בעיון, זה רק ידיעות.

לימוד בעיון מביא לרוה"ק

אמר רבינו: שלומדים בשיא העיון, מגיעים לרוח הקודש, כשיש חכמה, ועוד חכמה, ועוד חכמה, מגיעים לשיא ההשגה, ואז מקבל השגה יותר עמוקה.

ואני מראה יותר חידוש שמצאנו מחלוקת ברוח הקודש בחזו"א בשביעית ס' מ"ו אבל מה יוצא מכל הדברים האלו ללמוד תוס' בעיון יותר חשוב מהכל, במקום זה מסתכלים בעלונים.

אודות "המלבושי יו"ט"

אמר רבינו: המלבושי יו"ט הנקרא ר' ליפא מירבף היה מהשורה הראשונה של הגאונים בדורו, זה ספר חשוב מאוד מאוד, והחזו"א מתווכח עמו בעניני טהרות, החזו"א מאוד החשיב אותו, מביא אותו ומתווכח עמו, ואם החזו"א מביא משהו סימן שמחשיב אותו, כמו שהראב"ד החשיב את הרמב"ם, המלבושי יו"ט זה ספר מצוין מאוד בבריסק יש סיפורים עליו, לא יודעים ממנו בישיבות, (כמו שבישיבות לא ידעו מהספר ישועות ישראל ר' יהושע מקוטנא, ספר שהוא מלא וגדוש בעניני חו"מ, למלבושי יו"ט יש קונטרס ק"ו על עניני הקל הקל מה לאכול קודם, דג טמא או נבילה, ה' לי פעם טענה ע"ז).

הלכות קנאות

אמר רבינו: בהלכות קנאות, צריך לדעת את ההלכות בזה מתי כן ומתי לא, ולדוגמא היה פעם אצל מרן החזו"א שהסכים שיעשו הסכם עם הסתדרות אע"פ שכתוצאה מכך בנו בית ספר שלימדו אפיקורסות, והיו שצעקו על זה נגד החזו"א.

החזו"א מביא מדרשים

אמר רבינו: יש מכתב מהחזו"א על שיעבוד מצרים, שם החזו"א מגלה בקיאות במדרשי חז"ל, ורואים שלמד הרבה מדרשי חז"ל, וגער רבינו באחד שאמר שנראה שהחזו"א לא התעסק בלימוד המדרשים כ"כ, ובעיקר בש"ס וכו'.

בענין הסכם עם המזרחי

אמר רבינו: בענין מה שעשו יהדות התורה הסכם עם קבוצה מהמזרחי והיו כאלה עם טענות ואמר רבינו: בענינים אלו אדם רגיל לא יכול להביע דעה מתי עושים

כזה הסכם ומתי לא, זה ניתן רק ליחידים מהגדולים, אנשים רגילים יודעים רק את הכללים לא את הפרטים, ומי שאומר בזה דעה זה כמו אדם שלא למד סוגיא ואומר בזה סברות, וזכורני שמרן החזו"א אמר לעשות הסכם עם ההסתדרות, והי' חכם א' שצעק ע"ז, כך שמעתי מהגר"ח גריינמן זצ"ל שאותו חכם צעק, האיך אנשים צדיקים עושים כאלה דברים.

בחירות

אמר רבינו: להצביע בבחירות זה מצוה גדולה, וחשוב מאוד ואסור להרפות בענין זה, ויש לעשות כל מה שאפשר להצלחת המערכה, וכך הי' מורה מרן החזו"א,

ההתייחסות למדינה,

אמרו לרבינו: שאומרים בשם החזו"א שהמדינה לא תחזיק מעמד יותר מחמישים שנה, ולמעשה מתקיימת יותר, ואמר הוא קיוה שכך יהיה, לשטתינו אין כאן כלל מדינה.

תצא והולד כשר

סח רבינו: זכורני בצעירותי התפרסם מעשה שבא לפני החזו"א באחד שנשא אשה ויום אחד אמרה לו שהי' לה בעל קודם שנלקח לסיביר, ופסק החזו"א תצא והולד כשר דעל עצמה נאמנת לאסר מדין שויה. אנפשיה חתיכא דאיסורא, אבל על הולד לא נאמנת.

החזו"א מתעניין לפרנסת יהודי ביה"כ.

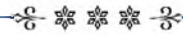
סח רבינו: מעשה שהיה אצל מרן החזו"א זצ"ל בא לפניו בליל יום כיפור אחד ממתפללי בית מדרשו, והחזו"א החל לשאול אותו אודות פרנסתו, כיצד מתפרנס וכו', אותו יהודי התפלל על כך, ושאל את החזו"א, האם כעת זה זמן מתאים לעסוק בכך, והשיבו החזו"א, למדנו, מהאיש הקדוש ביום הקדוש, הכה"ג שנכנס לפני ולפנים לקודש הקדשים ביום הכיפורים, מתפלל על פרנסתם של עם ישראל.

אתרוג זן חזו"א

אמר רבינו: החזו"א מצא בצפת עץ שהיה במקום שנראה שלא טופל כלל כך שלא הי' חשש שמא הוא מורכב, והעולם אוהב לעשות מכל דבר ענין של רוח הקודש, והעיקר הוא ללמוד בעמל ועיון עמוק זהו דרגת רוח הקודש.

פניני חשוקי חמד

מאוצרותיו המתוקים של מרן הגאון הגדול רבי יצחק זילברשטיין שליט"א
 חבר מועצת גדולי התורה. רבה של שכונת 'רמת אלחנן' ב"ב. זראש כולל 'בית דוד' חולון

האם ראוי לשלם לבעל המלונית את מלוא שכרו לאחר שהפך לעשיר

**ויעל אברם ממצרים הוא ואשתו וכל-אשר-לו ולוט עמו
 הנגבה... וילך למסעיו מנגב ועד-בית-אל עד-המקום
 אשר-היה שם אהלה בתחלה... (יג א-ג).**
 שאלה

מעשה בתלמיד חכם עני, שביום מן הימים פרצה בדירתו שריפה גדולה, רח"ל. הדירה וכל תכולתה נשרפו כליל, ובעל הדירה אשתו ושמונת ילדיהם נותרו בחוסר כל. אנשי חסד נרתמו להתחיל בעבודות שיפוץ הדירה, אך הבעיה היתה שלא נמצא מקום בו תוכל המשפחה לשהות במשך תקופת השיפוצים.

כשנודע הדבר לבעל מלונית, שהינו איש חסד מופלא, הסכים לארח את המשפחה במלונית שלו לכל תקופת השיפוץ, תמורת סכום מינימלי של תשלום הוצאותיו. ואכן בעל המלונית אירח את בני המשפחה בכבוד במשך ארבעה שבועות.

הנה, בני המשפחה שבו לביתם, ולא עוברים ימים רבים, וברגע אחד הפך התלמיד חכם לעשיר, מפני שנפטר לו דוד ערירי בחו"ל, וטרם פטירתו השאיר לאחיינו התלמיד חכם ירושה מכובדת.

התעוררה אצל התלמיד חכם שאלה: מן הדין ברור שאין עלי חיוב לשלם לבעל המלונית הצדיק, וגדולה מזו שנינו (פאה פ"ה מ"ד), שאפילו אדם עשיר שהיה עובר ממקום למקום, ובמהלך דרכו לא נותר לו לא מזון ולא כסף, רשאי ליטול מהשדות והכרמים 'מתנות עניים' - לקט שכחה ופאה, וזאת משום שבאותה שעה נחשב לעני חסר - כל. ואף כשיגיע לביתו אינו חייב לשלם עבור המזון שקיבל, כי 'עני היה באותה שעה'.

אולם, בא לשאול בנוגע להנהגה הראויה, האם ראוי שיפנה לאיש החסד ולשלם לו את מלוא דמי האירוח?

תשובה

יעוין משי"כ בחשוקי חמד על מסכת נדרים (דף סה ע"ב) דבתחילת פרשת לך לך, מסופר על מסעותיו של אברהם אבינו, מחוץ לארץ כנען, ומשם למצרים, ולאחר מכן שב לארץ כנען. ואומר הכתוב (בראשית יג א - ג) "ויעל אברם ממצרים הוא ואשתו וכל אשר לו... ואברם כבד מאוד במקנה בכסף ובזהב. וילך למסעיו... עד המקום אשר היה שם אהלה בתחילה". ופירש רש"י: "וילך למסעיו, כשחזר ממצרים לארץ כנען, היה הולך ולן באכסניות שלן בהם בהליכתו למצרים". מדוע הקפיד לחזור דווקא על אותן אכסניות? מסביר רש"י: "בחזרתו פרע הקפותיו" - כדי לפרוע את התשלום עבור השהות באכסניה.

ושואל רבינו החיד"א ז"ל (בספרו 'פני דוד'): איך יתכן שבעלי האכסניות הניחו לאברהם לשהות באכסניה ללא תשלום, על סמך הבטחה שיפרע להם את התשלום בעתיד, 'מי פתי ילווה לאורח העובר מעיר לעיר שאינו מכיר?' והוסיף לשאול: וכיצד יתכן שאברהם אבינו יצא לדרך בלא מעות?

ומיישב החיד"א שהיו תעריפים שונים לבעל האכסניות, בהתאם למעמדו הכלכלי של האורח, ובהליכתו למצרים, היו לאברהם אבינו מעות מצומצמים, ולכן פרע 'ערך עני' באושפיות, אך בחזרתו [שכבר הפך לכבד מאוד בכסף ובזהב], הקפיד אברהם לחזור על כל אותן אכסניות, כדי לפרוע לכל אחת את ההפרש שיש בין ערך עני לערך עשיר.

לאור הדברים, ניתן לכאורה לומר גם בנוגע למקרה דנן, שראוי לשואל ללכת בדרכי אבות, ולפרוע את מלוא דמי השהות באכסניה.

אולם, למעשה נראה שאין להביא ראיה מאברהם אבינו, 'עמודו של עולם', שהיה עומד וקורא בקול גדול לכל העולם, להודיעם שיש שם אלוה אחד לכל העולם, ולו ראוי לעבוד. והיה מהלך וקורא ומקבץ העם מעיר לעיר ומממלכה לממלכה, וכיון שהיו העם מתקבצים אליו ושואלים לו על דבריו היה מודיע לכל אחד ואחד כפי דעתו עד שיחזירוהו לדרך האמת, עד שנתקבצו אליו אלפים ורבבות' (רמב"ם פ"א מהלכות ע"ז).

ומעתה, מובן ש'אברהם העברי', שכל העולם כולו מעבר אחד, והוא מעבר אחד (ב"ר מב ח), וכל מהותו היתה קידוש ה' ומסירות נפש למען כבוד שמים בעולם כולו, ממילא הקפיד מאוד לקדש שם שמים וליתן מחיר מלא לבעלי האכסניה [שמן הסתם שמעו את שמעו, ויתכן שאם לא יפרע להם מחיר מלא יביא למיעוט בכבוד שמים].

אבל בנוגע ליהודי דנן שהפך לעשיר, עדיין לא שמענו שקיימת הנהגה מיוחדת ללכת ולפרוע לגומלי חסד שלו שכר מלא, ובוה אין לנו אלא את דברי המשנה דלעיל, שעני שהפך לעשיר פטור מלשלם עבור הצדקות שקיבל.

וכאמור לעיל נראה שגם אין בזה משום מדת חסידות, מפני שבאמת היה עני באותה שעה. (חש"ח ערכין יז ע"א. ע"ש).

הסבא נתכבד בסנדקאות מדומה, ונתן מתנה גדולה

**זאת בריתי אשר תשמרו ביני וביניכם ופין זרעך אחריו
 המול לכם כל-זכר (יז-י).**

שאלה: מעשה באבי הבן שצריך היה להכניס את בנו לבריתו של אברהם אבינו ביום שבת קודש, אלא שכל

הסבים והדודים מחללי שבת ר"ל, והוא יודע שהם יבואו במכוניות ופלאפונים בשבת, ולכן נאמר לו שידחה הברית ליום ראשון.

אמנם יעצו לו בשקט, שיעשה ברית בשבת בלי להודיע לאף אחד, ויעשנו רק בהשתתפות המהל הסנדק וקהל מצומצם של עשרה שומרי שבת, ולקרובים ידיע שהברית מתקיים ביום ראשון, ויעשו הצגה חזרת, וכך עשה. הוא מל את בנו בשבת, והודיע לכל קרובי משפחתו שהברית ביום ראשון, וכיבד את הסבא שאינו שומר תורה ומצוות ב'סנדקאות'.

הסבא מאוד התרגש וכיסה את פניו בטלית, ולכן לא ראה שהתינוק כבר היה מהול, וליהודים היתה 'ששון' זו מילה. כעבור יומיים הגיע מעטפה שמינה מהסבא כהכרת הטוב על הסנדקאות.

וכעת שואל אבי הבן האם חייב להחזיר לו את הכסף, שהרי האמת היא שהוא לא היה הסנדק?

תשובה

הדעת נותנת, שהסבא שעדיין לא שומר שבת, לא יודע מהערך האמיתי של "הסנדק" שכתב הרמ"א (י"ד סימן רסה סי"א) שנחשב כמקטיר קטורת, והוסיף במהרי"ל (מנהגים הלכות מילה) שרגליו נדמו למזבח, ובביאור הגר"א (שם ס"ק מד) הביא מהמדרש כל עצמותי תאמרנה וגו' ועל ברכי אני עושה סנדקים לילדים בשעת מילה ופריעה, ועוד כתב (שם ס"ק מה) מהזוהר דמילה דומה לקרבן, ע"ש, וסבא זה רק יודע שהסנדק זו כיבוד מכובד, ואת הכבוד הוא באמת קיבל ועל סמך זה הוא נתן את המתנה. ואף אם הסבא יודע שיש בזה מצוה גדולה, מכל מקום הוא הרי קיבל מצוה גדולה יותר בזה שגרמו לו לשמור שבת.

הסבתא קנתה עגלה לתינוק, כי חשבה שהוא

קראו על שם הסבא, ובאמת הוא קראו על שם ר"ת

שאלה

מה הדין כאשר הסבתא קנתה לתינוק עגלה מיוחדת, חאת כי הוא השם הראשון שקראו על שם הסבא, והרי הוא יודע את האמת שהוא לא קראו על שם הסבא, אלא על שם ר"ת, האם מותר לו להשתמש עם העגלה, והרי הוא לא יכול להחזיר לה זאת, כי אם יחזיר לה את העגלה, יודע האונאה?

תשובה

לכאורה היה אפשר להציע לכן להשתמש בעגלה כיון שאין לו עצה להחזירו, ורק שיכתוב בפנקסו שהוא חייב לסבתא את דמי העגלה, או כשני שליש ממנה, אם לא היה קונה עגלה כזאת יקרה, אך יתכן שמותר לו להשתמש עם העגלה, כיון שלמעשה הסבתא נהנית שהנכד קראו יעקב, והוא לא רימה אותה, ומה איכפת לה שהוא עשה כדן, ובאמת קראו על שם ר"ת.

ועוד שמצינו בערכין (דף כג ע"ב) שאב"י יעץ כיצד להוציא בערמה כסף ממשוה בר עצרי עבור בנו רב הונא, והגמרא כתבה שבנו שאני וצורבא מרבנן שאני, שלבסוף הוא מתרצה לתתו בכל מצב בלב שלם. וכך גם הסבתא, ע"כ כתבנו בחשוקי חמד שם.

ונראה שכל שכן בענינו, שמותר לו לקבל את המתנה

מהסבא "הסנדק המדומה", כי בנידון השם הרי התינוק לא קרוי על שם הסבא, מה שאין כן בענינו שהמתנה נתנה עבור הכבוד, והכבוד ניתן, לכן אין בזה איסור כלל. (חש"ח שריב"ח ע"א. ע"ש).

לאחר שישיב האדמו"ר על כסא

הסנדקאות במשך שנים מחירו האמיר פלאים

וַיִּקַּח אֲבִרְהָם אֶת-יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ וְאֶת כָּל-יְלִידֵי בֵיתוֹ וְאֶת כָּל-מִקְנֵת כֶּסֶפוֹ כָּל-זָכָר בְּאַנְשֵׁי בֵית אֲבִרְהָם וַיִּמַּל אֶת-בָּשָׂר עֲרֻלָּתָם בַּעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱתוֹ אֱלֹקִים (י-כג).

שאלה

מעשה ביהודי ירא שמים בשם ראובן, שרכש 'כסא - סנדקאות' מפואר במחיר של 4000 שקלים, והשאלו לשימוש אדמו"ר מפורסם. הכסא הונח אחר כבוד בבית מדרשו של האדמו"ר הצדיק, ובגבו תלה ראובן לוחית קטנה שעליה נחרט: 'מושאל לשימוש כבוד קדושת האדמו"ר... על ידי ראובן...' האדמו"ר שימש כסנדק על הכסא המפואר חדשים לבקרים במשך כעשר שנים, עד ליום שנפטר לבית עולמו. ראובן הגיע לחצר האדמו"ר זצ"ל על מנת ליטול בחזרה את הכסא המושאל, והנה כבר ביציאתו מן החצר ממתין לו סוחר יודאיקה, ופונה אליו בהצעה לרכישת הכסא הקדוש בסכום של 30000 שקלים. ראובן הבין כי התגלגל לידי רווח עצום בעקבות שימוש האדמו"ר בכסא, שכעת הפך ל'נכס' יקר ונשגב, והחל לישא וליתן עם סוחר יודאיקה נוספים, עד שלבסוף מכר את הכסא ב - 40000 שקלים, [כך שמחיר הכסא זינק בפי עשר, בעשר השנים שישב עליו האדמו"ר].

ועתה הסתפק ראובן, "אולי 'דמי השבחת' הכסא אינם שייכים לי, כי אם ליורשי האדמו"ר, שהרי הוא זה שהשביח את הכסא?"

תשובה

בשאלה זו דנו בחשוקי חמד על מסכת ביצה (דף כה ע"ב) והבאנו שם את דברי המשנה בבבא מציעא (דף ק ע"ב): "שטף נהר את זיתיו (אילנות הזית שלו), ונתנם לתוך שדהו של חבירו (ונשתרשו שם והוציאו פירות), זה אמר זיתי גדלו (האילנות שלי גדלו את הזיתים), וזה אומר ארצי גדלה (אדמתי גידלתם), יחלוקו". "ואם כן, אולי גם בענינו בעל הכסא והאדמו"ר זצ"ל הם 'שותפים' ברווח שנוצר וממילא עליו לחלוק ברווחים עם היורשים?"

אך למעשה העלנו שהדבר פשוט שכל דמי השבחת הכסא שייכים לראובן בלבד, מאחר והאדמו"ר לא נתבין כלל וכלל להשביח את הכסא, וממילא לא זכה בשבח שנוצר. ודברי המשנה בבבא מציעא אינם נוגעים לשאלה זו, כי שם הארץ 'עשויה' לגדל ולהשביח את האילנות הנטועים בה, כך שכמובן יש לכך ערך ושווי מממני, אך ישיבת צדיק על כסא סנדקאות אינה עשויה להשביח ממנו את הכסא, ולכן אין מקום לומר שיש ליושב עליו זכויות ממנויות בעליית מחירו. (חש"ח מעילה יא

ע"א. ע"ש).

י"ל ע"י מערכת "קובץ גליונות"
ניתן לשלוח חידושי תורה מגדולי ישראל ל:
k.gilyonot@gmail.com

גליון תורת רבותינו

ליקוטים מתורת מרנן ורבנן גדולי ישראל זצוק"ל ויבדלחט"א

לך לך תשי"פ

ויש לבאר זאת יותר, על פי מה שאמר לי אמו"ר הגה"צ רבי חיים עזרא ברזל זצוק"ל שהנסיון לאברהם, לא היה רק בעצם-הליכתו אחר ציווי ה'. אלא בכל מכלול הענין הנמשך והמתגלגל עמו בכל הילוכיו מאז ואילך.

כמו באותה הבטחה שהבטיחו, ואגדלה שמך. שגם בזה הועמד בנסיון רב, היאך ישתמש במעלת 'הרוממות' ובאותה 'התגדלות'. ולכן, בכל ההליכה הלזו, היתה לו עדיין יכולת בחירה בין טוב לבין רע, עד שהוצרך למצוא 'בעצמו', את הנקודה הכי-פנימית הטמונה בתוך-תוכו. להוציא לאור לפניו, - את מושכלה. עד שיוכל לקבוע את הדרך בה ילך, ולא ינטה ממנה מאומה.

הגומל חסד עם חברו גומל חסד עם נפשו

היה ברכה ומפרש רש"י הברכות נתונות בידך, עד עכשיו היו בידי, ברכתי את אדם ואת נח ואותך, ומעכשיו אתה תברך את אשר תחפוץ. שמעתי מהמשגיח ר' מאיר חדש זצ"ל שהקשה איך ילפינו מהכא שיהיה הוא מברך לאחרים ומה ברכה היא בשבילו ומקרא משמע והיה ברכה - לאברהם. ותירץ דכשעושה אדם עבור אחרים זהו ברכה לעצמו. והיה מביא דכשנכנס לסלבודקא היה צעיר מכפי גילם של הבחורים שם, וכשהגיע ליל שבת לא הצליח להרדם שנתקף בגעגועים לביתו, וירד לבח"מ ומצא שם את הבחור הלמדן הגאון בעל הדברי יחזקאל, ועודדו וא"ל שגם לי היתה ההתחלה קשה והתגברתי ובעזי"ת גם אתה תתגבר. וסיים ר' מאיר ואמר: אתם חושבים שהוא עזר לי, אולם דעו לכם שיותר מכך עזר לעצמו. שמאז, הקושיות הטובות שהיו לי הפניתם אליי

יש שכר, מיידי. להליכה אחר ציווי ה' ולעמידה בנסיונות

ויאמר ה' אל אברהם לך לך ... אל הארץ אשר אראך. (פר' לך לך, בראשית יב, א)

מפרש רש"י, אשר אראך, לא גלה לו הארץ מיד, כדי לחבבה בעיניו, ולתת לו שכר על כל דבור ודבור.

על כל פסיעה והילוך של אברהם זכה וקיבל עליה שכר. כדברי הילקוט שמעוני (כאן פרק יב) ולמה לא גילה לו, כדי לחבבו בעיניו וליתן לו שכר. כאשר נוכח הרבש"ע שאברהם הולך אחריו בבחירת דרכו, בעצם זה הינו ראוי כבר ועכשיו לקבל שכר. אבל ישנה בחינה נוספת למקבלי שכר, וזהו, כאשר המצוה נעשית ב'חביבות'.

וממשיך הילקוט וכותב, על כל דיבור ודיבור משהה הקב"ה ומתלה בעיניהן של צדיקים, ואחר כך מגלה להם טעמו של דבר. כך, אל הארץ אשר אראך.

לא ענין של שכר-פסיעות כתוב כאן. כלומר, שכר על כל עשייה וכל עשייה נוספת ככתוב בגמ' (סוטה כב.) שאמר רבי יוחנן, למדנו קיבול שכר מאלמנה, שהיתה באה להתפלל עד לבית המדרש של רבי יוחנן. ושאלה רבי יוחנן: וכי לא בית כנסת יש לך בשכנות? השיבה האלמנה ואמרה: וכי לא שכר פסיעות יש לי?!

אלא מה שכתוב כאן, זהו, 'שכר-חיבוב-מצוה'. חיבוב עצם קיום דבר-ה'. באשר עצם ההתעסקות בדבר-ה', היא חביבה לפניו, ועליה מקבל שכר נוסף.

לאחוז ב'טוב' בכל הילוכנו, וה'טוב' יוליכנו

ויהי כאשר הקריב לבא מצרימה ויאמר אל שרי רשתו הנה נא ידעתי כי אשה יפת מראה את. והיה כי יראו אתך המצרים ואמרו אשתו זאת והרגו אתי ואתך יחיו. אמרי נא אחתי את למען יטב לי בעבודך וחיתה נפשי בגללך. (פר' לך לך, בראשית יב, יא-יג)

אומר כבוד מו"ר מרן הגאון רבי דוד פוברסקי זצוק"ל, כאשר נמצאים כל העיתים בתוככי מלחמה תמידית בין 'טוב' לבין 'רע', ויודעים ומרגישים שנמצאים במלחמה תמידית על החיים! אז בד בבד יודעים היטיב ממה צריך להיזהר.

יתכן שאברהם אבינו לא ידע מראש מה יש במצרים ולקראת מה הוא הולך וממה הוא צריך להיזהר, ואף לא מה הוא הטוב שמה ומה הוא הרע שמה. אזל הוא ידע גם ידע, שהוא עצמו צריך כל הזמן לאחוז ב'טוב' ובזה יהא התעסקותו ומהלכי חייו, כל הזמן טוב טוב טוב, באופנים האלו ובאופנים אחרים, רק טוב.

אז הוא מנסה להעמיד בפני עצמו את הטוב, שיקרה לקראתו בכך שזה ימצא לפניו בנתינת המתנות מצד פרעה לו. ורק באופן הזה, הוא יכול להיכנס אל מקום בלתי מודע, ולא להיכשל ברע.

ואכן, בדיוק את ההתעסקות ב'טוב' הזה הוא פגש. שרה אשתו נלקחת ברוע' אל פרעה, אבל הוא מקבל ממנו מתנות לרוב.

פרעה לוקה בנגעים גדולים הוא וביתו, על פי דיבורה של שרה השבויה בידו.

והיות וגם אברהם וגם שרה התעסקו בלאחוז אך ורק ב'טוב', לכן אף פרעה השובה את שרה, משכיל להבין שה'רע' קורה עמו, בלתי יתכן אם לא על ידי ה'. ומכאן מגיע להכיר בחטאו ולקרא לאברהם לומר לו: 'מה זאת עשית לי למה לא הגדת לי כי אשתך היא ... הנה אשתך קח ולך'.

י"ב י': וירד אברהם מצרימה לגור שם וגו'.

כתב הרמב"ן, ודע כי אברהם אבינו חטא חטא גדול בשגגה וכו', והיה לו לבטוח בשם וכו', ועל המעשה הזה נגזר על זרעו, הגלות בארץ מצרים ביד פרעה.

וכן לק' [פס' ט"ז], עה"פ, ותענה שרי, ותברח מפניה, כתב הרמב"ן, חטאה אמנו בענוי הזה, וגם אברהם בהניחו לעשות כן, וממשיך הרמב"ן, שלכן מזרע הגר מענים, את זרע אברהם ושרה, בכל מיני העינוי, עונש על חטאה של אמנו.

ושמעתי [בבחרותי] מבעל האבי עזרי זצ"ל הערה גדולה, הרי הרמב"ן לא ראה כן בדברי חז"ל, [ואמנם ציינו המהדירים למש"כ בזוה"ק, אבל לא היה הזוה"ק נגלה בזמן הרמב"ן], וא"כ הרמב"ן כתב כן עפ"י סברתו, והרי אותם נתונים היו

שרק ממנו לא התבישתי, ופסוק מפורש הוא במשלי טוב עין הוא יברך כי נתן מלחמו לדל, ובאבן עזרא מפרש ואיש טוב עין שיתן לדלים מלחמו הוא יבורך מלא ברכת ה' עכ"ל. עוד היה אומר והיה ברכה: נאמר פה צווי בכ"מ שנמצא האדם שיהא ברכה לאחרים ויתן תועלת לסביבתו.

תורה נחשב רק שהיא ללמדה לאחרים

ואת הנפש אשר עשו בחרן.

מביא הגאון רבי יהודה אריה רפפורט שליט"א רב קהילת ברכת יוסף ומראשי ישיבת בית מתתיהו: כאן החלו אלפיים שנות תורה, כמבואר בגמ' ע"ז [ט' א'], ועפ"י הת"א שפירש, "אשר עשו", דשעבידו לאורייתא, וכמו שציין רש"י בגמ' שם, לפירוש התרגום.

ויל"ע הרי אברהם קיים את כל התורה, גם עד עתה, ולמה לא נחשב שכבר החלו שני תורה, ועו"ק הרי כבר לפני אברהם, אצל נח, מצינו שלמד נח תורה, שלכן ידע, מי הבהמה הטהורה, ומי הבהמה הטמאה, כמו שדרשו חז"ל.

נראה מבואר בזה, שהחפצא של תורה, שהיא ניתנה ללמדה לאחרים, [הוראת השם "תורה", מלשון הוראה, כ"כ המהר"ל], ולכן רק מעת אשר החל אברהם ללמד תורה, אזי נחשב שהחלו שנות תורה.

גם נתינת התורה לעם ישראל, היתה בבחינה זו, שהקב"ה נגלה להם כזקן יושב בישיבה, כאמרנו במוסף דר"ה בברכת שופרות, **"בהגלותך מלכנו, על הר סיני, ללמד לעמך תורה ומצוות"**.

וחתני הרב שמה בונם מילר שיחי', הביא ראיה והמשך נפלא להמבואר, משו"ת רע"א [סי' כ"ט ד"ה אמנם העומד לנגד], שכתב בשם השב יעקב, דאף אי הרהור לא מחייב ברכת התורה, אבל כתיבה בעי ברכה, וז"ל, דדברי תורה לא תלי כלל בדיבור, רק דתלי בענין דאפשר לקיים ושננתם לבניך, וממילא גם כתיבה בכלל עכ"ל.

חזינן דעיקר דברי תורה, מה שעל ידם עובר ומלמד לאחרים, ומתאים מאד למשנ"ת, שלכן אלפים שני תורה, התחילו רק כשאברהם שעביד לאורייתא נפשות, ולא כשאברהם או נח למדו וקיימו תורה.

עוד יש לומר, דשאני גבי אברהם שהיה הלימוד, בבחינת "שעבידו", היינו שלמדו באופן שהשפיעה התורה עליהם, שנשתעבדו בגופם אל התורה, ואל השי"ת נותן התורה, משא"כ עד עתה, אמנם היו שלמדו וידעו את התורה, אבל בחינה זו, שהתורה תהיה דבוקה בעצמותם, שיחשבו **"הנפש אשר עשו"**, לעשות את הנפש ע"י התורה, זה נתחדש רק עתה.

מעובדה זו לא נראה דוגמא למדת החסד שבו, ששם לא היו האורחים שונאיו ולא גמלוהו כל רע, אבל דוגמא בולטת למדת החסד שהי' באברהם נראה מפרשת היום, שהרי כל העושר שבא ללוט גרם לו הליכתו עם אברם, ובגללו זכה לכל העושר הזה, ובכל זאת כשפרצה מריבה בין רועי אברם ובין רועי לוט, שלא היו מקפידים על הגזל, שטענו נתנה הארץ לאברם, וכיון שאין לו בן לוט יורשו ואין זה גזל כפירש"י, הסכים אברם להפרד מעם לוט, כדי שלא תהי' מריבה. ומה נראה טבעו של לוט שהי' רשע, שהלך דוקא לסדום שהיו שם שטופי זמה והיו בהם כל המדות המגונות, כמאמר הכתוב ואנשים סדום רעים וחטאים לה', ובכ"ז לא נמנע לוט והלך לשם, וכאשר ארבעת המלכים הכו את החמשה, ושבּו את לוט, התנדב אברהם לבדו עם ש"ח אנשים, שאחז"ל שהוא עבדו אליעזר בגי', ורק בב' אנשים רצה להלחם עם ד' המלכים שהיו גבורים מאד, שהרי הכו ה' מלכים, ושהי' ביניהם אמרפל שאחז"ל הוא נמרוד שעליו הכתוב מעיד, הוא הי' גבור ציד לפני ה', ועל אף כל זאת לא נרתע אברהם, והלך לבדו להלחם נגדם, ולהציל את לוט, מזה נוכל לראות תמונה ברורה ממדת החסד שהיתה טבועה באברהם, שאפילו אדם רשע כלוט, שרועיו היו גזלנים והוא ישב בחברה רעה חבורת שטופי זמה, ובכל זאת לא נמנע אברהם מלהקריב ולסכן עצמו במלחמה, כדי לגמל חסד ללוט ולהצילו מהשבּי, וכל הפרשיות כאן באות לספר מעניני חסד, שהרי התורה מדקדקת מאד בכל אות ואות, וכאן כותבת פרשיות שלמות, כדי לספר בעניני מדות. ואומרים הטעם שהתורה לא כתבה המדות כמצוה כשאר מצוות, שלכל מצוה יש שיעור וגבול מסוים, אבל במדות אין לזה שיעור, וראי' מאברהם שבמדת החסד התנדב כ"כ להציל אדם רשע, ומעשי אבות סימן לבנים וכמו שבאברהם היתה מדת החסד צריכה להיות גם בנו שנלך בדרך אבותינו, ונקוה שכל פרשה תשימו לב איזה מדה מספור זה, ותקחו מדה זו אל לבכם.

ויצא מלך סדם לקראתו אחרי שובו מהכות את כדרלעומר והמלכים אשר אתו וגו'. (יד, יז)

ובשיעור לבני הישיבה אמר הגאון רבי יעקב סטפנסקי ראש ישיבת תורה בתפארתה שליט"א דהנה כפשוטו "מהכות" היינו שהרגן, אלא דיש להעיר דהא אמרפל זה נמרוד והוא לא נהרג אז דהא עשו הרגו ביום שמת אברהם, וצ"ל דוהמלכים אשר אתו היינו רוב המלכים, [או דמהכות היינו לשון הכאה ולא לשון הריגה]. והא דבאמת לא הרג אברהם אע"ה את נמרוד כמו את שאר המלכים, אפשר די"ל דהנה ברש"י לעיל (פסוק א') כתב דאמרפל הוא נמרוד שאמר לאברהם פול לתוך כבשן האש, ויל"ע האם זה רק כינוי שכנתה התורה לנמרוד או שהבריות קראו אותו כך משום שהפיל לאאע"ה בכבשן. ואי נימא שגם הבריות קראוהו כך,

לפני אברהם ושרה, והם סברו שכך צריך לנהוג, והיאך יכול הרמב"ן לחלוק, ובשלמא אילו חז"ל היו אומרים כן, היה אפשר לומר, כי כך קיבלו ממש ששמע מפי הגבורה, ולא מסברתם.

ותירץ [לפי הבנתי אז], כי הרמב"ן לפי כוחו וסברתו בתורה, כך היה סבור, שהנהגה כזו חטא היא, ואי היה נוקט להיפך, הרי שלדעת תורה ידידה, קשה מכל התורה כולה, [וכמו שאמרנו בשם הגרא"ו זצ"ל, שכשאחד הראשונים אומר דבר מסבא, חשיב יותר, מאשר מוכיח כן בראיה, שסברתו היא מכל התורה כולה], אבל מאידך לומר, כי אברהם חטא, אי"ז בזה סתירה לשום דבר בתורה.

ויש להסמיק לזה, מה שראיתי בספר נאות דשא, שאמר האבני נזר בשם חמיו הרבי מקאצק זצ"ל, שהנה ידוע שאם נמצא באחד מן הראשונים, פסק דין, ויש עליו קושיא מגמ' מפורשת, הרי שתיפסק ההלכה כאותו ראשון, ולא יידחו דבריו מכח הקושיא, אלא שעלינו חובה להתייגע, היאך תתיישב השאלה, ובפשטות הטעם, כי בטוחים אנו שידע אותו ראשון את הגמ' ההיא, אלא שיש לו בה ביאור אחר, ועלינו לחפש היאך דרכו באותה סוגיא.

אמנם אמר האבנ"ז, שלא זה הטעם, שהרי מצינו בגמ', אפי' על אמוראים, שאמרו ע"ע אישתלינא, וא"כ לא ימלט שיכול להתעלם לשעה מאותו הראשון הגמ', [עי' בתשובות הרמב"ם לחכמי לונלי, שכתב ששכח מהיכן למד דינן], אלא הסיבה, כי סברת הראשונים היא עצמה וודאי כפי התורה, שע"י לימודם וגדלותם בתורה, שכלם ודעתם הטהורים, לא שייך שיסתור את התורה, והן הן הדברים דלעיל ליישב דברי הרמב"ן. (מס' שיח יהודה עה"ת כאן להגרי"א רפפורט שליט"א)

אמרי נא אחתי את וגו' (י"ב י"ג)

העיר מרן גאון ישראל הגר"ד לנדו שליט"א: יל"ע היאך אמר למצריים שהיא אחותו והא הכשילם בלפני עוור שיכשלו באיסור אשת איש דהוא אחד מז' מצוות בני נח. ושמא י"ל דכיון דבלא"ה היו נכשלים באיסור אחר שהיו הורגים את אברהם כדי לקחת את שרה נמצא שלא הכשילם אלא החליף להם את העבירה. ועוד י"ל דמשום פיקוח נפש שרי לי' להכשילם דאם לא כן היו הורגים אותו.

למדות אין שיעור

שיחת מרן הגרא"ל שטינמן זצ"ל בישיבת כפר סבא ש"ק פ' לך י"א חשון תש"ח: המדה שבה הצטין אברהם ביותר היא מדת החסד, בה עמד על הגובה, ויוכיחו פרשיות אלו, דוגמא אחת לזה נראה מזה, שביום השלישי למילתו המסוכן ביותר, ביום חם מאד, שהקב"ה הוציא חמה מגנתיקה, חכה לאורחים כדי לקיים מצוה זו של הכנסת אורחים, אמנם

הכל ניסים, וע"ז הוצרך להביא עולה לכפר על הרהור הלב.

לא למחר לדון ולשפוט בני אדם

ותאמר שרי אל אברם חמסי עליך אנכי נתתי שפחתי בחיקך ותרא כי הרתה ואקל בעיניה ישפט ה' ביני וביניך. (פר' לך לך, בראשית מז, ה)

אמר לי אמו"ר הגה"צ רבי חיים עזרא ברזל זצוק"ל, הנה שרה באה בטענה ומשפט על אברהם באמרה לו: חמסי עליך. ומה ענה לה אברהם? עשי לה כטוב בעיניך. ולכאורה, האם אברהם עצמו לא שמע ולא ראה את דבריה של הגר כנגד שרה, בלתי זה עתה כאשר היא כבר באה במועקת נפשה לפניו.

ויעוין בדברי התרגום יונתן בן עוזיאל, שכאן היא 'שפכה' בפניו את כל עלילות חייה ממה שעבר עליה עד עתה. שעזבה את ארצה ובית אביה ועלתה עמו לארץ נכריה.

אלא, כל זמן שהוא לא 'ראה-בעיניו' את מעשיה של הגר, הוא, לא היה יכול לדונה ולשפוט נכון את מעשיה של הגר שלא בפניה. וזאת על אף שהוא האמין בודאי לכל דברי שרה, שהיתה 'נביאה'. מה גם שהיה לו להסכים לכל בקשה הבאה מפי שרה על אודות הגר, לפי שהיתה שרה 'גבירתה' של הגר. ודברי הרב ודברי התלמיד, דברי מי שומעין (גמ' תמורה כה.).

אבל שיהא הוא 'דן' מעשה, בלא שיראה בעיניו, - זה אי אפשר לו! ואין ערך לאמונתו בצדקתה ובמעלת נביאותה של שרה. עד-כדי-כך שיעשה הוא בעצמו 'מעשה', אף שזהו רק כנגד הגר המצרית. ולכן הוא ענה לה, עשי לה 'את' את הטוב בעיניך. תדוני אותה את, - ולא אני.

ובן שמנת ימים ימול לכם כל זכר לדרתיכם (י"ז י"ב)

העיר מרן גאון ישראל הגר"ד לנדו שליט"א: כתב הרמב"ם פ"א מהלכות מילה ה"ב דאם אביו לא מל אותו אזי בית דין מצווין למולו, ואם נתעלם מבית דין ולא מלו אותו כשיגדל הוא חייב למול את עצמו. ויל"ע את"ל דבישראל איכא נמי לחיובא דמילה דבני קטורה [עי' בספר חי' רח"ה הלכות מילה, ובס' הגליונות שם, ויל"ע שאג"א סי' מ"ט] הא בבן נח לכאור' חיוביהו תלי בדעת גרידא ולא בגדלות וכדין ז' מצות בני נח [דלא נמסרו שיעורים לב"נ כמש"כ הרמב"ם בפ"ט מה' מלכים ה"י, וא"כ אין גדלות דידהו תלוי' בשנים (וסימנים) אלא בדעת וכמש"כ בחת"ס יו"ד תשו' קפ"ד ד"ה וכבר] דמאי נפ"מ ביניהו, וא"כ ישראל גם לחייב למול את עצמו עוד טרם שיגדיל כדין בן קטורה, דמי איכא מידי דבן נח מוזהר עליו וישראל אינו מוזהר. והרמב"ם סתם וכתב דכשיגדיל חייב. ועי'.

נמצא דכל האומר אמרפל נזכר בנס שנעשה לאברהם אבינו, ומה"ט אפשר דלא רצה להורגו משום דכל הזוכרו נזכר בנס ומתרבה עי"ז כבוד שמים, ודו"ק.

אחר הדברים האלה היה דבר ה' אל אברם במחזה לאמר אל תירא אברם (טו א)

איתא בתנחומא בפרשתן (פרק י) אתה מוצא אברהם היה מהרהר אחר מדת הדין, ומה היה אומר, רבי לוי אמר כמדומה אני שקבלתי כל שכרי בעולם הזה, עזרני הקב"ה באותם המלכים והצילני מן הכבשן כבר קבלתי שכרי ושוב אין לי שכר בעולם הבא, א"ל הקב"ה כיון שהרהרת אחר מעשי עולה אתה צריך, לפיכך (בראשית כב) ויאמר קח נא את בנך את יחידך אשר אהבת את יצחק ולך לך אל ארץ המוריה והעלהו שם לעולה על אחד ההרים אשר אומר אליך.

ומו"ר מרן האבי עזרי זצ"ל ביאר דהתביעה על אברהם היה בזה גופא שחשש שקיבל שכרו בעולם הזה, שהרי שכר מצוה בהאי עלמא ליכא וכולו עומד לעולם הבא והוא שכר נצחי והאיך יתכן שבהצלה מן הכבשן ומן המלכים בעולם הזה יחשב לו שקיבל את כל השכר הצפון לו לעולם הבא, ומחשבה זו יש בה שמקטינה את ערך המצווה שיתכן לקבל שכר בעולם החולף על מצווה ששכרה נצחי, ולכן נתחייב להביא עולה על הרהור הלב [עי' בס' מחשבת מוסר מאמר י"ט, ועי' עוד כע"ז בס' מראש אמנה בראשית טו יג].

ובאופ"א ביאר תלמידו הגאון רבי יעקב סטפנסקי ראש ישיבת תורה בתפארתה שליט"א דיש לבאר דהנה אי' בתענית כה. דר' חנינא בן דוסא אמר לבתו מי שאמר לשמן וידלוק הוא יאמר לחומץ וידלוק, וביארו המפרשים שבדרגת ר' חנינא באמת אין כל סיבה ששמן ידלק יותר מחומץ, אלא דזהו ההנהגה הטבעית ששמן דולק וחומץ אינו דולק, אולם כפי גודל שיעור דרגת האמונה שהכל מאתו יתברך הוא אמר ויהי הוא ציוה ויעמוד, וגם כל הטבע הוא נס, שאז זוכים ממילא לראות גם שחומץ דולק דהרי באמת אין כל חילוק בין שמן לחומץ.

ולולי דמסתפינא היה נראה ע"פ הנ"ל דבאמת אין חילוק בין נס לטבע והדבר תלוי לפי שיעור דרגת האמונה של האדם בהשי"ת, והנה כ"ז דאמר' דהעושים לו נס מנכים לו מזכויותיו, הוא דווקא אם נשתנה עבורו הטבע שנעשה לו נס, אולם אם לא נשתנה עבורו הטבע הרי אין לחשוש שמא מנכים לו מזכויותיו, ולפי"ז אחד שמכיר בזה שכל כולו ניסים אין לו מה לדאוג ולחשוש, שהרי לפי שיעור אמונתו בהשי"ת לא נשתנה לו כלום בהנהגה איתו שהרי הכל ניסים, ולפי"ז י"ל דיתכן שהתביעה על אברהם היתה שסבר שקיבל שכרו לפי שנעשה לו נס, שהרי אברהם לפי גודל מעלתו לא היה לו מקום לחשוש שנעשה עימו שינוי בהנהגה שעליו לחשוש שמא קיבל שכרו בזה, שהרי לדידיה

הארה מוסרית

משיחותיו של המשגיח הגה"צ רבי משה אהרן ברוורמן שליט"א

"לך לך" (ב"ר ל"ט א') רבי יצחק פתח שמעי בת וראי והטי אזנך ושכחי עמך ובית אביך, אמר רבי יצחק משל לאחד שהיה עובר ממקום למקום וראה בירה אחת דולקת אמר – תאמר שהבירה הזאת דולקת בלא מנהיג, הציץ עליו בעל הבירה ואמר לו "אני הוא בעל העולם" ויתאוו המלך יפיד, ליפותך בעולם והשתחווי לו הוי "ויאמר ד' אל אברהם"

ב' עניינים כלולים במה שכתוב במדרש שראה בירה דולקת, העניין הראשון הוא שראה בירה בנין בנין ומשוכלל מואר ומסודר, עולם ומלואו שמש וירח צומח וחי, ומזה למד שיש בעל הבית לכל זה. ויש עוד עניין שראה בירה דולקת, (לא מוארת כפירוש הראשון) בירה שאש אוחות בה ובווערת שם, ועומדת לכלות ולקלקל הכול, כאילו נחרבת, שהרי ראה באלפיים לפניו דור המבול, דור אנוש, דור הפלגה שעלה הים והציף שליש עולם, וכן ראה בהשחתת עולם על ידי ברואיו ויצוריו של מקום, הרי שעמד ותהה היש אדון לבירה זו, כלומר מי שברא בירה היתכן שישאירה לשלטון האש התיזלון והכיליון? הרי זה היפך דרכי החכמה, והרי העולם "כולם בחכמה עשית" ועתה הנהגת העולם נראית כאילו אין אדון לבירה ואין בעליו עמו, האם זה יתכן?

וכאן בבירור נקודה זו – נתגלה אליו הקדוש ברוך הוא ואמר לו "אני הוא בעל הבירה" כלומר אני הוא שיכול להביא כזאת על הבירה, כי אין כוח שיכול להתריב ולשלול מה שברא ועשה הקדוש ברוך הוא והיינו שיש תכלית ומטרה להימצא הבירה, והנהגה זו מכוננת אל תכליתה ותפקידה דהיינו לסלק ממנה את הרע ואת שרשיו.

ויש לשים לב ללשון חז"ל "תאמר שבירה זו ללא מנהיג" – השאלה היא אל "ההנהגה" ולא על התהוות הבריאה שמא השאיר הבורא את העולם להנהגה עצמית, וזה לאו הישג ולא הובן לו איך ייתכן דבר כזה ובאה על זה התשובה "הציץ עליו" וכפי שהגר"א מפרש על הפסוק "משגיח מן החלונות מציץ מן התרכיב" שמצב של "מציץ" הוא שהוא רואה אותי ואין אני רואה את המציץ, כלומר לא התגלות שלמה וניכרת

אחר המבול שהושחת עולם חדש על ידי נח, והובטח לו בברית שלא ישוב לבוא מבול על הארץ, מצינו שגם זה לא הועיל להעמיד עולם מתוקן לגמרי, והעולם שוב חזר למצב גרוע כמו לפני המבול כך מפורש במשנה באבות "עשרה דורות מאדם עד נוח, וכל הדורות מכעיסים ובאים" בעשרה דורות מנח עד אברהם כל הדורות היו מכעיסים ובאים, ומה שאפשר את המשך קיום העולם הוא אברהם אבינו שפירשה תורה "אב המון גוים נתתיך" "ונברכו בך כל משפחות האדמה" הוא "אבי" כל באי עולם. כמפורש במקרא "המכסה אני מאברהם" פירש רש"י 'קראתי אותו אברהם אב המון גוים, ואשמיד את הבנים ולא אידיע לאב שהוא אהבו'. כלומר – שהם נמצאים וקיימים בזכותי ובגללו וכמאמר הכתוב שם בהמשך "ואברהם היו יהי לגוי גדול ועצום ונברכו בו כל גויי הארץ" פרש"י "ולתברך בו כל גויי הארץ" – ועי תרגום אוגוסטוס "ויתברכו בדיליה כל עממי ארעא" וכן תרגום: "ונברכו בך כל משפחות האדמה" – "ויתברכו בדילך כל זרעי ארעא" כלומר שבגלל המצא אברהם אבינו בעולם ובגלל המצאות זרעו הרי זה מהווה זכות קיום לכל אומות העולם, וזאת משליה ום שהם הופכים להיות כלים וכלי כלים לתכלית ולתפקיד שמוטל על אברהם אבינו ועל עם ישראל, הם זוכים וקיימים בגללו והוא נקרא "אב" כלפיהם שהוא הסיבה והמחייב את קיומם ואת הווייתם. אבל לולא אברהם הרי שהיה צריך העולם לחזור למצב של המבול, וכבר אמרו חז"ל שעד אברהם היה העולם אלפיים תוהו ומאברהם ואילך אלפיים תורה.

ויש ללמוד ולהתבונן מדרכיו של אברהם אבינו עליו השלום, שהוא הגיע לאמונה ולתורה מכוח עצמו יגיעתו ועמלו ובוודאי שזה מהווה לא רק יסוד ושורש לאברהם אבינו עליו השלום אלא גם מורה ומלמד דרך אמונה ועליה לבניו ולזרעו אחריו לכלל ישראל כולו.

עניין אחר שיש ללמוד מדברי חז"ל – והוא בירור מוכרח שבכל דור ודור ובכל זמן הוא שכלול בדברי חז"ל המפורסמים בתחילת פרשת

ובראית של השגחתו שזה רק שהוא מסתכל מן התלוותות שהעומד בחלון רואה את אלו שמבחוץ ואלו שמבחוץ רואים אותו וכך גם כאן התגלה לו שיש אפשרות לראות את "בעל הבירה" שהוא מציץ על הכול, ואין דבר ונעלם ונסתר מהשגחתו ומה שנתגלה לו שגם הרע והחושך שבעולם אין זה משום חיסרון הנהגה אלא אף זה מכוח הנהגתו יתברך וחלק מרצונו יתברך, שכל זה או דין ומשפט שמוליד לקראת התכלית והתפקיד והיא היא ההנהגה שקרויה תורה, שבחירה הרי נאמר ונשנה וחוזר ונשנה שיש הנהגה של 'והיה אם שמוע תשמעו' ויש הנהגה 'ואם לא תשמעו' אך הכול הוא לשם תכלית וההטבה עם האדם והעולם ולא חס ושלוש שהפקיר את העולם ואת בריותיו והתורה היא שמלמדת ומנחה את האדם איך להשלים את עצמו ולמלאות תפקידו ותכליתו.

כי האמת היא שמה שראה אברהם אבינו בהוויות העולם והנהגתו הוא אספקלריה להוויות האדם והנהגתו, שהרי כל הנהגותיו של האדם ודרכי חייו בנייים על מצב של סתירה ושליילה, סתירה וחסרון, שבמה רואה האדם את עצמו בר מעלה ושמה רואה את עצמו חשוב בענייני עולם הזה, במה זה נמדד, זה נמדד במה שיש לו יתרון על חברו, שיש לו מה שלחברו חסר, מה שלחברו אין ולו יש, זה נותן לו הרגשת חשיבות ומעלה, וממילא כשיש לחברו היה רוצה לקחת ממנו ולשלול זאת ממנו עד שאמר חז"ל "ותעש אדם כדי הים" – כמו ש'הדג בולע את חברו כך בני אדם איש רעהו חיים בלעו אלמלא מוראה שלמלכות.

וכל זה הותחל מאז חטאו של אדם הראשון – קודם לא הוזקקו להרגיש את הטוב והמעולה מתוך הכרת החיסרון ולעומת החיסרון, אז רצו טוב בעצמו שהוא טוב, שהוא מעלה למי שיש בו הטוב ושהטוב הוא לדבקות בקדוש ברוך הוא ושייכות אליו. "כי בצלם אלוהים עשה את האדם" – וכמו למעלה כביכול אין צריך לרע כדי לראות מעלת הטוב כך למטה "כי בצלם אלוהים" יכול להרגיש ולהבחין מעלת הטוב מצד עצמו.

ולאחר שחטא שבאדם עצמו הישרש הרע והרצון והמשיכה לרע, וכל זה התחיל להיות דוחף ומנוע בחייו של האדם, הרי מאז לא נמדד דבר לפי הדבר עצמו, אם הדבר הוא טוב בעצם או לא, אלא זה נמדד לפי זה אם זה משלים את רצונו, ואת מה שהוא חומד וחפץ. ואז שמצפה שיושלם חסרונו רצונו ושאיפתו זה אף פעם לא יושלם אם יחשוב וידמה שלחברו יותר ממנו. וכאילו הוא נוטל את מה אשר יש לו. כך ראה אברהם אבינו עליו השלום את מצבו של העולם ואת מצבו של

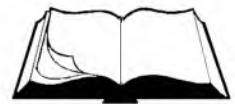
האדם עצמו, שכל כולו בנוי על סתירה ועל שליילה, האדם שואף לא לטוב בעצם אלא לטוב כשהוא יותר מחבירו.

וביותר העמיק הדבר והובלט אחר דור ההפלה שבמקום 'שפה אחת ודברים אחדים' הרי שנפוצו על פני כל הארץ, "ברדה נבלה את שפתם אשר לא ישמעו איש את שפת רעהו" הרי שהעומד כל סדרו של עולם על פילוג ומחלוקת של סתירה ושליילה זה את זה והשאלה צועקת 'היכן הוא בעל הבירה – תאמר שהבירה ללא מנהיג חס ושלוש'?

אך האמת מה היא יש מנהיג לבירה, אך הוא מנהיגו באופן של 'מציץ' שהוא רואה ומנהיג הכול ואתה אינך רואה אותו, והנהגה זו של "דולקת" לא מעצמה היא אלא מכוננת על ידו, כשם שכל עיקר בריאת העולם והאדם היא מצד מידת טובו וחסדו יתברך גם ההנהגה היא רק כדי להיטיב לאדם ולעולם ומה שאין רואים את הבורא והנהגתו ואדברא נוצר מצב שנותן מקום לחשוב ההיפך – על זה אמרו חז"ל "כל מקום שאתה מוצא גדולתו של הקדוש ברוך הוא (דהיינו מצד חסדו שהוא 'את גדלך' זה חסדך) שם אתה מוצא ענותנותו כלומר השפעת חסדו כדי להיטיב לנבראו הוא אפילו באופן שזה מעלים כביכול את מעלתו ואת גדלו, ואדברא זה ממעט גדלו ותפארתו כך היא מידת ענותנותו כי הכול מונהג על ידו כדי לעקור את הרע ולהביא את העולם לידי תיקון. ואין היא הדרך והמסילה לעבור בתוככי עולם הזה שכולו בנוי על כוחות הרע "בירה דולקת" כוחות שליילה באדם וממילא במציאות העולם והנהגתו, הרי הכול במצב של סתירות וניגודים, על זה מורה אותנו ומלמדת אותנו התורה, כי אם "הסתכל באוריתא וברא עלמא" ומה שיש בעולם, יש בתורה פירוש על זה ודיני הנהגה כלפיהם, בתורה נתבאר ונתפרש היאך יתנהג האדם ובאיזה אופן יפעל שכוחותיו ישרתו זה את זה, ושלא יימשך אחר כוחותיו וכוחות גופו שרצונותיו ושאיפותיו יהיו על דרך וביסוס של חיסרון ושליילה של חברו, וממילא גם הנהגת העולם תובן לו באשי ידע שיש הנהגת שכר ועונש והנהגה של "הרעה מכלה את עצמה".

מִי יֵרֵם הָיִים

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח')

חשון תש"פ

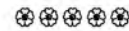
הל' "טל ומטר", ושאלות המצוות

גליון 378

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"ל "דברי שיר" ב"ב

לע"נ

הרה"ח נתן ב"ר משה עקשטיין ז"ל
נלב"ע י' באייר תשע"ט

הל' "מוריד הגשם" – "טל ומטר"

"משיב הרוח ומוריד הגשם"

ב"מנות הגשמים, אם טעה ואמר "מוריד הטל" אם עדיין לא הזכיר "הגשם" שבסיום הברכה, יאמר במקום שנזכר "משיב הרוח ומוריד הגשם" (ש"ע ס' קי"ד, סעי' ה'), ו"ביאור הלכה" ד"ה אין, ופמ"ג שם). ואם נזכר לאחר שאמר "ונאמן אתה", יאמר "מוריד הגשם", ויחזור לומר "ונאמן אתה" וגו' (משנ"ב שם ס"ק כ"ט, דבעינן מעין חתימה סמוך לחתימה). ואם טעה וסיים מיד בלי לחזור, אין זה מעכב בדיעבד (שד"ן סמוך לחתימה מעין חתימה אין זה לעיכובא).

ואם סיים הברכה, אינו חוזר כיון שהזכיר "מוריד הטל" (ש"ע שם), ואפילו אם עומד לאחר שהזכיר "הגשם", לא יאמר "למדני חוקיך", מכיון שאין זה לעיכובא (משנ"ב שם ס"ק ל"ב). אם אמר רק "מוריד הגשם", ולא אמר "משיב הרוח" אינו חוזר (ש"ע שם ס"ג). ואפילו אם לא סיים עדיין הברכה, אינו חוזר (משנ"ב ס"ק י"ב).

ויל"ע למה ב"הזכרת גשמים" אומרים "גשם", ובברכת "ברך עלינו" כשמבקשים גשמים אומרים "מטר" (ועי' "חשק שלמה" ריש מס' תענית, ו"רבינו בחיי" פ' עקב י"א מ"ז, ו"ערוך השולחן" ס' קי"ד סעיף ב').

"ותו טל ומטר לברכה"

בארץ ישראל מתחילים לשאול גשמים – "ותו טל ומטר לברכה" בליל ז' בחשון, ובחול"ל 60 יום אחר תקופת תשרי. ונוהגים להכריז "טל ומטר" קודם שמונה עשרה שבו מתחילים לשאול, ואם לא הכריזו אעפ"כ יאמרו (משנ"ב ס' קי"ז ס"ק ג'), ויל"ע מ"ש "ממוריד הגשם" שאם שכחו להכריז אין אומרים אותו וכמבואר בש"ע ס' קי"ד ב', ומשנ"ב שם).

שכח לומר בברכת "ברך עלינו" ונזכר קודם שגמר ברכת "שמע קולנו", יאמר בברכת "שמע קולנו", ואם סיים ברכת "שמע קולנו" יאמרו שם קודם ברכת "רצה", ואם כבר התחיל ברכת "רצה", יחזור לברכת "ברך עלינו" (ש"ע ס' קי"ז ס"א).

נזכר באמצע "רצה" שלא אמר וחזר לברכת "ברך עלינו" ושוב שכח וכבר אמר "ברך אתה ד' יי", ימשיך ויאמר שוב את כל הברכות עד "שמע קולנו" ושם יאמר "ותו טל ומטר" (ולא אמרינן שמאחר שכבר אמר את כל הברכות הללו בפעם הראשונה בלא שאמר "ותו טל ומטר", מה מוסיף בזה שאומרין כך בפעם השנייה, כי מאחר שכבר חל עליו החיוב לחזור ל"ברך עלינו" ולומר משם הכל לפי הסדר, צריך לעשות כן). (הגר"ש אלישיב זצ"ל ובעל "שבט הלוי" זצ"ל).

שכח לומר "ותו טל ומטר" וכבר סיים לומר את הפסוק "יהיו לרצון", אפילו שעדיין לא עקר את רגליו, נחשב שסיים את התפילה וחייב לחזור לראש התפילה (ביאור הלכה ס"ח קי"ז, ודלא כשיטת "חיי אדם" דסבר שצריך עקירת רגליים ממש, ועי' ע"ע לוח א").

כל זמן שלא סיים את הפסוק "יהיו לרצון", נחשב שהוא באמצע "שמע קולנו", ויכול לחזור ל"ברך עלינו" (שעה"צ ס' תכ"ב סק"ח).

מסופק אם אמר "ותו טל ומטר", תוך שלושים יום צריך לחזור (ש"ע ס' קי"ז ס"ח). אם ברור לו שהיה בדעתו להזכיר בתפילה כפי שצריך, ואחרי התפילה מסתפק – אם התעורר הספק מיד אחרי התפילה יש לחזור ולהתפלל, ואם לאחר זמן, תולים שאמר כפי שצריך, ואינו חוזר ומתפלל (משנ"ב ס' קי"ד ס"ק ל"ח, וס' תכ"ב ס"ק י'), ואם זוכר שבתחילת אותה הברכה רצה לומר כמו שצריך מסתבר שלא טעה (הגר"ש אויערבך זצ"ל). ואם אמר תשעים פעם "ואת כל מיני תבואתה לטובה ותו טל ומטר לברכה", חזקה שכבר רגיל בכך ואינו צריך לחזור (ש"ע ס' קי"ד, משנ"ב סק"מ).

תפילת "שמע קולנו" של חזרת הש"ץ מצטרפת לש"ץ למנין תשעים (שערי תשובה שם ס"ק ט').

אמר "טל ומטר" לפני ז' בחשון

שאלה: ביום ו' בחשון התפלל מעריב, שחרית ומנחה והזכיר "טל

ומטר" (הקדים ביום אחד בטעות, ונזכר אחרי מנחה שהיום הוא רק ו' בחשון), מה עליו לעשות?

תשובה: אם שאל מטר בארץ ישראל אחרי סוכות קודם ז' בחשון יש סוברים שיוצאים בדיעבד, וכמו במדינות שצריכים גשם, שרק משום עולי רגלים לא מבקשים, משמע שבעצם הוא זמן גשם (ספר "תהלה לדוד" ס"ק ב', "הגה"ת רע"א או"ח ס' קי"ז, הגר"ש אויערבך זצ"ל). ויש סוברים שגם בדיעבד לא יצא דלאחר שתקנו כן חז"ל אין זה זמן גשם (ה"חזון איש" בספר "דינים והנהגות" פרק ד' סעיף כ"ו, קובץ "מבית לוי" ח' י"ז בשם בעל "שבט הלוי" זצ"ל).

ולכן למעשה יתפלל פעמיים שמו"ע על תנאי, ויתנה על הראשון שהוא לחובת מנחה או לנדבה, ובשני תנה שיהיה לתשלומים של שחרית או לנדבה, אבל את תפילת ערבית כבר א"א לתקן במנחה.

מנין בני חו"ל בארץ ישראל לענין "טל ומטר"

שאלה: קבוצה של בני חו"ל הגיעו לארץ ישראל ליומיים (ועדיין לא התחילו לומר "טל ומטר" בחו"ל), ועשו מנין לעצמם, באיזה נוסח יאמרו את חזרת הש"ץ?

תשובה: מכיון שהם עדיין לא אומרים "טל ומטר", א"כ גם בחזרת הש"ץ יאמרו רק "ותו טל ומטר", ואין לומר "טל ומטר" ב"שמע קולנו" היות שאותו ציבור אינם חייבים כלל באמירת "טל ומטר" (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

"טל ומטר" בברכה אחרת

שאלה: שכח לומר "טל ומטר", וכשהגיע לברכת "על הצדיקים" נזכר ואמר שם "טל ומטר" וסיים תפילתו, האם יצא יד"ח?

תשובה: חז"ל תקנו לומר "טל ומטר" בברכת "ברך עלינו" או בברכת "שמע קולנו", ואם אמרו שלא במקומו אפילו בדיעבד לא יצא וצריך לחזור ולהתפלל (הגר"ח קרליץ שליט"א).

חזר בטעות ל"ברך עלינו"

שאלה: שכח "טל ומטר" ונזכר בברכת "ולירושלים עירך", וטעה וחזר ל"ברך עלינו", ולאחר כמה ברכות נזכר שיכול היה להמשיך ולאמרו בברכת "שמע קולנו", מה עליו לעשות?

תשובה: יפסיק במקום שעומד ויחזור לברכת "ולירושלים עירך" ויזכיר "טל ומטר" ב"שמע קולנו" (הגר"ח קניבסקי שליט"א, מובא בספר "אשי ישראל" פרק כ"ג ס"ק קע"ז, וכעין זה משמע ב"שערי תשובה" ס' קי"ד ס"ק ט' בשם ספר "מכתם לדוד").

שאלה: ומה הדין אם חזר ל"ברך עלינו", סיים את התפילה, האם יצא יד"ח?

תשובה: מסתבר שיצא בזה יד"ח ולא אמרינן כיון שלא היה צריך לחזור ממילא הוי ברכת "ברך עלינו" בפעם השנייה מיותרת, וכאילו הזכיר "טל ומטר" שלא במקומו, אלא עכשיו שחזר ל"ברך עלינו" ותיקנו בודאי יצא בזה (הגר"ח קרליץ שליט"א).

ש"ץ ששכח לומר "טל ומטר" בתפילת לחש

שאלה: שליח ציבור שנזכר לאחר שסיים תפילת חזרת הש"ץ כי שכח לומר "טל ומטר" בתפילת לחש. האם יצא יד"ח ע"י חזרת הש"ץ?

תשובה: ש"ץ ששכח בתפילת לחש בדבר שמחמתו צריך לחזור אינו חוזר, וסומך עצמו על חזרת הש"ץ (עי' ש"ע ס' קי"ז סעיף ד', ומשנ"ב סק"י), ואפילו לא ידע קודם חזרת הש"ץ מהטעות (הגר"ח קרליץ שליט"א, ודלא כספר "אשי ישראל" פרק כ"ג ס"ק קע"ט), ואם היה כן במעריב יחזור ויתפלל בסיום כל התפילה.

שאלות המצוות

שכח "יעלה ויבא" בר"ח, וחזר בלי לומר "רצה"

שאלה: בראש חודש אמצע ברכת "שים שלום" נזכר ששכח לומר "יעלה ויבא" (שחרית או מנחה), ומיד חזר ואמר "יעלה ויבא", ואח"כ "ותחזינה עינינו", ולא אמר את ברכת "רצה", מה הדין?

תשובה: חסר עיקר נוסח הברכה של ברכת "רצה", ולא יצא יד"ח, וצריך לחזור ולהתפלל שמו"ע (הגר"ש אויערבך זצ"ל "הליכות שלמה" הל' תפילה פי ט"ו סעיף ה').

להתפלל בחדר או בבית הכנסת

◀ **שאלה:** מי שנמצא בבית חולים ויש תפילות בבית הכנסת שם, אל שאינו מסוגל לרדת לשם בזמני התפילה. האם עדיף להתפלל בחדר ולכוון לשעה שמתפללים בבית הכנסת, או לרדת לבית הכנסת בזמן אחר ולהתפלל ביחידות?
תשובה:

- א. מי שאנוס ואינו יכול ללכת לבית כנסת יכוון להתפלל בשעה שהציבור מתפללים (שו"ע סי' צ"ז סעיף ט'), והיינו דוקא ציבור שבאותו העיר, שהרי כל זמן יש איזה ציבור שמתפללים בעולם ("מרומי שדה" ברכות ז'. ד"ה וילמא, ו"קהילות יעקב" מס' ע"ז סי' א').
- ב. מי שצריך להתפלל ביחידות, יתפלל ביחידות בבית הכנסת ולא בבית (שו"ע שם).
- ג. תפילה בציבור בביתו עדיף מתפילה בבית הכנסת ביחידות (משנ"ב סי' כ"ח).
- ד. וה"ה להתפלל בביתו ביחידות בשעה שהציבור מתפללים בבית הכנסת עדיף מלהתפלל בבית הכנסת בשעה שאין הציבור מתפלל (הגר"ש אלישיב זצ"ל, מובא בשו"ת "אבני ישש"ה" עמ' ע"ו).
- ולפי' בנד"ד כאשר נמצא בבית חולים עדיף שיתפלל בחדרו בשעה שהציבור מתפללים, ולא לרדת ולהתפלל בבית הכנסת ביחידות.

צירוף מנין ב"מושב זקנים"

◀ **שאלה:** המתפלל ב"מושב זקנים", ולמנין מצטרפים זקנים שלפעמים שוכחים היכן נמצאים, האם אפשר לצרפם למנין?
תשובה: אם בשעה שמזכירים להם איזה יום היום הם מקבלים את זה, הרי הם כפקחים, אבל אם אפילו בשעה שמזכירים להם הם ממשיכים לחיות בדמיונם, דינם כשוטים (הגר"נ קרליץ שליט"א, "חוט שני" ה' תפילה עמ' קפ"ו).

יציאה בשעה שגוללים את הס"ת למקומו הנכון

◀ **שאלה:** התפלל מנחה בשבת, והיה חסר אחד ונשאר והצטרף כעשירי, בשעה שהוציאו את הס"ת התברר שהיה פתוח למקום לא נכון והתחילו לגלול למקום הנכון, בינתיים נכנס עשירי לצורך תפילה, האם מותר לצאת, או שזה נחשב ל"עוה"ב ד' יכלו"?
תשובה: איתא בשו"ע (או"ח סי' קמ"ו א'), אסור לצאת ולהניח ס"ת כשהוא פתוח (ואפילו יש עשרה בלעדיו, והוא כבר שמע קריאת התורה, משנ"ב סי' א'), אבל בין גברא לגברא מותר (אם יש עשרה בלעדיו, משנ"ב סי' ב'). ועי' "דעת תורה" (שם) בשם "תוספות ישנים" (יומא ע'). דבשעה שגולל מפרשה לפרשה, כגון מפרשת אחרי מות לפרשת "אך בעשור", יכול לצאת, עי' שם.

ולפי' ק"ו בזה שעוד לא התחילו לקרוא, כיון שלא מצאו מקומו מותר לצאת.

ויש להוסיף שאפילו באופן שמותר, אין לצאת רק כשיש צורך גדול (משנ"ב בשם מג"א), ולכן גם בנד"ד רק אם יש צורך גדול יכול לצאת.

טבילת עצמו או טבילת כלי

◀ **שאלה:** הולך למקוה בערב שבת לטבול עצמו, ויש לו גם כלי לטבילה, מה יעשה קודם?
תשובה: טבילת כלי היא דאורייתא, ויש לטבולו קודם שטבול בעצמו (הגר"ח קניבסקי שליט"א), ויש להוסיף שאפילו אם טובל כלי זכוכית שהוא רק דרבנן, מכיון שמברכים עליו יש לו מעלה יותר.

נשפך היין באמצע הבדלה

◀ **שאלה:** לאחר ברכת הגפן על כוס הבדלה נשפך הכוס, והיה צריך להביא יין אחר מבקבוק שמונה במקום אחר, האם צריך לחזור ולברך ברכת הגפן?
תשובה: כיון שבשעה שברך על היין בכוס בוודאי לא היתה דעתו לשתות יין המונח במקום אחר, א"כ צריך לברך ברכת היין פעם נוספת, אולם אם נשארו כמה טיפות יין בכוס הראשון, שעליהם לא צריך לברך, כיון שהביא יין אחר ועדיין היין הראשון קיים, אינו צריך לחזור ולברך (כמבואר בשו"ע סי' ר"ו ה', ומשנ"ב סי' כ"ב"א).

טלטול צינור של המזגן בשבת

◀ **שאלה:** האם מותר בשבת להזיז צינור של מזגן שדרכו מטפטפים מים, אם זה מפריע ללכת וכדומה?
תשובה: צינור המזגן, אף שאינו אוסף בתוכו מים ולא מחזיק במים דרך קביעות, בכל זאת כיון שמיועד להעביר מים מהמזגן החוצה, ומים אלו הם מוקצה משום 'נולד', נמצא שתפקידו של הצינור הוא לשמש לדבר מוקצה ואפילו שאין עליו דין 'בסיס', כיון שלא עומד עליו בקביעות, אבל יש לו דין כלי שמלאכתו לאיסור, ולצורך גופו ומקומו מותר להזיזו.

שכח לברך על ההלל

◀ **שאלה:** התפלל במנין של בני ספרד שלא מברכים על הלל ברי"ח (עי' שו"ע סי' תכ"ב סעיף ב'), ונזכר באמצע ההלל שלא בירך, מה לעשות?

תשובה: כל זמן שלא גמר הלל, נחשב באמצע המצוה, וכתב ה"חבר" יוסף" (סי' תרפ"ג סי' א'), וה"כף החיים" (שם סי' ג'), לענין הלל בחנוכה שיברך במקום שזכר, עי' שם, דכל זמן שלא גמר נחשב עובר לעשייתו, ויכול עדיין לברך.

אם נזכר שלא בירך לאחר שגמר את ההלל, אינו צריך לחזור ולומר הלל, שהרי ברכות אינן מעכבות ("מאמר מרדכי" סי' תפ"ח סי' ב').

התענה בראש חודש שחל בשבת

◀ **שאלה:** כתוב בשו"ע (סי' תי"ח סי"ה) מי שהתענה בראש חודש או בחנוכה או בפורים תענית חלוש, צריך להתענות תענית אחרת לכפר על התענית. מעשה באחד שהתענה תענית חלוש בראש חודש שחל בשבת, האם צריך להתענות שני ימים לאחר השבת כיון שהתענה בשתי קדושות (גם עבור איסור שבת וגם עבור איסור ר"ח), או שדי לו בתענית של יום אחד?

תשובה: יש סוברים שאפילו אם צם רק שבת אחת בכל זאת חייב לצום ב' ימים, וראייה ממשנה (כריתות נ"ב), יש אוכל אכילה אחת וחייב עליה ארבע חטאות ואשם אחד, ורבי מאיר אומר שאם היה שבת והוציא חייב, ומבואר בגמרא שאם איסור הוצאה גם ביוה"כ, חייב בזה עוד שתי חטאות, עי' שם, הרי מוכח שהעושה מעשה חילול אחד בשבת שחל ביוה"כ חייב שתי חטאות, אף כאן שהתענה תענית אחת בשתי קדושות הבאים בבית אחת, צריך שתי כפרות שהם שתי תעניות, וזו ראייה שאין עליה תשובה (שו"ת "רב פעלים" ח"א או"ח סי' כ"ט).

ושאר האחרונים חולקים וסוברים בפשיטות שחייב להתענות רק יום אחד (פמ"ג סי' רפ"ח, מ"ז סי' ג', פר"ח, חיד"א, ביה"ל סי' רפ"ח סי"ד ד"ה ביום).

סלט חריף וקרוש או קפוא העומד על צלחת בשרית

◀ **שאלה:** סלט מלוח מאוד וקרוש עמד כמה שעות בכלי בשרי בן יומיו, האם נעשה הסלט בשרי?
תשובה:

א. הכלל הוא שאם דבר יבש כבוש עשרים וארבע שעות בתוך דבר נוזלי אמרינן כבוש כמבושל, אבל אם יש נוזל בתוך כלי איסור לאחר מעלי' כבר נפגמה הבליעה של הכלי, ולא שייך לאסור (משנ"ב סי' תמ"ז סי' ק"ט).

ב. אם הוא דבר חריף, אזי אפילו בזמן מועט (כדי שיתן על האור ויתחיל להתרית) יש לו דין כבוש על ידי זה, ונבלעה הבליעה מדופני הכלי, ועדיין לא נפגמה כיון שהוא תוך מעלי' (משנ"ב שם סי' ק"ט).

ג. י"א ששיעור זמן מועט הוא שמונה עשר דקות ("תפארת ישראל", תרומות י"ב פרק י' אות מ"ב, ופסחים פרק ב' י"ב אות מ"ד). ויש אומרים מכיון שאין אנו בקיאים בשיעור זה לכן נהגו לאסור מיד (ספר "ויכוח מים חיים" לאחי המהר"ל מפראג, כלל ו' דין ט'), ועי' "דרכי תשובה" יו"ד סי' ק"ה סי' ק"ב. ולפי' סלט מלוח המונח כמה שעות לכאורה נעשה בשרי ואסור לאוכלו עם חלב.

ד. אולם כל זה בדבר נוזלי העומד ליד אוכל גוש או ע"ג כלי, אבל דבר שהוא קרוש, כגון שימן שהוקרש, לא אמרינן בזה כבוש כמבושל (שעה"צ סי' תמ"ז סי' ק"ב בשם הפמ"ג, ו"שולחן שלמה"), וכמו כן לענין אתרוג שהונח מעלי' בדבש קרוש אין דינו ככבוש (שעה"צ סי' תרמ"ח סי' ק"א, ועי' פמ"ג יו"ד סי' ס"ט ש"ד סי' ק"א סי' ק"ה מ"ז סי' א').

איסור ייחוד בכדור פורח

◀ **שאלה:** באחרונה יש אטרקציה, כ-15 אנשים עולים למעלה בכדור פורח, האם יש שם איסור ייחוד?
תשובה: היות שהוא גבוה מאוד, אפילו שרואים את ראשי האנשים נמצאים שם, עדיין אין זה מספיק, ולכן אפילו יש שם 15 בנות עם נהג אחד שהוא איש, יש בזה משום איסור ייחוד.

ילד קטן שהזיק

◀ **שאלה:** אחד השכנים השאיר קופסה יקרה בחדר המדרגות, ואחד מילדי השכנים שירד במדרגות הפיל את הקופסה, האם הוריו חייבים לשלם עבור הנזק?
תשובה: איתא במשנ"ב (או"ח סי' ש"ס), קטן שגנב או שהזיק וכו' אין צריך לשלם אם אין הגניבה בעין, וכל זה מדינא, אבל לפנינו משורת הדין בין שחבל בו בגופו או שהזיק לו בממונו צריך לשלם לו (עי' שעה"צ סי' י"ח שאפילו ההזק היה בגרמי בעלמא, צריך לשלם, עי' שם).

וכל זה אם הגיע לגיל חינוך, ועכ"פ הוא בר הבנה. אבל פחות מכך, אף מדיני שמים ולפנים משורת הדין אין צריך להשתדל בתשובה בגדלות (שו"ת "בית יעקב" סי' ג', ועי' בזה בשו"ת "להורות נתן" ח"ו סי' ק"ב). בכל אופן אביו אינו מחויב בכלום, גם לא לפני משורת הדין, ואין עליו תלונה, ואינו צריך לשלם נזיקין וגניבות של בנו ובתו הקטנים, אא"כ פשע האב שנתן ביד בנו חפץ אשר דרך הקטן לשברו או העמידו במקום שיברא שזיק, ולא שמר עליו ("פתחי חושן" נזיקין פרק ה' הערה פ"ז בשם פוסקים, ועי' ספר "פסקי תשובות" סי' ש"מ אות י"ד).

רשימות תלמידים

משיעורי מרן הגאון רבי דוד פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת בית יהודה

פרשת לך לך תש"פ

ואברכה מברכך וגו' [י"ב, ג']

בחולין דף מ"ט ע"א תניא, 'כה תברכו את בני ישראל', רבי ישמעאל אומר, למדנו ברכה לישאל מפי כהנים, לכהנים עצמן לא למדנו, כשהוא אומר 'ואני אברכם', הוי אומר כהנים מברכין לישאל, והקב"ה מברך לכהנים. רבי עקיבא אומר, למדנו ברכה לישאל מפי כהנים, מפי גבורה לא למדנו, כשהוא אומר 'ואני אברכם', הוי אומר כהנים מברכין לישאל, והקב"ה מסכים על ידם.

אלא רבי עקיבא ברכה לכהנים מנא ליה, אמר רב נחמן בר יצחק, מ'ואברכה מברכך'. ומאי מסייע כהני, דמוקי לה לברכת כהנים במקום ברכה דישראל.

ופירש רש"י, וזה לשונו – 'ומאי מסייע כהני', הואיל ורבי עקיבא נמי אית ליה ברכה לכהנים מקרא אחרינא. 'במקום ברכה לישראל', אצל ברכת ישראל, דהכי עדיפא דמשמע שמתברכין הן עם השאר, עכ"ל.

ויש לומר הביאור בזה, דבאמת חלוקה הברכה שמברך הקב"ה את הכהנים אליבא דרבי ישמעאל, מהברכה שמברכם אליבא דרבי עקיבא, דאליבא דרבי ישמעאל מתברכים הכהנים באותה הברכה המיוחדת האמורה בפרשת 'ברכת כהנים', שכשם שמתברכים בה ישראל, כך מתברכים בה הכהנים, אלא שישאל מתברכים בה על ידי הכהנים, והכהנים מתברכים בה על ידי הקב"ה, מה שאין כן אליבא דרבי עקיבא לא הוו הכהנים בכלל הברכה האמורה בפרשת 'ברכת כהנים' כלל, אלא שיש להם ברכה מצד אחר, דמכיון שמברכים את ישראל, הוו להו בכלל הברכה הכללית ד'ואברכה מברכך' המובטחת לכל מי שמברך את ישראל, שהקדוש ברוך הוא מברך את מברכי ישראל, ומאחר את מקלליו.

וזהו דקאמרה הגמ', דרבי ישמעאל מסייע לכהני, דמוקי לה לברכת כהנים במקום ברכה דישראל, דמשמע שמתברכין הן עם השאר, והיינו, דאליבא דרבי ישמעאל מתברכים הכהנים בכל אותן הברכות המוזכרות בפרשה ד'ברכת כהנים', דחד ברכה היא בין לישראל ובין לכהנים.

ויתכן דאיכא נפקותא מזה, בכהן שלא בירך את ישראל, או אפילו בכהן שפסול לגשיאת כפים, דלרבי עקיבא שברכת הכהנים עצמם הינה מלתא ד'ואברכה מברכך', ודאי לא שייכא ברכה זו בכהן זה, שהרי סוף סוף לא בירך את ישראל, ואינו בכלל 'מברכך', אולם לרבי ישמעאל שפיר מתברך גם כהן זה, שהרי גם הוא בכלל עם הכהנים שהקב"ה מברכם.

ואת הנפש אשר עשו בחרן [י"ב, ה']

עיין בפירוש רש"י, שהביא דברי המדרש כאן, ד'הנפש אשר עשו' אלו הגרים שגירו, שאברהם היה מגייר את האנשים, ושרה מגיירת את הנשים. אמנם לא נתפרש בדברי המדרש ובדברי רש"י כמה גרים הוכנסו על ידם תחת כנפי השכינה.

אכן ברמב"ם בפ"א מעבודה זרה ה"ג כתב שהיו אלפים ורובבות, וזה לשונו שם בתוך דבריו – והתחיל להודיע לעם, שאין ראוי לעבוד אלא לאלוק העולם, ולו ראוי להשתחוות ולהקריב ולנסך, כדי שיכירוהו כל הברואים הבאים וכו', והתחיל לעמוד ולקרות בקול גדול לכל העם, ולהודיעם שיש אלוה אחד לכל העולם, ולו ראוי לעבוד, והיה מהלך וקורא, ומקבץ העם מעיר לעיר ומממלכה לממלכה, עד שהגיע לארץ כנען והוא קורא, שנאמר 'ויקרא שם בשם ה' קל עולם'. וכיון שהיו העם מתקבצין לו, ושואלין לו על דבריו, היה מודיע לכל אחד ואחד לפי דעתו, עד שיחזירוהו לדרך האמת, עד שנתקבצו אליו אלפים ורובבות, והם 'אנשי בית אברהם', ושתל בלבם העיקר הגדול הזה וכו', ע"ש.

ויש להביא סעד וסמך לדברי הרמב"ם בזה, דהנה בפירוש רש"י בפרשת חיי שרה, על הפסוק 'ה' אלקי השמים אשר לקחני מבית אבי' וגו' (בראשית כ"ד) כתב, דלמעלה אמר אברהם לאליעזר 'ואשביעך בה' אלקי השמים ואלקי הארץ', אבל כאן לא אמר 'ואלקי הארץ', אמר לו – עכשיו הוא 'אלקי השמים ואלקי הארץ', שהרגלתי בפי הבריות, אבל כשלקחני מבית אבי היה 'אלקי השמים' ולא 'אלקי הארץ', שלא היו באי עולם מכירים בו, ושמו לא היה רגיל בארץ, ע"כ. ומקורו במדרש בראשית רבה פנ"ט סימן ח'.

ומדקאמר שעל ידי זה שהרגיל אברהם אבינו את ה' בפי הבריות נעשה 'אלקי הארץ', על כרחך צריך לומר שאלו הבריות שהרגיל אברהם את ה' בפייה היו רבים מאוד, שאם היו רק מתי מעט, לא היה נחשב 'אלקי הארץ' מחמת אותם האנשים המועטים המכירים בו, ופשוט.

ובאמת מצינו במדרש בראשית רבה פנ"ט סימן ט"ז, על הפסוק 'ויבן שם מזבח לה' ויקרא בשם ה' (בראשית י"ב), מלמד שהקריא שמו של הקדוש ברוך הוא בפי כל בריה. וכן הוא בפירוש הרמב"ן שם. הרי מפורש שאברהם הקריא את שמו של הקב"ה בפי 'כל בריה'.

ויהי רעב בארץ וגו' [י"ב, י']

עיין בפירוש הרמב"ן כאן, שהקדוש ברוך הוא רמז לאברהם אבינו שכשם שהוא ירד למצרים מפני הרעב, והמצריים עשקו אותו חנם לקחת את אשתו, כך בניו ירדו למצרים מפני הרעב, והמצריים ירעו להם ויקחו מהם הנשים, כאשר אמר 'וכל הבת תחיון', ע"ש.

והנה במדרש שמות רבה פ"א סימן י"ח איתא על הפסוק 'וכל הבת תחיון', מה צורך לפרעה לקיים הנקבות, אלא כך היו אומרים – נמית הזכרים, ונקח הנקבות לנשים, לפי שהיו המצריים שטופים בזימה, ע"כ. והמבואר מדברי המדרש אלו, דבקרא ד'כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו וכל הבת תחיון' בכללו שתי גזירות, חדא 'כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו', שהיא גזירה על הבנים שימיתום, ושנית 'וכל הבת תחיון' שהיא גזירה על הבנות שילקחו למצריים לנשים.

וזה כדברי הרמב"ן כאן, דענין הכתוב 'וכל הבת תחיון' הוא גזירה על הבנות שיקחום המצריים לנשים.

והנה בהגדה של פסח אנו אומרים 'שפרעה לא גזר אלא על הזכרים', ולפי דברי המדרש והרמב"ן כאן צריך לומר דהיינו שלא גזר 'מיתה' אלא על הזכרים, לאפוקי מלבן שבקש לעקור את הכל, והיינו שרצה להרוג גם את הבנות של יעקב, אבל גזירות אחרות יש לומר דגזר פרעה גם על הנקבות [וכמו שמצינו לגבי גזירת השיעבוד שנגזרה גם על הנשים, וכמבואר בגמ' סוטה דף י"א ע"ב שהיו מחליפין מלאכת אנשים לנשים (ועיין בתוס' פסחים דף ק"ח ע"ב ד"ה היו, וברבנו מנוח פ"ז מחמץ ומצה ה"ז)], ופשוט.

ויהי ריב בין רועי מקבה אברם ובין רועי מקבה לוט וגו'. ויאמר אברם אל לוט אל נא תהי מריבה ביני ובינך ובין רועי ובין רועיך וגו' (י"ג, ח')

והנה בפשוטו אפשר לפרש מאי דקאמר 'אל נא תהי מריבה' בלשון עתיד, דהיינו שאותה המריבה שישנה כבר ביניהם תפסק, ולא תתקיים לעתיד.

אמנם יותר נראה לפרש ד'ריב' ו'מריבה' תרי מילי ביניה, ד'ריב' היינו מעשה ריב וקטטה גרידא, אולם 'מריבה' היינו מצב קבוע של יריבות תמידית, וזהו שאמר 'אל נא תהי מריבה', כלומר, אם יוסיפו הרועים לריב עוד ביניהם, עלול ריב זה להתחזק ולהיות 'מריבה' קבועה ותמידית ביניהם [וכדאיתא בגמ' סנהדרין דף ז' ע"א, דהאי תיגרא, דמי לגודא דגמלא, כיון דקם קם. ופירש רש"י שם, וזה לשונו – 'לגודא דגמלא', דפין של גשר, בתחילה כשדורסין עליהם מנענעות, וסוף מתחזקות ונקבעות במקומן, והכי נמי כשאדם מרבה בקטטה, מתחזקת ובאה, עכ"ל].

וגם את הגוי אשר יעבידו דן אנכי וגו' (ט"ו, י"ד)

עיין בפירוש רש"י, ד'דן אנכי' היינו בעשר מכות.

והנה באמת מלבד עשר המכות שלקו המצריים במצרים, עוד לקו מכות הרבה על הים, וכמבואר בהגדה של פסח.

ומדכתב רש"י כאן ד'דן אנכי' היינו בעשר מכות, מבואר דרק אותן העשר מכות היו בכלל 'דין המצריים', שרק הם באו עליהם בשביל עונש על מה שעשו לישראל, משא"כ מה שלקו על הים לא היה זה בתורת עונש, ולא נחשב בכלל 'דין המצריים', וזהו דלא מתקיים ההבטחה של 'דן אנכי' רק באלו עשר המכות, ולא במה שלקו על הים.

ונראה מקור לזה, מדתנן בעדיות פ"ב מ"י, משפט המצריים שנים עשר חודש. ובמדרש 'סדר עולם' פרק ג' לייף לה מדכתיב 'ויפץ העם בכל ארץ מצרים לקושש קש לתבן' (שמות ה'), אימתי דרכו של תבן, באייר, והם יצאו בניסן, לקו המצריים עשר מכות כל י"ב חודש, ע"כ. הרי דרק העשר מכות שהיו באותן י"ב חודש הוו בכלל 'משפט המצריים'.

ויאמר, הגר שפחת שרי, אי מזה באת ואנה תלכי, ותאמר מפני שרי גברתי אנכי בורחת (ט"ז, ח')

הנה המלאך שאלה שתי שאלות, 'אי מזה באת', ו'אנה תלכי', והגר השיבה לו רק 'מפני שרי גברתי אנכי בורחת', שהיא לכאורה תשובה רק על השאלה הראשונה ד'אי מזה באת'.

אכן הביאור בזה פשוט, דהשאלה 'אנה תלכי' שייכת רק אם עזיבתה את המקום שממנו באה היתה על מנת לילך למקום אחר, אשר בזה תוצדק השאלה לאן פניה מועדות, אמנם מכיון שהשיבה לו 'מפני שרי גברתי אנכי בורחת', הרי ממילא אין מקום לשאול 'אנה תלכי', שהרי אין היא הולכת למקום מסוים, אלא כל מגמתה היא רק לברוח ממקומה הראשון, ואל אשר ישארה רגליה לשם תלך.

והוא יהיה פרא אדם וגו' (ט"ז, י"ב)

אאמו"ר הגאון זצ"ל היה אומר בשם זקני הגר"ז זצ"ל, דכתוב בזה, שהצלחתה של האומה הישמעאלית היא במידה זו של 'פרא אדם', והיה אאמו"ר מצביע בהזדמנויות שונות על הצלחותיהם שניכר בהם שנעשו מכה תכונתם זו.

ויאמר בלבי הלבן מאה שנה יולד וגו' (י"ז, י"ז)

ופירש רש"י, וזה לשונו – יש תמיהות שהן קיימות, כמו 'הנגלה נגליתי' (שמואל א' ב'), 'הרואה אתה' (שמואל ב' ט"ו), אף זו היא קיימת, וכך אמר בלבו, הנעשה חסד זה לאחר, מה שהקדוש ברוך הוא עושה לי, ע"כ.

והנה מדקאמר הנעשה חסד זה לאחר, משמע שלא בא בדבריו אלו להפליא את גודל הדבר שהבטיח ה' לעשות לו, אלא עיקר כוונתו בזה להפליא את זה שיעשה ה' עמו חסד כזה שלא נעשה עם אחר זולתו.

ויש לבאר הענין בזה, על פי דברי ה'חובות הלבבות' בשער עבודת האלקים פרק ו', שכל אשר יוסיף הבורא טובה לאדם, ונתייחד בה משאר משפחתו ועמו ושאר המדברים, יתחייב עליה בתוספת עבודה לאלקים, בתור הודאה על אותה הטובה שיחדה הבורא יתעלה בה, ע"ש.

וזהו שאמר אברהם אבינו כאן – 'הנעשה חסד זה לאחר, מה שהקדוש ברוך הוא עושה לי', והיינו דמכלל ההכרה בגודל החסד שנעשה עמו, הוא שיכיר בזה שלא נעשה חסד זה לאחר, ושעל כן הרי הוא מתחייב בתוספת עבודה לאלקים, בתור הודאה על אותה הטובה שיחדה הבורא יתעלה בה יותר משאר בני אדם.

ויעל אלהים מעל אברהם (י"ז, כ"ב)

עיין בפירוש רש"י, וזה לשונו – 'מעל אברהם', לשון נקיה הוא כלפי שכינה, ולמדנו שהצדיקים מרכבתו של מקום, עכ"ל.

ובמדרש כאן איתא, אמר ריש לקיש, האבות הן הן המרכבה, שנאמר 'ויעל אלקים מעל אברהם', ו'יעל מעליו אלקים' (בראשית כ"ה), 'והנה ה' נצב עליו' (בראשית כ"ה), ע"כ.

והנה בגמ' ראש השנה דף י"ח ע"ב איתא, ששקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלקינו.

ויש לומר הביאור בזה, דמכיון שהצדיקים הינם מרכבתו של מקום, אם כן הרי במיתתן נסתלק מקום השכינה, והויא לה מיתתן כשריפת בית אלקינו.

סוד הברכה - כלי מלא

ברכה קלה 'רק' לברכה והצלחה, יש לשמוח בזה עד מאוד כיון שהיא ברכה 'עם כיסוי', בשונה מאותם רבנים ומקובלים שונים שכאשר מבקשים מהם ברכה, הם פותחים פיהם בברכה ארוכה ומפורטת כיד ה' הטובה עליהם, שיתכן מאוד שזה נשמע טוב, אך לא בהכרח שיש לזה כיסוי והצלחה לפעול במרוצים כאותה ברכה היוצאת מפי קודשו של גדול הדור. ודומה הדבר לגבאי הצדקה המבקש לזכות תורם נכבד בסיוע לשיבה נכבדה, ולפליאתו המרובה בקושי פצה את פיו בדברים, והנה מרים העשיר תרומה נכבדה וכותב צ"ק בסך מיליון דולר. לעומתו, גביר אחר נותן 'רק' שלוששים אלף ולאחר מאמצים ושכנועים נוספים מסכים להעלות את תרומתו ל-36 אלף דולר.

סביר מאוד להניח שהצ"ק המנופח שניתן ללא הבחנה הוא צ"ק ללא כיסוי, בשונה מהצ"ק שניתן לאחר לחץ ושכנועים שאמנם הוא סכום קטן יותר, אך עם כיסוי מלא.

בו"ה

וכן ניתן להסביר את נוסח ברכותיו של מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א באמרו לרבים המידפקים על דלתותיו "בו"ה" שהוא לשון מקוצרת ומיוחדת מאוד בראשי תיבות לברכה והצלחה.

בגמרא במועד קטן (ט, ט) מובא שרבי יונתן בן עסמי ורבי יהודה בן גרים בירכו את בנו של רשב"י בלשון שאינה מובנת, כגון "יהי רצון... לבלבל פתורך" - שיהיה שלחנך מבולגן, וכוונתם היתה שירבה ביתו בבנים ובנות עד כדי כך שיהיה ביתו מבולגן, ולא ככתי חשוכי בנים שתמיד עומד מסודר.

וביאר בע"ץ יוסף שאמרו לו בלשון שלא מובנת בכדי שלא תהיה עינם של השטן והמקטרגים צרה בברכה ויפעלו למנוע את השפעתה, וממילא כאשר נאמרה בלשון שאינה מובנת בפשטות, הם הניחו לברכה שתחול.

וכך מרן הגר"ח מבין בלשון מיוחדת בכדי שהמקטרגים לא יפעלו לקלקלה ולמנוע את השפעתה.

שבכדי לתת ברכה, צריך שיהיה לנותן את האפשרות להעניק, ואי אפשר סתם לדבר ולברך בעלמא ללא חשבון.

וכמו שנותן צ"ק - המחאה לחברו שלא יכול למלא בו כאוות נפשו בתואנה שהוא רק מקשקש ורושם סכום גבוה, משום שמי שענינו בראשו יודע שלבסוף הולכים להוציא ממון בעקבות הצ"ק הזה, ולכן כבר מראש לא ממלא בלא לדעת שיש כיסוי מלא לסכום שרושם.

כך אמר להם משה רבינו כיון שלקב"ה יש את היכולת להעניק, לכן הבטיח "כחול אשר על שפת הים" אך לי אין כל כך הרבה, ולכן בירכתי אתכם רק שיוסיף עליכם אלף פעמים ולא יותר.

ברכות רבותינו - מדורות במילים

מכל קצווי תבל באו אנשים, נשים וטף בכדי לזכות ולהתברך מפה קדשו של מורי ורבי מרן הגר"ש אלישיב זיע"א. רבים מהם התפלאו שלאחר טרחתם המרובה להשיג קום או נסיעה ממרחקים, כאשר זכו ונגשו לקבל את ברכתו הוא נענה ואמר במלים ספורות 'ברכה והצלחה' או 'תצליח בתורה ויראת שמים' וכדו'.

נסענו כל כך הרבה, וציפינו שיברך ברכה ארוכה יותר ומפורטת, ומדוע רק מילים בודדות זכינו שאמר לנו - כך תמהו רבים באוזני.

ותשובתם בצד משני טעמים.

ראשית, כאשר בירך בברכה והצלחה, כוונתו היתה לכלול את כל הברכות וההצלחות, כפי ששמעתי ממנו פעמים רבות.

וזרני כאשר תומך תורה נכבד ביקשנו לאחר שהתברך בברכה והצלחה: אני רוצה ברכה לאריכות ימים ושנים טובים, נענה מרן ואמר "ברכה והצלחה זה כולל אריכות ימים ושנים" וכן כאשר בחור צעיר ביקשו שרוצה ברכה מיוחדת להצליח עם חברותו, נענה באותה הדרך "ברכה והצלחה זה כולל חברותות טובים".

ומהאמור לעיל יש לבאר עוד שאף אם נאמר שהיא

"ואברכה מברך ומקללך אאור"

(י, ב)

בברכת הקב"ה לאברהם יש להבין מדוע למברכים הקדים הברכה - "ואברכה מברך", ואילו למקללים הקדים מעשה הקללה ורק לאחר מכן אח"כ קיללם - "ומקללך אאור".

ביאר הכלי יקר שהוא משום שאינו דומה המוריק מכלי מלא למוריק מכלי ריק, שמי שכליו מלאים ומהם הוא משפיע, כוחו רב ועצום מאותו אחד שכליו חסרים ומהם הוא משפיע. לכן אמר הקב"ה לאברהם שלמברכיו הוא ישפיע שפע רב עוד קודם שיברכוהו, בכדי שיהיו "כלי מלא" וממילא כאשר יברכו אותו לאחר מכן, תהא הברכה גדולה ועצומה יותר, בשונה מהמקללים שייענשו לאחר המעשה.

ובדרך זו ביאר אף את ההלכה (פסח, לו) שצריך הש"ץ להקריא לכהנים את מילות הברכה "יברך ה'... שלום" למרות שבדודאי שבמילה הראשונה "יברך" לא יתבלבלו, וכמו כן אף בשאר הנוסח אין חשש כל כך גדול שיטעו באמירת שלושה פסוקים בעל פה.

ומבאר שעל כרחך הסיבה בהקראת הש"ץ לכהנים היא לא רק כדי שלא ישעו אלא בכדי לברכם. כלומר הש"ץ מברך את הכהנים, וממילא לאחר מכן כאשר הם מברכים ונעשים בבחינת "כלי מלא", כאשר הם מברכים אח"כ את העם, הרי זו ברכה מכלי מלא המשפיעה כפליים.

צ"ק פתוח ללא כיסוי

בעניין זה יש להביא את דברי רש"י (דברים א, יא) "יוסף עליכם ככם אלף פעמים, ויברך אתכם כאשר דבר לכם - אמרו בני ישראל למשה מדוע אתה נותן קצבה לברכותינו רק אלף פעמים, והרי כבר הבטיח הקב"ה לאברהם 'אשר אם יוכל איש למנות את זרעך'. אמר להם זו היא משלי, אבל הוא יברך אתכם כאשר דבר לכם".

תמה המשגיח הגה"צ רבי מאיר חדש זצ"ל מדוע אכן לא ברכם משה שירבו כחול אשר על שפת הים והקציב ברכתו לאלף פעמים, אלא שמושה רבינו ידע

סגולת הברית למחילת עוונות

בעל עבירה איך אוכל להיכנס לשם, אמר לו הקב"ה בשבילך אני מעביר לו. ושאל עוד שמא הסנדק או אחד המשתתפים יהיה בעל עבירה, אמר לו בשבילך אני מעביר להם.

ישראל ואמר לקב"ה "בניך הפרו בריתך" נענה הקב"ה ואמר בשבועה חיד, שאותה תהיה בכל ברית ותראה בעיניך כיצד הם מחזיקים בברית ושומרים עליה.

תמה אליהו ואמר אולי אביו של הרך הנימול יהיה

"ואתה את בריתי תשמור"

(י, ט)

בסוף הפרשה נצטווה אברהם אבינו על המילה, ומובא (אגרא דפרקא קטן) כי בשעה שהתערעם אליהו הנביא על עם

הלכה למעשה

משולחן ראש בית ההוראה

במשנת מרן רבינו הגר"ש אלישיב זצוק"ל

ותצני עד שמונה בבוקר, האם עדיף להתפלל במניין פועלים קודם הגני, או עדיף להתפלל בשעה שמונה לאחר העבודה.
תשובה: עדיף להמתין ולהתפלל לאחר העבודה כל שעדיין לא יעבור זמן תפילה, ואף אם לא יצליח להשיג מניין באותה שעה ומחמת כן יתפלל ביחידות. אכן יקפיד לומר לפחות ברכות השחר קודם צאתו לעבודה.

שבע ברכות ביארציט

שאלה: האם מותר להשתתף בסעודת 'שבע ברכות' ביום השנה לפטירת הוריו.
תשובה: אסור כיון שסעודת שבע ברכות דינה כסעודת חתונה שאסור (י"ד רצ"א, ג) להשתתף בה ביארציט.
שאלה: האם יכול אבי הכלה לאכול בשבע ברכות לבתו הנערך ביום היארציט, ולהיפטר מהתענית שחייב בה (י"ד שני ד).
תשובה: יכול להשתתף בשמחה (עיוני הלכה - י"ד שני ד) אך לא יאכל עמהם.

גבוה לא יישא גבוהית

שאלה: האם יש בעיה לבחור בגובה מטר ושמנים להתחתן עם בת בגובה שכוה, משום דברי הגמרא (בסוטה פ"ה, ב) "גבוה לא יישא גבוהית שמא יצא מהם תורן".
תשובה: אין בעיה, משום שכוונת הגמרא היא לאב ואם בגובה חריג, שחוששים שמא יצא מהם בן בצורה מושונה. וכמו כן לגבי "ננס לא יישא ננסית שמא יצא מהן אצבעי".
כוונת הגמרא לאב ואם לא סתם נמוכים, אלא בגובה חריג שחוששים שמא יצא מהם ילד בגובה מושונה. אבל בסתם גבוהים ואף קצת יותר מהנורמה אין בעיה.

בר מצוה לפדיון פטר חמור

שאלה: בשמחת בר מצוה ביקשו לכבד את חתן השמחה הכהן לפדות פטר חמור, האם עשו כשורה.
תשובה: כיון שהוא ספק דאורייתא אין לו לפדותו (פסח ד"ק כ"ב, ב) ואף אם פדאו יש לשוב ולפדותו, ואמנם ספק ברכות להקל ולכן יפדהו גדול בלא ברכה.

פסוק בהזמנה לחתונה

שאלה: האם יש להקפיד בניסוח הזמנה לחתונה שלא לכתוב לשונות מהפסוקים, כיון שהם צריכים גניזה.
תשובה: רצוי לא לכתוב (עיוני הלכה - נישואין קלד וכן באגרות משה י"ד ב, קלה). וכך אנו נוהגים בהוראת רבינו.

ולמרות שמראש נכתבו הפסוקים על דעת שרוב מקבלי ההזמנות ישליכום לאשפה, וממילא לא חלה עליהם קדושה, בדומה למה שכתב העין יצחק (א"ח ח) שכאשר כתבו שמות הקדושים על דעת שימחקום, אין איסור למחקם, ואף בשו"ת משאת בנימין (כ) כתב שנחשב כאילו התנה שלא תחול קדושה עליהם, אך מלכתחילה אסור להשליך הזמנות עם פסוקים לאשפה, אלא יש לנהוג בהם לפחות כחומי ציציות שהם דבר שהשתמשו בו לקדושה, שפסק המשנה ברורה (כ"א, ז) "לדקן בדיים אסור, אך אם מתוך שלא גזון נשרקו ממילא אין לחוש לזה".

שאלה: האם יש להימנע אף מלציין את שם הפרשה כגון: העליה לתורה תתקיים בשבת לך לך.
תשובה: מותר לכתוב זאת ואף עם ציטוט קל כגון: לסדר 'ושכנתי בתוכם', משום שהוא רק מודיע איזו פרשה יקראו בשבת, ולא משבץ פסוק בניסוח עצמו.

השלכת עיתונים עם ד"ת לאשפה

שאלה: למעשה האם מותר להשליך הזמנות שמשוובצות בהן פסוקים וכן גזירי עיתונים עם דברי תורה לאשפה.
תשובה: כיון שלא נוהגים בהם קדושה נחשב כאילו התנו במפורש עליהם ואינם צריכים גניזה, אלא יניחום בכבוד כגון בתוך שקית מיוחדת. "ומכל מקום אם יודע מקום שבו נדפסו דברי תורה, וכל שכן אם הוא רואה את המאמר של ד"ת יש להחמיר בדבר ולהניחו בגניזה" (פוסק תשובות ב, ז).

מניין פועלים קודם הגני

שאלה: אני עובד לפנות בוקר משעה חמיש

מכאן מקובל בעולם שהמשתתף בברית מילה זוכה למחילת עוונות. תמיהה גדולה העלה מרן הגר"ש אורבך זצ"ל (בהסכמה לספר אוצר הברית) פלא הדבר "הרי ביום הכיפורים מפורש אמרה תורה 'כי ביום הזה יכפר עליכם מכל חטאתיכם' ואמרו חז"ל (שבועות י, א) שלא מתכפר בו אלא בתשובה וכן נפסק להלכה (רמב"ם תשובה א, ב). ואיך יתכן לומר שהקב"ה מוותר לבעלי עבירות חמורות הבאים לשמחת הברית, ומוחל להם כל עונותיהם ללא תשובה. ואי אפשר לומר שמוחל דווקא על ידי תשובה כי אם כן לא השיבו הקב"ה על טענתו, שהרי יתכן שיהיו שם חוטאים ופושעים שאינם עושים תשובה.

ומיישב הגר"ש מהנראה בתנא דבי אליהו (תובא בקו הישר ז) שכאשר הלכו בשוק אליהו הנביא יחד עם חכם אחד ועברו ליד נבלה, החכם סתם את אפו ואילו אליהו המשיך לצעוד כרגיל. לאחר זמן הלך לפניו איש גאווה ונכשהתקרב לעברם סתם אליהו את אפו. שאלו החכם מדוע ליד הנבלה לא סתמת את האף ואילו עכשיו אתה סותם, אמר לו "ריח הנבלה אינו מסריח, אבל ריח הגאווה מסריח מאד".

הרי שהוא סירחון חריף מדי עבורו, עוד יותר מריח רע של נבילה מסרחת. ועל זה השיבו הקב"ה שבשעה זו כשתבוא לברית, אעביר מהם את הסרחון של החטא, אך לא את עצם החטא. ומסיים וכותב ואשרי מי שזוכה לעלות ולהתעלות באותה שעה ולעשות תשובה ולהתכפר לגמרי.

ריח עוונות בני אדם

בעניין הריח הרע העולה מחטאי בני אדם, מובא ברוקח כי בסוף כל יום מטבילים המלאכים את השמש במי האוקיינוס, בכדי לטהרה מריח עוונות בני אדם שדבק בה.

ואף בבוא המשיח במהרה בימינו מובא (הקדמה לתקוני זוהר) שהוא יבחין בין צדיק לרשע ע"י הריח הנודף מכל אחד ואחד.

כעין זה כתב הדרדך חכמה (שערי תשובה פ) - אשר דבריו מובאים בבאר היטב ובמשנ"ב (י, ט) ובגדולי הפוסקים - "בעניין תענית החתן ביום חופתו... לא יעלה על הדעת שיהיה איזו מחילה בלי חרטה ועזיבת החטא על העבר. לכן צריך באותו יום לפשפש במעשיו ולהתחרט עליהם ולקבל על עצמו שלא ישוב עוד לאותם חטאים, וזה אי אפשר בלא תענית".

למה נקרא הר המוריה

הרי מפורש בדברי הגר"ש א' שלא שייך מחילת עוונות בלא תשובה, ורק ביום חתונה יש זמן מיוחד בו ניתן לשוב בתשובה, כעין שביום כיפור שלא נמחלים העוונות בלא תשובה, ורק מעלת היום היא שהקב"ה קרוב לשבים אליו לקבל תשובתם.

ואמנם בהר הבית אשר בו מתכפרים עוונותיהם של ישראל "ולא לן אדם בירושלים ועבירה בידו, משום שתמיד של שחר מכפר עוונות הלילה, ותמיד של בין הערביים מכפר את עוונות היום שעבר" (ילקוט

שמועני פסח תשעו).

לכן נקרא שמו 'הר המוריה' "על שם המור הטוב שישנו שם" (זוהר בא לט, ב) המור הטוב הנודף לא רק מהניחות העולה לה, אלא אף מבני האדם הזוכים מעוונותיהם שנתכפרו בו.

בשורת הגאולה

וכן בדרך זו ניתן ליישב תמיהה רבתית מדוע נטל יעקב אבינו עירבון מאליהו שיבוא לבשר לבניו את בשורת הגאולה, כמוזב ברש"י (ויקרא ט, ט) "וזכרתי את בריתי יעקוב - בחמשה מקומות נכתב יעקוב מלא ובחמשה מקומות אליהו חסר, יעקב נטל אות משמו של אליהו עירבון שיבא ויבשר גאלת בניו".

והקשה מרן הגר"א ל' שטיינמן זצ"ל (ימלא פי תהלתך - ברכת המזון) "וכי אליהו אינו רוצה לבוא לבשרנו בשורות, ומדוע צריך ליטול ממנו עירבון".

להאמור מבואר היטב שאמנם תפקידו של אליהו לבוא ולבשר את הבשורה הטובה, אך למרות רצונו העז לבשרנו, יש חשש שיימנע בשל בריחתו מהריח הרע הנודף מבעלי העבירה, ולשם כך הוצרך יעקב לפקדון שיבטיחו שלמרות זאת יבוא ויבשרנו במהרה בימינו את בשורת הגאולה.

מוקד ההלכה שע"י בית ההוראה

0722-133-466

ניתן לשלוח שאלות וכן לקבל העלון מדי שבוע בדוא"ל:

Beithorah@gmail.com

כללי השתתפות

- א. יש לשלוח רק חומר מוקלד בורד למייל המערכת.
- ב. הדברים מתפרסמים רק בשם אמרו, ולא בעילום שם או ר"ת.
- ג. ניתן לשלוח רק עד 1000 מילים בלבד.
- ד. ניתן לשלוח רק עד מוצש"ק שלפני השבת שבו מתפרסמים הדברים.
- ה. אין המערכת מתחייבת לפרסם את החומרים.
- ו. יש קדימה למי ששולח מוקדם, וכפי שיכיל הגליון.
- ז. כמו"כ יש קדימה למי שעדיין לא פורסם מתורתו.
- ח. ניתן לשלוח רק וארט אחד לפרשה.

מתורתם של בונים

וכל בוניך למודי ה' אל תקרי בניך אלא בוניך

ליקומים מתורת אברכי הכוללים שליט"א

פרשת לך לך תש"פ

אברהם, זהו ההסתופפות שלהם תחת כנפי השכינה. ועל אותם אנשים, הצטוו אברהם אח"כ למולם.

ואל תתמה על החפץ מה ראו אותם אנשים למכור עצמן לעבדים ולשפחות לאברהם ושרה, שהרי כתב רש"י (בראשית טז א) לגבי הגר שבת פרעה היתה, וכשראה ניסים שנעשו לשרה אמר מוטב שתהא בתי שפחה בבית זה ולא גבירה בבית אחר, ע"כ. הרי שנתאוו האומות לידבק באברהם ובשרה עד שמכרו עצמם לעבדים ושפחות להם.

באופן שנמצא, ששני הפרושים שהביא רש"י עה"פ ואת הנפש אשר עשו בחרן, א' גרים שהכניסו תחת כנפי השכינה, ב' עבדים ושפחות שקנו להם, שניהם עוסקים באותם נפשות עצמם, הגרים שהכניסו תחת כנפי השכינה הם אלו שהיו עבדים ושפחות בביתו של אברהם, ודו"ק.

(הרב משה אהרן קרמר שליט"א - ירושלים)

וינגע ה' את פרעה נגעים גדולים ואת ביתו על דבר שרי אשת אברם (יב, יז).

במד"ר איתא דאפילו קורות ביתו לקו, והיינו שלקו בנגעי בתים. והנה מדויק מלישנא דקרא דפרעה עצמו לקה ב'נגעים גדולים', וכמו"כ קורות ביתו ג"כ לקו אך לא בנגעים גדולים, ויל"ע החילוק בזה.

ונראה ביאור הדבר דהנה בערכין טז ע"א איתא על ז' דברים נגעים באין על לשה"ר ועל שפיכות דמים, ועל שבועת שוא, ועל גילוי עריות, ועל גסות הרוח, ועל הגזל, ועל צרות העין וכו', על הגזל דכתיב וצוה הכהן ופינו את הבית, תנא הוא כנס ממון שאינו שלו יבא הכהן ויפזר ממונו, ומבואר דנגעי בתים באין על עון גזל.

והנה הרמב"ן כתב כאן "על דבר שרי אשת אברם" - בעבור החמס שעשה לשרה גם לאברם, וצ"ב כונתו.

וביאור דבריו נראה דמלבד החטא של ג"ע כמו"כ היה שם גם עון גזל כמו"ש הרמב"ם פ"ט מהל' מלכים ה"ד דשכנס נתחייב מיתה מחמת איסור גזל שלקח את דינה בחזקה ובכיבוש, ואף שהיתה פנויה מ"מ במה שלקחה בע"כ היה בזה מעשה גזילה, וא"כ ה"ה הכא במה שלקח פרעה את שרי היה גזילה וחמס כלפי שרה. אמנם מלבד הגזילה לשרי היה ג"כ גזילה כלפי אברם וכמבואר ברש"י (סנהדרין נז ע"א) דבן נח הלוקח אשה מחמת ידי בעלה הרי הוא גזלן בזה שלקח את אשתו, וה"ה הכא במה שלקח פרעה את

"וַיִּקַּח אַבְרָם אֶת שְׂרֵי אִשְׁתּוֹ וְאֵת לֹט בֶּן אָחִיו וְאֵת כָּל רְכֻשָּׁם אֲשֶׁר רָכְשׁוּ וְאֵת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְּחָרָן וַיָּצֵאוּ לְלֶכֶת אֶרֶץ כְּנָעַן וַיָּבֹאוּ אֶרֶץ כְּנָעַן"

וכתב רש"י - אשר עשו בחרן. שהכניסו תחת כנפי השכינה, אברהם מגייר את האנשים ושרי מגיירת הנשים, ומעלה עליהם הכתוב כאילו עשאו. ופשוטו של מקרא, עבדים ושפחות שקנו להם, כמו עשה את כל הכבוד הזה (שם לא, א.), וישראל עושה חיל (במדבר כד, יח.), לשון קונה וכונס, עכ"ל.

ומבואר בדברי רש"י לכאורה דשני מיני נפשות נינהו, לפי פשוטו של מקרא ציין הכתוב שלקח עמו את העבדים והשפחות, ואילו לפי הדרש ציין הכתוב שלקחו את הגרים.

והנה יעוין ברמב"ם בפ"א מהלכות ע"ז ה"ג - "...כיון שגבר עליהם (- על בני אור כשדים) ונעשה לו נס ויצא לחרן. והתחיל לעמוד ולקרוא בקול גדול לכל העם ולהודיעם שיש שם אלוה אחד לכל העולם, ולו ראוי לעבוד. והיה מהלך וקורא ומקבץ העם מעיר לעיר ומממלכה לממלכה, עד שהגיע לארץ כנען והוא קורא שנאמר (בראשית כא-לג) "ויקרא שם בשם ה' אל עולם". וכיון שהיו העם מתקבצין לו ושואלין לו על דבריו, היה מודיע לכל אחד ואחד לפי דעתו, עד שיחזירוהו לדרך האמת. עד שנתקבצו אליו אלפים ורבבות, והם אנשי בית אברהם. ושתל בלבם העיקר הגדול הזה", עכ"ל. ומבואר שאותן אלפים ורבבות שהחזירו לדרך האמת הם הנקראים 'אנשי בית אברהם'.

והנה המקום היחיד שמופיע בו התיבות 'אנשי בית אברהם' הוא בסוף פרשת לך לך בענין המילה - "ויקח אברהם את ישמעאל בנו ואת כל ילידי ביתו ואת כל מקנת כספו כל זכר באנשי בית אברהם וימל את בשר ערלתם" וגו'. ועולה מדברי הפסוק שאנשי בית אברהם היו עבדיו ושפחותיו. ונמצא אפוא שאותם אלפים ורבבות שהחזירו לדרך האמת נעשו עבדיו ושפחותיו של אברהם אבינו. ונראה שהסיבה לכך היתה מכיון שאותם אלו שרצו להתגייר ולהסתופף תחת כנפי השכינה לא היתה להם שום דרך אחרת לעשות זאת, כי הרי עוד לא היה 'עם ישראל' ועוד לא היה שום ברית שאפשר להכנס אליה, וממילא אין שום משמעות לא למילה ולא טבילה ולא להרצאת קרבן, ובמה תחול גירות. אלא האופן שבו החזירו אברהם לדת האמת שתחול בהם הגרות היה ע"י שהיה קונה אותם לעבדים שלו, וחייל בהו מדינא דחושן משפט שם 'אנשי בית אברהם'. ואזי כשחל בהם תורת עבדי

שרי אשת אברם הוי גזילה לאברם, וזהו הביאור בדברי הרמב"ן שכתב 'בעבור החמס שעשה לשרה במה שלקחה בע"כ, גם לאברם שלקח אשתו' וזהו מש"כ בקרא "על דבר שרי"- היינו במה שלקחה בחזקה ובכביוש את אשת אברם במה שלקח את אשתו.

ובספורנו כתב וז"ל: נגעים גדולים את פרעה לבד בנגעים גדולים, ואת ביתו נתן נגעים גם בביתו אבל לא גדולים עכ"ד, ולפימשנ"ת י"ל עפימש"כ המהרש"א בערכין שם דאע"פ שנגעים באים על ז' דברים, מ"מ אין גודל עונם שוה ולכן ג"כ אין גודל העונש שלהם שוה.

והנה עבירת עריות גדולה יותר מעבירת גזל ולכן עונש עריות חמור טפי מעונש גזל, ומעתה א"ש היטב הא דפרעה לקח עבור חטא עריות דוקא בנגעים גדולים, משא"כ ביתו שלקו עבור עון גזל לקו בנגעים כמבואר בערכין שם, אך לא בנגעים גדולים כמו שלקח פרעה ודו"ק.

הרב אליהו סנדומירסקי שליט"א - ירושלים

לובשים טלית ותפילין בברית

אם מחוט ועד שרוך נעל ואם אקח מכל אשר לך ולא תאמר אני העשיתי את אברם. [לך לך יד, כג]

ובמש"ח כ' וז"ל "ובחולין (פט, ב) בשכר (שאמר אכן דברהם אבינו אם מחוט ועד שרוך נעל) זכו בניו (לשתי מצוות) - לחוט (של תכלת) ורצועה (של תפילין). ויתכן שבתפילת שחרית, שאברהם תיקנה, כל ישראל מלובשים בתפילין וטלית גדול משום זה".

ונראה להוסיף עפ"ז, דהנה בברית מילה אנו נוהגים ללבוש טלית ותפילין, ולהנ"ל נראה דכיון דהברית שעושים הוא בריתו של אברהם אבינו, לובשים טלית ותפילין דגם בזה זכו בזכות אברהם.

עוד נראה להוסיף דהנה רק בשחרית מצינו את ענין תפילת ותיקין שמתפללים מיד בתחילת הזמן, ויתכן ע"פ הנ"ל, דהרי אצל אברהם מצאנו (להלן יח, ו) ביחוד את ענין הזריזות, ולכן בתפילה שהוא תיקן אנו משתדלים לעשות כפי מעשיו בזריזות. ועי' במאירי יומא כח, ב דכ' "כל היום כשר למילה שנא' וביום השמיני וכו' ומ"מ ראוי לזריזים להקדים בה בשחרית שלא יראה כמתרשל בה מצד חמלתו על הבן ולאחוז בדרכי האבות שנאמר עליהם בכיוצא בה וישכם אברהם בבוקר".

(הרב ישראל גולדברג שליט"א - ירושלים)

ואברהם בן תשעים ותשע שנה בהמלו בשר ערלתו. (פר' לך לך,

בראשית יז, כד)

יש להבין, מדוע לא נאמר בכתוב את 'מעשה-המילה' של אברהם, אלא כתוב לשון 'לשעבר' בהמולו את בשר ערלתו. וגם זה נכתב

יחד עם הכתוב על גילו. ורק על מילת ישמעאל וילידי ביתו ומקנת כספו, נאמר: וימל את בשר ערלתם. ואילו על מילת עצמו נאמר לשון 'בהמולו', ולא נאמר מאומה אודות עצם מעשה-המילה, וצ"ע.

וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת יִשְׁמָעֵאל בְּנוֹ וְאֶת כָּל יְלִידֵי בֵיתוֹ וְאֶת כָּל מִקְנֵת כֶּסֶפוֹ כָּל זָכָר בְּאַנְשֵׁי בֵּית אַבְרָהָם וַיְמַל אֶת בְּשָׂר עֶרְלָתָם בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֱתָו אֱלֹהִים. וַאֲבָרָהָם בֶּן תִּשְׁעִים וְתִשְׁעֵי שָׁנָה בְּהַמְלֹו בְּשָׂר עֶרְלָתוֹ. וַיִּשְׁמָעֵאל בְּנוֹ בֶּן שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה בְּהַמְלֹו אֶת בְּשָׂר עֶרְלָתוֹ. בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה נִמְלָו אַבְרָהָם וַיִּשְׁמָעֵאל בְּנָו. (פר' לך לך, בראשית יז, כג-כז)

'בעצם היום הזה', מפרש רש"י, שזהו יום ההולדת של אברהם וישמעאל, שמלאו לאברהם תשעים ותשע שנה, ולישמעאל שלש עשרה שנים, נמול אברהם וישמעאל בנו.

וצריך להבין, מדוע כתבה התורה את העובדה שאברהם היה בדיוק בן 99 שנים בהמולו.

אך אצל אברהם יתכן, כדי לספר שאפילו בזקנותו המופלגת, עשה את מצות-ה'. אבל אצל ישמעאל שהיה בן 13 שנים בהמולו, מדוע כתבה התורה בן כמה שנים היה?

והנה בדעת זקנים לבעלי התוספות (פר' תולדות, בראשית כה, כה) על הכתוב: 'ויצא הראשון אדמוני'. כתב אודות שמו של עשו 'אדמוני', הביא בשם מדרש: כשראהו אביו, אמר, עדיין לא נבלע בו דמיו, ולא רצה למולו לשמונה ימים. כדאמרינן גבי מעשה דשתי נשים שבאו לפני נתן הבבלי וכו'. כשעבר שנה או שנתיים וראה יצחק שלא החליף מראיתו, ידע שזו תולדתו, ואפילו הכי לא מל אותו. אמר, הואיל ולא מלתי אותו לשמונה כמוני, אמתין עד שיהיה בן י"ג, כמו ישמעאל אחי, ואמול אותו. וכשהיה בן י"ג שנה, הוא עכב בעצמו, ולא רצה למול, והיינו דכתיב (יחזקאל לה, ו): '... אם לא דם שנאת ודם ירדפך'. (וכ"כ במסכת כלה פרק ז', שלא רצה למול, עיי"ש). ובאילת-השחר (בפר' תולדות שם) העיר כבוד מו"ר מרן הגרא"ל זצוק"ל האם קודם מתן תורה לא היה חיוב האב למול רק בן שמונת ימים?

אמנם יתכן שסבר יצחק, שיש 'זמן' של מילה, בהיותו בן שמונה ימים. וישנו 'זמן' נוסף של ישמעאל, בהיותו בן י"ג שנים. וזאת על אף שביקש למולו שנה או שנתיים.

אמנם עוד מבואר, שעדיין היה חיוב על 'האב' למולו, ובכלל לא נזכר חיובו של עשו בעצמו. כי לשון הכתוב אצל ישמעאל 'בהמולו בשר ערלתו', יתכן, שאף הוא מל את עצמו.

(הרב יוסף צבי ריינהולד שליט"א - ירושלים)

המקור בפרשה: ואם אקח מכל אשר לך (יד כג), דרישה חו"מ רמ"ה.

חסביב לשולחן

עורך - הרב שלמה רוזנשטיין

עלון שבועי לבני הישיבות סביב נושא ספרה פרשה בעיון בהלכה באגדה ובספור

משולחן גבוה

הרב מאיר שולביץ

עיקרי העניין

עיקרי העניין שונא מתנות יחיה

א] מקור העניין. בספר משלי (טז, כז) נאמר: "וְשׂוֹנֵא מִתְּנֹת יָחִיָּה", ואמרו חז"ל במסכת סוטה (מז, ב) "משרבו מקבלי מתנות, נתמעטו הימים ונתקצרו השנים, דכתיב ושונא מתנות יחיה". והנה גם בפרשתנו יש מקור לעניין זה והוא בפוסקים, זה לשון הדרישה (חושן משפט סימן רמט, סק"ה) שנאמר ושונא מתנות יחיה. וכן מצוי באברהם שאמר (בראשית יד כב כג) הרימותי ידי וגוי אם מחוט ועד שרוך וגוי. והא דלא מיייתי הגמרא והפוסקים ראיה מזה משום דאפשר למימר איהו דאחמיר לנפשיה ממדת חסידות יתירה דהוה ביה. גם יש לומר משום דהוה מלך סדום רשע לא רצה לזכות אותו בקבלתו מתנה ממנו על דרך וחסד לאומים חטאת (משלי יד לד) וזהו שאמר (שם) ולא (יאמר) [תאמר] אני העשרתי.

ב] סתירה אצל אברהם אבינו בהנהגתו. הקשה הדרישה (שם) והא שקיבל מפרעה ואבימלך? (והרי לא רצה לקבל ממלך סדום), ותי' היה נימוקו עמו דלשם מצוה קעביד, כדכתיב בכל אחד תשובתו בצדו, דאצל פרעה כתיב (בראשית יב יג) אמרי נא אחותי את למען ייטב לי בעבורך וחיתה נפשי בגללך, שקשה איך מסר שרה לזנות בשביל הנאתו ועוד שהקדים הטפל דהיינו למען ייטב לי בעבורך ואיחר העיקר דהיינו וחיתה נפשי בגללך. אלא הענין היה שאמר אמרי נא אחותי את כדי שכל השרים והמושלים יחניפו לי בעבורך בסברם שאתן אותך להם לאשה ואני לא אתנך לשום אחד מהם ולא יהיה שום אחד רשאי לפגוע בי שיירא מהשר השני שגם כן דעתו עליה וישמור נפשי מאחרים וכן כולם נמצא שקבלתו המתנה היא כדי שיסברו שהיא באמת אחותו ושיתננה להם ועל ידי כן יחיו הוא והיא ואל יפגעו בהם רשעים ולהציל נפשו ולאפרושי מאיסורא קעבדי, והשתא אתי שפיר דקאמר דעל ידי שיטיבו לי כל אחד בעבורך וחיתה נפשי בגללך וגם באבימלך הוצרך לקבל כדי שלא יאמרו לאחר שהתעולל בה כרצונו דחה אותה לחוץ כדרך שעושים לזונות וכדפירש רש"י (ד"ה לכל) על מה שאמר הנה הוא לך כסות עינים (בראשית כ טז) וק"ל עכ"ד.

ד] טעם הדין לשונא המתנות. שני גדלים בשנאת מתנות. בגדרה של מידת שנאת המתנות מוצאים אנו מחלוקת בין הראשונים. רש"י כתב בפירוש

הודעה משמחת

בסיעתא דשמיא, ולבקשת ציבור הקוראים, אנו מתחילים אי"ה מסגרת נוספת של הפצת העלון במייל,

המעוניינים להצטרף ישלחו בקשה למייל: MISAVIV1000@GMAIL.COM

בברכת התורה

מין שר התורה רבינו

הגר"ח קניבסקי

שליט"א

"שונא מתנות יחיה" במתנה מעכו"ם

שאלה: אם יש עניין "שונא מתנות יחיה" (האמור במשלי ט"ו כ"ז) מעכו"ם, (ועי' רש"י בראשית י"ב י"ג), ודבר זה נשאל הגאון מטשעבין זצ"ל על ידי הגאון ר' יחזקאל סרנא זצ"ל, וענהו לפי מש"כ הסמ"ע חו"מ סימן רמ"ט סק"ד שטעם הענין הוא משום שלא יוכל אח"כ לקיים בו מצות תוכחה, ולפי"ז לא שייך הענין בגוי. אולם הרמב"ם (סוף הלכות זכיה ומתנה) כתב: "הצדיקים הגמורים ואנשי מעשה לא יקבלו מתנה מאדם, אלא בוטחים בה' לא בנדיבים", וכיון שהחסרון הוא ב"בטחון", יש לעיין מהו בגוי?

תשובה: יש להקל בגוי, גוי הרי הוא כבהמה ולא שייך "שסומכים עליו", אין על מי לבטוח כי יודע שאי אפשר לסמוך עליו. (דרך שיחה)

קבלת טובות

שאלה: אם יש ענין שלא לקבל טובות מבני אדם משום "שונא מתנות יחיה", או רק בקבלת חפצים יש קפידא ולא בקבלת טובות שהם רק פעולות. תשובה: לא נזכר רק מתנות.

שאלה: לפי הטעם של הסמ"ע חו"מ סוף סי' רמ"ט סק"ד [שלא יצטרך לחנף להם], זה שייך גם בכל קבלת טובות, האם זה נכון? תשובה: אין למדין הלכה מפי טעם. (שאלת רב)

הפסוק במשלי (שם): "מאחר שהוא שונא מתנות, כל שכן ששונא את הגזל". על דרך זה כתב רבינו יונה (שם): "והנה זאת המידה גדר להרחקת החמדה, ותציל ממוקשי החנופה". לדברי ראשונים אלו, מבואר שגדרה של מידה זו היא הרחקה ממידות רעות ומעשים רעים: גזל, חמדה וחנופה. כך עולה מדברי הסמ"ע (סימן רמט, ס"ק ד; ראה שם ב'פרישה' וב'דרישה', ס"ק ה), שביאר כי האיסור לקבל מתנות יסודו בכך ש"הנוטל מתנה צריך להחניף לבריות הנותנים לו, ולבלתי הוכיחם אף אם רואה שדרכיהם מקולקלים." לפי דעות אלו, מבואר שאין איסור בגוף קבלת המתנות, ורק שבהימנעות מקבלת מתנות יש סייג מפני איסור גזל, חמדה, חנופה, או כדי שיוכל לקיים מצות תוכחה. מסיבות אלו נאמר בפסוק "שונא מתנות יחיה".

בניגוד לפירוש זה, ב'מצודות דוד' ביאר (שם): "השונא אף מתנות כי ישען בה", אז המקום יתן לו עוד חיים, מה שאין ביד אדם לתת". לדבריו, הפגם במידת קבלת מתנות הוא שיש בדבר חסרון במידת הביטחון בה'. על דרך זו מבואר בספר 'כד הקמח' (לרבונו בחיי, ערך חנופה), שביאר כי שורש אהבת המתנות נטוע במידת החמדה, "כי לא בא לידי מדה זו לשונא המתנות ושלא לבטוח בהן, אלא משום שבטוח בהקב"ה". על כן אמר יחיה, כי הקב"ה יסיפק לו טרפו ומזונו ולא יצטרך למתנות. "בספר 'דברי שלום' (חלק א, סימן לו) ביאר שבנידון זה תלוי שתי הגישות שנאמרו בגמרא ברכות הנ"ל בעניין "הרוצה ליהנות" ומי ש"אינו רוצה ליהנות". אלישע היה סבור שעניין שנאת המתנות הוא סייג לגזל ולחמדה, ולכן לא היה חושש מלהתארח, כי חשש גזל ומדה אינו שייך אלא באופן שמקבל נכסים לרשותו. אלישע לא ראה בכך פגם בבטחון, מפני שראה במתנות את יד ה' גופא. מנגד, הנביא שמואל היה סבור שיסוד שנאת מתנות הוא פגם בבטחון, ולפי דרכו אין ליהנות כלל משום מתנת בני אדם, גם לא בדרך אירוח. יש לציין שבדברי הגמרא בחולין (דף מד, ב) מבואר שרבי אליעזר היה נמנע לא רק מלקבל מתנות ששלחו לו "מבי נשיאה" (מביתו של ראש הגולה בבבל), אלא גם מלהתארח שם, משום "שונא מתנות יחיה". הגמרא קובעת שרשאי האדם לבחור בין הדרכים, וייתכן שהדבר תלוי בכל אדם לפי מה שהוא: אם מרגיש בקבלת המתנות פגם במידת הבטחון, אין לו לקבלן, אך אם אינו מרגיש בכך פגם בבטחון, ורואה את יד ה' עצמה במתנות שמקבל, אין לו להימנע מלקבלן.

ה] כמה נ"מ למעשה התלוי בגדרים הללו. • קבלת מתנות כאשר זהות הנותן אינה ידועה: אם הטעם לעניין "שונא מתנות" הוא מפני שלא יוכל להוכיח את הנותן, הרי שאין מקום לחשוש. אך אם האיסור הוא משום סייג לחמדה וגזל, או משום חסרון בבטחון, יש להחמיר. בספר 'אמרי יעקב' (סימן א, סעיף ט, בביאורים) נטה להקל בזה, וכן משמע מדברי הגמרא (חולין קלד, ב) המספרת שכאשר נשלחו מעות לבית המדרש קם

הגאון רבי יעקב חיים סופר שליט"א
ראש ישיבת כף החיים

"שונא מתנות יחיה" בצדקה ומתנות כהונה

בגמ' מגילה (כח א), כי הא דרבי אלעזר כי הוה משדרי ליה מתנות מבי נשיאה לא הוה שקיל, וכי הוה מזמני ליה לא הוה אזיל, אמר להו לא ניחא לכו דאחיה, דכתיב שונא מתנות יחיה. וכן מבואר שם בגמ' גבי רב זירא, שנמנע מלקבל מתנות משום שונא מתנות יחיה. ולכאורה יש לעיין מאי רבותא דהנך חכמים דלא קבלו מתנות, והלא החכם מכל אדם שלמה המלך ע"ה קאמר דשונא מתנות יחיה, ומכלל הן אתה שומע לאו.

ונ"ל בס"ד לומר, שהרי ר' אלעזר [שהוא ר"א בן פדת, וכמפורש ברש"י בשבת יט ב, וב"ק יח ב, ונדה ח א ועוד] היה דחוק ביותר ועני מרוד כל ימיו, וכמפורש באריכות בתענית (כה א), וכ"כ התוס' במועד קטן (כח א) דמזלו של ר"א בן פדת לא השתנה ותמיד היה עני ע"ש. א"כ בכהאי גוונא היה מקום לומר דמותר לו לקבל מתנות, והווי כצדקה לנותן, ואפילו הכי נמנע ר"א מזה, ודו"ק. ולפי דרכנו צ"ל כן גם גבי רבי זירא שהיה עני, [וסמך לזה אולי יש להביא, מהא דברכות (מו א) שקבל רבי אבהו לעשות הסעודה ולא רבי זירא, ומשום שלא היה לו לעשות סעודה לכולהו רבנן, ע"ש], והרבותא בגמ' במגילה היא שאע"פ שהיה עני, לא קבל את המתנה.

אכן באמת בענין קבלת צדקה אם יש בה דין שונא מתנות יחיה, מצינו בדברי הגה"ק בעל שבת מוסר מהר"א הכהן ז"ל בספרו דגא פשרא (דף קד ע"ב), שכתב דבאביונים שיקבלו צדקה אינם בכלל שונא מתנות יחיה, ע"ש. וכן הגהיד"א ז"ל בשו"ת חיים שאל ח"א (סי' עד אות ב) סובר דבמצות צדקה אין לעני המקבל לחוש משום שונא מתנות יחיה, דכיון דשכר הנותן צדקה הוא גדול מאוד והוא תועלת נפשי, אין למקבל המתנה לחוש דהוא עושה לזכות נפשו ולקיים מצוה.

אולם בהיותי בזה האי ה' יעיני ומצאתי בפירוש רש"י למס' אבות (פ"א מ"י) על המשנה אהוב את המלאכה וכו', שכתב "אהוב את המלאכה, כדאמר מר פשוט נבלתא בשוקא ולא תימא גברא רבא אנא, שמתוך שהוא טרוד אחר מזונותיו לא יבוא לסטות ואינו מתפרנס מצדקה וימיו מאריכין, שנאמר ושונא מתנות יחיה", ע"ש. ומבואר בדברי רש"י שלא כדברי מהר"א הכהן והגהיד"א ז"ל הנ"ל שדין שונא מתנות יחיה לא נאמר בצדקה, ואילו בדברי רש"י מבואר שדין שונא מתנות יחיה נאמר גם בצדקה, ולפ"ז יש לבאר הגמ' במגילה שם, שזה גופא החידוש בהנהגת רבי אלעזר ורבי זירא, שנמנעו מלקבל מתנה אע"פ שהיו עניים, כיון שגם בצדקה יש את הדין של שונא מתנות יחיה.

ובאמת יש להקשות על דברי מהר"א הכהן והגהיד"א הנ"ל שבגוונא שמקבל צדקה אין לחוש משום שונא מתנות יחיה, והשתא תיקשי, שהרי ר"א היה עני מרוד כל ימיו וכנ"ל, ואפילו הכי נמנע מלקבל מתנות מבית הנשיא, ולדברי הנך גאוני ז"ל אמאי נמנע והלא בכה"ג שמקבל צדקה אין לחוש.

ובתחילה חשבתי לומר דמאי דשדור לי מבי נשיאה, מתנות שדור ולא צדקה, כלומר מתנות כהונה כזרוע לחיים וקביה, שהרי ר"א היה כהן, כמפורש בירושלמי ברכות (פ"ה ה"ד), וכן רבי זירא ג"כ היה כהן, כמבואר בירושלמי ברכות (פ"ג ה"א ופ"ז ה"ג), ומתנות כהונה אינם בכלל צדקה [וכמש"כ בשו"ת הרשב"א ח"א סי' יח, עש"ה], ומשום הכי לא רצו לקבל את המתנות דשדור להו. אלא שלפ"ז נמצא שבמתנות כהונה יש דין שונא מתנות יחיה, ויש מקום לפקפק בזה דא"כ הכיצד תצוה התורה הקדושה לתת מתנות לכהן כשיש בזה ושונא מתנות יחיה, ואי"ז דרכי נעם. וא"כ הדרא קושיא לדוכתא מ"ט נמנע ר"א ליקח מתנות מבי נשיאה, והלא היה עני, ולדעת מהר"א הכהן והגהיד"א בצדקה ליכא לענין שונא מתנות יחיה.

ויש לומר עפ"מ"כ הגאון ר' שאול מאמסטדרם בס' בנין אריאל עה"ת (פרשת לך לך) דכל הך מילתא דשונא מתנות יחיה לא אתאמר אלא בגוונא שהנותן נותן משום כבוד תורתו של המקבל, אבל כשנותנים לו מסיבה אחרת לית לן בה. והכא ר"א שהיה חשוב בבית נשיאה שהיו דבריו שם נשמעים טובא, [עני' בירושלמי חגיגה שלהי פ"א, עש"ה], לפיכך נמנע מלקבל מבי נשיאה דחשש שמשום כבוד תורתו נותנים לו, אבל אה"נ צדקה מאחרים היה מקבל ודוק. [אך הגאון מהר"י ענגיל ז"ל בגליוני הש"ס מגילה (כ"ה א') דחה דברי הבנין אריאל מכח דברי הש"ס בקידושין (נט א) וב"ב (יג ב), ע"ש]. וצע"ע כל הך מילתא, ועוד חזון למועד בעה"ו לשנות פרק זה.

"כנפי נשרים"

מעשה באחד שעלה בעליה הנקראת כביכול כנפי נשרים, ובניו למדו בבתי ספר כלליים וכולם פרקו עול תורה ומוצאות ח"ו, וכאשר ראה כי בן החליט לא להשאיר להם דבר וחצי דבר מכספו וזהב, ונתן את כל רכושו כולל ביתו במתנה גמורה, לאדם שיגיד עליו קדיש. וכך הוה. כאשר שבק חיים אמר עליו המקבל קדיש.

והנה לאחר ימים רבים הכירו הבנים את אביהם שבשמים וחזרו כולם בתשובה, ורוצים לבטל את המתנות שנתן אביהם בטענת 'מתנה בטעות'.

מכר

והנה, אף שהמקבל אמר קדיש וכבר שילם כדבעי על מה שקיבל מ"מ כמובן אין זה תשלום ראוי כי על קדיש שאמר כמה שנים לא משלמים בית וכלי זהב אמור מעתה שהמקבל בטל כדן כל ביטול מקח משום כך בקשו הבנים לקבל את הכל בחזרה.

כן חי

והנה ראיה לדבר מהא דמבאר בס' רמ"ו, מי שחשב שבנו מת ח"ו ונתן את כל נכסיו ולבסוף נודע שהוא חי, ובא ממדינת הים המתנה בטלה, אף זה שחשב שבנו מת מיתת רוחנית, ולבסוף נולד מחדש, אכן, יש לדחות ראיה זו דהתם היתה טעות מעיקרא אבל בנידו"ד לא היתה זו טעות מעיקרא שהרי בניו היו פורקי עול.

שונא מתנות יחיה

כרס, יש להביא ראיה לזה, מהלכה שם [ס"ג], לענין מי שנתן מתנה משום שפחד מאנשי המס, ו"אח"כ עשה פשרה עם בעלי חוביו ואויביו, או שמתו, אם נתברר שלא כתב מתנה זו אלא מחמת כן, וכו' בטלה המתנה".

אמור מעתה אף זה נתן מתנה מחמת אויביו, אויבי איש אנשי ביתו, ולבסוף אויביו נהפכו לאוהביו.

מקח טעות

אף כי נראה כי שורת הדין שהמתנה בטלה יש לשאול על זה ממש"כ הפת"ש דדיון מקח טעות יסודו, טעות שהיתה מראש, ולא טעות שנתבררה אח"כ דאם לא כן הגע עצמך, הקונה בית ואח"כ במפתיע באו לגור שם ערלים באותה שכונה וכי נימא מקח טעות, ומכל מקום, הראיה מס' רמ"ו צריכה תלמוד.

הופיע ויצא לאור

"מסביב לשולחן"

על חמישה חומשי תורה

בעימוד חדש ומאיר עיניים

50 נושאים על פרשיות התורה

להשיג: ספרי הישיבה

שונא מתנות א. משלוח מנות ב. צדקה ג. פי שנים ד. מתנת שכ"מ

נראה חידוש דין לדינא, דמי שמזכה משלוח מנות למאן דהוא הרי שזכה בו בעל כרחו, לפי דזכין לאדם שלא בפניו, ומה דמבואר בכולא תלמודא שיכול למחות היינו רק משום שמתחילה אינה זכות גמור, ומשום לתא ד'שונא מתנות יחיה', וממילא דכל זה ליתא במשלוח מנות שאין זה מתנה ואין זה בכלל שונא מתנות, וממילא בזה מן הדין דאף אם שמע שזכה לו זכה, וכפי שיבואר בארוכה.

איתא בבב"ב [דף קלח.] שאם אחד זיכה שטר למאן דהוא וכשבא ומסר לו את השטר צווח מיד לא זכה, וכתב הרשב"ם [ד"ה כאן] וז"ל, שאין מזכין לו לאדם בעל כרחו, דחוב הוא לו דכתיב 'שונא מתנות יחיה', וכדאמרין בחולין [דף מד.]; עכ"ל, הרי להדיא דכל מה שלא זכה בע"כ הוא רק משום דיש צד חוב, דשונא מתנות יחיה, אך בדבר דהוה זכות גמור אינו יכול למחות לאחר זמן כלל, ומה שמחה לא מהניא ליה. וכו"ה בסמ"ע [ח"ו"מ סי' רמ"ג סק"ב] בביאור דברי השו"ע דאם זיכה לחבירו מתנה ומחה לא זכה בע"כ וז"ל, משום דלא ניחא ליה במתנות, דכתיב ושונא מתנות יחיה, וכמ"ש בס"י רמ"ט [ס"ה] וסי' קע"א [ס"י].

ברשב"א קידושין [דף כג. ד"ה ולענין] כי וז"ל, מתנת ממון לאו זכות גמור הוא, ואדרבה חוב מצד עצמו דכתיב ושונא מתנות יחיה, אלא מהו מצד שנפשו של אדם מחמתן קרי' ליה זכות, ואע"פ שהוא מצ"ע חובה זכין לו שלא בפניו, [ולכן בצווח המתנה בטלה], אבל גט שחרור דזכות גמור הוא ומתירו בבת חורין ומכניסו לכלל מצות כישראל זכין לו מ"מ, ואפי' עומד וצווח בטלה דעתו אצל כל אדם [וודאי נתרצה בעת הזכייה].

חזר הרשב"א והקשה על דבריו וז"ל, ואע"פ שבמציאה ובנכסי הגר ובלקט שכחה ופאה דזכות גמור הוא [שהרי הטעם של שונא מתנות ליתא בהנך ועכ"ז א"א לזכות בע"כ], וגר קטן שהטבילוהו על דעת ב"ד שאין זכין לו בע"כ, כדאמרין בכתובות הגדילו יכולין למחות וכו', והיינו דקשה ליה להרשב"א היאך מהניא מחאה למה שהעלה בדזכות גמור לא מהניא מחאה, יעו"ש, וכזאת במחנה אפרים [זכיייה ומתנה סי' ו'].
ולמדנו דבזכייית ממון שאין בה משום 'שונא מתנות' אינו יכול למחות לאחר זמן כששמע, דאמרין שמתחילה ודאי ניחא ליה, דזכות גמור הוא זה, והשתא הוא דהדר, וא"כ במשלוח מנות אין יכול למחות כששמע.

והגאון מקובנא בעין יצחק [אה"ע ח"א סי' א' ענף א' סק"ד] כתב שמדברי הראשונים בקידושין שם מוכרח דאף אם מוחה בעת הזכייה עצמה זכה, וע"כ דמעלת זכות גמור [לזה שאינו יכול למחות] אינו משום דאנן סהדי דניחא ליה, שהרי בצווח בשעת הזכייה שאינו רוצה אין כאן אנו סהדי, ואשר נראה ללמוד מזה דהוא פרשה חדשה של זכין, שיכול אדם לפעול עבור חבירו אף כנגד דעתו, והארכת טובא בעניני שבועות.

שו"ר בבית שערים [או"ח סי' ש"פ ד"ה והנה] שכתב חידוש דין זה, דלענין משלח מנות יכול לזכות לחבירו ואין יכול למחות, ובשו"ת מטעמי יצחק סי' נ"א כתב בזה לבאר דברי הרמ"א [או"ח סי' תרצ"ה ס"ד] דאם שלח מנות לרעהו והוא אינו רוצה לקבלם או מוחל לו יצא, ד"ל דהיינו משום דלענין משלוח מנות נימא הולך כזכי, וא"כ זכה הלה מיד ע"י קבלת השליח, וממילא אח"כ כשאינו רוצה כבר זכה בו, ע"ש.

אלא דלפי"ז נפיק לן לדינא דה"ל לענין צדקה נראה דאין כאן משום שונא מתנות, כיון שעיקרו לשם מצוה ידידה, וא"כ במזכה צדקה לעני לא יוכל הלכה למחות בו, כיון דהוה זכות גמור, וצ"ע לדינא. ויעוין ברשב"א [ח"א סי' י"ח] בטעם שאין מברכין ברכת המצוות על צדקה משום דאפשר לא ירצה העני לקבל, היינו משום דנראה דאף שיכול לזכות לו בע"כ למש"נ, עכ"ל מצות צדקה ליתא אלא לפי משאלת העני.

בקוב"ש ב"ב [דף קכד. אות תע"ו] הקשה במה שאמרו שם דירושת פי שנים מתנה קרייה רחמנא, ומה"ש אם אמר איני נוטל לא קנה בע"כ, והלא אף במתנה היה זוכה בע"כ לולא הטעם דשונא מתנות, וא"כ למה לא יזכה בירושה בע"כ כיון שאין בה שונא מתנות, ולא הבנתי כוונתו, דודאי אין אדם זוכה במתנה בע"כ, ואך דאם זיכו לו שלא בפניו אינו יכול למחות בדבר שהוא זכות גמור כיון דדנים דעתו שודאי מרוצה בכך.

בדברי החת"ס [קובץ תשובות סי' ס"ח וחולין לט.]: מבואר דבקבלת מתנת שכ"מ אין החסרון דשונא מתנות, לפי שאי"ז מתנה אלא כירושה שוויוהו רבנו, [ובפרשת לך לך כתבתי דלפי"ז נראה דהכי נמי לענין כיבוש מלחמה, דאי"ז נחשב מתנה כלל, ונתבאר בזה ליישב מה שאמר הכתוב בטעם מה שלא רצה אברהם ליהנות מן הכיבוש שלא יאמר מלך סדום אני העשרתי את אברהם, ותיפול"ל מדין שונא מתנות, ולהנ"ל ניחא.

והנה כתב הפרישה סי' רמ"ט סק"ה ב' טעמים במעלת שונא מתנות, חדא דהנה בני אדם להוטים אחר קבלת מתנות בהיותם סבורים דע"י יחיה האדם בטוב, ע"ז אמר הכתוב שההיפוך הוא הנכון כי הבטוח בה' ושונא מתנות הוא יחיה, עוד כתב לבאר דע"י קבלת המתנה הרי הוא משתעבד אל נותן המתנה ומחניף לו, ולא יוכיחנו כשיראה בו שעושה עבירה, וא"כ גורם בזה מיתה לעצמו שאינו מוכיח את חבירו הנותן.

ולדברי הפרישה הנ"ל בטעם השני [דשונא מתנות יחיה לפי שהמקבל מתנה משתעבד לנותן ולא יוכיחנו בעת הצורך], צריך לומר בדעת החת"ס, שאין המקבל צריך להכיר טובה להמוריש, שהרי מה שהוא זוכה בגוף הממון הוא מהלכות ירושה, [ואף דמכיר טובה שעשאו ליורש, י"ל דמעלת שונא מתנות הוא רק במתנת ממון, אך לקבל טובה שרי, וא"כ טובת השכ"מ שעשה אותו יורש אינו נחשב כנתינת גוף ממון כמ"ש"נ].

אמנם לכאורה תמוה, דהלא מבואר שם בב"ב [דף קלח.] דאם זכה במתנה שכיב מרע וצווח מיד כששמע לא זכה, והלא מתנת שכ"מ אין בה שום צד חוב כמבואר בחת"ס שם, באופן דמתנת שכ"מ הוי כמתנה שהיא זכות גמור, ומוכרח מזה דלא כדברי החת"ס הנ"ל, אלא דאף במתנת שכ"מ יש מעלת שונא מתנות, [וכמ"ש"נ דהוא מבואר עפ"י"ד הר"מ דמעלת שונא מתנות הוא לקבל ממון המגיע לו בלא שום מעשה אדם].

רבי אמי וזכה בהם לעצמו. הגמרא לא מעירה שלכאורה יש בכך חשש מפני "שונא מתנות יחיה".

קבלת תשורות ממפעלים וחברות או מהממשלה: בספר 'שושנת העמקים' (קונטרס רפא ירפא, אות נז) הביא שאלה מהורים שנולדו להם שלישיה, ויש ביכולתם לשלוח מכתב בקשה למפעלים שונים, בצירוף אישור מבית החולים, ולקבל מתנות של חיתולים, מזון לתינוקות, ביגוד, ועוד. האם הנהגה זו ראויה או שלא? בתשובה לשאלה זו, הביא שם בשם הרב יצחק זילברשטיין שאמנם לפי הטעם של סייג חנופה ושלא יוכל להוכיח הנותן, אין מקום לחשוש במתנות ממפעלים וחברות. אולם אם טעם החשש הוא משום סייג לחמדה או משום מידת הבטחון, יש

להחמיר ולא לקבל מתנות אף ממפעלים וחברות. בהקשר זה יש לציין שבספר 'רבי יעקב' (תולדות הרב יעקב קמנצקי זצ"ל) מובא שהמליץ רבי יעקב לאברך שלא ישתמש בתלושים שמעניקה לשכת הסעד בארה"ב, אלא יעבוד זמן קצר לפרנסתו (בבדיקת מזוזות), ויהנה מיגיע כפיו. רבי יעקב נימק את עצתו בדברי הפסוק "שונא מתנות יחיה", ופירש שאם אדם יתרגל להחזיק ברשותו דברים שאינם שלו, יבוא לבסוף לעבור על איסור גזל (ראה לעיל בשם רש"י בביאור לפסוק במשלי).

קבלת מתנות מגויים: בספר 'אורחות מתנה' (סימן יד) כתב שהטעם שכתב הסמ"ע, לפיו אין לקבל מתנות כדי שיוכל להוכיח את הנותן, אינו שייך בגוי שאין לגביו מצוה להוכיחו. כך אם האיסור הוא סייג למידת החמדה, מאחר שאיסור חמדה נאמר רק "בבית רעך" ולא באינו-יהודי, ייתכן שאין מקום להחמיר – אם כי יש לומר שכוונת הסמ"ע למידת החמדה, ולא לאיסור

חמדה, ואם כן לא יהיה חילוק בין יהודי לבין גוי. בוודאי שלפי טעם הראשונים שהאיסור הוא משום סייג לגזל או משום מידת הבטחון, ודאי שיש להחמיר שלא לקבל מתנות גם מגוי. יש לציין שבפירוש הריב"א על התורה (בראשית יב, יג) עמד על פירוש רש"י, שביאר בדברי אברהם לשרה "למען ייטב בעבורך": "יתנו לי מתנות" – והרי שונא מתנות יחיה. על כך תירץ: "ומה שכתוב 'שונא מתנות יחיה', היינו במתנה של ישראל" (וראה גם בפירוש הרע"ב על התורה, שם).

אופנים שמותר וראוי לקבל מתנות: מדברי הפוסקים נראה שלא מדובר באיסור של קבלת מתנות, אלא במידת חסידות, כלשון הרמב"ם (הלכות זכיייה ומתנה, פרק יב, הלכה יז) "הצדיקים הגמורים ואנשי מעשה לא יקבלו מתנה מאדם, אלא בוטחים בה' ברוך הוא ולא בנדיבים, הרי נאמר ושונא מתנות יחיה". עוד כתב הרמב"ם (הלכות תלמוד תורה, פרק ג, הלכה יא): "מעלה גדולה היא למי שמתפרנס ממעשה ידיו, ומידת חסידים הראשונים היא". דוגמה לדבר מצאנו בשו"ת חיים שאל (לחיד"א, ח"א, סימן עד, אות מב), שנשאל אודות מי שהיה צריך למכור ספר תורה בשביל לשאת אשה (שהוא אחד הדברים שמותר למכור ספר תורה עבורם), אך הוצע לו על-ידי עשיר אחד שלא ימכור את הספר, ובמקום זאת יתרום לו את הוצאות החתונה. הלה לא רצה לקבל את המתנה, מפני מידת "שונא מתנות יחיה". על זאת השיב החיד"א שבודאי עליו לקבל את המתנה, ולהימנע מלמכור ספר תורה, כי שנאת המתנות היא "זהירות בעלמא בדור הזה, ורובא דרובא ידם פשוטה לקבל מתנות בשמחה".

פרשת לך-גדר שונא מתנות יחיה

נאמר במשלי (ט"ו כ"ז) "שונא מתנות יחיה", ובגמ' סוטה (מ"ז ע"ב) שנינו - משרבו מקבלי מתנות נתמעטו הימים ונתקצרו השנים דכתיב "שונא מתנות יחיה". וכן מובא בגמ' מגילה (כ"ח ע"א) שר' אלעזר כשהיו משגרים לו מתנות מבית הנשיא לא היה לוקח, באמרו האם לא נוח לכם שאחיה, שהרי כתוב "שונא מתנות יחיה", וכן מובא בגמ' קידושין (נ"ט ע"א) ובחולין (מ"ב ע"ב).

הטעם לכך מצינו ברמב"ם בסוף הלכות זכיה ומתנה וז"ל "הצדיקים הגמורים ואנשי מעשה לא יקבלו מתנה מאדם אלא בוטחים בה' ברוך שמו לא בנדיבים וכו'", וכך נפסק בשו"ע חו"מ (סו"ס רמ"ט) "מדת חסידות שלא לקבל מתנה אלא לבטוח בהשם שיתן לו די מחסורו" תפקידו של האדם לצפות ולייחל לידו המלאה הפתוחה של הקב"ה ולא לתלות עיניו בבשר ודם, כי המתרגל לקבל מתנות מתרחק מבטחון אמת בהקב"ה וע"ז נאמר "ארור הגבר אשר יבטח באדם ושם בשר זרועו ומן ה' יסור לבו" (ירמיהו י"ז). וכ"כ רבינו בחיי בס' כד הקמח (ערך חמדה) להסביר הענין של שונא מתנות וז"ל "ומי ששונא את המתנות בודאי עקר מלבו מידת החמדה, ולכן אומר "יחיה", כלומר מבטחיהם יבטיחנו הכתוב שיחיה מבלי המתנות, ואם יבטח בהקב"ה יחיה, כי הקב"ה יספיק לו טרפו ומזונות ולא יצטרך למזונות". וכ"כ הרלב"ג (משלי ט"ו).

טעם נוסף מובא בסמ"ע (שם) וז"ל "דדרך בני אדם להיות להוט אחר ממון בסוברם להחיות נפשם ונפש בני ביתו ואמר אדרבה שונא מתנות יחיה, כי הלהוט אחר מתנות צריך להחניף הבריות ואינו מוכיחם על מעשיהם הרעים שרואה בהם".

וכתב הרשב"א בחידושו למס' קידושין (כ"ג ע"ב) דאעפ"י דזכין לאדם שלא בפניו, דמן הסתם כיון שהוא זכות לאדם, מעונין הוא בדבר שזיכו לו ואף שלא גילה דעתו על הזכיה מהני, אך לזכות אדם במתנה שונה הדבר, שאם זיכו לו מתנה ע"י אחר תיכף כששמע המקבל שאינו רוצה לקבל, חזרה המתנה לנותן, דאינו נקרא זכות גמור משום ש"שונא מתנות יחיה". [ע"י בסמ"ע חו"מ סימן קצ"ה ס"ק י"א שלא אומרים במתנה דין זכין לאדם שלא בפניו שאין לו זכות בזה שהרי נאמר שונא מתנות יחיה, וא"כ לא זכה המקבל עד שיגיע לידו (ע"י שו"ת יביע אומר ח"ג חלק חושן משפט סימן ב' אות ז').]

מובא במס' אבות (פ"א מ"י) אהוב את המלאכה, וכתב רש"י לפרש מתוך שהוא טרוד אחר מזונותיו לא יבוא ליד לסטות ואינו מתפרנס מן הצדקה וימיו מאריכין שנאמר "ושונא מתנות יחיה". ומשמע לכאורה דאף שיש מצוה מן התורה לתת צדקה לעני מ"מ הנמנע מלקבלה מאריך ימים. (ע"י בס' יחי יעקב להגרח"י סופר שליט"א ס" כ"ח).

מובא בגמ' חגיגה (ט' ע"ב) "מלמד שחזר הקב"ה על כל מדות טובות ליתן לישראל ולא מצא אלא עניות, היינו דאמרי אינשי יאה עניותא ליהודאי" וכתב ברבינו חננאל שם לפרש "כדי שיהא לבם שבור וכוונתם לשמים ועיניהם תלויות לרחמי וחסדיו", כלומר ההרגשה הזאת שכל שאיפותיו ורצונותיו הינם תלויים בבורא עולם בלבד ולא ביד בשר ודם. נאמר בקללת הנחש "ועפר תאכל כל ימי חיך", והנה שנינו בחז"ל (יומא ע"ה) "בא וראה מידותיו של הקב"ה קלל את הנחש עולה לגג מזונותיו עמו, יורד למטה מזונותיו עמו", ולכאורה אין זה קללה בכלל כי תמיד מצויין לו מזונותיו, והסביר זאת האדמו"ר רבי יצחק מווארקה ז"ע דהענין הוא שנדחה מאת ה' שלא יראה פניו לבקש מידו את מזונותיו ובזה הוא נפרד לגמרי מחסדי ה' כאדם האומר לחבירו קח לך הכל ואין לך עסק עמי, וזאת הקללה.

המהר"ל מפראג בס' נתיבות עולם חושף לפנינו הסבר חדש בענין זה, והוא כי המושג חיים כשלעצמו מורה על עצם בלתי תלוי באחרים כשם שמעיין מים חיים משמעותו מעיין הנובע ממקורו בניגוד לבור מים המקבל את מימיו מאחרים, וז"ל: "כי מי ששונא את המתנות ראויה שיהיה בשביל זה חי, כי המקבל דבר מזולתו אין ראוי לו החיים, כי החי עומד בפני עצמו, ולפיכך אמרו במסכת נדרים (ס"ד ע"ב) שעני חשוב כמת, וזה מפני שאין לו חיים בעצמו כאשר הוא צריך לזולתו, אבל מי שהוא שונא מתנות שהוא רוצה שיהיה עומד בעצמו מבלי שיקבל מאחר, ודבר זה הוא החיים, ולכן יקרא המעיין שהוא נובע מעצמו ולא יקבל המים בשם מעיין מים חיים כי חיותו מעצמו ואינו מקבל המים" וזה מה שאמרו בגמ' ביצה (ל"ב ע"ב) "המצפה לשלחן אחרים העולם חשך בעדו וחיוו אינם חיים". (ע"י ברכת פרץ פרשת חיי שרה).

וכן כתב בחידושי מהרש"א ב"ב קט"ז ע"א "קשה עניות בתוך ביתו של אדם כיון שהם תלויים באחרים". מובא בגמ' חגיגה (ט' ע"ב) "מלמד שחזר הקב"ה על כל מדות טובות ליתן לישראל ולא מצא אלא עניות, היינו דאמרי אינשי יאה עניותא ליהודאי" וכתב ברבינו חננאל שם לפרש "כדי שיהא לבם שבור וכוונתם לשמים ועיניהם תלויות לרחמי וחסדיו" ההרגשה הזאת שכל שאיפותיו ורצונותיו הינם תלויים בבורא עולם בלבד ולא ביד בשר ודם. [ע"י ברכת פרץ להגר"י קנייבסקי זצ"ל].

מנהג ישראל לתת מתנה לחתן ולכלה ביום חופתם כפי שמובא בזה"ק פרשת ויצא (דף קמ"ח), אולם יש להעיר ע"ז שהרי "שונא מתנות יחיה"? ויש להמליץ על המנהג עפ"י מש"כ בשו"ת חיים שאל (להגאון החיד"א ח"א סימן מ"ד) דלא אמרו שונא מתנות יחיה אלא כשאין תועלת לנותן המתנה, משא"כ כשיש הנאה לנותן אין להמקבל לחוש על המתנה. ומכיון שמובא בגמ' ברכות (ו' ע"א) "כל הנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בחמשה קולות", א"כ כשחבירו נותן מתנה ביום החופה יש הנאה לנותן כדי שלא יעבור בה' קולות. וכענין זה מובא בגמ' קידושין (ז' ע"א) באשה שנתנה לאדם חשוב מתנה מקודשת בההיא הנאה, אע"פ שנאמר "כי יקח איש אשה" שהבעל צריך לתת כסף הקידושין, בכ"ז מועיל דנחשב כאילו הוא נתן, דיש לה הנאה גדולה בזה שאדם חשוב קיבל ממנה מתנה, וא"כ י"ל לגבי נתינת מתנות לחתן ולכלה נתינת המתנה היא לטובתם של הנותנים, וכ"כ בשו"ת תירוש ויצהר (ס' כ"ז).

ידוע שמרן רבינו הבית יוסף זכה למגיד מן השמים, ופעם אמר לו המגיד שאותם בעולם הזה שאינם רוצים להנות מבני אדם הם זוכים לעולם הבא להנות מזיו השכינה מבלי שום אמצעי מדה כנגד מדה, כשם שבעולם הזה לא לקחו מתנות משום אמצעי אלא רק מידו של הקב"ה ישירות מן לעולם הבא. (מגיד משימים פרשת לך לך).

מובא בס' רבי יעקב תולדות חיי של מרן הגר"י קמינצקי זצוק"ל (עמ' 387) "פעם אחת העלה חכם אחד בפני ר' יעקב את השאלה הבאה, האם להשתמש בתלושי המזון הממשלתיים אותם מעניקה לשכת הסעד להם היה זכאי, או שמא עליו להקדיש מחצית השעה ביום לבדיקת מזוזות? ר' יעקב השיב לו כי עדיף להרויח את הכסף בעבודה מאשר לקבל מאת הממשלה, כעצתו של שלמה המלך "שונא מתנות יחיה", כך הסביר, היא הגנה בפני גניבות כי אם אדם מתרגל להחזיק ברשותו חפצים אותם לא קיבל בזיעת אפיו הוא עלול להגיע למצב בו יגנוב מאחרים. כעין זה כתב רש"י במסכת ב"מ (ל"ט ע"א) לגבי אדם רוצה בקב שלו יותר מתשעה קבין של חבירו, - מתוך שטרח בה חביבה עליה. (ע"י בקצות החושן ס' קצ"ה ב', ובאבני מילואים ס' ל"ז ס"ק י"ב במהרי"ט אלאגיז בכורות פ"א, ובמחנה אפרים הלכות זכיה ומתנה פ"ו).

המשך

עקרי הענין

החיד"א מזכיר ששנאת המתנות היא מידת חסידות "בדור הזה", אך לכאורה כך הוא בכל הדורות, כמו שביאר בשו"ת שבט הלוי (ח"ו, סימן רכט), ופסק שלכן אין להקפיד על מה שבנים מקבלים מתנות מההורים, כיון שאין מקפידים בכך, והוסיף שבודאי אין לחשוש במקום שיש בכך קצת מצוה (כגון קירוב הלבבות). מקום שבודאי אין חשש מלקבל מתנות הוא כשנתינת המתנה טובה היא לנותן, כגון באדם מכובד שהסכמתו לקבל מתנה מכבדת את הנותן. כך נאמר על רבי זירא (חולין מד, ב) שלא היה מקבל מתנות מבית ריש גלותא, אבל כן היה מתארח שם, "אמר אתייקרו הוא דמתייקרו ב"י [=אמר: כבוד הוא שמתכבדים בי]. (מאמר זה נכתב עפ"י עולמות, והספר אורחות מתנה)

הנושאים הבאים

לך לך- שונא מתנות יחיה, ואם אקח מכל אשר לך (יד כג), דרישה חו"מ רמט ה. וירא- חיוב האב במילת בנו, וימל אברהם את יצחק בנו בן שמונת ימים (כא ד), קדושין כט א.

מכון ירושלים

אוצר מפרשי התורה

אוצר כל הפירושים והביאורים על התורה בעריכה תמציתית וייחודית להשיג בחנויות הספרים

אשת חיל

מדרשים, נכתב, ראשונים, אחרונים, חסידות

הפרשה המחנכת

פרשת לך לך 3

עורך הרב שלמה רוזנשטיין

זיוון והגות על פי משנתו של הרש"ר הירש

הכוח להיות בודד!

האמונה המוחלטת בהשם וקיום מצוותיו, מחייב אותנו לעיתים להיות בודדים בעולם, שונים מכל אומה ולשון, שונים מהסביבה שבה אנו נמצאים. וחובה עלינו בעת חינוך הדור הצעיר להדגיש מציאות זו שיתכן ותהיה לעיתים משמעותית מאוד. להיות בודד!

מהיכן אנו שואבים את הכוח ואת האומץ להיות בודדים?

הציווי הראשון שאנו פוגשים בתורה שמצווה הקב"ה לאברהם אבינו, הוא תמצית כל משימתו של אברהם אבינו להפוך ולהיות אבי האומה. פתיחת פרשת לך לך מביאה לנו את הדיבור הראשון של הקב"ה עם אברהם אבינו 'לך לך מארצך ממולדתך ומבית אביך - אל הארץ אשר אראך'.

אין ציווי של יציאה גרידא מחרן לארץ כנען, שאילו זו הייתה המטרה, הרי שהציווי היה צריך להיאמר בלשון, צא מחרן ולך לארץ כנען, או בדרך אחרת שיש בה את ההבנה כי המטרה היא הגירה מארץ זו לארץ אחרת.

גם סדר הדברים לכאורה אינו נכון כשמדובר ביציאה פיזית ממקום זה למקום אחר, שכן היציאה היא קודם ממשפחתך, ממולדתך, ואחר כך מארצך, הרי המקום הראשון שממנו יוצאים פיזית הוא הבית שבו מתגוררים יחד עם המשפחה ולאחר מכן עוזבים את המולדת ואת הארץ.

אולם יציאה זו המדוברת כאן, היא אינה יציאה פיזית מחרן לכנען, כי אם יסוד הציווי של אברהם אבינו להקים את העם, להיות אבי האומה שהקב"ה ייעד אותו להקימה.

לך לך מארצך, היא ההתנתקות שעליה מצווה הקב"ה את אברהם אבינו, להיות בודד, לעזוב את הכל, את כל משמעות הארץ, המולדת, ואפילו המשפחה, את כל מהות הרדיפה אחר הרכוש האישי הכוח, התאווה, הממון, האדמה, כל מה שסימל אותו דור.

לך משם, עזוב אותם, והקב"ה משגר את אברהם אבינו לבדידות מוחלטת!

ההיבדלות מכל מה שמסמל המקום שממנו מגיע אברהם אבינו, חיונית להמשך הייעוד שלו עלי אדמות, אי אפשר להיות אב המון גוים ולהקים את העם הנבחר בתוך אורת החיים של משפחתו בחרן, חובה להתנתק, להיבדל, ואפילו להיות בודד, ללא משפחה, ללא מולדת ללא ארץ וללא אדמה, כדי להיות מוכן לשינוי הגדול של השתעבדות מוחלטת להשם ולמצוותיו.

אמונה בהסתמכות מוחלטת

אנו מבקשים מתלמידינו לא פעם את האמונה העיוורת - ללא הסבר - תסמכו עלינו, אנו יודעים מה טוב עבורכם.

אכן כהורים וכמחנכים, הניסיון וההיכרות עם העולם ומציאותו, מניחים לנו יסודות להעביר לחניכינו את הדרך שבה הם אמורים לצעוד, כאשר יודעים אנו כי ישנן הוראות שהם עדיין לא יבינו, או לא יאמינו כי טובתם היא, אולם ברור לנו כי נבקש מהם לבצע הוראות אלו, כי ידיעה ברורה היא לנו שהדבר לטובת עתידים הטוב.

את היסוד לך לך שיש אמונה שהיא מוחלטת, והיא נדרשת כתנאי ראשון עוד טרם קיום המצוות וטרם הציווי עליהם הניח לנו אברהם אבינו אבי האומה.

והאמין בה' - אברהם אבינו - ויחשבה לו צדקה.

מי החשיב למי צדקה? האם אברהם אבינו שהאמין בה' חשב זאת להשם לצדקה? או הקב"ה חשב לאברהם אבינו לצדקה את אמונתו.

ובכן על פי 2 הפרשנויות האפשריות, לומדים אנו יסודות נעלים וחשובים, הן אם נבאר כי חשב אברהם אבינו את כל מעשה ה' לצדקה דהיינו הצדיק עליו את הדין וגם בראותו כי עדיין לא זכה לבן, הוא האמין באמונה גמורה ומוחלטת שזו טובתו, כאשר זה רצון ה'.

ועל פי פירושו של רש"י שהקב"ה הוא החשיב לו לצדקה, דהיינו האמונה המוחלטת של אברהם אבינו היא זו שחשב ה' לו לצדקה וכך פירש רש"י, וכוונתו, כי בעיני ה' הייתה אמונתו של אברהם אבינו מושלמת והוא מילא את ייעוד חייו בנאמנות גמורה ומוחלטת הוא התמסר להקב"ה ללא גבול וללא סייג, הוא הקריב את עצמו למען עתידו המובטח לו על ידי ה' אף על פי שעדיין לא ראה זאת, שהרי אין לו בן.

אברהם אבינו הניח יסוד איתן ומוצק לבניו אחריו "וצדקה תהיה לנו כי נשמור לעשות את כל המצוה הזאת". זו העדות שאנו מעידים על כי מקימים אנו את חובתינו.

אברהם אבינו לא נצטווה בתרי"ג מצוות, הוא הצטווה אך ורק להאמין באמונה שלימה בכל דרך ה' איתו "התהלך לפני והיה תמים" הקב"ה מצווה אותו לתמוך את חייו בה' להתמסר להנהגתו ולחניוכו, ותפקיד

זו מהות הקמת העם

היהודי, זו מהות הציווי

הראשון של הקב"ה לאבי

האומה וזו משמעות

האומץ והכוח שטבע בנו

אברהם אבינו לדורי דורות,

להיות לעיתים בודדים

ומבודדים, חיים בהיפך

מוחלט מכל הסובב אותנו,

אולם משועבדים לרצון

השם ומצוותיו.

זה היה קשה, שכן אברהם אבינו היה יחיד, בודד, מבודד, טרם נתנסה בהנהגה הפלאית של ה' אך הוא קיים את תפקידו במלואו וכך הניח את היסוד לאותו עתיד מובטח.

זו דרך החינוך גם לעתיד העם, נבקש את האמונה המוחלטת בדבר ה', נבקש את האמונה המוחלטת בגדולי ישראל ובהורים ובמחנכים, על מנת שנוכל להעניק לילדינו ולחניכינו בהמשך הדרך את יסודות כל תר"ג המצות.

אם נשכיל להנחיל בליבם בתחילת חייהם, את העובדה כי אמונה מוחלטת זו - טובתם היא ויסוד גדול במהות דרך צמיחתו וגדילתו של העם היהודי ושל הנער היהודי, הרי עתידם הטוב יהיה מובטח להם.

קבע עיתים לתורה!

אם עדיין אינך קובע עיתים לתורה, זה הזמן לעשות זאת.

קביעת עיתים לתורה היא מחויבותו של היחיד כלפי עצמו, של היחיד כלפי הרכים - הציבור, ושל היחיד כלפי בניו ומשפחתו וכלפי הסובבים אותו.

לילות החורף הארוכים מחייבים אותנו אפוא, לוודא כי בתוך סדר יומנו מצוי גם הזמן של קביעת עיתים לתורה, על האדם לנתק עצמו מכל טרדותיו ומכל עסקיו ולהקדיש זמן קבוע לתלמוד תורה, עליו להבין כי הוא לא גמר את עסקי יומו כל עוד לא למד את פרקו.

לימוד התורה הוא יסוד היסודות של חיינו, יודעים זאת אנו היטב ואין אחד מאיתנו שהיה מסכים להיקרא בתואר רב המשמעות 'עם הארץ'. גם אם בגין קביעת העיתים לתורה לא תהיה בקיא בכל רזי התורה ובכל מכמניה, אולם לדעת את המעשה אשר יעשה האדם, את ההלכות ואת הדינים הנוגעים ליום יום, בוודאי שעל כל יהודי לשוב ולשנן ולדעת אותם.

וכלפי הציבור, בימים ובזמנים שבהם ישנם מי שמבקשים לעשות את ההפרדה בין היהדות לבין קיום המצות, ימים אלו שכבר היו לעולמים בהיסטוריה של העם היהודי, והנה הם שבים גם בתקופתנו. כאשר ישנו ניסיון להפריד בין היהדות ובין החיים המעשיים המתחייבים מתוקף היהדות, בימים שיש כאלו אשר בוררים להם מתוך כלל הפרי הגדול של היהדות רק את אשר מוצא חן בעיניהם ואילו את השאר משליכים כקליפה חסרת ערך.

בימים אלו אנו מחויבים יותר מתמיד, להיצמד ללימוד התורה, להביע את נאמנותנו המוחלטת לכל מה שמסמלת עבורינו התורה להעמיק בה להגות בה וללמוד את דיניה והלכותיה - בקביעות.

וביותר עבור בנינו ועבור דור העתיד, שכן אין חינוך ללא מעשה, דיבורים אודות לימוד התורה לא יועילו כפי שיועיל מראה האב יושב על יד הגמרא או ספר ההלכה ולומד והוגה בהם.

יסודו של החינוך הוא המעשה אשר רואים החניכים הילדים ובני הבית את האב ואת מורה הדרך עושים בפועל, כך הם חיים את חייהם.

הוא הגיע לגיל חינוך?

מתי מתחילים לחנך? שאלה זו נשאלת שוב ושוב, ואכן התשובה על שאלה זו קובעת את ההצלחה במידה רבה, וכישלונות רבים נובעים כתוצאה מכך ששאלה זו לא הוצגה מבעוד מועד. הורים רבים דוחים את תחילת תהליך החינוך בשל טענות שונות אשר מכילות טעות מזיקה.

הורים רבים עונים, כי בשנתו השניה או בשלישית של הילד יהיה נכון להתחיל לחנכו שכן אז הוא מתחיל להבין מה דורשים ממנו, אולם בפועל הם לא מתחילים לחנך לפני הגיע הילד לשנתו הרביעית או החמישית.

מה רצים ממנו? הם שואלים, הוא עוד קטן. כיצד אפשר לדרוש מפעוט קטן כל כך?

ובכן, בהחלט אשר לדרוש, והדרישה הראשונה שאותה נדרשו מילדינו הקטן והפעוט היא 'משמעת' דהיינו שעליו לציית לדברי הוריו.

כדי שהילד ישמע בקולך בגיל חמש או שש הוא חייב להיות מורגל לכך ששאיפותיו ובקשותיו - לעיתים נדחות מפני כלי החינוך שאותם אתה מנחיל לו, עליו ללמוד כי עליו לפעל לפי מה שהוריו ומחנכיו מורים לו ומנחים אותו.

אילו הצלחת להנחיל לבנך משמעת מגיל צעיר הרי שהצלחת כבר מראש בכל שטחי החינוך.

אפשר להרגיל ולאמן את הילד זמן רב לפני שיכולים לדבר איתו ולהסביר לו את הנימוקים לדרישות של המחנך אותו. אמנם טוב וראוי להציג לו לעיתים ובמידת האפשר את ההסברים לאיסור שאוסרים עליו. שכן ללא הסברים כלל הוא עלול לחשוב שעקשנות הוריו או מחנכיו מביאה אותם להחלטה בדבר איסור כלשהו. בכך הוא יבין שכל בקשות המחנך אותו יסודם בטובתו. אמנם אין הכוונה שהילד יסור למשמעת הוריו ומחנכיו רק מפני שהוא מבין את טעם האיסורים או הדרישות אלא רק שיבין שיסודן טוב לו אך יסוד החינוך הוא ביטול רצונו מפני מחנכיו והוריו הדורשים את טובתו.

יש הורים שבשנים הראשונות לחיי הילד מתענגים על 'חכמות' שהילד עושה כאשר הסביבה הקרובה משתעשעת מהם, אולם יש לזכור כי לעיתים חכמות אלו מכילות מעשים או דברים שהם מזיקים לחינוך כגון, שהוא מורה להוריו לעשות דברים או שמעשיו הם רעים, אך בגיל צעיר עלולים להצחיק את הסובבים, או שנותנים ומאפשרים לו לעשות משהו רק 'כדי שלא יצעק' ובכך ככה הם משחיתים את החינוך, כי לא יתכן בבת אחת להביא את הילד למצב של ביטול רצונותיו מפני רצון ההורים והמחנכים, ככל שהוא הורגל לא לעשות זאת.

מי שקיבל פקודות מילדו במשך השנתיים הראשונות של חייו, אל יחשוב שהוא יוכל להפוך פתאום את התפקידים בשנה השלישית והרביעית לחייו.

**מי שקיבל פקודות מילדו
במשך השנתיים הראשונות
של חייו, אל יחשוב שהוא
יוכל להפוך פתאום את
התפקידים בשנה השלישית
והרביעית לחייו.**

**כדי שהילד ישמע בקולך
בגיל חמש או שש הוא חייב
להיות מורגל לכך
ששאיפותיו ובקשותיו -
לעיתים נדחות מפני כלי
החינוך שאותם אתה מנחיל
לו**

הגליון מוקדש לרפואת:

יגאל בן שרה

גליון רכ"ו – פ' לך לך
יא מרחשון התש"פ
רמת – השרון

מסיחותיו של מו"ר הגאון הגדול רבי יעקב אדלשטיין זוקללה"ה

לסכול את הגלות. הם חושבים שיהודים יתאמנו איך להשתמש בנשק, ועל ידי זה יפרקו עול מלכות גוים, ויהיו עם חופשי משעבוד מלכויות, וזו טעות גדולה מאוד, שהרי הגזירה שגזר הקב"ה על עם ישראל לא תבטל בכח, אלא בתורה ובמעשים טובים.

היו שחשבו שאפשר בכח לפרוק עול גלות, פשוט בכח... ולכן לפני ששים שנה הייתה מחתרת שהיה לה נשקים על מנת להלחם באנגלים, ומאז שהתחילו בכח "ולהיות עם חפשי בארצינו" נהרגו הרבה יותר יהודים מאשר בתקופה קודמת לכך, כי הגויים השונאים מתגדים לכח.

נמצא שאת הגלות האחרונה ניתן לבטל אך ורק בכח "וגאלינו גאולה שלימה", וב"שמע קולינו", בברכת המזון אומרים "ושבור עול המלכות מהרה מעל צוארינו".

אני לא יודע מה החכמה של האנשים החושבים שאם יהרגו את הגוי הזה תבוא ישועה! הלא אם הורגים שודד גדול, נהרגים יותר יהודים,

נותנים מכה לנחש ואם הוא לא ימות הוא יהיה ארסי יותר.

"אנו בגלות בתוך גלות של אומות העולם, נוצרים וישמעאלים, וערב רב של יהודים לא טובים, ולכן אסור לנו למרוד במלכויות"

זה מלכות מדי, "גדולה" - זה יון, "נפלת" - זו אדום, זה מה שהראה הקב"ה לאברהם שאת זה הוא בחר וזה יתחיל מיד, "ועבדום ועינו אותם ארבע מאות שנה ואחרי כן יצאו ברכוש גדול", וכפי המשך חטאיהם יענשו בארבע המלכויות.

אנו בתקו' הבירור של מלכות הרשעה

אנו עומדים בדור של המלכות הרביעית, שאר המלכויות היו מזמן, האבן עזרא והגר"א אומרים שהגלות הרביעית תהיה מעשיו (אדום) וישמעאל, ובספר יוסיפון כתב שאירופה וגרמניה וכו' הם מצאצאי עשיו הרשע, והמשך ישמעאל הוא מוחמד וכו' בהם בעצמם יש הרבה עמים אחרים וזו היא הגלות האחרונה, הוי אומר שאנו בתקופת הבירור ע"י מלכות עשיו הרשעה.

אין מבטלים גזירת עליון בכח הזרוע

יש טועים וחושבים שאפשר להנצל ע"י שימוש בכח מגזירה זו שנגזרה על עם ישראל

אימה חשכה גדולה נפלת

שיחת מו"ר זקללה"ה בישיבה לצעירים
ערוך מתוך כתביו של הרב משה חליוה שליט"א

"אחר הדברים האלה היה דבר ה' אל אברהם במחנה לאמר אל תירא אברהם אנכי מגן לך שגרך הרבה מאד"
(בראשית טו, א')

במלחמת ארבעת המלכים ה' הבטיח לאברהם "אל תירא אברהם" בכדי שלא יפחד, ואמר לו הקב"ה "ויאמר אליו אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים לתת לך את הארץ הזאת לרשתה" והבטיח לו ה' שיהיה לו בן וגם יקבל את הארץ הזאת, ושאל אברהם "אדוני אלקים בטה אדע כי אירשנה".

ייסורים מתקנים עוונות האדם והאומה

וביאר המדרש את דברי אברהם ששאל במה אדע, דאין אני יכול להיות בטוח שארץ ישראל תהיה ירושה לי ולצאצאים שלי לדורי דורות, שמא יעברו על התורה ויחטאו, ואז הרי יפסידו את כל ההבטחות הללו? ומסופר בגמ' שנפלה על אברהם תרדמה וחשיכה ואימה גדולה, ואמר הקב"ה לאברהם אל תדאג, אם יחטאו בניך אני אטהרם ואעשה להם כפרה. כשאדם מקבל ייסורים הם מתקנים את נפשו, ורוחו של האדם נהיית נקיה בזה.

שתי אפשרויות יש לנקות את ישראל; או ע"י גהנום או ע"י שעבוד מלכויות, ונתן לו השם לבחור אחת משתי האפשרויות הללו.

הבטחה למקומות התורה שיעברו בשלום את הגלויות

וכי יש לחזו"א רובים או טנקים לכפות את דעתו?

אלא מאי? שיודע [הרב הרצוג] שמה שהחזו"א אומר - זה רצון ה', ומזה הוא מפחד, ועל זה מימון מאשים את הרב הרצוג - למה הוא מפחד מהרכוש"ע.

זכות הצדיקים תעמוד לנו ולכל עם ישראל אמך!

מכתב

מו"ר זצללה"ה, מתוך הספר
'חיי יעקב'

מכתב משנת תשע"א

אמנם אמרו חז"ל (ברכות נה ע"א) שאין חלום בלי דברים בטלים, ורק איננו יודעים מהו האחזו של הדברים הבטלים, אבל זה נראה לנכון כפי ששמעתי, שהנפטר כאשר הוא מתגלה בחלום במראה של שמחה או שביעות רצון, זה סימן טוב. וכנראה, כונתו להביע תודה לזה שעשה משהו לטובת הנפטר. ובנידון דידן הרי ברור שיש לו נחת רוח ממה שטיפלת (כדברים שסיפרת לעיל).

והטעם שישב על מקום שמסר שיעורים, נראה פשוט, כי בעולם האמת, הזכות של תורה דברים היא יותר חזקה.

נראה מסברא, כי רצוי שתדליק בבית נר לע"נ של הרב זצ"ל, וכן ללמוד פרק משניות, ולתת איזה מטבע לצדקה לע"נ.

ואחתום בברכה חזק ואמץ לעלות בתו", ותזכה לבריאות עם משפ' לאוי"ט.

כעתירת דו"ש

יעקב אדלשטיין

והם התחשבו ברכנים יותר מאשר השלטונות כאן בארץ...

שאלו את ר' חיים עוזר זצ"ל במי לבחור והוא התייעץ עם החזו"א שנמצא פה, והחזו"א ענה לו שכדאי לבחור ברב הרצוג. זה היה פלא בעיני רבים כי הרב חרל"פ היה יהודי ירושלמי עם קפוטה ושטרימל בקי בנגלה ובנסתר ואילו הרב הרצוג היה גם בעל השכלה גבוהה ודוקטור שיודע שמונה שפות.

אך השיקול של החזו"א היה שכיוון שהרב חרל"פ היה אדם גדול ותקיף, אם הוא יחליט משהו יהיה קשה מאד להזיזו מדעתו ולעומת זאת לרב הרצוג לא היתה רוח לחימה כזאת והוא היה עשוי יותר להיכנע לדעת החרדים, לכן העדיף אותו

ובאמת כשעלתה בזמנו שאלת הבקר שרצו לייבא מחו"ל שהיו מין פרות כאלו שדומות לפרות רגילות רק גדולות ביערות ויש להן קצת שינויים, חקר הרב הרצוג את הנושא ורצה לפסוק שמותר לאכול את זה. ובממשלה רצו מאוד שהרכנים יתירו כי יכלו לקבל את זה ממש בחינם. אבל החזו"א חשש בזה לדעת החכמ"א שגם בהמה (ולא רק עוף) שאין עליה מסורת אין לאוכלה.

החזו"א ישב וברר את הנושא וכתב מכתב לראשי ישיבת פוניבז' דאז הגר"ד פוברסקי והגר"ש רוזובסקי זצ"ל עם כל הראיות מהסוגיא כדי שילמדו את הסוגיא עם תלמידי הישיבה בשיעור ועי"ז יתחזק הפסק שלו בעולם התורה. והגר"ר שלמה ברמן זצ"ל היה השליח ואני בעצמי ראיתי את המכתב בי שלו והיה כתוב בהתחלה "לכבוד הרבנים הגאונים הגר"ש והגר"ד".

אח"כ החזו"א כתב על זה לרב הרצוג שאם הוא יפרסם את ההיתר שלו הוא יצא נגדו בכל הכח והרב הרצוג קיבל את המכתב, נבהל ולא פרסם את ההיתר. גם כשרצו להזיז קברים ממקומם והרב הרצוג הכין תשובה על זה הוא רצה לדעת "מה אומרים בכני ברק על זה" הוא כנראה פחד שאם החזו"א לא יסכים הוא יצא נגדו

גם כשהיה העניין של חידוש הסנהדרין קיבל הרב הרצוג את דעתו של החזו"א לאסור. ומימון שהיה אז שר הדתות כתב בעיתון שהרב הרצוג עבר על "ולא תגורו מפני אי"ש" בגלל שהוא מפחד מהחזון איש. תלמיד חכם אחד אמר אז שבעצם ממה הרב הרצוג מפחד

היה פעם מצב כזה, שכמה אנשים שלא הבינו זאת בשנותיה הראשונות של מדינת ישראל שגזרו על שבת וכו' וחשבו שאם יאיימו על חברי הכנסת שיקבלו מכות יהיה יותר טוב, ולהיפך נהיה יותר גרוע. אך לגבי מקומות התורה, כתוב במדר"נ או בא"ר שמובטח לישיבות מימי עולם שיעברו בשלום את כל הגלויות ואפילו חבלי משיח.

מאן מלכי

מו"ר זצללה"ה, ערוך מתוך
הספר
'שיחת בין השמשות'
שכתב הרב תומר איוק
שליט"א

'ארי עלה מבבל'

השבוע היה היארצייט של מרן החזו"א זצ"ל. הוא ג"כ היה "מלך", ובזמנו ידעו כולם שמה שהחזו"א פוסק ואומר - יש לשמוע לו. ראיתי מישהו שציטט מאמר מעיתון לא דתי שיצא עוד בחיי החזו"א שבו כתוב בהערצה גדולה עליו ויש מכתב שכתב ר' חיים עוזר זצ"ל [על החזו"א] לרב קוק זצ"ל שהיה אז הרב הראשי ש'ארי עלה מבבל' וראוי להתחשב בדעתו בכל הענינים, למעשה, אני לא יודע אם אכן הם שאלו את החזו"א וגם לא ידוע אם הוא ניסה לומר להם את דעתו, למשל בעניין היתר המכירה, לא נמצא שהחזו"א כתב לרבנים הראשיים מכתב בנושא הזה, והוא רק כתב באופן כללי שלא יסמכו על ההיתר.

אחרי שהרב קוק זצ"ל נפטר היתה שאלה את מי לקבל לתפקיד הרב הראשי, את הרב הרצוג זצ"ל או את הרב חרל"פ זצ"ל. היום עושים בחירות על ידי גוף בוחר שיש בו שבעים רבנים, ועוד שבעים בעלי זכות בחירה שמורכבים מראשי מועצות דתיות ובכירים בשלטון. אבל בזמן ההוא היה יותר כח לרבנים בזה כיון שהשלטון היה של הבריטים

פנינים משולחן רבינו הגאון

רבי אברהם גנחובסקי זצלה"ה

פרשת לך לך תש"פ - ג' ניסן ש"נ

לע"נ הרבנית הצדקנית מרת אסתר הדסה ע"ה בת הר"ר רפאל יונה זצ"ל

נזר, 'דמצוות עשה אינו מחוייב לבזבז עליה הון רב, כל שכן שלא יהיה הילד בעל מוס'. ולא בריא לי.

ב. לענין פריה ורביה

הנה איתא בגמרא יבמות (ס"ד א') דבגוונא דנשא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה, יוציא ויתן כתובה, דמחייבין ליה לגרש את אשתו כדי לקיים מצוות פריה ורביה.

ותיקשי דהא לפום האי כללא דפטרין מהמצוה אם קיום המצוה קשור בצער שהיה משלם עליו יותר מחומש ממונו, אם כן הכא נמי נימא דפטור ממצוה עשה דפריה ורביה מכיון דהיה נותן חומש ממונו שלא לגרשה.

ובאבני נזר (אה"ע סי' א' ס"ק ט' וס"ק י"ד) מיישב דיש לחלק, דבשלמא בשאר מצוות עשה כגון לולב וכדומה, אם לא יקח לולב בחג הסוכות זה, מכל מקום לא בטלה ממנו מצוה לולב בכללות, שאם אין לו לולב בחג הזה יהיה לו בחג סוכות אחר, משא"כ לענין מצוות עשה דפריה ורביה, דאם ימות בלא בנים, בטלה ממנו המצוה בכללה.

אך אשכחן בתשובות מהרי"ל דיסקין (סי' ל"ח בד"ה כדמות) דכתב שאם הכתובה יותר מחומש ממונו, לא יתחייב לגרש, וכך כתב בפתחי תשובה (אה"ע סי' קנ"ד ס"ק כ"ז) בשם תשובות בגדי כהונה, חזינן דלא נחית להאי חילוקא, דרק מפאת דכתובה יותר מחומש אינו חייב לגרשה, אבל אם הכתובה פחות מחומש חייב לגרשה, אע"פ שהיה משלם חומש שלא לגרשה. ותיקשי דהיאך יתיישב האי דינא עם תשובות אבני נזר ברגל עקומה.

ג. לענין לאו דלא תגורו

הנה איתא בספרי 'שמא תאמר הדיין ירא אני מאיש פלוני שמא יהרגני או יהרוג אחד מבני ביתי, שמא ידליק את גדישי או שמא יקצוץ את נטיעתי, תלמוד לומר לא תגורו מפני איש'. ומובא ברמב"ם (נכ"ב מהל' סנהדרין ה"א).

וכתב בשבות יעקב (סי' קמ"ג, הובא דבריו בפתחי תשובה ח"מ סי' י"ב) דלא איירי קרא בגוונא דהוי חשש גמור שיהרגנו, דהא אין דבר העומד בפני ספק פיקוח נפש, אלא איירי קרא כשרק מפחד, ואמרינן שאינו צודק בפחד זה, דחזקה על אדם מישראל שלא יהרוג. [נאמנם בתשובות זקן אהרן (סי' קכ"ו) כתב דאפילו בספק סכנה אמרינן שלא יגור].

ויש לעיין לדברי חשבות יעקב, למה לי קרא דלא תגורו, הא באמת אין כאן חשש פיקוח נפש, ואם כן אף בלא קרא יתחייב לדון.

ויש לדון ליישב, דגם מצד החשש פיקוח נפש, בלא קרא היה פטור, כיון דהיה משלם יותר מחומש לא להיכנס להאי סכנתא, אע"פ שבאמת אינה סכנתא. ואם כן לאבני נזר ה"ל דמי לפטור דנתינת יותר מחומש ממונו למצוה. וצריך עיון אם יש לחלק.

[ויש ליישב עוד, דבעינן קרא לגוונא דאיכא ודאי הפסד ממון, דבלא קרא הוה רק עשה, ואינו חייב להוציא עליו יותר מחומש ממונו, משא"כ לבתר קרא דהוה לא תעשה, חייב להוציא עליו כל ממונו. [וכך באמת כתב בשבות יעקב, דמחמת חשש הפסד דכל ממונו צריך לפסוק הדין, וכדינא דלא תעשה, ואע"פ דהוה שב ואל תעשה, הרי דעת הריב"ש (סי' שפ"ז) דגם בכהאי גוונא צריך להוציא כל

לעכב המילה מחמת רגל עקומה

ובן שמונת ימים ימול לכם כל זכר לדתיכם וגו' (וי"ז י"ב)

הנה עובדא הוה בתינוק שנולד ברגל עקומה, ורופא מומחה אמר שיש אופן ליישב הרגל על ידי גבס כל עוד שעצמות הילד רכים. אבל אם ימולו אותו קודם, יתקשו העצמות, ואחר כך לא יהיה אפשר ליישב הרגל. אך אם יעשו הגבס עכשיו לפני שמונה ימים, יוחלש הילד ולא נוכל למולו ביום ח'.

מעתה הנידון האם מותר לעשות הגבס ולדחות המילה בזמנו, או דילמא חייב למולו אף שעל ידי זה ישאר הילד בעל מום.

ופסק באבני נזר (וי"ז סי' שפ"א) דיש לעשות הגבס, דהרי איתא בשולחן ערוך (או"ח סי' תרנ"ו) דבשביל לקיים מצוות עשה, חייב ליתן רק עד חומש ממונו, ואם יעלה לו יותר מחומש פטור מהמצוה. [משא"כ כדי שלא לעבור על איסור לא תעשה, חייב לתת כל ממונו]. מעתה כיון דאין לבזבז יותר מחומש ממונו מחמת מצוות עשה דמילה ביום השמיני, קל וחומר דאין לגרום שהילד יהא בעל מום עם רגל עקומה, דחשיב כיותר מחומש ממונו.

שווי דחומש ממונו

הנה חזינן מהאבני נזר, דפטור דיותר מחומש ממונו נאמר לא רק לענין הוצאת ממון אלא אף בשאר דברים השווים ממון.

ויש לדון בהאי יסוד בכמה מצוות:

א. לענין תפילין וקריאת שמע

הנה עובדא הוה באדם שלא יכל להירדם, וזה גרם לו ליסורים קשים, והנה אמר לו הרופא דיש לזה תרופה שנותנים לו זריקה דעל ידו נרדם לכמה ימים, ואחר כך מתעורר ונעשה כאחד האדם.

והנה הנידון שבימים אלו שישן, יבטל מצוות עשה דאורייתא, כגון תפילין וקריאת שמע. ולכאורה יהא אסור, דהרי אין כאן פיקוח נפש.

אמנם לדברי האבני נזר ה"ל, יותר מחומש ממונו נאמר לא רק בהוצאת ממון, אלא גם בשאר דברים השווים ממון. אם כן הרי מצב כזה שאדם אינו יכול להירדם, ודאי חשוב לאדם חומש ממונו להתרפא ממונו, דהרי היה מסכים לתת לצורך זה לפחות חומש ממונו, ואם כן אי אפשר לחייבו להשאר במצב שאינו יכול להירדם כדי שלא יפסיד מצוות, דהרי הפסד זה דאינו נרדם הוה יותר מחומש ממונו.

אמנם יש לעיין, דלכאורה יש לעשות חשבון כמה מצוות יפסיד, דהיינו תפילין, וקריאת שמע, [וכן מצוות דרבנן כתפילות], והנה לכאורה חייב להוציא חומש על מצוה הראשונה, ועל השניה חומש ממה שנשאר, וכן הלאה, ואם כן יגיע לכל ממונו, והשתא יש לדון אם יתן כל כך הרבה כסף שיוכל להירדם.

ואולי נימא דאין שמין בכסף, אלא זה חמירא מממון, וכלשון האבני

ממונו. אך בערך שי (סי' י"ב) ובמהרשד"ם (ח"מ סי' שע"ח) כתבו דברי היוקא יכול לימנע מלדון].

ד. לענין כיבוד אב

הנה לענין מצות כיבוד אב, פטור מלהוציא כסף, דקיימא לן (שולחן ערוך יו"ד סי' ר"מ סעי' ה') דכיבוד אב משל אב, ומכל מקום חייב לטרוח בשביל אביו.

מעתה אמאי לא אמרינן דכמו דפטור מלהוציא ממונו, הכי נמי פטור מלעשות כל דבר השווה ממון, והרי גם טרחה שווה ממון, וכמו דאמרינן הכא דכמו דפטור מלהוציא יותר מחומש ממונו, הכי נמי פטור מכל דבר השווה כחומש.

וצריך לומר דשאני לענין הפטור דכיבוד אב משל בן, דהוא רק בהוצאות כסף.

כהן גדול יסתלק

הנה לאור יסוד הנ"ל דאבני נזר, יש לדון ליישב קושיא נפלאה, דהנה שמעתי קושיא מהרה"ג רבי טובי' יוסף לנדא זצ"ל, אמאי אמרינן (יבמות כ' א') דמותר לכהן גדול ליקח אלמנה מן האירוסין, מפאת דעשה דיבום דוחה לא תעשה דאלמנה לכהן גדול, הא אפשר לקיים שניהם כשהכהן גדול יסתלק מן הכהונה דאז מותר באלמנה. ולאור האמור יש לדון דלותר על הכהונה גדולה שקול בעיניו יותר מחומש ממונו. [ותליא במציאות אם הכי הוא].

אך יש לדון בהאי תירוץ בכמה אנפי:

א. בלא תעשה צריך להוציא כל ממונו

הנה יש לטעון דאע"פ דלענין קיום המצות עשה דיבום לא צריך לתת יותר מחומש ממונו, אבל עכ"פ כדי שלא לדחות הלא תעשה דאלמנה לכהן גדול נימא דצריך להוציא כל ממונו.

אך קנגעא בהא דדנו רבנן בתראי (תשובות מהרי"ל דיסקין קונטרס אחרון סי' ה' אות צ"ט) בהא דלא אמרינן עשה דוחה לא תעשה כשאפשר לקיים שניהם, מהו באופן שיכול לקיים שניהם רק אם מבזבז יותר מחומש ממונו, דאז יפטור מהעשה ויכול לקיים שניהם, מי אמרינן דלא חשיב אפשר לקיים שניהם, מכיון דלצורך העשה אינו חייב להוציא יותר מחומש ממונו, או דילמא חשיב אפשר לקיים שניהם, דהרי דנין לדחות הלא תעשה, והרי לענין לא תעשה חייב להוציא גם יותר מחומש. [ועיין במה שהבאנו בגליון בראשית תשע"ז].

ב. שאני צורך של כבוד

עוד יש לדון, דאין התירוץ מעלה ארוכה, דיש לחלק בין בריות גופא לבין ענין שררה דהוא כבוד, דלענין כבוד יש לומר דלא דמי ליותר מחומש וחייב לוותר.

ג. בידו להסתלק ומיד לחזור

עוד יש לדון דאין התירוץ מעלה ארוכה, דהא בידו להסתלק ולייבם ומיד לחזור לכהונה גדולה ולא ימנו אחר תחתיו בינתיים. ויהא מותר באלמנה דכבר נשאה בתור כהן הדיוט. ובזה פשיטא דאינו מפסיד מדי.

עוד תירוצים על קושיא הנ"ל

הנה הבאנו לעיל הקושיא אמאי עשה דיבום ככהן גדול דוחה לא תעשה דאלמנה לכהן גדול, הרי הכהן גדול יכול לקיים שניהם, דהרי בידו להסתלק מלהיות כהן גדול. ויש לדון ליישב בעוד כמה דרכים:

תירוץ ב' - סילוק בפה רק בנתמנה לזמן

הנה כתב בחבצלת השרון (ח"מ סי' ד') דדינא דסילוק בפה רק היכא דנתמנה הכהן גדול מתחילה רק עד שיחזור הראשון אבל לא בדעלמא. וכך כתב במקדש דוד (סי' ל' סק"א).

ואם כן נימא דהכא בדינא דייבום דדיינינן עשה דוחה לא תעשה, איירי בסתם כהן גדול שנתמנה לעולם.

אך צריך עיון אם דברי חבצלת השרון ומקדש דוד מוסכמים.

תירוץ ג' - מעלין בקודש ואין מורידין

הנה אמרינן (מגילה ט' ב') אמר רבי יוסי מעשה שאירע פסול בכהן גדול ומינו אחר תחתיו, ובא מעשה לפני חכמים ואמרו ראשון חוזר לעבודתו שני אינו ראוי לא לכהן גדול ולא לכהן הדיוט, כהן גדול משום איבה, כהן הדיוט משום מעלין בקודש ולא מורידין.

חזינן דאין לכהן גדול להיות כהן הדיוט מחמת הא דמעלין בקודש ולא מורידין.

מעתה נימא דהכי נמי דינא דמעלין בקודש ואין מורידין לא משוי כלל אפשרות להורידו, וממילא דיינינן עשה דוחה לא תעשה.

וצריך עיון בזה, דלכאורה אף אם מעלין בקודש הוה מדאורייתא, מכל מקום חשיבא אפשר לקיים שניהם. וצריך תלמוד.

[ובפרט דהרי יחזירוהו ולעולם לא ישמש בדי' בגדים, ואע"ג דדינא דאין מורידין לא על השימוש בדי' בגדים אלא על עצם ההורדה מכהונה גדולה, מכל מקום צריך עיון אם זה יעכב דינא דאפשר לקיים שניהם].

תירוץ ד' - אינו מחוייב להסתלק

תו יש ליישב, דאינו מחוייב להסתלק דהשתא הוא כהן גדול. וכעין זה כתב במלא הרועים (יבמות ה' א') דאינו מחוייב להשאל על נזירותו. [איירי התם בנזיר מצורע, דאמרינן דעשה דגילוח מצורע דוחה האיסור לא תעשה בנזיר לגלח, ולא אמרינן דבעי להשאל על הנזירות ואז לא יהא לא תעשה כלל].

תירוץ ה' - במציאות לא יסתלק

תו, דאם נאמר לו להסתלק יאמר שאם כן לא יסתלק אלא יחלוץ, ואם כן לא חשיב אפשר לקיים שניהם.

והרי זה כעין דברי אבני נזר (אה"ע סי' רכ"ג ס"ק ט"ו) ונודע בשערים (ח"ב בחידושים על יבמות י' ב') בהא שבנפלו ב' יבמות ואחת מהן חייבי לאוין, לא חשיב אפשר לקיים שניהם לייבם את המותרת, דאם כן הא יחלוץ לה ולא יקיים מצות יבום כלל.

אך תליא מה באמת בלבו, דאם בלבו שרצונו לייבמה אף אם יסתלק מכהונה גדולה, אם כן שפיר חייב להסתלק ובלא זה יתסר.

תירוץ ו' - יפסיד חביתין

העירוני דאם יסתלק יפסיד מצות חביתין, ומאי אולמא עשה דיבום מעשה דחביתין, ואם כן אמאי נימא דסתלק מן הכהונה כדי לקיים העשה דיבום, אדרבה נימא דלא יסתלק כדי שיקיים מצות חביתין.

ויש לעיין באמת כשיש עשה דוחה לא תעשה ויכול לקיים שניהם ואז יפסיד מצוה אחרת מהו. וצריך עיון.

תירוץ ז' - נאסרה בשעת נפילה

עוד יש לתרץ, דהנה אמרינן ביבמות (כ"ח א') דכיון שהיבמה עמדה עליו שעה אחת באיסור נאסרה עליו עולמית, וכתב בחזון איש ביבמות (אה"ע סי' קכ"ב ס"ק י"ג). ועיין בתשובות ריב"ש החדשות סי' ד') דהאי דינא דנאסרה הוה אף בחיבי לאוין.

מעתה אם בשעת נפילה היה אפשר לקיים שניהם ולאחר נפילה אי אפשר לקיים שניהם, יש לומר דחשיבא נאסרה.

ואם כן יש לומר דאם נימא דאסור לה להתייבם בשעת נפילה מפאת דצריך להסתלק, אם כן גם אם יסתלק הוה ליה נאסרה, וממילא שרינן ליה גם בהיותו כהן גדול. ודו"ק.

א. רק מפאת אפשר לקיים שניהם

אך לא אדע אם נכון, דלא דמי לחיבי לאוין ועשה שנפקע האיסור, דהתם מדינא היה אסור, אך הכא רק מפאת אפשר לקיים שניהם.

ומכל מקום למדנו מזה דבאלמנה מן הנשואין דאסור לייבם לא מפאת דאפשר לקיים שניהם אלא מפאת דליכא דחיה כלל, דהרי אין עשה דיבום דוחה לא תעשה ועשה דאלמנה מן הנשואין, מעתה אם הכהן גדול נסתלק אסור לו לייבמה דנאסרה בשעת נפילה.

ב. סברת הטורי אבן

הנה באמת נראה האי תירוץ מסברא, אך בטורי אבן בחגיגה (ט' א') נראה לא כך, דהנה אמרינן דבחל יום ראשון של החג בשבת, יש תשלומין לעולת ראייה ושלמי חגיגה ומקריבין אותם בחול המועד.

מילה לגירות בלא כונה לגירות

הנה כתב בתשובות דובב מישרים (ח"ג סי' נ"ט) במי שנולד לאם נכריה, ונמול לשם ברית מילה, [מכיון שהאם נתייירה שלא בפני בית דין וחשבו שחלה הגירות], וקידש אשה, דיש לחוש להקידושין.

א. מי לא טבל לקרי

הנה אע"ג דאינו נעשה גר אלא על ידי טבילה ומילה, והוא לא טבל ומל לשם גירות דהרי סברו בטעות שהוא יהודי,

מכל מקום הא אמרינן בגמרא יבמות (מ"ה ב') בההוא דהוה קרו ליה בר ארמאה, [והיינו שאמרו שנולד מנכרי מכיון שלא טבל אביו לגירותו, אע"פ שמל את עצמו], ואמר רבי יהושע בן לוי, שאע"פ שאביו לא טבל לגירותו, מכל מקום הוה גר, דהרי מי לא טבל לטהרה מטומאת קרי, ואם כן עכ"פ בטבילה זאת הוא התגייר. [וטבילה זו היה מתקנת עזרא ולא לטהרות דהרי איירי בבבלי].

ואייתי בדובב מישרים, דכתב בשיירי קרבן (שם ד"ה כיון) דהאידינא דבטלוה לטבילת עזרא (כדקיימא לן בברכות כ"ב א') לא אמרינן דטבל לקרי. אך הביא בשם תשובות עין יצחק (או"ח סי' ב') דאינו כן, דהא בירושלמי (קידושין פ"ג הי"ב) קאמר לה ר"י בשם ר' בון דטבל לקרי, ואיהו נמי קאמר דבטלוה לטבילת עזרא (ירושלמי ברכות פ"ג ה"ד), הרי מבואר דגם אחר שביטלוהו אמרינן מי לא טבל לקרי, והיינו משום דהמנהג הוא לטבול לפני ראש השנה ויום הכיפורים.

ב. טבל לקרי מהני גם לגירות

תו אייתי דנחלקו בביאור טעמא דגמרא הנ"ל, האם הביאור דאמרינן דאיכא ראייה מהא דטבל לקרי דודאי טבל נמי לגירות, או דילמא זה גופא דטובל קרי הוה טבילה לגירות.

וכתב דבירושלמי בקדושין (פ"ג הי"ב) מבואר כהצד השני, דטבילה זו גופא עולה גם כן לגירות.

אם כן כמו דחזינו דטבילה מחמת קרי עולה לשם גירות, הכי נמי המילה שמלו אותו בתור ישראל עולה למילה לשם גירות, כיון דאביו ואמו הכניסו אותו לברית מילה.

ג. טבילה לקרי מהני גם בשאובין

הנה במנחת חינוך (מצוה ק"פ) הקשה הא טבילה לקרי כשר גם בשאובין משא"כ בטבילה לגירות. וצריך לתרץ, דרוב מקואות לא הוה שאובין.

ובאחיעזר (ח"ג סי' כ"ז ד"ה וע"ד) כתב ליישב קושיית המנחת חינוך לפי הצד השני הנ"ל, שהביא שברמב"ם מבואר דמי לא טבל לקרי אין הכוונה שטבילתו שלא בפני בית דין מועלת, אלא הכוונה דדואי טבל כהוגן לשם יהדות ומוחזק כגר, וכלשון הר"י"ף ביבמות (ט"ו ב') בדפי הר"י"ף דהואיל וטבל לשם קרי, אי לא גיורא הוה לא היה טובל לשם קרי, נמצא דזה הוה הוכחה להחזיקם בגרים שכבר טבלו כדן בפני שלשה. מעתה מכיון דאמרינן דודאי טבל מקודם לגירות, הרי האי טבילה ודאי היה כדינו בלא מים שאובין.

ד. מהני גם בסובר שהוא נכרי

הנה כאן יש מחודש שהרי אינו יודע שהוא נכרי וסובר שהוא ישראל. וצריך לומר דסבירא ליה דכיון דטובל לשם קדושה מהני לגירות. ולעני"ד לא קאמר לה הדובב מישרים אלא לחומרא לחשוש לקידושין אבל לאו למימרא דלא יצטרך לטבול שנית לשם גירות.

ה. ליכא שלשה

תו יש לעיין, הא הכא ליכא שלשה בשעת הטבילה, והרי טבילה לגירות צריך שיהא בפני שלשה. וזה תיקשי גם אהאי פירושא דמי לא טבל לקרי, הרי בטבילה לקרי לא היו שלשה.

ויש לומר דמהני מכיון דכולי עלמא ידעי דטובל לקרי, וכמו בעדי קיום של קדושין דמהני היכא דמיוחדת לו, וכמדומה דהתם פלוגתא קמאי, ויש לעיין היאך יתיישב הכא, ואולי הני דסברי דלא הוה קדושין יסברו דלא בעינן שלשה לטבילה.

וכן במל לשם ברית מילה אם מהני לגירות, דכתב בדובב מישרים דמהני, נמי אשכחן רק לענין לחשוש לקידושין, ולענין אם צריך הטפת

והקשו בתוספות (ריש חגיגה ב' א' ד"ה איזהו) מאי שנא מחיגר ונתפשט, דאמרינן (שם ט' א') דלמאן דאמר דכולן תשלומין דראשון נניחו, כיון דלא מצי קריב בראשון ליכא תשלומין ולא יכולין להקריבם באשר הימים. ותיצרו דשאני בנדחו מחמת שבת, דרק מפאת הזמן אסירא.

ובטורי אבן (שם ט' א') תירץ דכל הא דאינו דוחה מפאת שישנו בתשלומין דאם לא כן הוה כקרבנות שקבוע להם זמן דדוחה שבת, ואם כן אי אפשר לומר דליתיה בתשלומין, דאז ידחה שבת ושוב איכא בתשלומין, והלכך מותר בשבת ויש תשלומין. [וזה לשונו, והרי אי אפשר לך לתפוס את החבל בתרין ראשין לומר שאין דוחה שבת מפני שיש לו תשלומין ואין זמנו קבוע. אם כן ממילא עשיתו זמנו קבוע על ידי זה שאמרת שאין דוחה שבת זו שהוא יום טוב ראשון דהא אם אינו דוחה אין לו תשלומין].

מעתה הכי נמי בנידון דידן, הרי אם נימא דנאסרה בשעת נפילה מחמת דיכול לקיים שניהם בהיתר לאחר זמן, אם כן כבר לא יוכל לקיים שניהם מחמת דנאסרה, ואם כן לא אמרינן דנאסרה, אלא יכול לייבם האלמנה מחמת עשה דוחה לא תעשה.

ג. נידון הטורי אבן

הנה בהאי נידון אם משוי נאסרה מה שיכול להסיר האיסור ואפשר לקיים שניהם, וממילא לא יתחייב לקיים שניהם כיון דלא יוכל לקיים המצוה, או דילמא נימא כהטורי אבן דלא אמרינן נאסרה, אלא ייאסר עד שיתקן ואחר כך יחול היבום.

מעתה אף אם נימא כאידך תירוצי אמאי כהן גדול אינו חייב להסתלק, מכל מקום יש נפקא מינה היכא דיהיה הנידון בחיובי לאוין אחריתי שלאחר זמן יסור האיסור, האם נימא דנאסרה לפני שסור האיסור מחמת דאפשר לקיימו בהיתר לאחר זמן. או דילמא נימא כהטורי אבן דלא אמרינן דנאסרה דהרי אם נאסרה לא יהא אפשר לקיימו בהיתר כשיסור האיסור. אבל באמת לא משכחת לן גוונא הכי, דלא אשכחן איסורי ביאה דחייבי לאוין דיסורו.

הטפת דם ברית בלא מתכוין

עובדא הוה במלו ונשארו ציצין המעכבין, והיה דימום והיו חייבים להסיר הציצין בלילה, ואם כן בעי הטפת דם ברית, וכשהסיר התחבשוש ביום יצא דם. מעתה הנידון אם כבר נתקיימה הטפת דם ברית.

א. יסוד הנידון

הנה יסוד הנידון, דהנה איתא בשולחן ערוך (יו"ד סי' רס"ב סעי' א') דאפילו מילה שלא בזמנה אינה אלא ביום. ואם עבר ומל בלילה, צריך לחזור ולהטוף ממנו דם ברית.

מעתה בנידון דידן, כיון שמל ציצין המעכבין בלילה, צריך הטפת דם ברית. והנידון האם הטפת דם ברית שלא בכוונה מהני.

ב. סתמה לשמה

הנה כתבו תוספות (גיטין כ"ג א' ד"ה עובד, עבודה זרה כ"ז א' ד"ה וכן, ובהם ב' ב' ד"ה סתם, מנחת מ"ב א' ד"ה ואל) דבמילה הוה סתמה לשמה, והוכיחו כך מהא דדיינינן אם נכרי כשר למילה, ועל כרחך דמצד הא דבעינן לשמה לא נפסל נכרי דסתמה הוה לשמה.

ואם כן נימא דהכא שפיר הוה הטפת דם ברית, דאע"פ דלא התכוין לשם מילה, מכל מקום סתמא הוה לשמה.

[ודוחק לומר דדוקא מילה שלימה סתמא לשמה להכנסתו בברית משא"כ הטפת דם ברית].

ג. לא אמרינן סתמה לשמה

אך הנה גם בציצית כתבו תוספות (מנחות שם) דסתמא לשמה מדבעינן מיעוט לנכרי, והרי איכא מקמאי (רא"ש הלכות קטנות הלכות ספר תורה סי' ג') דתירצו באופן אחר, דסבירא להו דבעינן מיעוט בנכרי מדמהני בציצית נכרי וישראל עומד על גביו. [היכא דהנידון רק משום לשמה].

מעתה להני קמאי אין הכרח דבציצית סתמא לשמה, ואם כן במילה נמי, ואם כן שוב יש להחמיר להטוף דם ברית. ולא עיינתי בכל זה.

דס ברית האריך בשו"ת משפטי שמואל (סי' א') דאין צריך, אך באגרות
משה (יו"ד ח"ב סי' קכ"ח, ח"ג סי' ק"ה) כתב דבעינן.

מילה ביום טוב שני

הנה איתא בשולחן ערוך (יו"ד סי' רס"ו סעי' ח') מי שנולד בבין
השמשות, שהוא ספק יום ספק לילה, מונין מן הלילה ונימול
לתשיע, שהוא ספק שמיני. ואם נולד ערב שבת בין השמשות, אינו
דוחה את השבת, שאין דוחין את השבת מספק. וכן אינו דוחה יום
טוב מספק, ואפילו יום טוב שני של גלויות.

חזינן דדעת השולחן ערוך דמילה בספק אינו דוחה גם יום טוב שני
של גלויות, [והוא בשם תשובות הרא"ש כלל כ"ו], אך בש"ד (שם סק"ח)
סבירא ליה דעיקר כרמב"ם (פ"א מהל' מילה הט"ו) דשפיר דחי. [והוא
הדין כל שאר הדברים שאינם דוחין שבת, דוחין את יום טוב שני של גלויות].
ותיקשי לשולחן ערוך דאינו דוחה, אמאי לא מקילינן מחמת דינא
דספק דרבנן לקולא, דהרי יום טוב שני הוה רק מדרבנן.

א. ספק ספיקא

הנה איתא בשולחן ערוך (סי' תצ"ו סעי' ד') דספק מוכן מותר ביום טוב
שני, משום דהוי ספק ספיקא. דהיינו ספק דאין יום השני יום טוב,
וספק האם ניצוד מאתמול וכבר הוכן. [ולא מחמירין משום יש לו מתירין
למחר כיון דהוא ספק ספיקא גמורה להיתרא אין כאן איסור כלל].
מעתה תמה הגרע"א (גליון סי' רס"ו סעי' ח') לענין ספק מילה ביום טוב
שני, אמאי באמת לא שרינן, דהא הכא נמי נימא דשרי מחמת ספק
ספיקא, ספק דאינו יום טוב וספק דבאמת מצוותו היום.

וכתב הגרע"א דיש לחלק, דשאני התם דהוי ספק ספיקא באיסור
דרבנן דמוקצה, אבל הכא הוי ספק ספיקא באיסור דאורייתא דמילה.

ב. דבר שאין לו מתירין

אמנם כתב הגרע"א דעדיין תיקשי, דהא כל עיקר הטעם שאוסרים
שם ספק מוכן ביום טוב שני בספק אחד, [נעין במשנה ברורה (שם סי' ק"א)
דיש סוברין דגם ביום טוב שני אסור ספק מוכן], אע"פ דספק דרבנן לקולא, היינו
משום דסבירא ליה דבדבר שיש לו מתירין אסור, אך הכא במצוה יש
לומר דלא שייך לומר דהוי דבר שיש לו מתירין, דהרי ראוי להקדים
המצוה כדי שלא יפסיד המצוה.

[והיינו לענין בלאו הכי הא חוזר לאיסורו, והרי איתא בשולחן ערוך (סי' תצ"ו סעי' ב')
דחמץ בערב פסח בטל בששים ולא מקרי יש לו מתירין משום דחוזר לאיסורו
לשנה הבאה, אלא אם כן נימא דביום טוב הבא יהא ודאי שלא בזמנה וזה שאני.
וצריך תלמוד].

ובדגול מרובה (יו"ד סי' רס"ו) כתב באמת דטעם האוסרים ספק מילה
ביום טוב שני של גלויות היינו משום דהוה דבר שיש לו מתירין.

[והיינו בבית מאיר (או"ח הל' יום טוב) דדן אם הפסד מצוה חשיב אין
לו מתירין, וכתב דסתימת הפוסקים משמע דחשיבא יש לו מתירין
ומבטל דעתו].

ג. עשו יום השני כמו יום הראשון

אך באמת חזינן דלא התירו ביום טוב שני של גלויות בספק בין
השמשות במילה משום ספיקא דרבנן, והיינו מפאת שעבדינן ביום טוב
שני כעין דאורייתא, דעשו יום טוב שני של גלויות כמו יום טוב ראשון,
ולא אמרינן בזה ספק דרבנן לקולא.

וכן דייקא לישנא דהמשנה ברורה (סי' תצ"ו סק"ז) לענין ספק מוכן,
דדוקא אם צידה דרבנן ביום טוב, דן להקל בספק צידה, ועל זה אסיק
משום יש לו מתירין. [והיינו שם בשער הציון].

אך הרי חזינן דבספק תקע בשופר ביום טוב שני של גלויות מקילינן.
[א"ה. עיין במשנה ברורה (סי' תצ"ו סק"ז) בקהל ששלחו לעיר אחרת להביא

להם שופר ונתעכב השליח עד סוף יום השני, דאם כבר הוא בין השמשות אין
לתקוע כלל, דביום השני אין חיובו לתקוע אלא מדרבנן והוי ספיקא דרבנן, אבל
ביום הראשון דחיובו מדאורייתא, חייב לתקוע ובלי ברכה. ועוד עיין בשער הציון
(סי' תקפ"ח סק"ז)].

אחר שמל הוה רק איסור דרבנן

הנה דעת הראב"ה, דאם האב יודע למול ויש גם אחר היודע למול,
אין להאב למול בשבת, דהא מילה היא פסיק רישיה גבי ידידה דהוא
מכוין לתקן את בנו, משא"כ לגבי אחר לא מקרי תיקון ושרי. [ומיהו
אם אין אחר שיודע למול יכול למול גם בנו].

והובא דבריו בטור (יו"ד סי' רס"ו). ובתרומת הדשן (סי' רס"ה) פליג
על הראב"ה. וכן בשולחן ערוך (סי' רס"ה סעי' ז') קיימא לן דלא
כראב"ה.

הנה נמצא דלהראב"ה אם אדם אחר מל בשבת, הוי רק איסור
דרבנן דמקלקל.

מעתה יש להקשות כעין הנ"ל, דהא בטור כתב (שם) דבנולד בין
השמשות שבין יום ששי לשבת, מדחינן ליום ראשון, ותיקשי אמאי,
הרי כאשר אדם אחר מל, הא כל האיסור הוה רק מדרבנן דהרי הוי
מקלקל, והשתא הא הוי ספק שמיני, ואם כן נימא ספיקא לקולא.

א. דבר שיש לו מתירין

אלא יש ליישב דהוה דבר שיש לו מתירין, דהרי יכול למול לאחר
השבת. וכשם שאסרינן ביום טוב שני של גלויות אע"פ דהוה רק איסור
דרבנן, משום דהוה דבר שיש לו מתירין, [וכמו שהבאנו לעיל באות ב'],
אם כן הכי נמי הכא.

אך לענ"ד אין ברור, דבין השמשות יש לומר דהוה ספיקא דדינא,
ובזה לא שייך יש לו מתירין, ודברי הפוסקים הנ"ל ביום טוב של
גלויות להחמיר מפאת יש לו מתירין, זה כשדנין מפאת ספק ספיקא
והתם ספק אחד הוה ספק במציאות. [והיינו ספק מוכן דשמא ניצוד
מאתמול].

ב. הפסד מצוה חשיב אין לו מתירין

תו, דאין לאסור מחמת דבר שיש לו מתירין, דהרי הבאנו לעיל
סברת הגרע"א דהפסד מצוה חשיבא אין לו מתירין.

ג. הראב"ה קאמר רק לחומרא

אלא נצטרך לומר בדעת הטור דמכל מקום חשיבא יש לו מתירין.
[אע"פ דהוה ספיקא דדינא ואע"פ דאיכא הפסד מצוה].
עוד יש לו לומר, דהנה הראב"ה קאמר סברתו רק לחומרא, אבל
לא איירי לקולא לומר דכל מילת אחר בשבת הוי רק דרבנן.

דהנה ביאר בתרומת הדשן, דבאמת דינא דהראב"ה תליא בפלוגתא
רש"י ותוספות אמאי מילה הוי תיקון, דאם כרש"י (שבת ק"ו א') דמתקן
הילד, יש לומר דבאדם אחר שמל לא הוי כן, דלא איכפת ליה בתיקון
התינוק, ואם כן הוה מקלקל. אך לתוספות (שם ד"ה חוץ) דהוי תיקון
מפאת תיקון מצוה אין לחלק, דהרי על כרחך תרווייהו למצוה
קמכוונו. [תו כתב בתרומת הדשן דאם נימא דמקלקל בחבורה חייב
שוב אין לחלק ומותר גם להאב למול].

ד. אכתי תיקשי לרש"י

אכתי תיקשי לשיטת רש"י אמאי בין השמשות לא מהלינן בשבת על
ידי אחר שאינו האב. הרי לרש"י ודאי דהוה רק איסור דרבנן.
ואולי רש"י לשיטתו שהביא בבית הלוי דגם בספיקא דדינא
מחמירין ביש לו מתירין.

[והעירוני דבבין השמשות לא דיינינן יש לו מתירין גם מפאת סברא
דתרתי דסתרי כדכתב בספר בית משולם. וצריך עיון].

נא לתרום להדפסת הגליון

המערכת. סוקולוב 17

דירה 7 בני ברק

035703949

L5703949@gmail.com

**זאת למודעי הדברים הנדפסים כאן אינם תמיד בלשונו של רבינו זצ"ל,
מפאת שלפעמים דרכו היתה לכתוב בקצרה, ולתועלת המעיינים היה מן
הצורך להוסיף תיבות קישור והסבר. הרבה פעמים האריך רבינו בכמה וכמה
דרכים ואופנים באותו ענין, ולפעמים עשר ידות על הנדפס כאן, ע"כ במקום
שהאריך העתקנו רק חלק מהדברים.**

נאה דורש

פנינים על פרשת שבוע מספרי הרב יעקב פוזן

מקום שצדיק הלך בו

ויסע אברהם הלך ונסוע הנגבה (יב, ט)

הרב מייזליש זצ"ל היה אחד מאלו ששרדו ממחנה בירקנא, והוא כתב ספר הנקרא "שות מקדשי ה'", בו הוא כתב את חידושי ההלכות שחידשו הרבנים בשואה. אחר כך הוסיף וכתב ספר שנקרא "זר זהב", בו הוא כותב פירושים על החומש, וכך הוא כותב שם:

הנה במסורה כתוב ארבע פעמים: "הלך ושוב", "הלך וחסור", "הלך ונסוע", "הלך וגדול". והדבר יובן בהקדם המעשה הידוע בין החסידים, על רבי אלימלך זצ"ל ואחיו רבי זושא זצ"ל, שקיבלו על עצמם גלות, והלכו ונעו ונדו ממקום למקום, ובכל מקום שבאו - המתיקו את חבלי הגלות.

כאשר הגיעו לאושוויץ, רצו לעבור שם את הגבול למדינת אשכנז. עמד הבעל דבר עליהם ולא הניחם, והיה לו עמהם ויכוח גדול, עד שגמרו בדעתם שלא להתגרות בו. חזרו לגליציה, ולא הלכו כלל למדינת אשכנז.

ואנחנו, גולי הנאצים ימ"ש, בשעה שהגענו לאושוויץ וראינו את המקום הנורא, להבות אש ועשן הכבשן עולים עד לב השמים, שאלתי את אחד העובדים היהודים: באיזה מקום אנחנו? והשיב לי: "בבירקנא, שהוא מקום הגבול בין אושוויץ למדינת אשכנז".

באותו רגע עלתה ברעיוני העובדא הנ"ל, ולא היה ספק אצלי שבאותו מקום היה הוויכוח של הצדיקים עם הבעל דבר, וגבר הבעל דבר, והוכרחו לסיג אחר, והוא מקום אשר ניצח הבעל דבר, ולא נמתק על ידי הצדיקים הקדושים הנ"ל, ולכן מקום זה הוכן לפורענות בעוונותינו הרבים, והועמד באותו מקום בית המוקד, אשר בו נשרפו רובא דרובא מששת המיליונים מאחינו בית ישראל הי"י.

זהו שגרמו במסורה: "הלך ונסוע", "הלך וגדול" - כל מקום שהצדיקים הקדושים הנ"ל נסעו, התגדל והתעלה. אבל כאשר "הלך ושוב" - באותו מקום בו הוצרכו לשוב על עקבותיהם, זה גרם ל"הלך וחסור" - שנעשו אחינו בני ישראל חסרים את אותם מיליונים שנשרפו באותו מקום.

יש אומרים, שכאן כתובה השיטה הנכונה בלימוד התורה: מי שלומד תורה "הלך ונסוע", ואינו חוזר על תלמודו - הריהו "הלך וחסור", תלמודו אינו מתקיים בידו, אך מי שלומד "הלך ושוב", וחוזר על מה שלמד - הריהו "הלך וגדול".

(רבי שלמה לוונשטיין - מתוך האור שבת קודש)

כוחה ההרסני של הקנאה

וישאל לזוט את עניני וירא את כל כפר הירדן כי כלל משקה (י, י)

כאשר נשא לזוט את עינו, ראה את שפע הטוב שהיה בכיכר הירדן, ומיד נכנסה בו קנאה גדולה - תראה איך הם חיים... והקנאה, התאוה והכבוד - הלא מוציאים את האדם מן העולם...

בספר "נחלת צבי" מסופר בעניין זה סיפור נורא שאירע בארצות הברית - שני יהודים שכבו בבית חולים זה ליד זה. שניהם היו מרותקים למיטותיהם ולא היו יכולים לקום בכלל. כדי להעביר את הזמן שוחחו איש עם רעהו, וכל אחד סיפר לרעהו את קורות חייו וכל מיני ידיעות מעניינות על העולם.

מיטתו של אחד מהם הייתה סמוכה לחלון, והשנייה - פנימית יותר. פנה השוכב במיטה הפנימית אל חברו ואמר לו: "ספר לי קצת מה קורה בחוץ. זמן רב כל כך לא ראיתי את העולם. תתאר לי מה אתה רואה שם, מבעד לחלון". הגביה החולה הסמוך לחלון את מיטתו, כדי שיוכל לראות, והתחיל לומר: "אני רואה כאן נהר, עצים ירוקים נעים ברות. השמים כחולים, הנוף קסום. הנה ילדים משחקים ליד הנהר ומשליכים חתיכות לחם לדגים. הנה עוד קבוצה משחקת בכדור..."

חלפו כמה שעות, והוא חזר לספר: "כעת אני רואה את השמש נוטה לערב. האימהות אוספות את הילדים הביתה, השתקפות קרני השמש על המים מרהיבה ממש. הפארק מתרוקן ונעשה עוד יותר יפה..."

כך היה מספר מדי יום ביומו, מתאר לפרטי פרטים את העולם שבחוץ, ומחדיר בחדר העצוב חיות.

החולה ששכב במיטה הפנימית שמע אותו מרותק, ולאט-לאט נכנסה בו קנאה גדולה. אינה דומה שמיעה לראייה. מדוע חברו זוכה לראות, והוא - רק לשמוע?... אבל מה יעשה? לא נעים להזיז אותו, ויותר לא נעים להודות בגלוי בקנאה שלו. בינתיים נגסה בו הקנאה במלוא עוצמתה, וחוללה בו שמות. כמה נוראה מידה זו... מוציאה את האדם מן העולם בייסורים.

לילה אחד נתקף היהודי שליך החלון בכאבים עזים בחזהו. הוא חיפש את לחצן המצוקה, כדי להזעיק אליו את האחיות, אבל מרוב בהלה לא הצליח לעשות כלום.

החבר שלידו התעורר מן הקולות וקלט את המצב. מתבקש היה שהוא ילחץ בעצמו ויקרא לצוות הרפואי, אבל בבת אחת הציפה אותו מחשבה אחת. איומה ומזעזעת - הרי אם הוא ילך, יוכל לרשת את המקום שליד החלון...

נורא נוראה!

וכך הוא שוכב ומשים את עצמו ישן, למרות אנחותיו של חברו לחדר. בבוקר נכנסה האחיות לחדר ומצאה את חבר החדר ללא רוח חיים. הוא נפח את נשמתו באותו התקף לב.

פינו את הגופה ואספו את חפציו, וכשהחדר היה ריק פנה האיש אל האחיות: "אפשר אולי להעביר את מיטתי ליד החלון?". סוף, סוף הגיעה העת לרשת את הירושה הגדולה...

לא היה שמח ממנו כאשר נענה בחיוב. זה היום קיווה לו... הוא גישש אחר הידיה המרומה את המיטה למעלה. מוכרח היה לראות במו עינו את היופי האגדי שעליו שמע כל כך הרבה...

אך כשעולה המיטה והוא מגיע אל החלון - מכה בו תדהמה גדולה. בחלון לא רואים לא נוף ולא נחל, לא ילדים משחקים ולא עצים ירוקים. מאחוריו יש מרודור המסתתרים בקיר לבן ותו לא.

החבר רצה להנעים את חייו ולגרור לו להרגיש טוב, לכן תיאר לו תיאור דמיוני שבדה מלבו, ומה החזיר לו על כך? שם עצמו ישן כדי שימות והוא יירש את מקומו...

כל קנאה בעולם הזה מתגלה בסופו של דבר בקלונה. אדם בונה לו מגדלי דמיון פורחים באוויר על הטוב שיש לחברו, ובסוף מגלה שמדובר בקיר לבן, אם לא שחור...

אלא שעד שמתגלה האמת מוציאה הקנאה את האדם מן העולם.

קנאת סופרים תרבה חכמה

בכל זאת יש מידה מסוימת של קנאה שצריכה להיות, והיא מועילה בעבודת ה'. מדובר בקנאת סופרים, שמגבירה חכמה.

בן תורה אמיתי צריך כזו קנאה! הוא צריך לחשוב: חברי יושב ולומד תורה כל הזמן, גם אני רוצה לזכות להיות שקוע בה כל כך. גם אני רוצה להיות כל כולי תורה.

כשמודל עיני האדם כל הזמן שאיפה כזו, כל שאר העניינים מסתדרים בקלות. הכול זו הצידה מפני רצון הבורא יתברך.

תלמיד חכם אחד התגורר מול סנדלר. חדר הלימוד של הרב היה ממוקם מול חדר העבודה של הסנדלר. היה הרב יושב ולומד עד שהתעייף. כשרצה לישון התבונן בסנדלר, ראה אותו עדיין עובד, ואמר: 'הסנדלר נשאר ער בשביל כמה פרושות, ואני, שיש לי כאן הודמנות לזכות בחיי עולם, אלך לישון? מה פתאום?' והמשיך.

הסנדלר התעייף, אבל כשהרים את עינו וראה את אותו תלמיד חכם שיושב ולומד, אמר לעצמו: 'אם הוא יכול, גם אני יכול...' והמשיך לתקן נעליים.

הרב שרוי כבר באפסית כוחות. השעה שתיים וחצי בלילה, אבל ממול עדיין ער הסנדלר. 'ולא תהא כוהנת כפונדקית?!'... אם הוא מצליח להישאר ער בשביל פרושות ועומות, ודאי שגם אני לא אלך לישון!

כך התחרו ביניהם כל לילה.

ומה גדול היה הפער ביניהם!... את אותו תלמיד חכם הביאה התחרות לחיי עולם נשע בתוכנו! ולהתמלא בעוד תורה ויראת שמים, עוד פסק, עוד הלכה, עוד דף גמרא, עוד סימן בשולחן ערוך, עוד מהרש"א...

ואילו הסנדלר התמלא בעוד איזו פרושה... במקום לקנא בחכמת הרב שעמל בתורה הקדושה!
כי מי שאינו דבק בעניין קיום רצונו של הבורא יתברך, אינו זוכה לחשוק לעשות זאת...

עלינו לבקש מבורא העולם שנוכה ויהיה בנו חשק התורה, שנוכל לראות את ענן ה' מול עינינו, ועל ידי כך נוכה להעמיק יותר בתורה ולקיים את מצוותיה.

(רבי ראובן אלבז שליט"א - משכני אחריו)

אורם של הכוכבים ניכר בלילה

וַיֵּצֵא אֹתוֹ הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הִנֵּה נָא הַשָּׁמַיִמָה וְסֹפֶר הַכּוֹכָבִים אִם תּוּכֵל לִסְפֹּר אֹתָם וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה יִהְיֶה זִרְעֶךָ (טו, ה)

מדוע מדמה הקב"ה את זרעו של אברהם אבינו דווקא לכוכבי השמים? מה רצה לרמוז בכך?

האברבנאל כותב על כך פירוש נפלא:

הכוכבים נמצאים ברקיע תמידי, אבל ביום אי אפשר לראותם, רק בלילה ניכר אורם.

כל אחד ואחד מישראל, אפילו פשוט שבפשוטים, הוא כוכב. ככוכב שמאיר בלילה, כך כשיש צרות המשולות ללילה, ניכרים האור והקדושה שבהם. זוהי תופעה מוכרת וידועה - בשעת צרה רואים את האהבה והאחוה שיש בעם ישראל ואת העזרה ההדדית. או אז, אנשים שוכחים את חילוקי הדעות ואת המריבות האישי, וכולם מתגייסים לעזרה כאיש אחד בלב אחד. שעת המבחן של עם ישראל היא, אפוא, בשעה שהם בצרה.

רבנו יוסף חיים כותב על כך דבר שהוא פלא פלאים -

לרבנו בחיי היה ויכוח עם מלך ספרד. מלך ספרד טען: אתם היהודים מדברים תמיד על הגזע היהודי ומשתבחים בכך שאתם שונים מכל העמים, אבל באמת אין הבדל מהותי בין יהודי לגוי, שניהם בני אדם. כל השוני מקורו רק בתורה שאתם מלמדים. באופיו של האדם, בתורשה ובנשיות - כמוני כמון.

אולם רבנו בחיי השיב לו שהוא טועה. היהודי שונה לגמרי באופיו ובאישיותו מן הגוי, ואין ביניהם שום דמיון.

מלך ספרד עמד על דעתו והבטיח שביום מן הימים הוא יוכיח לרבנו בחיי את צדקת דבריו.

מה עשה? - הלך ללא ידיעת רבנו בחיי למקום שבו היו נשים יולדות ולקח בכוח תינוק יהודי מיד לאחר לידתו. היולדת האומללה ניסתה להתנגד, אולם איש לא שמע לה. המלך שילם לה פיצויים והודיע לה שאין לה שום בריחה אחרת. לאחר מכן הלך לקצה אחר של ממלכתו ולקח משם תינוק גוי בן יומנו. לשתי האימהות הוא הודיע שהבנים יגדלו בבית המלך עד הגיעם לגיל עשרים, ובגיל עשרים יורשו לשוב להוריהם. במשך כל התקופה אין להורים שום רשות לראות את הילדים, לספל בהם או להתקרב אליהם.

הילדים גדלו בבית המלך כתאומים. שניהם אכלו יחד, למדו יחד, למדו לדבר ביחד, ולא היה ניכר ביניהם שום הבדל. איש לא ידע מי מהם הוא היהודי ומיהו הגוי מלבד המלך עצמו, שהכין ברצינות את ההוכחה שהבטיח לרבנו בחיי.

בהגיע הבחורים לגיל שמונה עשרה קרא המלך לרבנו בחיי ואמר לו: האם אתה זוכר את הוויכוח שהיה בינינו לפני שמונה עשרה שנה בעניין יהודי וגוי? כעת הגיע יום פקודה. מחר אערך אסיפה של כל שרי ויועצי וכל המדענים וחכמי המדינה, אביא לך לשם שני בחורים, ועליך יהיה להכריע מי מהם יהודי ומי מהם גוי. יכול אתה לבחון אותם בכל צורה שתמצא לנכון ולעשות להם כל תרגיל שתמצא.

למחרת סיפר המלך את שני הבחורים בתספורת זהה, הלביש אותם באותה תלבושת, כך שהיו נראים כתאומים, והביא אותם לאסיפה. ישבו השניים כחתנים בלי לדעת דבר, וסביבם עמדו כל השרים שגם הם לא ידעו על מה ולמה הוזמנו לכאן.

פתח המלך וסיפר על כל השתלשלות הדברים ועל הוויכוח שהיה בינו לבין החכם היהודי, והזמין אותו בחגיגות לגלות מיהו הבחור היהודי ומיהו הגוי.

עמד רבנו בחיי במקומו, קיבל על עצמו את האתגר שהושל עליו, ושאל: "אדוני המלך, האם יש בבית המלך ענבים?"

"ודאי" - השיב לו המלך - "דבר לא חסר בבית המלך!"

עד מהרה הובא בציווי המלך מגש מלא ענבים, חלקם אשכולות ענבים וחלקם ענבים מופרדים זה מזה.

הניח רבנו בחיי את המגש לפני הבחורים ואמר להם שכל אחד יבחר לעצמו ענבים למאכל. אחד הבחורים הושיט ידו ולקח את האשכול הענבים, והשני הושיט ידו ולקח מן הענבים המופרדים. מיד אמר רבנו בחיי: "היהודי הוא מי שלקח את האשכול, והשני הוא הגוי".

השתומם המלך ושאל: "איך ידעת?"

נענה ואמר לו: "אדוני המלך, היהודי בוחר תמיד במה שיש לו חיבור יהודי נמשך תמיד אל המקור שבו, כולנו מעולם הנשמות באנו מאותו מקור, וכולנו נמשכים תמיד למקור הזה. לעומת זאת - לגוי אין מקור. הוזהר הקדוש כותב (בראשית ט) שנשמות הגויים באות מהסטרא אחרת, מהמקום שממנו באות הנפשות של הדובים והאריות, הברדלסים, הנחשים,

העקרב והיתושים. אנחנו באנו ממקור קדוש, מחלק אלוהי-ממעל, ושם יש אחדות וחיבור".

כאלו - אומר האברבנאל - הם הכוכבים. נראה שכל אחד מהם בודד ברקיע, אבל בשעת לילה - בשעת צרה, הם נעשים מאירים וזוהרים. כך ישראל, בשעת צרה בוקע כוח היהודי שבהם והם מאירים, ואז ניכר החיבור הגדול שבניהם, שהיה קיים במקורם, אף אחד מהם אינו בודד, והם נעשים חברים זה לזה.

(רבי בן ציון מוצפי שליט"א - דורש ציון)

הנהגת העונש של הקב"ה

וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָן אֲנִי (טו, יד)

הקב"ה הבטיח לאברהם אבינו שיעניש את המצרים על ששעבדו את ישראל. ולכאורה, איזו תועלת יש לאברהם אבינו מידיעת העונש והדין שיבואו לעתיד לבוא על המצרים? מה תוסיף לו הידיעה שהמצרים יתייסרו ויהיו בצער?

כעין זה יש להקשות בהמשך ההגדה - "אֵלֹהֵינוּ עָשָׂה בָּהֶם שְׁפָטִים וְכוּ' דִּינֵנוּ", משמע שעשיית השפטים במצרים הייתה מן החסדים שלו ית' עמנו. וצריך ביאור, מהי התועלת היוצאת לנו ממה שהשי"ת עשה בהם שפטים?

אלא שאילו היה הקב"ה מבטיח לאברהם רק שבני ישראל יצאו משעבוד מצרים, היה מקום לפרש שבשעת השעבוד לא היו ישראל תחת שלטון הקב"ה כלל, אלא תחת עול שעבוד מצרים, ואח"כ כביכול, החזירים תחת שלטונו. ההבטחה "וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָן אֲנִי" משמעותה, שהמצרים "משלמים ביוקר" על כל משך הזמן של השעבוד ונידונים במשפט, והיא מבררת שגם בשעת השעבוד לא היו המצרים השליטים, אלא ישראל היו כל הזמן תחת השגחת השי"ת. העונש והמשפט עוקרים את הלמפרע, את מה שהיה כבר, ומוכיחים מחדש את האמת של שלטון הקב"ה.

משל למה הדבר דומה? לשמעון שתפס את בנו של ראובן והכריחו לעבוד אצלו עבודת עבד, כגון לנקות את רצפת ביתו. לאחר זמן בא האב, התגבר עליו והוציא את בנו מתחת ידו לחירות. והנה אם נתבונן מה קרה, הרי שאתמול הבן היה משועבד לשמעון, והיום כבר לא. א"כ בסך הכל, בנו של ראובן היה משועבד לשמעון ליום אחד - שזה ג"כ מקצת עבדות ופגם גדול.

אבל אם אחרי שראובן התגבר על שמעון, הוא גם ערך עמו חשבון מפורט על כל מה שבנו עשה בביתו כל אותו היום, ועל כל טפח וטפח של רצפה שהוא ניקה אצלו לשלם לו סכום נכבד, ובנוסף לכך יכבדו גם במכת אגרוף על כל טפח כפי החשבון, הרי שלא רק שעתה אין הבן משועבד לשמעון, אלא התברר שגם אתמול, כשהוא עבד לו, לא היה זה מכוח שעבוד ועבדות, אלא בגולה ושלא כדין. נמצא, אפוא, שהמשפט של היום עוקר ומתקן למפרע את הפגם של אתמול.

כאשר הודיע הקב"ה לאברהם אבינו ש"וְעַבְדֶּיךָ וְעַנֵּי אֹתָם אֶרְבֶּעַ מֵאוֹת שָׁנָה", הייתה לאברהם טענה גדולה כנגד הגזירה; שפגם השעבוד לא יסתיים אחרי הארבע מאות שנה, אלא יישאר בבני ישראל באופן שלא יתקנו ממנו לעולם. כי תמיד תישאר המציאות שאומה זו הם עבדי מצרים לשעבר.

על זה הבטיחו הקב"ה שיעקור את העבדות למפרע, על ידי - "וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָן אֲנִי", ועל ידי - "וְאֶתְּרִי כֵן יֵצֵאוּ בְּרָכָשׁ גָּדוֹל". הרכוש היה בבחינת תשלום על העבדות, כמבואר בדברי חז"ל (סנהדרין צא ע"א), ועל ידי זה התברר שמעולם לא הייתה למצרים הזכות לשעבד את ישראל, אלא הכול היה בגולה ושלא כדין, שהרי על כל העבדות מתחילה נשפטו המצרים וגם שילמו תשלום מלא. נמצא שבאמת לא היו ישראל עבדים מעולם.

(רבי שמשון פניקס זצוק"ל - תפארת שמשון)

ההוכחה שתרח עשה תשובה

וְאֵתָה תָּבוֹא אֶל אֲבֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם (טו, טז)

וברשי: "אֶל אֲבֹתֶיךָ" - אביו עובד עבודה זרה, והוא מבשרו שיבוא אליו, ללמדך שעשה תרח תשובה.

נשאלת השאלה: ידוע מה שאמרו חז"ל "ברא מזכה אבא" (סנהדרין קד ע"א), ואם כן מה הראיה שתרח עשה תשובה? אולי הוא לא עשה תשובה, אלא שאברהם בנו הצדיק זיכה אותו בחיי עולם הבא?

ונראה לבאר, שההוכחה לכך שתרח חזר בתשובה היא ממה שכתבה התורה "וְאֵתָה תָּבוֹא אֶל אֲבֹתֶיךָ" - בלשון רבים. לשון זו לכאורה קשה, שהרי לאברהם היה רק אבא אחד - תרח, ואם כן היה צריך להיות כתוב "ואתה תבוא אל אביך בשלום".

מכאן, שתרח עשה תשובה ובכך זיכה את אביו לבוא לגן עדן, שהרי "ברא מזכה אבא", ונמצא שאברהם אבינו יבוא "אֶל אֲבֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם", שהרי גם אביו, תרח, וגם סבו, אביו של תרח, מוזמנים לחיי עולם הבא: תרח משום שעשה תשובה, ואביו משום "ברא מזכה אבא".

(רבי ראובן קרלנשטיין זצוק"ל - יחי ראובן)

וידבר משה

דרשות הגאון ר' משה נתן יונגרייז זצוק"ל

עיונים בפרשת לך לך

בעניין כיבוד אב באביו רשע

טעם שאברהם אבינו הלך ולא נשאר לכבד את תרח

[א] בפסוק אחרון בפרשה כתיב 'ויהי ימי תרח חמש שנים ומאתים שנה וימת תרח בחרן'. וכתב רש"י ז"ל וימת תרח בחרן - לאחר שיצא אברם מחרן ובא לארץ כנען והיה שם יותר מששים שנה וכו'. ולמה הקדים הכתוב מיתתו של תרח ליציאתו של אברם, שלא יהא הדבר מפורסם לכל ויאמרו לא קיים אברם את כבוד אביו שהניחו וכן והלך לו, לפיכך קראו הכתוב מת, שהרשעים אף בחייהם קרוים מתים, והצדיקים אף במיתתן קרוים חיים וכו' עכ"ל.

ומבואר בדברי רש"י שתרח נקרא 'מת' משום שהיה רשע, ורשעים בחייהם קרואים מתים. וכתב בשפתי חכמים שמתעם זה באמת הניח אברהם את אביו והלך לארץ כנען, משום שתרח היה רשע ועובד ע"ז ולפיכך לא היה מחויב בכבודו. ואע"פ שבסוף תרח שב בתשובה, היינו בסוף ימיו קודם מותו, אבל בזמן הליכת אברם ממנו לארץ כנען היה רשע, ולפיכך לא היה מחויב בכבודו.

ולמדנו מכאן שעל אביו רשע אין חיוב כיבוד אב ואם. ולכאורה יש להקשות מכאן על הרמב"ם (פ"ו מממרים ה"א) שפסק 'הממזר חייב בכבוד אביו ומוראו, אע"פ שהוא פטור על מכתו וקללתו עד שיעשה תשובה, אפילו היה אביו רשע ובעל עבירות מכבדו ומתיירא ממנו'. ומקורו כפי הנראה וכמו שכתב הרדב"ז מסוגיא דקידושין (לב, א) 'הרי שהיה אביו עובר על דברי תורה, אל יאמר לו אבא עברת על דברי תורה וכו', אלא אומר לו אבא מקרא כתוב בתורה כך'. ומעתה צ"ע היאך באמת הניח אברהם אבינו ע"ה את אביו ולא כבדו, הרי חייב לכבד את אביו אע"פ שהוא רשע.

ישוב שיטת הרמב"ם שצריך לכבד את אביו הרשע

[ב] והנה בכ"מ וברדב"ז תמחו על הרמב"ם מהסוגיא בב"מ (סב, א) דאיתא בברייתא, הניח להן אביהם פרה וטלית וכל דבר המסוים חייבין להחזיר מפני כבוד אביהם. ומקשינן, מי מיחייבי קרי כאן ונשיא בעמך לא תאר בעושה מעשה עמך. ומשיני, בשעשה תשובה, אי עשה תשובה מאי בעי גביה, שלא הספיק להחזיר עד שמת. ומשמע שכל זמן שלא עשה תשובה אינם צריכים להחזיר את הרבית [או גזילה ע"י בכ"מ שם] משום כבודו, משום שאם אביו רשע פטור מכבודו ומוראו. וצ"ל דהסוגיא בקידושין איירי שהיה אביו שוגג בדבר.

ותירץ הרדב"ז ז"ל דהתם איירי כשמת בלא תשובה דשוב לא יוכל לתקן את אשר עותו, אבל הכא איירי באביו קיים, ויש תקוה שיעשה תשובה ולא תזכרנה הראשונות ונמצא הבן עבר למפרע וכו' עכ"ד. ולכאורה צ"ע טובא מש"כ הרדב"ז שאם יעשה תשובה נמצא שהבן עובר למפרע על מה שלא כיבד את אביו, דאפילו אם יעשה תשובה מאהבה שע"י נעקר החטא למפרע ונהיה ליאות, אבל לומר שע"י זיהיה נקרא הבן רשע, זה צ"ב, דהלא בשעה שאביו רשע פטור הוא [ואולי אף אסור לכבדו] ובאותו הזמן היה דינו שלא לכבדו ומה שייך לומר שאח"כ יעבור למפרע על מה שלא כבדו וצ"ע.

ועוד יל"ע דלכאורה בפרשה שלנו מבואר להיפוך, דאברהם לא כיבד את תרח משום שהיה רשע, ואע"פ שהיה עדיין בחיים והיה יכול לעשות תשובה וכפי שאכן היה שבסוף ימיו חזר בתשובה, וצ"ע היאך הניחו אברהם אבינו ולא כיבדו.

ובכס"מ כתב ליישב את הסוגיא בב"מ למ"ד שהחיוב כיבוד אב הוא משל אב, דמדינא אינם חייבים להחזיר, דאמר קרא אל תקח מאתו נשך ותרביית, לדידיה אזהר רחמנא לבריה לא אזהר, אלא דמשום

כבוד אביהם חייבים להחזיר, ודוקא בדעבד תשובה ולא הספיק להחזיר עד שמת דהוה לה ההיא פרה כאילו לא הורשה לבניו מאחר שהיה בדעתו להחזירה והוא דבר המסויים, הילכך אע"פ שעדיין לא הוציאה מרשותו חייבים להחזיר מפני כבוד אביהם, אבל כי לא עבד תשובה בניו ירשוה והתורה לא חייבתם להחזיר וכו' אבל בשאר כבוד דלית ביה חסרון כיס אין הכי נמי דמחייבי אע"פ שהוא רשע עכ"ד. וזה גם צ"ע כמו שהקשה בלח"מ דא"כ היאך מאן דאמר משל בן יפרש את הברייתא הזו יעו"ש.

ובאמת שבהגהות ממיימוני (שם) ובטור (יור"ד סי' ר"מ) הוכיח מהסוגיא בב"מ דלא כהרמב"ם, וכמו שכתב הטור 'ונ"ל כיון שהוא רשע אינו חייב בכבודו', ובשו"ע (שם, סי' י"ח) פסק כשיטת הרמב"ם שמחויב לכבדו, אך הרמ"א הביא בשם יש אומרים שאין צריך לכבדו וכשיטת הג"מ והטור.

דברי היערות דבש שטעם החיוב משום מראית העין

[ג] וביערות דבש (ח"ב דרוש י"ח) כתב לחדש בטעמא דהרמב"ם שהחיוב לכבד את אביו הרשע הוא משום מראית העין, ובדומה למה שמבואר ברמ"א (שם סי' ז') שכן ת"ח חייב לכבד את אביו עם הארץ, ואמרו שהמהר"ם מרוטנברג בשביל זה לא היה דר עם אביו בעיר אחת. ולפיכך צריך לנהוג כבוד גם באביו רשע מפני מראית עין, כי מי יבחן אם הוא רשע או לא.

וכתב שלפ"ז לא קשה מהגמרא הנ"ל, דהנה ברש"י כתב אמאי חייבין להחזיר משום כבוד אביהם שלא יאמרו זהו פלוני שגזלו. ומעתה קושית הגמרא היא דממה נפשך, אם ידעו שהוא גזול אין חיוב לכבדו, שהרי אין כאן מראית העין דהא נדע גם שהוא רשע, ואם לא נדע שהוא גזול א"כ אין כאן העדר כבוד לאביהם דהא לא ידעו שגזלו, וא"כ ממ"נ אינם צריכים להחזיר את הגזילה.

ובזה כתב ליישב את הקושיה מאברהם, דתרח היה רשע ומעיקר הדין אין צריך לכבדו, והחיוב לכבד אב רשע הוא רק מפני מראית עין, וכיון שקודם כתבה התורה שמת תרח א"כ נתפרסם עליו שמת ואין כאן מראית עין [וכפי הנראה הבין היערות דבש ש'לא יאמרו' היינו דורות הבאים, אך כלפי אותו הדור לא היה מקום לחוש למראית העין].

ועוד כתב ליישב את הקושיה מאברהם ע"פ מה שהביא מדברי הרמב"ן שאברהם קיים כל התורה רק בארץ ישראל אבל בחו"ל אברהם לא קיים את כל התורה רק במה שהצטוו בני נח, וכיון שתרח היה בחו"ל לפיכך לא היה מחויב בכבודו.

מקור לשיטת הרמב"ם שצריך לכבד את אביו הרשע

[ד] ונראה ליישב דלא קשה כלל על הרמב"ם מהכא, ואדרבה יתכן שמכאן מקור דינו שהבן אינו מחויב לכבד את אביו הרשע. דהנה במדרש רבה (לט, ז, והוא מקור דברי רש"י) איתא 'לפי שהיה אברהם אבינו מפחד ואומר אצא ויהיו מחללין בי שם שמים ואומרים הניח אביו והלך לו לעת זקנתו, אמר ליה הקב"ה לך אני פוטרך מכיבוד אב ואם ואני אני פוטר לאחר מכיבוד אב ואם, ולא עוד אלא שאני מקדים מיתתו ליציאתך, בתחלה וימת תרח בחרן ואח"כ ויאמר ה' אל אברם' ע"י"ש.

ומפורש בדבריו שנאמר כאן פטור מיוחד לאברהם אבינו שלא יהיה מחויב בכבוד אביו הרשע, אך מפורש ג"כ שהפטור הוא רק לך ולא לאחר, ואע"פ שמבואר שם במדרש שנוכתב על תרח שמת משום שרשעים בחייהם קרואים מתים, הרי להדיא שאחרים מחויבים בכיבוד אב אע"פ שהוא רשע דומיה דתרח.

וליישב דעת החולקים על הרמב"ם וסוברים שאינו מחויב, צריך לומר שיפרשו בדברי המדרש דכוונתו 'לך אני פוטר' מכיון שאביך

כמוצא שלל רב - החלשת כוח היצר

ב] ובביאור מה שנאמר כמוצא 'שלל רב', ביאר המשך חכמה (בסוף הפרשה) בב' אופנים, חדא, דקאי על המילה וכפי הנדרש בגמ' בשבת, ומה שנקראת 'שלל רב' משום שזה שלל שנלקח מבני נח, דכל מצוה שנאמר לבני נח ולא נשנית בסני לישראל נאמרה ולא לב'.

ועוד פירש דקאי על התורה וכפשטיה דקרא, והיינו שהתורה מגנא אף בעידנא דלא עסיק בה, והיינו מפני שהתורה מתשת את כח היצר וכמבואר בקידושין (ל, ב). וזהו כמוצא שלל רב', שכשהאדם נמצא במלחמה ומצליח לשלול מהאויב כלי מלחמה, הוא שמח מאוד במציאותה, משני טעמים גם שיש לו את הכלי מלחמה, וגם ששלל מהשונא את כוחו להילחם עמו, וזהו שלל רב' היינו התורה שמתשת את כוח היצר, והוסיף שביאור זה שייך גם במילה לפי המבואר ברמב"ם שהמילה מחלישה את כח התאוה.

ויתכן שלכן אומרים את הפסוק 'שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב' לפני תקיעת שופר, והיינו בכדי לעורר את הזכות שנרמזה ב'שלל רב' שהיא שבירת היצר הרע והתאוות ע"י לימוד התורה. ודו"ק.

מצוות מילה - בכל שעה

ג] והנה ברש"י בשבת (שם) כתב 'שישראל עושין וששים עליה, דכל שאר מצוות אינן מוכיחות כל שעה, כגון תפילין ומזוזה וציצית, דאינן כשהוא בשדה וערום בבית המרחץ, אבל זו מעיד עליהם לעולם, כדאמרין במנחות (מג, ב) בדוד, שראה עצמו בבית המרחץ ונצטער, אמר אי לי שאני ערום מכל מצוות, כיון שנסתכל במילה נתיישרה דעתו'.

ובמהר"ח או"ז (ס' י"א) מבואר שאינו רק מוכיח כל שעה על כך שישראל מקיימים מצוה זו, אלא גם קיום המצווה הוא בכל שעה וז"ל 'וכן תפילין המונחין בראשו ובזרועו ומילה גם היא עיקר מצותה כן, שאל"כ דוד המלך ע"ה שהיה מצטער כשנכנס למרחץ וראה עצמו ערום בלא מצוה נזכר על המילה. ואם לא היה מצות המילה אלא העשייה למה שמח עליה יותר מראשו וזרועו וכל גופו שקיים בהם מצות תפילין וכו' אלא מילה היא מצוה בכל עת כתפילין המונחין בראשו וציצית בבגדו וכו' עכ"ל, ומבואר שהקיום מצוות מילה הוא במה שהוא מהול.

וידוע לבאר שלפיכך לא חשיב מצוות עשה שהזמן גרמא, ואע"פ שקיום מצוות מילה הוא רק ביום ולא בלילה, והיינו משום שהמצוה של הבן הוא בעצם מה שהוא 'מהול' כל שעה, ואילו המצוה של האב היא להיות אחראי לכך שיהיה בנו מהול, וחייב זה שייך בין ביום ובין בלילה, ולפיכך לא הו' מצ"ע שהזמן גרמא ואי לא קרא היו נשים חייבות בזה. ויעזי' בקה"י (קידושין סי' ל"ב) מה שכתב בזה.

והנה במדרש רבה (איכה א, כ, והובא בהקדמה לש"ש) איתא 'אמר רב עוקבא בליל תשעה באב נכנס אברהם אבינו לבית קדשי הקדשים אחוזו הקב"ה בידו, והוה מטייל בו ארוכות וקצרות, אמר לו הקב"ה מה לידי בבית, אמר לו רבונ' בני היכן הם, אמר לו חטאו והגליתם לבין האומות, אמר לו לא היו בהן צדיקים, אמר לו עשותה המזמנה, אמר לו היה לך להסתכל בטובים שבהם, אמר לו סוגיהו בישין וכו', אמר לו היה לך להביט לברית מילה שבשרם, אמר לו חייך כפרו בה וכו' עיי"ש.

ומבואר שבלא שכפרו בברית מילה הייתה מצוה זו יכולה להצילם, ולכאורה צ"ע דמאחר שכבר אמר לו הקב"ה שאין בהם צדיקים שיכולים להצילם מהגלות א"כ מה יעזור ברית מילה. ולפי המבואר אפשר שכיון שמילה היא מצוה שמקיימים כל הזמן א"כ ודאי שיש להם רוב מצוות ויכלו להינצל. ועל זה אמר לו הקב"ה שכיון שכפרו בה ואינם מאמינים בזה אז אין להם דין של מקיימי המצוה ואין בכוחה להצילם. [ויעזי' בש"ש מש"כ עוד לבאר במדרש הנ"ל] ודו"ק.

רשע, אבל אחר שאביו אינו רשע שפיר חייב, אבל אה"נ באביו רשע לכו"ע אינו צריך לכבדו. אבל בדעת הרמב"ם נראה שיפרש כנ"ל, וזהו מקור לשיטתו, ודו"ק.

מצוות מילה

שש אנכי על אמרתך - זו מצוות מילה

א] כתיב (תהלים קיט, קסב) 'שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב'. ובגמרא בשבת (קל, א) איתא 'תניא רבן שמעון בן גמליאל אומר כל מצוה שקיבלו עליהם בשמחה כגון מילה דכתיב שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב עדיין עושין אותה בשמחה', ומתבאר ש'אמרתך' היינו מצוות מילה ועליה נאמר 'שש אנכי' שישראל קיבלו עליהם מצווה זו לעשותה בשמחה. וצ"ב הרי בפשוטו 'אמרתך' קאי על התורה. ופרש"י 'שש אנכי על אמרתך - אמירה יחידה שקדמה לשאר אמירות, והיא מילה, שישראל עושין וששים עליה' עיי"ש.

והנה הגרע"א בתשובה (סי' מ"ב) העלה, בענין מרא דאתרא אחד שציוה בתינוק שאין לו אב, ואבי אביו המוהל שיברך המוהל גם ברכת להכניסו, והתנגדו לזה אחרים דהא איתא ברמ"א (יור"ד, רסה, א) שבתינוק יתום הסנדק מברך ברכת להכניסו. ומתחלה כתב הרעק"א דהא דכתב הרמ"א שתופס התינוק מברך להכניסו, היינו משום שבאמת החיוב מוטל על ב"ד למולו, אלא שהם עושים שליח לתופס התינוק לברך, וממילא כשמרא דאתרא מכבד את המוהל לברך הזכות בידו, דהלא אם היה המרא דאתרא נוכח בברית הוא בעצמו היה מברך, וממילא יוכל למנות משהו אחר לשליח. אלא דכתב רע"א דבאמת הסיבה שמכבדים את הסנדק לברך, זהו מכיון שהוא ג"כ המכניס לברית, שבעצם תפיסתו יש לו דין מכניס לברית ולכן מברך, וא"כ אי אפשר לכבד אחר.

וביותר דהלא אין שייך לעשות שליח על ברכה לבד אם לא שמוציא את מי שמחויב בברכה מדין שומע כעונה, אבל כלפי הברכה בלחוד לא שייך שליחות, וא"כ צ"ע היאך שייך לעשות שליח על הברכה להכניסו, ובהכרח שהבי"ד ממנים את הסנדק להכניס בברית את התינוק וכיון שהוא המכניס בברית לפיכך הוא יכול לברך להכניסו, ולפ"ז לא שייך לכבד לאחר חוץ מהסנדק לברך ברכה זו.

והא דבאמת לא מכבדים את המוהל להכניס את התינוק בברית, צ"ל שרוצים לצאת גם את שיטת הרבניו יונה דאיהו ס"ל דגם האב כשהוא מוהל לא יברך ב' ברכות, ואע"פ שבזה לא קי"ל כוותיה, אך עכ"פ כשאחר מוהל אין המוהל מברך ב' ברכות, ולפיכך הכא רק הסנדק מברך ברכת להכניסו ולא המוהל.

אולם העלה הרע"א דבנידון דידן שאני, מכיון שהמוהל הוא אבי אביו ולפיכך הוא שייך נמי בברכת להכניסו. והביא את דברי הלבוש (סי' רס"ה) דמברכין להכניסו וקאי על שאר המצוות. ועוד הביא מה שכתב העוללות אפרים (מאמר שצ"ב) ש'מילה חצונית היא סיבה למילה פנימית מערלת לב, כשימול ערלת לבבו אז יהי' חדרי לבו פתוחים להבין ולהשכיל', ובזה כתב לבאר את הגמ' (נדרים לב, א) שגם מילה וגם תורה נאמר עליהם הפסוק אם לא בריתי יומם ולילה וכו', וצ"ע מה שייך לומר שהברית דמילה קיים גם בלילה, ובאר הרעק"א, שהמילה היא מבוא למילת הלב להבין ולהשכיל בתורה ומצוות, א"כ יש לומר דאם לא בריתי היינו ג"כ מילה דע"ז בא לשערי תורה להגות יומם ולילה. וכתב הרעק"א דכיון שחייב גמור על אבי האב ללמדו תורה, ממילא שייכות הברית יותר עליו, שזהו הגורם לכא לשערי התורה עיי"ש.

ובספר אור דוד כתב שלפי המבואר בעוללות אפרים שהמילה מכשירה ללמוד תורה ולפיכך גם על המילה נאמר אם לא בריתי יומם ולילה, א"כ יתכן לבאר מה שנאמר שש אנכי על 'אמרתך' דקאי גם על התורה כפשוטו של מקרא וגם על המילה, משום שגם מצוות מילה שייכת ל'אמרתך' שהרי בלעדי זה אי אפשר ללמוד תורה, וע"י המילה זוכה לאמרתך עכ"ד.

שמונים שנה לפטירת מרן הגאון רבי פסח פרוסקין זצ"ל

ראש ישיבת קוברין - י"א חשוון ת"ש

- מאמר הרב אהרן סורסקי בפתח הספר שיעורי מרן רבי פסח מקוברין

את הבטחתו לגדל את הילדים באווירה דתית לאחר עשרות שנים פגש הרב פרוסקין את שני אחיו ונזקק למתורגמן כדי לשוחח עמם בעתונות הצרפתית השוו את הפגישה לפגישה בין יוסף ואחיו.

כשהתבגר נסע רבי פסח זצ"ל ללמוד בראדן בישיבתו של החפץ חיים שם עשה לילות כימים בשקידת התורה. מראדן עבר ללמוד בסלובודקה והסתופף בצילו של הסבא הגרנ"צ פינקל זצ"ל ומשם נשלח בתוך י"ד התלמידים שהמליצו עליהם היד החזקה שנבחרו לשמש גרעין לישיבה שנוסדה ביוזמת הסבא בעיר סלוצק בראשות הגאון רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל שנים ע"ג שנים לא פסק פומיה מגירסא התורה היתה אומנותו חמדתו בעת ובעונה אחת נמשך לבו אחרי תורת המוסר ושאף להשתלם במעלותיה נדד איפוא לתלמוד תורה הנודע של הגה"צ רבי שמחה זיסל מקלם שמה מבראו לרוויה במשך כשנה ומעלה מבלי להשקיע את צמאונו.

מספרים אגב שבא לקלם בפרוס חודש אלו יחד עם קצת מחבריו בישיבה והנרש"ז סירב לקבלם בנימוק שלא הקדימו לשאול רשות לביאתם ורבי פסח זצ"ל הרבה בהפצרות ואמר הריני מבקש עכשיו רשות ונשא חן בעיני הגרש"ז ומכל הקבוצה הסכים לקבל אותו בלבד הוא הצטיין ביראת שמים במדה בלתי שכיחה דקדק בקלה כבחמורה הוסיף על עצמו חומרות של טהרה ופרישות והיה מיחידי סגולה שלא גזזו ולא קיצרו זקנם מימיהם כמלוא נימה שלא רבו כמותם אפילו בישיבות של הימים ההם. חרדתו מפני כל שמץ של סיכא ונדנד עבירה הניעה לשיאים אחד מעמיתיו בישיבה הציע לו פעם לקריאה ספר מסוים הוא קרא רק חלק מן הספר והפסיק מיד כיון שמצא בו דברים מפוקפקים והיה כל ימיו מצטער על אותי מקצת מן הספר שכבר קרא ומרגלא בפומיה אם יש בי משהו שלא כשורה אין זאת אלא בהשפעת הדפים הראשונים של ספר פלוני שנכשלתי בקריאתם.

כשהגיע לפרקו נשא לאשה את מרת צפורה לבית ליפשיץ מעיר לאישין והקים בית נאמן בישראל מכיון שהועמסו ריחיים על צוארו פנה לעסוק במלאכות שומת כדי פרנסתו בתקופה מסוימת השתכר כשומר פרדסים והיה מתבודד בין האילנות בלילה ומנצל את שעתו הפנויה ללימוד מורה נבוכים עד שנעשה בקי בספר זה. ומאחר שכל הליכותיו היו בגינוני קדושה יצא לו שם בעירו שהוא אחד מן ל"ו הצדיקים הנסתרים בפרק מסוים נתמנה להגיד שיעורים בישיבה קטנה של פינסק מיסודו של גאון הדור רבי דוד קרלינר זצ"ל שהיה גם קשור אליו בקירבה משפחתית בימים ההם נזדמן לו להיפגש באקראי עם הגרא"ז מלצר אשר מכבר עמד על הכוחות הנפשיים הסגוליים שרבי פסח זצ"ל ניחן בהם כגבר דחיל חטאין וכבעל השפעה והוא שטח בפניו את ההצעה לבוא אליו לסלוצק ולכהן כמנהל ומשגיח מוסרי בישיבתו משום מה לא נענה להצעה זו מיד כי אם המשיך לשלוח ידו בפרקמטיא והתפרנס ממסחריו כעבור זמן נחלה אחד מילדיו אנושות והגיע עד שערי מות הרופאים חששו לחייו וכל מאמציהם לא העלו ארוכה למחלתו עד שקם רבי פסח וינדור נדר על מנת שיחיה בני לנטוש בעתיד את כל עסקיו ולהתמכר כליל לתורה ואכן ילדו הבריא תוך ימים ספורים ורבי פסח אשר שמר בלבו כל הימים את הצעת הגרא"ז מלצר נסע מיד לסלוצק שם קיבל

הועתק על ידי אוצר החכמה

בגלריה המפוארת של גאוני ליטא וראשי ישיבותיה המפורסמים בדור שלפני השואה נתייחד מקום בולט ומכובד ביותר לדמותו האצילה של הגה"צ רבי פסח פרוסקין זצ"ל שהרביץ תורה והעמיד תלמידים הרבה במשך עשרות שנים בישיבות סלוצק שקלוב אמציסלאוו וב"ז שנותיו האחרונות נתעלה שבעתיים מעמדו בקרב הרמ"ם דליטא כראש בית אולפנא רבתא דקוברין לשם נהרו בעלי תריסין מובחרים מכל קצוי פולין וגאליציה על מנת לקבל לקח טוב מפיו של המורה הגדול שמעם של הרמ"ם דליטא היה הולך לפניו מקצה העולם היהודי ועד קצהו יצאו להם מוניטין באהלי שם כגאונים אדירים משובבי נתיבות בהלכה שבמחיצתם אפשר לקנות גדלות תורנית ממש. החידוש המהפכני שהנהיגו בשיטת הלימוד בסלם את הדרך להגיון יסודי ולהבנה צרופה של כל סוגיא ודין העניק תנופה רבתי ללימוד התורה בכללו ולהפראת הכשרונות המשובחים בעולם הישיבות בפרט. על ברכיהם גדלו ונתחנכו גאונים צעירים בעלי שיעור

קומה למדנים מובהקים שהרחיבו והעמיקו עוד יותר את שיטתם והפיצוה ברבים מלבד זאת היו הרמ"ם דליטא אנשי צורה שירתם קודמת לחכמתם דמויות מופלאות שהצטיינו בטוהר אישיותם בצדקות ובעבודת הבורא בקדושה ובטהרה כאנשים זיתני עולם אלה שימשו בעצמם מוקד משיכה לכל מי שנפשו חשקה בתורה ובמוסר ורבי פסח פרוסקין זצ"ל אחד מטובי ראשי הישיבה באותו דור היה טיפוס אידיאלי מובהק של הר"מ הליטאי הוא לא היה ילד פלא לא הצטיין בילדותו כעליו ולא נודע בשערים שמו בצעירותו לא גילה כשרונות מזהירים אולם לאחר הרבה שנים של יגיעת התורה התחולל בקרבו פתאום המיפנה הפלא הגדול, בבת אחת נתגלה כמה שנים אחרי נשואיו כגאון במלוא שיעור קומתו שתי כליותיו נעשו לו כשני רבנים מוחו הפורה התחיל שופע חידושי תורה עמוקים שהיו כקילורין לעיניים רוח ה' צלחה עליו ובבת אחת נחשפה נמוליותו כמי ששולט בכל מכמני תורה בלי מצרים כראש ישיבה מעולה במעולים ויהי הדבר לסמל ולאות בעולם התורני כי אין לך דבר העומד בפני הרצון לדעת תורה וכי לעולם אין השעה מאוחרת מדי - מפי מרן

החזון איש זצ"ל.

הורתו ולידתו של רבי פסח זצ"ל בעיר קוברין הסמוכה לבריסק דליטא מוצאו מרום היחש אביו הי"ה חוטר גזע משפחתו של הצדיק האדמו"ר רבי משה מקוברין זצ"ל אמו היתה נכדתו של הצדיק רבי משה צבי זצ"ל אב"ד אנטופוליא ונתגדלה על ברכיו הוריו הועידוהו החל מגיל ינקות קודש ללימוד התורה.

בנו של ר' משה צבי שהיה דוד סבו של הרב פרוסקין נהה אחר תנועת ההשכלה הוי נסע לפריז ונעשה פרופסור לפילוסופיה לאחר שהוריו נפטרו ראה שאחיניתו חיה בעוני רב עם ילדיה והציע לקחת את ילדיה לפריז כדי שיחיו בתנאים מרווחים הים הסכימה והדוד לקח אתו שני בנים ובת למעט פסח שהיה קטן מדי לאחר כמה שנים הגיע שוב הדוד לליטא כדי להשתתף במשלחת אל הצאר כדי לבטל גזירה נגד היהודים הוא הציע לקחת אתו גם את פסח שהיה כבן שמונה האם הסכימה אך הילד סירב בתוקף באמרו שעליו ללמוד בחדר ובישיבה הדוד לא קיים

נתפרסמה ברכה מיוחדת להכתרתו בחתימת החפץ חיים זצ"ל רבי פסח זצ"ל ניהל גם פה ישיבה גדולה שמכח אישיותו נעשתה מעוז תורני אדיר על אף שמטבע הדברים היה טרוד גם במילי דמתא הוא היה מעורה היטב בחיים הציבוריים וניצב כחומה בצורה על משמר הדור לעתים מזומנות היה נושא מדברותיו לפני בני העדה ובהיותו מחונן בפה מפיק מרגליות כדרשן בעל קסם רב כבש את הלבבות בדבריו היוצאים הלב לעורר את העם לתשובה ולמעש"ט ולקרב את ישראל לאביהם שבשמים כוחו המיוחד בדרשנות היה לשם דבר. גם בשנים מאוחרות יותר לעת פטירת החפץ חיים זצ"ל בשנת תרצ"ע נמנה רבי פסח זצ"ל עם גדולי ישראל שספדו לו בהלווייתו וכמוכן נקרא במיוחד על ידי ידידו הגדול הגרי"ז סולובייציק זצ"ל גאב"ד בריסק שיבוא ביחד עם הגר"ר ברוךדוב לייבגיץ זצ"ל מקמניץ לקשור נהי ומספד על הח"ח בבית הכנסת הגדול בבריסק. אגב כאשר בתאריך מסוים יזמו עשירי היהודים בפטרבורג ובמוסקבה להקים ישיבה מרכזית בארץ ישראל ולכלכלו על חשבונם רעיון שלא יצא לפועל חיה זה שוב הגר"ח מבריסק זצ"ל שהמליץ בפניהם להעמיד בראשות הישיבה החדשה את רבי פסח זצ"ל אז אברך צעיר לימים שהיה לדעתו המועמד המתאים לכהונה זו מכל הבחינוב במקביל לזה. יצוין עוד שבשנים מאוחרות יותר לעת שקיים רבי משה בלוי זצ"ל מירושלים התייעצות עם הגאון רבי חיים עוזר גרודזנסקי זצ"ל מוילנא בדבר מועמד מתאים לרבנות העדה החרדית בירושלים הזכיר הגר"ח בין השאר את שמו של רבי פסח זצ"ל בתור מועמד כשהוא מעלה על נס חן את גאונותו בתורה והן את השקפתו הבחירה ותקיפותו בעניני היהדות בה במדה שחיה בחיי הפרטיים רך כקנה הרי כל אימת שחיה מדובר בשאלות הדת והתורה נתגלה רבי פסח כמי שקשה כארז ואינו מוכן להתפשר או לוותר אפילו על קוצו של יו"ד במסירות נפלאה התייחס לכל אחד מתלמידיו כאב רחימאי אל ילדיו ממש דאג לכל צרכיהם בגשמיות וברוחניות ולא חסך בשום מאמץ כדי להשריש בלבותיהם אהבת תורה ויר"ש.

מעשה באחד מתלמידיו ישיבתו באמצעסלאב אשר נטש את ספסל הלימודים בצאתו להשתלם בהשכלה כללית נתגלגלו הדברים שנפגש באקראי עם רבי פסח זצ"ל באחד מרחובות מוסקבה והיה מושכו בדברים ומדבר על לבו ומנסה לשכנעו בכל ההסברים שבעולם שכדאי לו שיחזור לשקידת התורה וכך הפליג עמו בדברים במשך לילה תמים עד שהגיע זמן קריאת שמע של שחרית

אחרי המהפכה הבולשביסטית ועלייתם של רשעי עולם הקומוניסטים לשלטון מילט רבי פסח זצ"ל את נפשו והגיע שוב לפולין לקוברין ערש מולדתו מעתה נשא שוב את עינו להרביץ תורה ולהיות תופס ישיבה עד שבשנת תרפ"ג עלתה בידו לייסד את בית אולפנא רבנא דקוברין לבני תורה צעירים ומבוגרים כשהוא מוצא מקום לישיבה הגדולה בביהמ"ד העירוני חיי אדם ולישיבה קטנה בשטיבל של חסידי קוברין בעוד כמה עסקנים מבני העיר מוקירי תורה מסייעים על ידו בד בבד הפעיל את מלוא השפעתו על מערכת החינוך היהודי בעיר בכללה כשהוא מעורר את הורי הילדים תלמידי הת"ת המקומי על חובתם להקדיש את צאצאיהם לתורה ולשלחם לישיבהקטנה כתום חוק לימודיהם בת"ו כעבור שנה בתרפ"ד הכתירוהו בני העיר גם בכתר הרבנות של קהלתם המעטירה והוא ניהל את עניניה הרוחניים של העיר ביד רמה במיוחד הקדיש מאמצים לכינון מוסדות חינוך חרדיים עבור הבנים והבנות בית יעקב וכאשר נוסד בקוברין בי"ס חילוני בשם תרבות אסר עליו מלחמת חרמה והכריז בפומבי שכל השולח את ילדיו למוסד זה הריהו כמוציאם מישראל גם שאר מוסדות הדת והחסד בעיר זכו לטיפולו הנמרץ הוא השקיע כוחות מרובים מאד לקימומם לשגשוגם בני העיר השיבו לו אהבה תחת אהבה בית הרב הוקם על תלו כתוצאה מהתלהבות ספונטאנית של בעלי מלאכות אשר התנדבו להקימו במו ידיהם ותרמו למבצע זה שעות עבודה באין מספר.

ברם גולת הכותרת של פעילותו הרוחנית היתה הישיבה הגדולה הוא יסדה מלכתחילה עבור צורבים בני תשחורת מילדי העיר שלא יצטרכו לנדוד למרחקים אל הישיבות הגדולות אבל תוך זמן קצר

עליו את תפקיד ההשגחה וראה ברכה בעמלו להאציל על התלמידים רוח של יראת שמים ומוסר לייצב את נפש הצעירים בגיל התססה והמשבר בדרך האמת דרך התורה לקיים מה שנאסר חנוך לנער על פי דרכו גם כי יזקין לא יסור ממנה לצד עבודתו החינוכית הקדיש חלק ניכר מזמנו לצרכים החומריים של הישיבה ולגיוס אמצעים כספיים לכלכלתה כל שאר עתותיו היו קידש לתורה ולמוסר גם לעצמו ובעיקר באותו פרק התקרב אל הגאון רשכב"ח"ג רבי חיים סולובייציק מבריסק זצ"ל ושיחר את פניו לעתים תכופות רבי חיים העריך אותו וקירבו מתוך חיבה גלויה באחד מביקוריו בבריסק שטח לפניו רבי פסח זצ"ל את שאלתו נתמנית להשגחה ולניהול הישיבה וזה תפקידי אבל נפשי חשקה בתורה והתמסרותי ללימוד בשקידה מפריעה למילוי תפקידי איך אעשה, נענה הגר"ח ואמר לו וכי זו שאלה הלא כוחך אתך והיה לך היום לכהונתך בישיבה והלילה לגירסא הוא עשה כדבריו והתקשרתו אל הגר"ח גברה והלכה עד שמאוחר יותר הסתגל וקיבל בשלימות את שיטתו בהבנת התורה שיטתו של רבי חיים.

כאן בסלוצק התחולל המיפנה הגדול בחיי שרמזו עליו לעיל והיה רבי פסח זצ"ל בבחינת בא ללמד ונמצא למד עד עכשיו לא היה כאמור מאלה המצטיינים בגאונות. והנה אירע מעשה בנוכחותו שכמה צורבים מן הישיבה התנצחו אהדדי בסוגיא מן הסוגיות במסכת בבאקמא ותוך כדי שקלא וטריא השמיע רבי פסח מצידו הערה בלתי חשובה בנושא הניחן אשר תוכנה שהעיד כביכול על קוצר המשיג גרם לגיחוך בלב הנוכחים ששמעו את דובריו והעלה חיך על שפתותיהם תקרית זו שברה את רוחו של רבי פסח זצ"ל באופן מזעזע הוא התיישב ליד הגמרא והתייפח בבכי והיה מתמוגג בדמעות שליש עד שנרדם ובחלומו נתגלה אליו בחזיון שמבטיחים לו סייעתא דשמיא ושיתחזק ברוחו ויתחיל מעתה ללמוד בעיון החל ממסכת בבא קמא ויאורו עיניו בתורה ויהי בחקיצו זכר את דבר החלום ותיכף ומיד פתח במשנתו מתוך עיון נמרץ הדק היטב והרגיש איך הוא חודר למעמקים ונעשה כמעין הנובע מפליא בהגיגו הנוקב והבהיר ושופע חידושי תורה למכביר הוא התמסר מעתה לשקידת התורה במשנה מרץ תוך ימים לא רבים הוא התמסר מעתה לשקידת התורה במשנה מרץ תוך ימים לא רבים רכש לו בקיאות והבנה יסודית בשלושו הבבות בסדר נזיקין והתחיל לפזר מאוצרות רוחו לאחרים השמועה המרעושה עשתה לה כנפיים הוא התחיל להשמיע בלילות נאמן להוראת הגר"ח מבריסק זצ"ל כנזכר לעיל שיעורים בשופי כל בחור וטוב נמשך והאזין לחידושי המרתקים המנהירים את עיני השכל. הכל ראו בעליל איך חערו עליו ממרום רוח חדשה רוח גבורה לצלול במימיו האדירים של ים התלמוד ולשלות מקרקעיתו פנינים מסולאים הוא לא היה עוקר הרים וטוחנם בסברא כי אם מתחפר במעמקים ומחפש אחרי האמת הטופה מנתח כל ענין בסברא ישרה בשובה תחת מפריד כל הלכה ליסודותיה ומרכיבה מחדש מסביר הכל בטוב טעם ובהגדרת קולעת עד שהדברים מאירים ושמחים כנתינתן מסיני. כיון שנתגלה כמי שחילו לאורייתא והוא ראוי לענוד לראשו כתר ראש ישיבה פרש רבי פסח זצ"ל מסלוצק ועבר לשקלוב עיר ותיקה ברוסיה הלבנה שם יסד ישיבה מפוארת בחסות הסבא מסלובודקה אשר שלח אליו קבוצה נבחרת של בני תורה שהצטרפו לחלק מתלמידי סלוצק הבאים אתו וביחד המכד סמבו סגל תלמידים מעולה ביותר שברבות הימים צמחו לגדולי תורה מובהקים.

הגר"ר מאיר שמארץ מדא דאתרא בק"ק שקלוב סייעו הרבה בניהול הישיבה ואילו כמנהליה הרוחניים שימשו הגר"ר אשר סנממירסקי והגר"ר אברהם נח פאליי זכרם לברכה שמה הטוב של ישיבת שקלוב יצאה למרחקים חלק חשוב מתלמידיה נתפרסמו ברבות הימים כגדולי ישראל והרבה מגדולי וגאוני תורה היו מתלמידיו אשר נתגדלו ממש על ידי ששימשו אותו ולמדו דרכו בקודש בדרך הלימוד. וזכורני ההנאה הגדולה אשר היה לי כשמעי שיעוריו וחידושיו בשנים שזכיתי לשמשו (מתוך דברי תלמידו המובהק מרן הגר"מ פינשטיין)

על פי יזמת הגאון מבריסק רבי חיים זצ"ל הכתירה אותו בשנת תרע"ב קהלת אמציסלב כרב ואב"ד. ובעתון החרדי המודיע שבפולטבה

העיר את אשתו

סיפר נכדו הגאון רבי נתן זוכובסקי שליט"א: סבי רבי פסח פרוסקין היה מחדש נפלא פעם העיר בשעת לילה מאוחרת את אשתו ובקול רעש גדול צעק לה קומי קומי בואי ושמעי איזה חידוש חידשתי ברמבם הרבנית בשומעה את בעלה כך אמרה לו פסח אולי כדאי שתתעמק יותר בענין שחידשת ותאמר לי אותו רק כשהנושא יהיה ברור אצלך עד תום המשיך רבי פסח להתעמק ובשעה חמש בבוקר העיר שוב את הרבנית וצעק לה בשמחה עכשיו אני כבר בטוח שהדברים נכונים קומי ותשמעי הרבנית קמה בשמחה והאזינה לדברי בעלה הגאון וקשה וקי לא ידע אותו גאון עולם על האיסור הידוע לכולנו והקרוי בשם גזל שינה כיצד הוא מעיר את רעייתו משנתה בשל רצונו להשמיע באוזניה חידושי תורה והסביר רבי נתן זוכובסקי אם היתה לרבנית פרוסקין בת שהיתה נפקדת בילדים לאחר עשרים שנות עקרות האם לא היתה מוכנה שיעירו אותה משנתה כדי לשמוע את הבשורה הטובה והלא היא היתה מתרגזת מאד אם לא היו מעירים אותה הרבנית פרוסקין ידעה שהאושר היותר גדול שיש לאדם בעולם הזה הוא ללמוד תורה ולחדש בה חידושים היא גם ידעה שבכך שהיא מאזינה לבעלה היא נעשית שותפה פעילה לאותו שכר המובטח לשניהם בשמים ואם כך היא היתה מתרגזת עליו אם לא היה מעיר אותה אבל יותר מכך רבי פסח בהיותו שיכור אהבה על התורה לא היה מסוגל לעצור בעד עצמו ומאחר שזכה לחדש חידושים נפלאים העיר את אשתו.

*

מספר הגה"צ ר' יעקב גלינסקי זצ"ל שמעתי מר' פסח פרוסקין כמדומה לי שהיה זה בביתו של ר' חיים עוזר ואמר בזמנים שעברו כתוב וקשרתם לאות על ידיכם והיה לאות על ידך ולטוטפות בין עיניך הנח תפילין בכדי שאתה תלמד והיום צריך ללמוד בכדי שיניחו תפילין זו תקופה אחרת.

*

מובא במדרש קשה סילוקן של צדיקים לפני ה' יותר ממאה תוכחות חסר שתיים שבמשנה תורה ומחורבן בית המקדש יש לשאול מדוע קשה סילוקן של צדיקים יותר מחורבן בית המקדש הגאון ר' פסח פרוסקין זצ"ל אב"ד וראש ישיבת קוברין בהספדו על מרן החפץ חיים זצ"ל ביאר שכאשר חרב בית המקדש עוד היה לפניו יתברך תנחומין קצת בקיומם של צדיקים שכל זמן שהם חיים הרי בתי מדרשות אלו המקדש מעט עומדים על תילם והם הצדיקים יושבים בתוכם ועוסקים בתלמוד תורה לא כן משעה שמסתלקין הצדיקים שוב לא נותד במה להתנחם אי לכך קשה סילוקן לפניו יותר מחורבן בית המקדש.

*

חמשים שנה לאחר שר' משה פיינשטיין נפרד מרבו ר' פסח פרוסקין אשר נפטר בתרצ"ט שיגר מתנת נישואין לאחד מנכדיו של ר' פסח כשאלה היה מצורף פתק מתנה זו שהנני שולח לך היא כאין וכאפס מול הכרת הטובה העמוקה שאני חש כלפי רבי....

*

בספר עיר הגולה ח"ב עם' תנ"ו נזכר משל מוסרי ששמע המחבר מפיו של רבי פסח בהיותם במריאנבד תרצ"ז להשתתף בכנסיה הגדולה של אגודת ישראל העולמית וזה תוכנו של המשל מלך גדול הלך למרחקים ובאמצע הדרך התנפלו לסטים עליו וניסו לרצחו נפש ולשדוד את חפציו אבל שלושה אנשים שנזדמנו למקום ההתנפלות והכירו אותו חרפו את נפשם לערוך מלחמה בלסטים והצילו את המלך ביקש להודות להם ובגודל התרגשותו אמר שאלו ממני ואתן לכם עד חצי המלכותי אמרו השלושה תן לנו רשות להיכנס ביום פלוני אל גנזי אוצרותיך וליקח כאוות נפשנו. הסכים המלך ונתן בידם רשות לבוא

נעשתה ישיבת קוברין אבן שואבת לבני תורה במספר רב שנהת לכאן ממקומות שונים מי מתסיה ומליטא ומי מפולין ואפילו מגאליציה הרחוקה לדוגמא הרה"ג רבי צבי הירשהורן הי"ד אב"ד יאבורזנה ונשיא תנועת צא"י בפולין שבפקודת רבו האדמו"ר רבי ישראל מטשורטקוב זצ"ל בא אחרי נשואיו להסתופף בצל ישיבת קוברין במשך כמה שנים.

הישיבה נעשתה אכסניה טבעית לבעלי תריסין שנפשם איוותה ללמוד בישיבה שמספר תלמידיה אינו גדול מדי והודות לזה ביכולתם להיות קרובים אל רבם ליהנות מתורתו ומהדרכתו האישית היו אפילו בני ישיבה מפורסמים ממיר וראדין מסלובודקה מגרודנה כיו"ב שעשו כאן פונדק לתורתם ומצאו כאן אוירה נוחה להתעלות הציר המרכזי בחיי הישיבה היו השיעורים כסדרן שהשמיע רבי פסח זצ"ל במסכתות הנלמדות שיעורים שהצטיינו בבחירות מאין כמותה והפיצו אור על ההבנה בסוגיות קשות ועמומות על פי דרכו הסלולה של הגר"ח מבריסק כל שיעור של ראש הישיבה נחשב כחוויה בלתי נשכחת בחיי התלמידים.

במקביל לשגשוגה הרוחני של הישיבה וגידולה הכמותי רבו צרכיה הכלכליים ורבי פסח זצ"ל נתקל בסיפוק צרכיה בקשיים מרובים עקב הרעת מצבם הכלכלי של יהודי פולין נתמעטו התרומות וכה נאלץ ליטול לידיו את מקל הנדודים ויצא בשנת תר"ץ לארצות הברית עלמנת לגייס עזרה ותמיסח כאן נתקבל בכבוד גדול מעריציו הרבים בחלקם תלמידי ישיבותיו בעבר נחלצו לישעו וסייעו להוציא את הישיבה הקוברנית למרחב עם שובו לפולין נתקבל בכבוד מלכים עלידי בני קוברין וכל תלמידי הישיבה שיצאו לקראתו בצהלה וקיבלוהו בתשוואות רמות ביטוי קלוש להערצה המופלגת שרחשו הלבבות כלפיו ורישומה של קבלת פנים נלבבת זו לא נמחה במשך ימים רבים את סדרי הישיבה קבע רבי פסח זצ"ל כמתכונת הסדרים שהונהגו בכל ישיבות ליטא כחניך האסכולה המוסרנית הנהיג גם פה את לימוד המוסר ומינה כמשגיח חוחני את הגה"צ רבי יוסף לייב ננדיק זצ"ל מגדולי תלמידי קלם שהאציל מהוד אישיותו על התלמידים ותרם לעיצוב וטיפוח האוירה המוסרית בישיבה. כרם משנה בישיבתו כיהנו בה הג"ר נתן נטע פרוסקין זצ"ל וחתנו הג"ר שלמה מטות אשר ניספח בשואה הי"ד ובשנת תרצ"ו נתמנה למשגיח בנו חג"ר אברהם פרוסקין זצ"ל אשר לאחר השואה הי' ממרביצי התורה, סגל מחנכים זה ורבי פסח זצ"ל בראשם הטביע את חותמו באישיותו של כל תלמיד ותלמיד עד ששהיו יכולים להכיר עלפי מחאהו והליכותיו כי הוא מתלמידי קוברין שקידה והומזדה הגיון מפוכח סדר וישוב הדעת הסתפקות במועט ונועם הליכות אלה היו התכונות האופייניות שתלמידי רבי פסח זצ"ל הצטיינו בהן בבחינת אור חוזר מיפיו הנפשי הקורח אור של רבם הגדול האיש מן החוץ מן הצד כי נקלע לישיבת קוברין התעטף כולו בהרגשה כאילו הוא מרחף לרגעים בעולם שונה לחלוטין. בעולם מכובס ורחוץ למשעי מכל גיעולי החומר הגס והמדות המאוסות בעולם מזוכך וטהור עולם שכולו רוחניות כולו אצילות. - מתוך סדרת המאמרים אין דער קאברנינער ישיבה מאת ר' אברהם אורליאן הי"ד שנתפרסמה בהמשכים בעתון דאס יודישע טאגבלאט וורשה תר"ץ.

בשנת תרצ"ט זמן קצר אחרי שמלאו לו ששים שנה חלה רבי פסח זצ"ל את חליו האחרון פרצה מלחמת העולם השניה הימים היו ימי כיבוש גייסות הבולשביסטים שהשתלטו גם על העיר קוברין וערערו את כל החיים התורניים והדתיים גם הישיבה הקדושה בית אולפנא רבתא ילד טיפוחיו הגיעה עד משבר לבו הטהור של רבי פסח זצ"ל התפלץ מרוב יגון על צרות ישראל בכלל ובפרט עד כי נדם לנצח יום המר והנמנהר י"א לחודש חשוון שנת ת"ש לא ארכו הימים ועלה הכורת על קהלתו ועל ישיבתו שרידי תלמידיו נפוצו לכל עבר ועוד הם מתרפקים בגעגועים עזים על זכר דמותו האהובה של ראש הישיבה הנערץ ומדי יגוה בכתבי תורתו אשר מאלו עתה מתהום הנשיה ונחקקו בספר יראהו כאילו בעל השמועה עומד לפנייה ותהייה שפתותיו דובבות ותתקיים בו תפלת נעים ומירות ישראל אגורה באהלך עולמים.

שמשדר משמרתה ברקיע כרצונו יתב' ומתפעל האדם מעט להבין מלכו של עולם ולראות איך שכל צבא השמים משרתים לו כרצונו לשמש העולם התחתון והרי זה כאילו נתגלה לנו וכאילו מקבל פני השכינה וע"ז שנתגלה לנו מעט אנו מברכין ברכת הלבנה וזהו כוונת דוד ע ה באמרו אהבתי כי ישמע ד' את קולי תחנוני פי' בנוהג שבעולם אם הי' לאדם צער גדול מאד או דאגה גדולה וניצל הימנה הרי שבדאי טוב הי' לו יותר לו הצער והדאגה לא היו באים עליו מעיקרא ומה בצע כי סבל הצער והדאגה לחנם אבל דהמע"ה אמר אהבתי כי ישמע ד' את קולי תחנוני כי אף שהוא מתחנן ומסתמא סבל ובקש לחלצו מסבל שסבל אינו חושב שהי' טוב יותר אם לא הי' סובל כלל אלא אדרבא הוא שמח בסבל כי הלא ע"י זה מבקש מד' וד' שומע קול תחנוניו נמצא כי הוא רואה ישועתו יתברך והי' כאילו מקבל פני השכינה

וזה מה שאומר אח"כ כי הטה אזנו לי וא"כ קבלתי פני השכינה וע"ז ארויח ובימי אקרא כי אקבל עוד פניו למעלה למעלה כי מה שמכיר גדלותו יתב' יותר ויותר נמצאת קבלת פני השכינה יותר ואין עינג גדול מזה כענין שנאמר השיבה לי ששון ישעך וידוע דברי חז"ל על זה והנה הנס של חנוכה שנעשה בשמן אין בזה חידוש כי מי שאמר לשמן וידליק יום אחד אומר שידלק ז' ימים ואינו גבורות יותר בז' ימים מייום אחד אלא בדבר שאדם מורגל בנוהג שבעולם שאינו מתפעל מזה ואינו מכיר ע"ז מלכו של עולם משא"כ כשרואה דבר חדש שמן שיש להדליק על יום אחד ודולק ז' ימים מתפעל האדם מזה וגם עיניו הבשריים מכירים את המי שאמר לשמן וידליק הוא יאמר לחומץ וידליק ומכיר היטב ע"ז כי גם הדלקת יום אחד הוא בשליחותו של מקום שאמר לשמן וידלק נמצא כי הוא רואה פעולותיו יתב' והי' כאילו מקבל פני השכינה ומברכין על חסד שנתגלה לגו והנה ע"י הנס נתגלה לנו כי גם ביום הראשון השמן דולק בשליחותו של מקום ולכן תקנו חז"ל להדליק ח' ימים כי ע"י הנס של אח"כ נתגלה לעינינו כי גם ביום הראשון נס הוא והוי קבלת פני השכינה ומברכין ע"ז היוצא לנו מזה לימוד נפלא ונעלה כי לימוד המוסר בעיון עמוק ובשכל זך וישר להכיר גדולת ד' וגדולת תורתו היוצא מפי הגבורה הוא ודברו חד הוא חי וקיים לעד ולנצח נצחים ולהשומע לדבריו אין קץ לשכרו לעד ולנצח נצחים והנה לימוד המוסר סובב והולך ע"ז נמצא כי ע"י לימוד מוסר הוא מכיר מי שאמר והי' העולם לא משמן לבד אלא מכל דבר ודבר ולא עוד אלא שהיראה מביאה לידי מעשה אין לך קבלת פני שכינה יותר מזה והוי זה קבלת פני שכינה הרבה יותר ממה שמבואר ברבנו יונה על ברכת הלבנה ואפשר יען כי חידוש הלבנה אינו ניכר כ"כ לנס שיתפלאו כולם מזה ורק מעט ע"כ אומר כאלו מקבל פני השכינה ולא אמר מקבל פני השכינה ובלא ספק ע"י נס גלוי מתגלה הקב"ה יותר והקבלת פני שכינה במדרגה יותר גדולה.

ונמצא כי לימוד המוסר המביא להתבונן בפעולות ד' יתברך בעין שכלו הזך ובהכרה נכונה הרי זה קבלת פני השכינה גדולה ביותר ובפרט כשיתבונן תמיד ומכל דבר ודבר ומבשרי אחזה היש לך קבלת פני השכינה יותר מזה נמצא כמה גדול כח לימוד המוסר המביא לקבלת פני השכינה ומה שיתבונן יותר בתכלית העיון ובשכל זך וישר בכל יום יהי' ממקבלי פני השכינה בכל יום וכבר בארנו במקום אחר בהא דחובה על האדם לחדש את הישנות"ו והמתבאר פה לא כמו שחושבים שרק בברכת לבנה הוא מקבל פני השכינה משום שהוא התבוננות בחדשות שרואה בחדוש פני הלבנה ומבין ע"ז מי ברא את אלה ולכן מברך על החסד שקבלנו פני השכינה דהנה חידוש הלבנה אינו נס גלוי כ"כ ובכל אופן מכיון כי יפעול מעט על האדם להתפעל מזה אמרו דהוי כמקבל פני שכינה המחדש ישנות להכיר כל דבר בהרגש חדש כאילו היום נתנו ולהכיר מכל עניני העולם בכלל ובפרט מי ברא את אלה ומבשרי אחזה וגו' הרי זה מקבל פני שכינה בדרא הגדולה ביותר וכל שנתוסף באדם הכרה ניתוסף בו קבלת פני השכינה.

ילדיו: הרב אברהם פרוסקין היגר לירצות הברית וכיהן כריש ישיבת רבי חיים ברלין נפטר בט' באלול תשכ"ז. הרב נתן נטע פרוסקין נפטר בחיי אביו בכסלו תרצ"ה. הרב יהודה לייב פרוסקין חתן הרב משה רוזנשטיין מנהל רוחני של ישיבת לומז'ה נספה בשואה אשת הרב שלמה מיטות שנספה בשואה אשת הרב ישראל וייכנברוד. מרת רבקה אשת הרב חיים דב זוכובסקי משגיח בישיבת סלובודקה קובנה ובישיבת לומדה בפתח תקווה.

באוצרותיו כאשר ביקשו אחר כך כשבא אל ארמונו נתיישב בדעתו והתחרט הלא ביד האנשים לרוקן את כל אוצרותיו ולחשש אותו ולא נתקררה דעתו עד ששלח לקרוא לכל חכמיו ויועציו שיטכסו עצה מה לעשות כי הלא כתב אשר ניתן בחתימת המלך אין להשיב אמרו לו חכמיו תנוח דעתך נערוך לכבוד האנשים שהצילוך חגיגות מפוארות ברוב עם, אם סעודות ומשתאות לרוב ונתחכם להשקות אותם יין טוב ומשכר ולהטרידם בחינגא עד כי פנה יום ולא יספיקו לבוא באוצרותיו ויהי היום המיועד לביאת האנשים אל עיר המלך עשו החכמים כפי שזממו לערוך קבלת פנים גדולה לכבודם ולהסיח דעתם והנה האחד מהשלושה שהיה חכם מופלג מיד אמר לנפשו מה לי ולכבוד מדומה זה הלא אם אהיה עשיר אוכל להתכבד בכל מיני כבוד כל הימים ולא רק ליום אחד' ותיכף ומיד עזב את מכבדיו לנפשם וילך אל גנזי המלך ויטול משם כסף וזהב ואבנים טובות מלוא אמתחותיו עד כי יד הלילה ומשנהו שלא היה חכם כמותו התרגש בתחילה מן הכבוד שחלקו לו ומן המליצות שהשמיעו לכבודו והתמהמה שעות אחדות במסיבה עם החכמים אבל כשהבחין שכבר הגיע חצות היום ועוד לא הספיק לקחת כלום מהאוצרות התפכח והלך מהרה אל גנזי המלך לבל ישוב ריקם ואולם השלישי העני בדעת נתפתה ביינם של אנשי המלך ויעלוץ לבו במשתאות עד שנפלה עליו תרדמה וישן עד רדת היום וישב אל ביתו בידים ריקניות עד כאן דברי המשל והנמשל האדם נשלח ע"י הקב"ה לעולם הזה שהוא מלא כל אותו כבוד מדומה על מנת למלא אסמי נפשו מכל שפעת האוצרות של תורה ומצוותיה הנחמדים מזהב ומפז רב והאיש החכם אכן מתעסק כל ימיו רק בצבירת זה העושר ככל שתשיג ידו כי יודע שסוף הכבוד לבוא בעלמא דקשוט אבל הכבוד בעולם הזה הוא דמיון שדוף גרידא עוד יש בני אדם שלא חכמו תיכף מהתחלת ימיהם ובזבזו חלק גדול מחייהם על הבלי עולם הזה אך לבסוף נתפכחו משברון החיים ומתמסרים בכל כוחם לשוב בתשובה אל האלקים ולהשלים ימיהם בתורה ובעבודת השם ואולם ואולם יש אומללים מחוסרי דעה שיבלו כל ימיהם בענייני שוא והבל ובבוא עת פקודה הלא ישובו אל ביתם בידים ריקניות.

מי ברא אלה

מכתב מוסרי מרבי פסח זצ"ל:

ואגב אכתוב לכת"ר מענין חנוכה הנה הק' הב"י אמאי מדליקין ח' ימים הלא הי' בפח שמן ליום אחד א"כ הנס הי' רק ז' ימים ות' מה שתרץ והנה הלא ע' פנים לתורה ואענה חלקי בזה אהבתי כי ישמע ד' את קולי תחנוני וגר והוקשה לי מה רבואת אומר כאן דוד הלא כ"א אוהב שד' ישמע בקולו וברד"ק ובמצודות כתבו כי הפירוש בזה הוא אהבתי את ד' כי ישמע תמיד את קולי וא"כ אין הביאור שדוד אומר שאוהב שיד' שומע קולו אלא אוהב את ד' משום ששומע קולו אולם י"ל באופן אחר ובהקדם איתא ברבינו יונה ברכות ס"פ תפלת השחר בהא דאיתא התם כל המברך על החדש בזמנו כאילו מקבל פני השכינה וכ' ר"י מפני שהקב"ה אעפ"י שאינו נראה לעין נראה הוא ע"י גבורותיו ונפלאותיו כענין שנא' אכן אתה קל מסתתר אלקי ישראל מושיע כלומר אע"פ שאתה מסתתר אתה הוא אלקי ישראל שעשית עמהם כמה נפלאות ואתה מושיע בכל עת ובכל שעה וע"י תשועתך רואים אותך בני אדם ואתה מתגלה להם ומכירים אותך וג"כ בכאן ע"י מה שמחדש החדשים הוא מתגלה לבני אדם והוא כאילו מקבלין פניו מפי מורי הרב נר"ו עכ"ל הרואה יראה כי הוא על דרך המוסר שאנו מורגלין בו לקרב דחז"ל על השכל כדי שיתיישב בלב כענין שדברנו על וידעת היום והשבות אל לבבך וב"ה כי גם בספר דעת תבונות בראשיתו מצאתי זאת הכונה בהשבות אל לבבך ושמח לבי ע"ז הנראה כונתו כי הדבר שאדם מורגל בו אינו מתפעל ממנו כי נראה לעין הבשר כי נוהג שבעולם כך הוא ולא ניכר לעין כי מיד שולחו הוא נשלח והנה השמש אף שהיא נסתרת בלילה ידוע כי היא תחת הכדור מהלכת בלילה כענין שנא' שמש ידע מבואו וכענין שאמרו בפ"ב דר ה הירח פעמים בא בארוכה ופעמים בקצרה דכתיב שמש ידע מבואו מכלל דירח לא ידע וכיון שאינו ידוע מהלך הרי זה כאילו גם לעין הבשר ניכר שהירח מקיים רצון שולחו הוא מלכו של עולם לעשות רצונו להאיר לעולם ולמשול בלילה כענין

תורת אביגדור

הגאון ר' אביגדור מילר זצ"ל

פרשת לך לך

אשרי אדם שומע

התלמיד הנאמן

בפרשת לך לך למדים אנו על גדלותו של לוט, אחיינו של אברהם אבינו. בפרשה הקודמת למדנו, שכאשר אמר הקב"ה לאברהם לעזוב את מולדתו ולנדוד לארץ כנען, ידע לוט שהוא צריך את קרבתו של אברהם רבו אשר הנחהו בדרך החיים הנכונה. כאשר נוכח שרבו אברהם עוזב את חרן, מסר לוט את נפשו, ובחר ללכת עם אברהם במסע הארוך הזה על מנת להישאר קרוב לרבו. זהו דבר יוצא מן הכלל: לוט לא היה חייב ללכת. יכול היה להישאר בחרן, ארץ אבותיו. ובימים ההם, הקרבה רבה מאד היתה כרוכה ביציאה לדרך שכזו; לא היה אז מושג של "זכויות הפרט", אלא רק "זכויות המשפחה". אדם זר בארץ חדשה היה נתון להתעללויות וניצול מצד התושבים הוותיקים. רק המשפחה המורחבת, ה"שבט", העניקה הגנה ליחיד. החלטתו של לוט להפוך ל"גר", לזר בארץ לא נודעת, כאשר היתה לו משפחה גדולה ומבוססת בחרן, היתה משמעותית מאד. ובכל זאת הוא קיבל את ההחלטה הזו בְּשֵׁל נאמנותו לרבו. "אם הרבי שלי הולך, אני הולך אחריו ללוותו, לשרתו וללמוד הימנו". לוט, התלמיד הנאמן, אינו עוזב את רבו אף לא בנסיבות קשות מאד. ואל לנו לחשוב שמילתא זוטרתא היא.

מדבקות זו שדבק לוט באברהם, הוא נהיה במשך הזמן לאדם גדול ורם מעלה. בניגוד למה שסבורים רבים, לוט גדל מאד משהותו הקרובה במחיצת אברהם. לוט שמע וְהִפְּנִים את תורותיו של אברהם אבינו במשך שנים רבות, וזכה בזה להיות סבו של המשיח מצד האם, ואף חֶלֶק יש לו בתיקון עולם במלכות ש-ד-י.

ואולם, דווקא בְּשֵׁל אותה מעלה נשגבה, התעלותו הרבה מקרבתו אל רבו הגדול, עד שאברהם אמר עליו "כִּי אֲנִישִׁים אֲחִים אֲנִי וְהָיָה לוֹ" והקשו חז"ל: וכי אחים היו? אלא, שהיה קלסתר פניו דומה לו" (ילקו"ש בראשית יג ע). משמע שהיתה השתוות כה גדולה ביניהם, עד שמראהו של לוט דָּמָה למראהו של אברהם, עשה לוט את הטעות הגדולה ביותר של חייו: הוא נתעלה כל כך במחיצת אברהם, עד שבא לטעות שכבר הגיע למדרגה כזו שביכולתו להיות עצמאי בדרכו, ואינו זקוק עוד להדרכת הרבי שלו.

הלכות ירושה

מספרת התורה: "וַיְהִי יָבִין רְעִי מִקְנֵה אֶבְרָם וְבִין רְעִי מִקְנֵה לוֹט", וממשיך הכתוב לפרש על מה היתה המריבה: "וְהִכְנַעְנִי וְהִפְרִזִּי אֲזִי יֹשֵׁב בְּאֶרֶץ" (בראשית יג ז). מה הכוונה שהכנעני והפרזי אז יושב בארץ, וכיצד זה קשור לריב הרועים?

התשובה היא כפי שמבאר רש"י (יב ו), שנח נתן את ארץ ישראל לבני שם, בנו הצדיק של נח, אלא שבאותה תקופה באו הכנענים, צאצאי חם, והתיישבו בארץ שלא הייתה שייכת להם, ולאט לאט גרשו ממנה את בני שם. בעת ההיא, כשהכנענים היו עסוקים בנישול הארץ מבני שם ולקיחתה לעצמם שלא כדין, באו אברהם ולוט, שהיו מזרעו של שם, לארץ ישראל. אברהם, הגם שהיה מזרעו של שם, הבין שרצון ה' הוא שכעת תהא הארץ ביד הכנענים, על כן ציוה על רועיו: כרגע הארץ בידי בני כנען! היזהרו מלגזול את הכנענים הללו! הרועים צייתו לו, ובעת שהוציאו את הבהמות למרעה היו חוסמים את פי בהמתם ב'זמם', מחסום לפיהן, כדי שבדרכן למרעה לא תאכלנה מאומה משדותיהם של הכנענים.

דעת רועי לוט

ברור ששאר בני שם, שעדיין התגוררו בארץ, לא היו מרוצים מבואם של הכנענים ארצה. שהרי לאחר חטאו של חם נתקלל כנען, "וַיֹּאמֶר אֲרוּר כְּנָעַן עֶבֶד עֲבָדִים יִהְיֶה לְאֶחָיו" (לו, כה). הכנענים היו פחותים בדרגתם מבני שם; בני שם לא רצו להתגורר בסביבתם, הם תיעבו את הכנענים ואת מנהגיהם הבהמיים והגסים, מנהגים של רשע ורצח. הם היו רשעים כל כך, שעל כן נגזרה עליהם גזירת כליה (דברים כ, טז). בני שם שנאו אותם שנאה עזה.

רועי לוט החליטו בינם לבין עצמם: הרי לוט גם הוא מבני שם, והארץ - שלו היא. אפשר אפוא לחדול מלציית לאחת מהוראותיו של אברהם: אברהם אבינו לימדם שאסור להניח לבהמותיהם לרעות בשדות שאינם הפקר. וכיון שבדרכם אל שדות ההפקר עברו בשדות פרטיים, השייכים לאנשים, הוצרכו לזמם את פי כל הבהמות. השוורים והפרות, הכבשים והעזים, על כולם להיות זמומים! תחשבו כמה טירחה היתה כרוכה בחסימת פיהן של אלפי בהמות בכל בוקר! לאחר מכן, בהגיעם סוף סוף לשדות המרעה, הוצרכו להתיר לכולן את הזמם, ובסוף היום לשוב ולחסום פיהם לדרך חזרה. ובשובם הביתה, להתיר הכל שוב... ארבע פעמים ביום היה עליהם לטרוח טרחה מרובה מאד. ורועי לוט לא אהבו את כל העבודה הזו. על כן, כשראו שהשדות שהיו שייכים פעם לבני שם נשלטים כעת בידי הכנענים הארורים, שלא היתה להם שום זכות על הקרקע, גמרו רועי לוט בדעתם כי חבל על הזמן, מיותר לזמם את הבהמות רק בשביל למנוע מהם לרעות בשדות הכנענים הגזלנים והרשעים. "ניתן לבהמות לעבור בשדותיהם, ואם יאכלו פה ושם - לא נורא. זה מגיע להם".

"רלוונטי" עבורו עוד. חז"ל אומרים שאברהם הבין שנטיית לבו של לוט איננה עוד כפי שהיתה בעבר, לקבל את דברי רבו כתלמיד נאמן, אלא כעת הוא חושב: "אני כבר מספיק גדול וחשוב להוביל 'קו עצמאי' בהליכה בדרך ה'. משעה שמחשבות כאלה עולות בלבו של לוט, לא תסתיים הסתייה מדרכו של אברהם בענין הזה: הוא יתחיל לחשוב גם על הוראות כאלה ואחרות של אברהם, שאף הן קיצוניות מדי. הוא כבר לא יוכל להרגיש בנוח עם סמכותו של אברהם. זה היה הרגע בו החליט אברהם שלוט לא יכול להישאר עוד במחיצתו.

המבחן הגדול

אבל לפני שאברהם עשה מעשה, הוא ניסה פעם נוספת, והעמיד את אחיינו במבחן, על מנת לנסותו, שמא ברגע האחרון יתעשת וישוב לדרכו להיות תלמיד נאמן כפי שהיה לפני כן. על כן פונה אברהם אל לוט בדברים: "וַיֹּאמֶר אֲבֹרָם אֶל לוֹט: אֵל לֹט: אֵל נָא תְהִי מְרִיבָה בֵּינִי וּבֵינְךָ וּבֵין רְעִי וּבֵין רְעִיךָ, כִּי אֲנָשִׁים אֲחִים אֲנַחְנוּ. בִּינֵינוּ אֵל "תְהִי מְרִיבָה". כלומר, עדיין אין בינינו מריבה. אבל בין הרועים כבר פרצה מריבה, ואם לא הבהרת לרועיך כי מה שאני אומר הוא רצון ה' וכך צריך לעשות, סימן הוא, שגם בינינו כבר לא הכל כמקודם. מה שקרה בין הרועים כבר היה "סימפטום" של אדם שלא רוצה להכניע את עצמו לרבו ולשמוע ביקורת.

כאן הוסיף אברהם ואמר לו: לדעתי, הלא "אֲנָשִׁים אֲחִים אֲנַחְנוּ"! חז"ל מפרשים ש"אחים" הכוונה "שווים", ואין אתה פחות טוב או פחות חשוב ממני. זה היה המבחן שהעמיד בו אברהם את לוט: הוא רצה לשמוע כיצד יגיב לוט על כך. אברהם אמר ללוט: הלא "אדם טוב וחשוב אתה. כבר אינך צריך לי. אין אתה צריך ש"אעמוד לך על הראש" לשמור עליך, כדרך שנאמר במשלי (ט, ט) "תֵּן לְחֶכֶם וַיִּחְכַּם עוֹד". כבר למדת והחכמת ממני כל מה שיש לי ללמד, והוספת עוד לימודים מדעתך. אנשים אחים אנחנו, שווים זה לזה, ואתה בכוחות עצמך תוכל להגיע לשלמות ההליכה בדרך ה'". "לכן אני מניחך לבחור: "הלא כל האֶרֶץ לְפָנֶיךָ. הַפָּדָה נָא מִעָלַי - אִם הַשְׂמָאל נְאִימָנָה, וְאִם הַיְמִין נְאִשְׂמָאֵלָה". כלומר, היכן שתצא אתה להיות, אלך אני אל מקום אחר; כי כבר אינך זקוק לי".

היה זה מבחן, לנסותו אם עדיין לא ניתק לגמרי את הקשר שלו אל דרכו של רבו. אילו בתוך תוכו היה לוט עדיין מחובר לרבו, אם פרשת הרועים היתה רק 'נפילה' ברגע של חולשה, אזי כעת, ברגע האמת, הוא היה נופל ומשתטח לרגלי רבו והיה אומר לו כדרך שאמר רבי טרפון לרבי עקיבא: רבי, "כל הפורש ממך, כפורש מן החיים!" (קידושין סו:). מורי ורבי, איני יכול לעזוב אותך, ברור לי שרק אתה תביא אותי אל שלמות החיים שלי! לוט היה אָמֹר לבכות ולהתחנן לאברהם: אָנָּה, מורי ורבי, הנני זקוק לך. אל תעזבני, בלעדיך לא אדע מה הדרך הנכונה בחיים, וחיי אינם חיים בלעדיך!

נטיית הלב ניצחה

אבל לוט נכשל במבחן. הדברים שאברהם אמר לו חָלְלוּ פְּנִימָה ומצאו מקום בלבו, ההצעה מצאה חן בעיניו והוא הרהר לעצמו: "כִּי־אֵהָ, אברהם אומר שאני שווה לו. בעצם, כך חשבתי גם אני! נכון, גדלתי מספיק כדי לא להזדקק לרבי".

החזק במוסר אל תרף!

רבינו נהג להזהיר בדבר הצורך לשמוע ולחזור לשמוע מרבו בלי הרף. וסיפר, שכשהגיעה השעה בה הוצרך לעזוב את ישיבת סלבודקה מחמת המלחמה, אמר לחברו שהוא חושב שכבר קיבל את הדרך המיוחדת של סלבודקה, "איך האב שוין דער שניט". אולם חברו השיב לו שאפילו אם ישמע עוד עשרים שנה, עדיין לא יספיק. ואמר שחברו צדק, שהרי אמרו חז"ל: "לא קאי איניש אדעתיה דרביה עד ארבעין שנין" (ע"ז ה:). וזה נכון אף לגבי מי שהתמיד לשמוע את דברי רבו במשך ארבעים שנה ברציפות. שהרי דור המדבר, מהם למדים כלל זה, שמעו תורה ממשה רבינו ארבעים שנה תמיד.

היה להם אפילו הסבר משכנע מאד: הרי הקב"ה הבטיח את הארץ לאברהם, ולוט היה יורשו היחיד. אם כן, בסופו של דבר ממילא תהא כל הארץ שייכת לגמרי ללוט, ולכנענים הפחותים שנמצאים כאן עכשיו, אין, בכל מקרה, שום זכות להיות כאן (ב"ר מא, ה). אם כן, לשם מה לטרוח כל כך בעניין הזמן? לפיכך, הם התעלמו מהוראתו של אברהם, עקב טענותיהם שנראו מוצדקות מאוד, ואמרו לעצמם: "לא תמיד צריך לשמוע בקול אברהם, גם אנחנו יודעים לחשוב קצת". זה היה עניינו של 'ריב הרועים' הנזכר בפסוק. רועי מקנה אברהם לא הסכימו לשמוע את כל התירוצים והחשבוניות של רועי לוט: "כיון שאברהם אמר שאסור לבהמות לרעות בשדות זרים, הרי זה אסור! מה שהרבי אומר, קדוש. זהו רצון ה', בלי תירוצים".

הטעות הגדולה

כאשר בסופו של דבר הגיע כל אותו דין ודברים שבין הרועים, לאזני לוט, טעה לוט, תלמידו הגדול של אברהם, את הטעות של חיי: הוא הרגיש בעצמו שהנה הגיע הזמן, והרי הוא בעל דעה חשובה מספיק אפילו כדי לחלוק על דעת רבו, להכריע ולהצדיק את שיטת רועיו כנגד שיטת רועי אברהם.

פריקת עול

ממה שמפורש בכתוב שהריב היה בין רועי אברהם ורועי לוט, משמע שלא היתה מחלוקת מפורשת בין לוט לאברהם. זאת אומרת, שלוט, בדברו עם רועיו, לא סתר לחלוטין ובמפורש את הוראתו של אברהם. ייתכן אפילו שהוא הורה לרועיו להשתדל לקיים את דבריו של אברהם ולמנוע מהבהמות לרעות בשדות זרים. אבל בתוך תוכו, בלבו, הוא חשב: מה לי להיות קיצוני כל כך?! היכן ההתחשבות ברועים כשדורשים מהם לזמזם כל בהמה ובהמה? עבודה קשה מאד היא, ויש בה טורח עצום! ארבע פעמים ביום להתיר ושוב לחסום את הזמן בפי כל הבהמות! אה, "הפעם, בחר הרבי שלי בדרך קיצונית מדי. במקרה זה, אין אני צריך לבטל דעתי ולקבל את הדרך שלו 'עד הסוף', וכי אני אחד שאינו "מבין" מאומה? הלא סוף סוף, מכל אותן שנים שהייתי במחיצת אברהם יש לי כבר ידיעה נרחבה מה היא דרך ה' ורצונו, אם כן גם אני יכול לחשוב ולהכריע בענין. אני יודע להבחין בין טוב לרע".

ואברהם אבינו הבין את אשר נעשה. הוא הבחין שלוט לא גער ברועיו כראוי. בהתעלמותו המוסווית מדברי אברהם בעניין הבהמות, גילה לוט דעתו, שהוא סבור שאברהם אינו

עשה לך רב

רבינו היה אומר, כי כל אחד נצרך למורה דרך, וכל מנין של מתפללים חייבים להושיב בראשם אדם שינהיגם, אפילו אינו תלמיד חכם הגדול ביותר, ואפילו אינו גדול מהם, לפי שרק בזה תהא תקנת הקהל כראוי. וסיפר: פעם ניגש אלי תלמיד חכם מובהק ואמר לי: "אני מבקש מכם; העירו לי על כל דבר שאני נוהג בו שלא כראוי, כל פגם שאתה רואה בי, הודע לי". היו לי סימנים שהוא רציני ואמיתי בבקשה זו, על כן התרגשתי מאוד! הרגע פגשתי אדם מיוחד, אדם היודע שהעולם הזה הוא פרוזדור והכנה לעולם הבא, ורוצה לגדול באמת!

בנסותי למצוא מישהו שיצליח לעשות זאת, שאלתי היכן הוא מתפלל. "הוא מתפלל בחמשה עשר מקומות", השיבו לי. הוא אפילו לא אמר "גוט שבת" לרב אי פעם; הוא לא מכיר את הרב ואין הרב מכיר אותו. עשיתי נסיון נוסף ושאלתי: מה עם ראש הישיבה שלו? הלא הוא למד בישיבה פלונית! "לא, אין לו קשר אתו". צר לי, שכאשר אני הולך ברחוב ומתבונן סביבי, הנני רואה "יתומים" בכל מקום. זוג צעיר בא להתגורר בשכונתנו - לאיזה חוג הם משתייכים? באיזו קהילה הם נוטלים חלק? הם אינם משתייכים לשום ציבור או קהילה. "יתומים" הם. אף כך הבחור הצעיר ההוא: לפעמים הוא מתפלל בבית כנסת זה, לפעמים בבית כנסת אחר. לאף אחד אין שום סמכות שיפוט לגביו. כיצד יכולים אנשים לחיות כראוי כאשר אין מי שיאמר להם מה לעשות וכיצד לנהוג? איש מעולם לא אמר להם שהם טועים, אף אחד מעולם לא אמר להם "לא". ימי חייהם יחלפו עליהם מתוך מחשבה שהכל בסדר; הם טובים, הם "פרום", ומה כבר יכול להיות לא בסדר?

אל תאמין בעצמך

עניי האדם פקוחות לרווחה על הנעשה, ובכל הקשור לפגמיהם של אחרים הוא מדקדק ומקפיד ועיניו כ'עניי נשר'. אבל להתבונן ולבחון את עצמו? לעולם לא; אין סיכוי. האמת היא, שהנך יושב וחושב: "זה נכון, זה נכון, כמה שהרב צודק! אני מכיר אנשים כאלה, אבל אצלי זה לא כך. הרי אני טיפוס שמבקר את עצמי ומכיר את החסרונות שלי! אנשים רבים טועים לחשוב שהם מכירים בפגמים שלהם... אה נעכטיגע טאג! אדם מטבעו פשוט אינו יכול להכיר בחסרונות עצמו. דווקא כשהדבר נוגע אליך, אין אתה מזהה דבר! אין אתה מתחיל אפילו לדעת מה רבים הפגמים שיש בך!

דבר זה חשוב לכל אחד: לבנים ולבנות, לגברים ולנשים. כולם צריכים שיהיה מישהו עומד מעליהם. כל החפץ לממש את חייו ולהביאם לתכליתם, לזכות לאור פני ה', עליו לדעת שבדרך תכליתית זו מצויים נסיונות רבים, אשר בלא הכוונה נכונה מרב ומדריך, מצוייה בהם הטעות מאד. דע לך, אם אין לך מישהו שיאמר לך מה לא בסדר אתך, סימן הוא שהינך סבור שאתה בסדר. אתה חושב שאתה הולך בדרך ה', אבל ייתכן מאוד שאתה בכיוון ההפוך.

דוד המלך אומר: "תִּשֶׁת חֶשֶׁךְ וְיִהְיֶה לַיְלָה". חז"ל פירשו פסוק זה כך: "תשת חשך ויהי לילה" זה העולם הזה, שדומה ללילה" (ב"מ פג:). כלומר, עבור האדם דומה העולם הזה ללילה. בדרכי חיינו אנו מתהלכים בחושך ואפלה. רק כשיש

הוא קיבל את הדברים, וניאות להיפרד מעל אברהם. התורה מעידה על משמעות החלטתו: "וַיֵּסַע לוֹט מִקְדָּם" - 'הסיע עצמו מקדמונו של עולם, אמר: אי אפשר לא באברם ולא באלוקי', עד שחז"ל אומרים שבכך נחשב שחזר לדרכם של דור הפלגה, שאף הם "הסיעו עצמן מקדמונו של עולם, אמרו: אי אפשר לנו לא בו ולא באלקותו" (ב"ר לח, ז).

על אף כל זאת, אין הכוונה שחל שינוי מעשי כל שהוא בהנהגתו באופן גלוי ונראה לעין. לוט היה ונשאר אדם גדול, הוא חי עם כל הלימודים החשובים שלמד מאברהם אבינו. הוא האמין בה' אחד כפי שלימדו אברהם אבינו, ועסק תמיד בעבודת ה'. יודעים אנו כי גם כשהתגורר בסדום, מסר לוט את נפשו לשמור על התורה שלמד מאברהם. גם שם, במקום הרשע, הוא המשיך בדרך החסד של אברהם, ואף סיכן את חייו להזמין אורחים לביתו. לא בכדי הוא עברו עליו כל השנים הללו בבית אברהם.

אך אין זה משנה כמה גדול היה לוט וכמה גדול נשאר. בכך שנטש את הקירבה אל הרבי, כאשר בחר שדרכו בחיים תהא בלא השגחת עינו והדרכתו של אברהם אבינו, נחשב לו הדבר שעזב גם את הקב"ה! וכל כך למה? כי כשלוט עזב את המורה הדגול שלו, איבד את היכולת להמשיך הלאה את עלייתו מעלה מעלה בדרך ה' עד לשלמות הדבקות העליונה בה'. גדולתו האמיתית של האדם והתקרבותו האמיתית לאלוקיו יכולה להתפתח ולהתגלות בשלמותה רק על ידי השהייה המתמדת בחברת צדיקים ותלמידי חכמים. זו הסיבה שהתורה דנה בחומרה כה רבה את הסכמתו של לוט להיפרד מעל רבו: זה היה אסונו הנורא.

עקמומיות שבלב

טרגדיה הזו חוזרת שוב ושוב, על ידי הטובים שבאנשינו. ישנם רבים אשר יגעו רבות בעבר ומשקיעים גם כעת בהשגת השלמות, ובכל זאת נכשלים בהמשך דרכם משום שאינם נמצאים תחת עינו הבוחנת של רב ומדריך. יש הסבורים: הלא אני יהודי חרדי, ירא ומדקדק, מתחסד ומיטיב לאחרים, דרכי סלולה לפני, האם צריך אני מישהו שיאמר לי מה לעשות וכיצד לנהוג? וכי אני ילד קטן?! התשובה היא: אם הנך מאמין שאתה יכול להתעלות עוד ועוד, אם באמת חשוב לך להגיע אל השלמות, כיצד חושב אתה להתקדם ולעלות בהר ה' כאשר אינך יודע מה לא בסדר אתך ומה עליך לתקן? אם אין לך מישהו שיישר את אותה 'עקמומיות שבלב' שלך, דברים שאתה עצמך לעולם לא תוכל להבחין בהם, בוודאי עתיד אתה להיכשל בדרךך!

כולנו מצויים: "עֲשֵׂה לְךָ רֵב" (אבות א, טז). מדובר כאן לא ב"רב" שבשעת הצורך אתה יכול להתקשר אליו בשאלות של בשר בחלב וכדומה. "עשה לך רב" משמעו: "קבל על עצמך רב". ו"לך", פירושו "עבורך", לצרכך, מישהו שדואג לך מספיק ומתמסר ליישר אורחותיך בחיים, מישהו שמכיר אותך - מכיר את מעלותיך ומכיר את חסרונותיך. צריך אתה מישהו שיהא קרוב לחייך וינחה אותך, יבקר אותך בעת הצורך. "עשה לך" - אל תמתין שהדבר ייעשה מעצמו. חייב אתה לחפש את זה. עליך לחפש מקום, או לחפש אנשים אשר יאמרו לך גם מה לא בסדר אתך.

ביקשוני פעם לשוחח עם אדם צעיר בעניין שהיה עליו לתקן. לצערי, לא הכרתי אותו, ולכן הדבר לא התאפשר.

לראותך בכל עת. עליך להימצא תמיד בפיקוחו של רב. השפעתו של רב - בכוחה להוציא אל הפועל כוחות נסתרים הגנוזים באישיותו של התלמיד. ואמרו חז"ל, שכל גדולה השפעת הרב על תלמידו, שאף על פי ששלמה המלך כבר היה גדול מרבו, ובוודאי עשה את הדבר על פי דרך התורה ובחשבון גדול לתיקון עולם, אילו היה שמעי בן גרא רבו חי בזמן ששלמה ביקש לשאת את בת פרעה, זה עצמו היה מעורר אותו להבין אחרת את הענין.

אין זו מדת חסידות, אלא קיום של מצוות עשה בתורה. התורה אומרת "וְלִדְבָקָהּ בּו" (דברים ל, כ). וכיצד נדבקים בקב"ה? אומרים לנו חז"ל: "הידבק בחכמים ובתלמידיהם" (ספרי שם). מבאר הרמב"ם ב'ספר המצוות' (עשין, ו) "שציוונו להתחבר עם החכמים וכו' כדי שישגו לנו להידמות במעשיהם, ולהאמין האמיתיות מדבריהם". ההימצאות בחברתו של תלמיד חכם מקנה שלימות לאדם.

אם זכית להיות אשה...

נערה צעירה כדאי לה מאד להינשא לתלמיד חכם, וכדאי להתחיל כבר מעתה להתפלל על כך. ואם לא היה החתן תלמיד חכם בעת שנישאו, כדאי לה לעשות הכל על מנת שיגדל בתורה ככל שיותר. שהרי אין לך "דיבוק בחכמים" יותר מזה. להינשא לבחור צעיר ולעודד אותו ולתמוך בו עד שיגדל בתורה ויהיה תלמיד חכם מופלג, הרי זה דבר גדול מאד. היא זוכה להיות "דבוקה בחכם" כל חייה, כפשוטו ממש. הנה בפרשה שקראנו לפני שבועיים נאמר "וְדָבַק בְּאִשְׁתּוֹ" (בראשית ב, כד). איש ואשתו הם דיבוק אמיתי. אפילו אשה שנשואה לבעלה מזה שנים רבות, לעולם אין זה מאוחר מדי. היא יכולה להתחיל לעודד אותו ואת בניה להיות תלמידי חכמים. ואם לא זכיתם להיות אשה, האפשרות היחידה העומדת בפניכם היא להיות תלמידי חכמים בעצמכם, אז תוכלו להידבק בעצמכם בתורה. אלא שעל מנת להיות תלמידי חכמים, חייבים אתם להידבק בחכמים. עליכם למצוא חכמים ולהיות בחברתם כמה שיותר, להידבק בהם ולא לעזוב אותם. זו המצווה של "לדבקה בּו", כך נדבקים בקב"ה.

לא להפסיד את תכלית החיים

אכן, על מנת שהמגורים הללו ב'מקום רבו' יועילו לאדם, צריך לזה תנאי חשוב, שהאדם יהיה "כייף ליה לרביה", כלומר, שיהא כפוף ונכנע לרבי שלו. עליו להסכים לקבל ממנו גם ביקורת ותוכחת מוסר, שהרי זו היא הסיבה שצריך אדם לדור ליד רבו, על מנת ללמוד ממנו דברים שלא ידע על עצמו, ללמוד כיצד עלינו לתקן ולשפר את עצמנו. אולם כאשר אדם מרגיש שהוא שווה לרבו, או אפילו שיש סיכוי שהוא שווה לרבו, זה כבר מספיק שהוא לא יהיה "כייף ליה לרביה"; מי שאינו מוכן לקבל ביקורת ממנו, זו היא התחלת הכישלון בהגעה לתכלית החיים.

יכולני לספר כאן סיפורים רבים בעניין זה. שנות נסיון רבות עברו עלי. פעם הגיע לכאן אדם מסוים, נוצר בינינו קשר והתיידדנו, עד שבאחד הימים הוצרכתי להעיר לו, לטובתו, בנוגע לעניין מסוים. והנה, רק שמע ממני האיש פיסת אמת על עצמו, משהו שלא היה נעים לאזניו, קם וברח! כל כך חבל עליו. רחמנות עליו, כי דרכו בחיים לא תסב לו

עצת התורה

רבינו אמר, כי רק מי שלומד תורה כראוי מבין באמת את כוחות הנפש וכל נפתוליה, ורק ממנו ראוי לשאול עצה. מדע הפסיכולוגיה הוא תיאוריה של אבחון תופעות שונות שנרשמו אצל בני אדם, והפסיכולוגים שלמדו מדע זה, קיבלו את המידע של אבחנות המדע, ובזאת הם ניגשים לפתור כל בעיה. ואולם חסר להם היסוד: הכרת האדם כמי שניתנה בו נשמה מן העליונים. לעומת זאת, התורה - תורת ה' היא, אשר ברא את האדם, והתייחסותה אל האדם כוללת ומקיפה את כל מציאותו הרוחנית והגשמית כאחת. הספר המיוחד לזה הוא 'חובות הלבבות'. ואמר, שאינו מבין האריך שייך לשאול עצה והדרכה להינצל מטעות במבוך הסבוך של נפש האדם, ממי שלא למד ספר 'חובות הלבבות' כמה פעמים. ובכלל, היה נוהג ליעץ למי שיש לו שאלה, לפנות לתלמיד חכם זקן שאינו טרוד במשא העם, ולבקש ממנו "חמש דקות" לפרש לפניו את שאלתו. זה יועיל לו יותר מן הכל. ופעמים רבות לא נצרך אפילו לזקן, אלא לתלמיד חכם שיותר מנוסה ממך בחיים, וזה מספיק לברר רוב סיבוכי החיים.

מישהו אשר רואה אותך ומדריךך, מאיר לפניך ומלמדך, תוכל לפלס את דרכך בלי ליפול. אתה צריך מישהו שיאמר לך מה קורה, שיעניק לך הדרכה כל שהיא. אם לא כן, כיצד תדע את האמת?

התורה תלויה בתורה שבע"פ

אחת הסיבות העיקריות לכך שהתורה שבעל פה היא חלק בלתי נפרד מהתורה שבכתב, היא, שרוב דיני התורה לא נתפרשו בתורה שבכתב. אילו ניסינו לחיות רק על פי התורה הכתובה, לא היה לנו אפילו מושג קלוש כיצד לקיים את הכתוב בה. על מצוות שחיטה מפורש בתורה: "וְזָבַחְתָּ מִבְּקָרְךָ וּמִצֶּאֱנָךְ" (דברים יב, כא) והגמרא בכל זאת חוקרת: האין היא אותה זביחה? "ואימא מזבבו" (חולין כז). על ראש השנה, כל מה שנאמר בתורה הוא: "יום תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם" (במדבר כט, א). אבל מה היא אותה תרועה, זאת לא נתפרש כי אם תורה שבעל פה.

וכל כך למה? הקב"ה נתן לנו את התורה אבל רצונו יתברך שנדע כיצד לחיות על פיה בכל עניין ואפילו בעניינים הנראים לנו כפועוטים ביותר. זאת נוכל לדעת רק כאשר נלמד את התורה מפי רב. שהרי כשאדם לומד את התורה מפי רב, הוא ילמד מהרב לא רק את ענייני המצוות כי אם גם את כל דרך חיי השלימות בעבודת ה'. כך מוצאים אנו בגמרא, שחכמינו העירו לתלמידיהם אפילו על עניינים "קטנים", של דרך ארץ. הגמרא במסכת ברכות (ח, א) נותנת לנו הוראה חשובה מאד: "לעולם ידור אדם במקום רבו". אדם צריך לדור קרוב לרבו ככל שיותר, וזאת על מנת שתמיד יראה את רבו ויושפע ממנו. למדים זאת משלמה המלך, החכם מכל אדם: "שכל זמן ששמעי בן גרא קיים, לא נשא שלמה את בת פרעה". אפילו חכם כשלמה המלך צריך את קרבת רבו, בכדי שלא ייכשל. התורה קבעה שכך צריך לעשות "לעולם"! גם אם כבר נתעלית בדרכה, הנך לא רק "תלמיד" אלא אדם שלם - מלך ישראל כשלמה, אתה כבר "גברא רבא" - אתה חושב שאתה כבר "מישהו", שאתה עומד ברשות עצמך? לא! לעולם צריך להימצא קרוב לרב, על מנת שתוכל אתה לראותו ויוכל הוא

מתנה כואבת

אם ישליך עליך משהו יהלום, והדבר פוגע, דוקר וכואב, לא תכעס עליו; אדרבא, תתפוס את היהלום ותניחוהו למשמרת עמוק בכיסך. כך, אם יארע שמישהו ימתח עליך ביקורת שאתה מבין שהיא הגיונית, צריך אתה לאחוז בה כמו באותו יהלום. לא תקבלו הרבה יהלומים כאלה בחייכם. מדברי חן מבושמים; חנופה ושקרים, לא תגלה את האמת על עצמך. הביקורת הנכונה כמוה כברק המאיר באפלה. ידיך אמר לך משהו, עליך להרגיש שלדגע נפתחו לפניך שערי השמים, והבזק של אמת האיר לך בחיך. מוטב שתשמור לעצמך היטב את הרגע היקר הזה. אף כך בבית, כאשר בן זוגך מבקר אותך, תבין ותשכיל; בן זוגך הוא הידיד הטוב ביותר שלך, הקשב לו. הוא אדם שרוצה להביאך לעולם הבא. יהא עליך לחפש הרבה מאוד כדי למצוא משהו כמוהו שמתעניין בך מספיק כדי לבקר אותך. נדיר מאוד למצוא אדם כזה. ולמשכיל, המבין ומבקש את אושר השלימות, אין דבר מר, אלא כל מה שמביאו לתכליתו הוא מתוק, במשלי (כז, ז) כתוב: "נֶפֶשׁ שֶׁבָּעָה תְּבוֹס נֶפֶת וְנֶפֶשׁ רָעָבָה כָּל מֵר מֵתוֹק", כשאדם רעב לשלמות, מרירות התוכחה מתוקה לו, מפני שהוא מתעלה ממנה.

התורה מספרת לנו את סיפורו של לוט, ומצפה מאיתנו שנלמד מהטעות שלו מה המשמעות של הויתור על ההזדמנות להיות טוב יותר ויותר. לוט, שפרש מהתכלית הגדולה, המשיך אל גורלו, הסתחרר יותר ויותר למטה, עד שלבסוף איבד את משפחתו בסדום, ואילו השאריות שנותרו ממנו, שני העמים עמון ומואב, הוסיפו להידרדר וזנחו לגמרי את דרך החסד שלמד אביהם לוט מאברהם אבינו, עד שלא עשו חסד עם ישראל בצאתם ממצרים, ונאסרו לבוא בקהל ה' לנצח. ואילו אברהם, אשר המשיך כל ימיו ביעודו להעפיל לגבהים נעלים יותר ויותר, זכה להיות אביהם של העם הנבחר, אשר יזכו בחיי הנצח.

שבת שלום ומבורך!

הארות על הפרשה

מתוך ספר יהי אור [באנגלית]-פירוש עה"ת מאת רבינו זצ"ל

ויאמר ה' אל אברהם: לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך וכו' (יב, א)

כמפורש בכתוב, התכלית של ההליכה לארץ הנבחרת, "הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאךְ", היתה השגת שלמות אברהם אבינו ע"ה בעבודת ה', ומילוי תפקידו בהעמדת 'עם ישראל' עם עובדי ה' בעולם: "וְאֶעֱשֶׂךָ לְגוֹי גָּדוֹל וְאֶבְרַכְךָ וְאֶגְדָּלְךָ שְׁמֶךָ וְהָיָה בְּרַכְּךָ". מודגש כאן, שלהשגת מטרה נעלה זו לא די שאברהם וזרעו יתגוררו בארץ הנבחרת, אלא דרושה גם התבדלות מארצו מולדתו ובית אביו. כשם שהארץ נבחרה ונבררה להיות גורם משמעותי בגדולת זרעו של אברהם, כך תהא גם עזיבתו את ארצו ואת משפחתו גורם משמעותי בשלימותו

אושר. חבל שאנשים אינם מוכנים להיות כפופים לרב. הם רוצים שהרב יפנק אותם, יטפל בהם ב"כפפות של משי". לא רוצים להיכנע למישהו שיאמר להם את האמת. לפני כשנתיים הגיעה אלי קבוצת צעירים. הבחנתי מיד, שכמה מהם היו מהסוג שכאשר משהו לא 'מסתדר' להם עם יהדותם, הם 'מרשים' לעצמם לעשות כחפצם. כיון שכך, אמרתי להם: "יבוא יום ותיענשו על מה שאתם מרשים לעצמכם לעשות!" העיניים שלהם כמעט יצאו מחוריהן; והם לא חזרו אלי עוד.

חבל, חבל מאד! התועלת מהתקרבות לתלמידי חכמים רבה מאד. לחכמים יש ראייה עמוקה ואמיתית. הם רואים את התנהגותו של האדם בעיניים של תורה, ואין להם ה"נגיעות" שלכם. מטבע הדברים, כל אחד סבור שהוא בסדר, שהוא אדם טוב. הוא חושב לעצמו "אמנם אין אני מושלם עדיין, אבל אני לא רחוק מזה כל כך". רק תלמידי חכמים אשר ראייתם חדה ואינם מסתירים מהזולת את אשר הם רואים בו, יוכלו להעמיד אדם על מקומו. הם יבקרו אתכם, אפשר שלפעמים אף יגערו בכם קשות כשצריך, אבל בדיוק בשביל זה צריך האדם לעשות לו רב. מי שאינו מוכן להכניע את עצמו, לכופף את ראשו ולקבל תוכחת מוסר, מפסיד את אחת ההזדמנויות הגדולות ביותר בחיים להשתנות ולהשתפר.

הבחירה הנכונה

נתאר לעצמנו אדם ששומע את הדברים, ומגיע להחלטה שעליו לעשות לעצמו רב. חז"ל מייצעים לו את מי לקבל על עצמו כרב. הגמרא אומרת: כל תלמיד חכם שאינו נוקם ונוטר כנחש, אינו תלמיד חכם (יומא כב:) ו"אם תלמיד חכם נוקם ונוטר כנחש הוא, חָגְרָהוּ עַל מְתִיכָה" (שבת סג.). הן אמת שצריך כל אדם להתיירא מלחגור ולכרוך נחש חי על מתניו, שכן אם יתפוס בראשו ובזנבו לקושרו על מתניו, בלי ספק יכישנו ויטיל בו ארס. אבל מנטירתו של תלמיד חכם שהיא כנחש, אל תירא. אדרבה, חגרהו סביבך והידבק בו, כי נטירתו אינה מחמת היותו בעל מדות רעות, אלא מגודל חובתו ואחריותו כלפיך להעמידך על דבר אמת.

תכלית חיינו כאן, בעולם הזה, אינה אלא על מנת שמהם נגיע לשלמות הדבקות בה'. כבוד שמים האמיתי הוא בהתגדל האדם להיות אדם שלם. להשגת שלמות זו דרושה הדרכה והשקפה של רב בעל עין בוחנת ומתקנת בעת הצורך. עליך להיות מוכן תמיד לשמוע ממנו ביקורת שלא נעימה לאוזן כל כך: "זה לא נכון... וזה לא כמו שצריך... ואיך עושים כך וכך... אתה טועה בעניין...". נכונות מתמדת מצדך לשמוע את ה'לא', גם כשזה לא נעים. הגישה לפיה "הרב שלי יהיה כזה שמדבר אלי דיבורים נעימים וערבים" מזכירה מי שהקריטריונים שלו לקבלת תרופה היא הטעם הטוב שלה. זו הסיבה לכך שרבים כל כך הם החולים כיום - חולים רוחנית, לפי שאינם מוכנים לבלוע את הגלולה המרה של הרבי. המטרה היחידה שלנו היא לשפר. לשם כך לא משתלם למצוא רבי שגורם לך להרגיש טוב. עליך לחפש אדם שמשנה אותך לטוב. למצוא משהו שמשתדל להכין אותך לעולם הבא, ואין זה משנה כמה חזק ועיקש הוא בתביעת האמת ממך, ולא משנה כמה זה כואב. בלי זה, חלילה, תחיה את כל חיך במחשבה שהכל בסדר איתך, ולא תוכל להבין את האמת, עד שיהיה זה מאוחר מדי.

בטחון הוא ההכרה הבהירה באמונה, שהוא יתברך המנהיג והפועל בכל פרט ופרט של קיומנו. וזוהי באמת גם יראת ה' האמיתית, שהרי יראה הוא ענין של ראייה (האותיות שוות, ושרשם אחד הוא), והבוטח הוא מי שיש לו ראייה בהירה שהכל ממש הוא הנהגת השי"ת ושהוא מבקש להתחסד עמנו. וזה מה שאמר דוד המלך (תהילים קמז, יא) "רוֹצֵה ה' אֶת יְרֵאָיו אֶת הַמִּיחִילִים לְחֶסֶד", לא אמר "ואת" המיחלים, אלא "את" המיחלים, דשתיים דבר אחד - הבוטח המיחל לחסד ה' הוא הירא את ה'.

מתוך תשובות שהשיב הרב זצ"ל לשואלים

שאלה:

האם אפשר לשמוע דוגמא לקיום הפסוק "חֲנֹךְ לְנֶעֶר עַל פִּי דְרָכּוֹ" (משלי כב ו)?

תשובה:

הפירוש של הכתוב "חֲנֹךְ לְנֶעֶר עַל פִּי דְרָכּוֹ" גם כן יזקין לא יסור ממנו" הוא, שמוטלת עלינו החובה לחנך את הנער לדברים עקרוניים באמונת ה', דברים שינחו לו את תמיד דרכו בחיים - דרך ה'. לדוגמא, להרגיל נער לחשוב במשך חצי דקה ביום על מתן תורה. האם לא שמעתם על מישהו שעושה כך? כי זה רמב"ם מפורש ב'איגרת תימן' (פרק ג), שם כתב: "זכרו מעמד הר סיני, שצונו הקב"ה לזכור תמיד, וגם הזהירו מלשכחו אותנו, וצונו ללמד אותו לבנינו כדי שיגדלו על תלמודו. הוא מה שנאמר "רק השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלִבְּךָ כל ימי חייך וְהִדַּעְתָּם לְבְנֶיךָ וְלִבְנֵי בְנֶיךָ. יוֹם אֲשֶׁר עָמַדְתָּ לִפְנֵי ה' אֱלֹקֶיךָ בְּחֹרֵב וּגּוֹי". וראוי לכם אחינו, שתגדלו בניכם על המעמד ההוא הגדול.

מוסיף הרמב"ם: "ותספרו בתוך קהל ועדה גדולתו והדורו, שהוא עומד שהאמונה סובבת עליו, והטענה המביאה לידי אמת, וגדלו על כל גדולה כמו שגדלו הקב"ה, שנאמר "כִּי שָׁאֵל נָא לְיָמִים רַאשֵׁינִים אֲשֶׁר הָיוּ לְפָנֶיךָ לְמֵן הַיּוֹם אֲשֶׁר בָּרָא אֱלֹקִים אֲדָם עַל הָאָרֶץ וּלְמַקְצֵה הַשָּׁמַיִם וְעַד קֵצָה הַשָּׁמַיִם הַגָּדוֹל הַזֶּה אוֹ הַנִּשְׁמָע כְּמָהוּ".

המשמעות ל"גדלו על כל גדולה" היא, שעלינו לדבר עם בנינו על מעמד זה יותר מאשר על כל דבר אחר שמדברים עליו עם הילדים. ולדבר עליו בהתפעלות, בהתלהבות: איזה יום נפלא היה זה! "על כל גדולה" משמעו, שהיה זה היום הגדול ביותר בהיסטוריה! בעינינו ראינו את האש ואת הקולות והלפידים, בעינינו ראינו את משה רבנו וניגש אל הערפל והקול מדבר אליו! לדבר איתם על כך ש"השמע עם קול אלקים מדבר מתוך האש פֶּאֶשֶׁר שִׁמְעַתָּ אֹתָהּ וְנִחִי" (שם לג): כולם שמעו את קול ה'! ולא זו בלבד, אלא ש"שִׁמְעַתָּ אֹתָהּ וְנִחִי" !!! וְנִחִי" פירושו, שמהשמיעה ההיא הם התעלפו, הם מתו, וחיו מחדש - תחיית המתים!

היתה זו חוויה נוראה, ועם זאת החוויה הנפלאה והמשמחת ביותר שהייתה מעולם. צריך להסביר את כל זה לילדים יותר מכל דבר אחר. אם יחשבו הילדים על מעמד הר סיני ולו חצי דקה ביום, זה אחד הדרכים לקיום "חנוך לנער".

של אברהם ובשלמותם של צאצאיו. עם ישראל מובדלים מהעמים: "הֵן עַם לְבָדָד יִשְׁכֹּן" (במדבר כג, ט), יצחק הובדל מישמעאל, יעקב מעשו, וכן הוא הלאה בכל הדורות, לאורך כל ההיסטוריה של משפחה גדולה זו, קיים תהליך מתמשך של השְׁלָה, ניעור והסרת גורמים זרים ממנה.

ציווי זה הוא השני מעשרת הנסיונות - השתלמויות, שנתן הקב"ה לאברהם אבינו על מנת שיזכה להגיע ל"וְאֶהְבֶּתָּ אֶת ה' אֱלֹקֶיךָ בְּכָל לִבְּךָ, וּבְכָל נַפְשְׁךָ, וּבְכָל מַאֲדְךָ" (דברים ו, ה). כעת עבר אברהם תהליך של זיכור וטיהור מאהבת הלב למולדתו ולבני משפחתו, על מנת שמעתה יוקדש לבו כל כולו לאהבת ה'. "נסיון" משמעותו הוצאה לפועל של הכוחות הטמונים. בנסיון הראשון של "אור כשדים" זכה אברהם אבינו לגילוי מעלת התמימות באמונה. בנסיון השני הוא זכה למצויינות של הקדשת כל אהבת לבו בלתי לה' לבדו, כאשר הוא קרע את עצמו להיפרד מעל כל בני משפחתו וממולדתו, ומסר את כל אהבתו לה'.

וְהָאֱמֵן בֵּה' וַיַּחֲשֹׁבֶה לּוֹ צִדְקָה (טו ו)

הספורנו מפרש: "וְהָאֱמֵן בֵּה' - בְּטַח שִׁיעֲשֶׂה מֶה שֶׁאָמַר בְּלִי סֶפֶק, אֵף עַל פִּי שְׁהִיָּה הַדָּבָר נִמְנָע אוֹ רְחוּק אֲצֶל הַטָּבַע". ועל פי דרכו יש לפרש עוד, לשון "וְהָאֱמֵן בֵּה'" אמונה עמוקה וחזקה שהיא קבועה ותמידית, שמשמעה להאמין בה' בכל מצב שיכול להתרחש איתו בחיים, אמונה יציבה מעתה ועד סוף ימיו. וכך אפילו בשעה שלמרות ההבטחה שהבטיח הקב"ה לאברהם "קוֹם הַתְּהִלָּךְ בְּאֶרֶץ ... כִּי לֹךְ אֲתִנַּנְהּ", בשעה שבקש לקבור שרה, לא מצא מקום לקבורה, (ב"ב טז.), ובשעה שהמציאות כל כך לא התאימה לדבר ה', והוא הוצרך לשלם הון עתק עבור פיסת קרקע לקבור את שרה, הוא המשיך בכל זאת להישאר יציב בבטחונו בה'. המלה "הָאֱמֵן" משמעותה באמת "נשאר יציב באמונתו", וכך נאמר גם על משה "וַיְהִי יָדָיו אֲמוּנָה עַד בֹּא הַשָּׁמֶשׁ" (שמות יז, יב).

"וַיַּחֲשֹׁבֶה לּוֹ צִדְקָה" - הָאֱמֵן לִי יִתְבַּרְךָ חֶשֶׁב זֶה הַבְּטָחוֹן בּוֹ לְצִדְקָה וְזִכּוֹת לְאַבְרָהָם". כלומר היציבות הזו באמונה היא צדקות של אברהם. המלה "צִדְקָה" משמעותה היות מישהו ששלמותו ראויה לשכר, וכך מוצאים אנו "וְצִדְקָה תְּהִיָּה לָנוּ כִּי נִשְׁמֹר לְעֲשׂוֹת" (דברים ו, כה). ה"צדקה" כאן מציינת אדם שיש לו שלמות במצוינות. נשים אל לבנו, המצויינות, במקרה הזה, הושגה לא על ידי מעשים ופעולות, אלא אך ורק על ידי עבודה רוחנית של בטחון בהשם. מתוך כך נמצינו למדים את גודל החשיבות של הלימוד בספר "חובות הלבבות", אשר לימוד מידת הבטחון הינו אחד משערי. ושהשלמות בחובות הלבבות רצויה לפני ה' וראויה לקבלת שכר, לא פחות מאשר שאר המצוות.

וגם אחר שעמד אברהם בנסיון הגדול מכולם, נסיון העקדה, נאמר לו: "עֲתָה יָדַעְתִּי כִּי יִרְאֵה אֱלֹקִים אֹתָהּ" על שבעמידתו בנסיון הראה את גודל בטחונו בה'. כי היסוד של

תיקוני עירובין

גליון שאלות הלכתיות

המתחדשות מידי שבוע בבדיקת העירובים השכונתיים

גליון מס' 225
חשון תש"פ

מוקד העירובין
בארץ הקודש
054-84-833-20

עירובין למעשה
עיון | שימוש | כשרות

ופסוקה, אבל ברוב המקרים משתדלים לתת הסבר קצר על דרגת הכשרות, הנושא ההלכתי והוראת פוסקי הדור, שעליו השואל ילמד וידע את ההלכה. ויותר מכך יקיש וילמד גם לשים לב לכך במקומות אחרים. יתן ה' שנזכה להמשיך בדרכו, להורות לעם ישראל תורה והלכה לאמיתה של תורה, ולהעמיד תלמידים רבים ראויים להוראה שידעו כל הלכות עירובין ולקיימם, ולהורות מהם לכל עולם התורה.

הגאון רבי שלמה זלמן אולמן זצוק"ל

בימים אלו נסתלק מעימנו עוד צדיק וגאון בהוראה, הגאון הגדול רבי שלמה זלמן אולמן זצוק"ל, רב אב"ד מודיעין עילית, רב ומורה הוראה בשכונת זכרון מאיר בבני ברק, אשר יגע בתורה כל ימיו ולן בעומקה של הלכה, והיה מיוחד בהוראה ברורה בכל חלקי התורה, ממעתיקי השמועה מתורת רבותיו, והשקה מתורתו לאלפים, זכה והעמיד דורות מבורכים גדולי תורה ויראה.

בימי השבעה סיפר ידידנו בנו שיבדלח"ט, שכאשר התחילו להופיע גליונות "תיקוני עירובין" לפני כמה שנים, הוא התעניין בהם וקרא בהם, וציין לשבח באומרו, זה דבר טוב שאברכים עושים עסק מהלכה, מתעניינים ודנים בהלכה, [באותו זמן רבים עסקו במחלוקת בהשקפה דו"ל].

במסגרת עבודת העירוב של מוקד העירוב בשכונת זכרון מאיר, יצא לנו לשאול אותו לעיתים בכמה הלכות, ותמיד היתה משנתו סדורה לפניו. יתן ה' שזכותו תגן עלינו, ותהיה נשמתו צרורה בצרור החיים.

מודעות המודבקות על הלחי

בסמוך לביתו של הגאון זצ"ל עומדים שני לחיים של העירוב, ומדביקי המודעות השתמשו בהם בתור לוח מודעות, וכיסו אותם במודעות גדולות של פטירת הרב. כאשר בדקנו את העירוב ביום שישי, התעוררה שאלה האם הדבר גורע משהו בהידור הלחיים, כאשר הן מכוסות במודעות.

עד לפני שלוש וחצי שנים היה אחראי על העירוב במקום זה [בצד המקביל לשכונת זכרון מאיר] הג"ר נח ברנשטיין זצ"ל, שהיה מומחה ומוסר נפשו על העירובין, והוא היה חושש לכך ומסיר מודעות מהלחיים, והסביר את טעמו מפני חשש של פתחי שימאי. יש שהבינו מדבריו שהבעיה היא מחמת הבליטות של המודעות. אבל זה אינו נראה, מפני שהיתה לו הוראה מפורשת ממרן הגאון רבי ניסים קרליץ זצוק"ל שבליטות קטנות עד שני ס"מ אינן פוסלות [כמובן גם זה תלוי לפי הענין].

וא"כ עובי הדף של המודעה, אינו מהווה בעיה. אבל ההסבר הוא מצד המראה הכללי של הלחי, שאינו נראה כצורה של פתח, כי אין דרך לעשות את המשקוף שיראה בצורה כזו, שיש עליו מודעות. אלא שניתן לחלוק ולומר שהשינוי מראה הזה, אינו מוגדר פתחי שימאי, אמנם הוא מראה שאינו מתאים לפתחים, אבל גם חוט של עירוב אינו כדרך המשקופים שנעשה מדבר יציב וחזק, והלחי מקרש משומש שהיה זרוק ברחוב, ג"כ אינו נראה טוב, ובכל זאת יש גדרים מסויימים שהפוסקים כתבו לנו, דהיינו אבן נכנסת ואבן יוצאת (רש"י עירובין דף י"א), או קרש שיש בו חיפופין בולטים (פמ"ג שהובא בשעה"צ סי' שס"ט ס"ק ט"ו), ושאר דברים שדומים יותר לגדרים של דברי הפוסקים.

ולמעשה דעת הרבנים להתיר את הדבר, אלא שבמקרה הנ"ל שהמודעות נדבקו על הלחי הוסרו לאחר השבעה, הרי זה דבר ארעי, ואינם נעשים כשינוי בצורה ובמראה של הלחי, ולכן אין בהם חשש אפילו לפי חומרתו של הג"ר נח זצ"ל.

קשה סילוקן של צדיקים

יחד עם כל בני התורה, עטופי אבל ויגון, על סילוקו של עמוד ההוראה, מרן פוסק הדור רבי שמריהו יוסף ניסים קרליץ זצוק"ל, שריד לדור דעה, אשר האיר עיני ישראל בתפארתה של הוראה והלכה צרופה, והעמיד תלמידים הרבה דיינים ומורי הוראה, רבם ואלופם של פוסקי ההלכה ויושבי על מדין בכל אתר ואתר, סמל ודמות מופת לתורה בטוהרה מתוך ענוה מופלגת, עם סבלנות גדולה ללמד כל מבקש, גדולים וקטנים חסו בצילו ולמדו מדמותו, אוי לנו כי אבדנו את כל אלה.

תשובות המהכימות את השואל

מתוך כל המעלות הגדולות שהיו למרן זצ"ל, ושהוסיף ולימד ואיזן וחיקר, תיקן דברים רבים, יש דבר שחשוב מאוד לנו, המשמשים למוקד לשאלות הלכתיות ולהוראה, והוא שינוי גדול בהנהגת שואל ונשאל, וביחס של הרב המשיב לשואל. יש דרך אחת בהוראה, שכאשר השואל בא עם שאלה, עונים לו מותר או אסור, כשר או פסול, ולא מפרטים את סיבת ההוראה, כדי שהשואל יצא עם תשובה ללא פקפוק, וגם כאשר השואל היה בר אורין וניסה לשאול את הרב מה הטעם להוראה, יש רבנים גדולים בדורנו שהיו נמנעים מלבאר את תשובתם, וכך היה מצוי אצל מרן הגר"ש וואזנר זצוק"ל. לעומת זאת רבינו מרן הגר"נ זצוק"ל חידש דרך אחרת לגמרי, דרך שבה השואל יחכים וילמד, ידע את צדדי השאלה, ואת ההכרעה, וילמד ממנה את דרך ההוראה, ואת העיון בדברי הפוסקים.

פעמים רבות היה רבינו מגלה דעתו, שלא ניחא ליה באברכים שבאים לשאול שאלה בלי להבין, והיה אומר [בהזדמנויות שונות], אם יש שאלה, תעיין בספרים ותלמד מה כתוב, ואז תבוא לשאול מה עושים, אברך יכול לדעת את מה שהוא מקיים. כמו כן כאשר היה בא אברך ת"ח, וק"ו מו"א, שכבר יודע את השיטות והצדדים, רבינו היה שומע ממנו את הצדדים, ומכון

אותו בענוה דבסבלנות אל התשובה הנכונה.

סיפר אברך שהיה בא לשאול שאלות, ורבינו הכירו שהוא יודע את הסוגיות והשיטות, והיה שואל את האברך מה אתה אומר תשובה על שאלתך. והאברך התאכזב, הרי הוא רוצה את הפסק של רבינו, ולא לומר את מה שהוא עצמו חושב. אבל כך היתה דרכו בקודש, ללמד דעת ותבונה, לכוון את השואלים בדרכי העיון וההוראה, ולא רק לקבל תשובה. מדרך זו זכיתי גם אני ללמוד בצעירותי, כאשר ישבתי בשימוש לפני רבינו תקופה קצרה, היה לנו לימוד מיוחד מההתייחסות לכל שואל, ומההסבר שניתן לכל אדם לפי דרגתו, אבל הצד השווה שבוכלם, שהיה בכל תשובה לימוד והנהגה.

דרך זו היא גם אחד מהיסודות שמובילים את הוצאת גליונות "תיקוני עירובין" אשר לפנינו. לפני כמה שנים בזמן שהמצב היה שדיני עירובין היו מחוץ לתחום, גם אצל ציבור האברכים והת"ח, עד כדי שגם כשהיו במקומות שאין מפקח ובדוק כלל, חשבו שהעירוב זה חומרא של יחידים, והיו מכשולות גדולים. זיכה אותנו ה' ללכת בדרך התורה, להביא לציבור את השאלות ההלכתיות הנמצאים בעירובים, לדון בהם ולפלפל בהם, ומתוך כך יבוא החיזוק לקיים כהלכה. וכך ההנהגה בכל מערכת מוקד העירוב, במענה הניתן לשואלים הרבים, שהרבה מהם אינם יודעים מהלכות עירובין ודרגותיהם השונות, ובעקבות התעוררות כלשהי, או פרסום שהם ראו, הם מתקשרים לשאול באופן חד פעמי, ושואלים שאלה סתמיות האם העירוב במקום הנופש מהודר, לפעמים צריך לענות תשובה חתוכה

מודעה שיוכל המודבקות על הלחי

עמוד שנסחף חול ואבנים מסביבו

בתחילת הסיוור היה עמוד שעמד קרוב לקיר של חצר, ששימש כמחיצה לגבול העירוב, והמשתתפים שמו לב שהקרקע מסביבו נסחפה, והוא נשאר עם יציקת בטון קטנה מסביבו, והעירוב מיד שלמדנו בשיעורים שיש בעיה בעמוד כזה, שהוא מחיצה תלויה וביאור הענין ע"פ מש"כ החזו"א (סי' ע' ס"ק י"ח) שהעולה מתוך דבריו, שאם יש מדרגה גבוהה ג' טפחים, והעמוד עומד מעל גבה, הרי הוא מחיצה תלויה. ואע"פ שאין גדיים עוברים תחתיו שהרי יש מתחתיו מדרגה. מ"מ החיסרון הוא שגובה המחיצה והעמוד הם רק עד י' טפחים מהקרקע, ואם המדרגה אינה רחבה ד' טפחים ואין לה חשיבות קרקע, הרי צריך להחשיב את גובה העמוד מהקרקע. שלמטה, ויוצא שהעמוד מתחיל מעל ג' טפחים משטח הקרקע. [ואין להחשיב את היציקה והמדרגה כחלק מהעמוד, משום פתחי שימאי. ועי' בחזו"א שם ואכמ"ל].

הנה הערה זו נכונה, וראינו בזה כי אכן הם לקחו את הלימוד למעשה, שמיד הבחינו בדבר. והאברכים נגשו ואספו אבנים, כדי ליצור שטח קרקע גבוה, שהוא בתוך ג' טפחים לתחתית העמוד, ודנו ושאלו על כמה צריכים לפרוס את האבנים כדי שיחשב קרקע. והתשובה היא ד' על ד' טפחים, מכיון העמדו ולפנים, לצד חלל הפתח.

מפולת חול שנוצרה תחת חוט העירוב

באחד מהמקומות היתה צורת הפתח שעמדה על שפת ההר. מדובר בשכונה הבנויה על הר, ויש שביל להליכה וטילו בקצה השכונה. שרבים מטיילים בו גם בשבת, העוסקים בעירוב דאגו לכלול את השביל בתוך העירוב, ועשו את עמודי העירוב אחרי השביל, בשפת המורד. כעת כשבאנו לראות את העירוב, היה מקום אחד שאירעה מפולת חול, והיא הגיעה עד מתחת החוט של העירוב וא"כ נוצר מצב שהמורד מתחיל בתוך העירוב ועובר תחת החוט, דהיינו בתוך צורת הפתח.

האברכים היקרים שלמדו בשיעורים את פרטי ההלכות במגוון הבעיות המצויות, שמו לב מיד שיש כאן בעיה, וההגדרה ההלכתית שלה היא "מחיצה תחת צורת הפתח", כיון ששיפוע המורד הוא יותר מתל המתלקט, ודינו כמחיצה, הרי זה מחיצה תחת צורת הפתח, ונוקטים שהיא מחלקת את הפתח ופוסלת אותו. אמנם יש לציין שיש גם שיטות אחרות בפוסקים, אבל הכריעו גדולי ההוראה להקפיד גם על שיפוע של תל המתלקט תחת צורת הפתח. אמנם בעירובים עירוניים מתקשים לעמוד בזה, ומקילים בענין. אבל בעירובים השכונתיים צריכים לתקן במקרה כזה, ולעשות שצורת הפתח לא תעבור על המדורן.

מילוי חול ואבנים אינו עומד בסחף הגשמים

מהו הפתרון הפרקטי לתקן דבר כזה. מן הסתם היינו אומרים לשפוך חול ואבנים אבל מלבד שמדובר בכמות לא קטנה, יש גם ענין שהדבר יחזור על עצמו, כאשר ירדו גשמים ותהיה זרימת מים, הם יסחפו את החול והאבנים, ושוב יהיה מורד. כי חול שאינו קרקע טבעית, נסחף מהר מאוד בימות הגשמים. לכן הפתרון הנכון במקרה כזה, לעשות עמוד אחר, שהיה בפנים במקום שהקרקע יציבה, ואז מקום החוט לא יהיה בקצה המורד.

דבר זה חשוב לציין כעת לקראת ימי החורף, שיש הזדמנויות שמתעוררות לאחראים על העירובים שאלות הלכתיות מחמת שינוי הקרקע, כגון גדר שנסחף חול מתחתיה, או לחי שהיה בגובה שני טפחים, ונסחף החול מסביבו והוא נשאר תלוי בגובה ג' טפחים או יותר, וכתוב בשו"ע (סי' שס"ג ס"ז וס"י) שהלחי נפסל, כיון שהוא מחיצה תלויה. והנה פתרון הכי קל הוא לקחת חול וכמה אבנים ולשים תחת הלחי ומסביבו, כדי ליצור קרקע מוגבהת. אבל לא לוקחים בחשבון שהאבנים והחול ג"כ נסחפים, ועוד יותר מקרקע טבעית [שהיא קרקע דחוסה]. וא"כ יתכן שעוד שבוע שבועיים או חודשיים, הם יפלו ג"כ. צריך לבדוק אותם שוב ושוב, וגם מי ששם לב לבדוק אותם, צריך לתקן אותם שוב ושוב.

במקרים אלו הפתרון צריך להיות קבוע יותר, והוא משתנה ממקום למקום. לדוגמה לגבי גדר הפתרון הוא להוסיף רשת מרותכת [לא רשת קלועה]. או להשתמש ברשת של יציקת בטון [שהיא יותר זולה]. ולקשור אותה בחלל ולגבי לחי, יש מקומות שמספיק להביא אבן כבדה וגדולה, כשאינן זרימת מים או מורד. ויש מקומות שצריך לעשות יציקת בטון. [ניתן לעשות אותה לבד, וכיום ניתן ג"כ לקנות חומר מוכן].

בשורה משמחת

בחודש כסלו הבעל"ט יפתח בעז"ה מחזור שיעורים חדש

בנושא תחומין

עם לימוד צורת המדידה והחשוב לערי הארץ

עם לימוד השיטות השונות והוראות פוסקי זמנינו, בליווי מפות ומצגות

ההרשמה ע"י ציג מוקד העירוב,

ניתן לקבל את העלון במייל כשר, לשלוח בקשה ל- A83320@GMAIL.COM

יש לציין שיש אופנים שהמודעות מכסות את הלחי עם הקיר שאחוריו, דהיינו בלחי שצמוד לקיר או ללוח מודעות, והדביקו מודעות שחצין על הקיר וחצים על הלוח, באופן זה יש בעיה אחרת שכביכול הקיר ממשיך עם הלחי, והלחי כביכול בלוע בקיר שהתעבה ע"י המודעות, והדין הוא שלחי צריך לבלוט מהקיר, ולסתום מקצת הפתח, כמבואר בדברי החזו"א בכמה מקומות. ואמנם אם ניכרת צורת הלחי במודעות, ל"ל שאינו גרוע מבליטה בקיר שכשרה ללחי, כמ"ש ברמ"א (סי' שס"ג ס"ז), אבל כשנוצר שיפוע קל והלחי משתווה עם הקיר, הרי הוא מאבד את כשרותו. ויש עוד פרטים בדיני מודעות, בדיני גג המכסה על הלחי, ותן לחכם ויחכם עוד.

הוראת מרן על קופת צדקה שתשמש ללחי

מן הראוי להביא כאן מעשה שהיה בסוף ימיו של מרן הגאון רבי ניסים זצוק"ל, שהיה אברך שביקש לעשות עירוב פרטי מביתו עד בית הוריו, ורצה להעמיד לחי לפני אחת החצרות, ובעל החצר לא הסכים, כי זה מכער את הקיר היפה שהוא בנה. האברך ניסה בכל דרך אפשרית לקבל את הסכמתו, עד שהבריק רעיון, שהוא יעמיד שם קופה של "קופת העיר", הרי בבני ברק זה חלק מהיופי והנוף, שבכל פינה או צומת יש קופות צדקה לרוב, וא"כ זה ישתלב עם הקיר. ובעל החצר הסכים לדבריו.

ואז התעוררה לו שאלה, אולי הקופה אינה כשרה ללחי, מפני שיש בה חורים להכנסת תרומות, ובלוטה קטנה כעין גג קטן מעל הפתח [מדובר בקופות המרובעות שמתחילות מהקרקע לגובה מטר, ולא בעגולות].

האברך החליט שישאל את הגאון רבי ניסים, אלא ששאלה כזו קשה לשאול בעל פה, והוא אינו יכול להביא קופה כזו אל תוך ביתו. הלך האברך לבית מדרשו של רבינו, והמתין עד שיצא לדרכו, ועבר ליד קופה כזו ושאל אותו האם קופה כזו כשרה ללחי, ומרן השיב שהיא כשרה. וכך הוא עשה, שילם לקופת העיר שתעמיד עוד קופה צמוד לקיר במקום מסוים שמכוון תחת החוט, והקופה הזו עומדת שם עד היום.

לימוד מעלות הלחיים וההגמתיים בסיוור עירובין לאברכים

בימי חול המועד נערך סיוור עירובין לקבוצת אברכים, שלמדו הלכות עירובין במסגרת הלימוד של מוקד העירוב, ויצאו אל השטח לעשות שימוש למעשה. בתחילת הסיוור ראינו קטע בעירוב שכונתי, שבו דקדקו על העמודים שהיו ישרים, והוסיפו לחיים לפני כל עמוד. נשאלת השאלה אם העמודים ישרים, מדוע צריך שהיו לחיים?

והתשובה היא שיש שלש מעלות בעשיית הלחיים. 1. בשביל עמוד עקום, ובעמודים של זמנינו שהם דקים, אפילו כשהתעקם רק מעט, הרי החוט שיושב על ראש העמוד נוטה לצד, ואינו מכוון מעל החלק התחתון של העמוד, שהוא החלק העיקרי [עד גובה י' טפחים כמ"ש בשו"ע (סי' שס"ב ס"י) שמספיק שיש בעמוד גובה י' טפחים, דאמרינן גוד אסיק כאילו עולה עד החוט]. 2. המשנ"ב (סי' שס"ב ס"ק ס"ו) הביא מחלוקת אחרונים, האם חוט שמתנדנד ברוח כשר או פסול, ולא התבאר במשנ"ב מהו שיעור הנדנוד, והחזו"א שנקט כשיטת האוסרים כתב שהשיעור הוא עד שלא יוצא מרוחב העמוד כשר, ואם בשעת הרוח יוצא מרוחב העמוד אינו כשר. 3. המשנ"ב (שם בשעה"צ) כתב שאת החוט שוקע כלפי מטה, יש לזהר לתקנו, וציין למשכנות יצק שכתב כמה טעמים. ובדבריו שם מבואר הטעם שאם החוט שוקע ואז אמצע החוט יורד למטה מגובה ראשי העמודים, נחשב כאילו חלק מהמשקוף הוא מהצד של העמודים, ולא מעל ראשיהם.

מחמת שלשת הדינים האלו, עושים את הלחיים, 1. אם העמוד עקום מעט, עדיין החוט עובר מעל הלחי, ואם התעקם יותר ניתן בקלות להזיז את הלחי למקום הנכון או להוסיף לחי נוסף. 2. כיון שהלחי נמוך אפשר לעשות אותו רחב, ואז גם אם החוט יתנדנד מעט הוא לא עובר את רוחב העמוד, דהיינו הלחי שהוא במקום עמוד. 3. באופן שהלחיים משמשים כעמודים, הרי גם אם החוט שוקע מעט, אינו יורד למטה מראשי הלחיים [ובכ"ז שלא ישקע באופן מוגזם, משום פתח שימאי, ועוד].

במהלך הסיוור עברנו עם האברכים בעמודי עירוב של כמה עירובים, וראינו גם מקומות של עירוב עירוני שאין בו לחיים, ובו למדנו להבחין אם העמוד נוטה, כמה נוטה, ולאיה צד הוא נוטה, והנפק"מ ההלכתית בזה האברכים נגשו במרץ לכל עמוד, מדדו אותו, ואת הדינים הנוספים שנוגעים אליו, עם דיני השיחים הגדלים בחלל הפתח, מה נקרא מחיצה ומה לא. ועוד דינים רבים.

דין הלחי בסיוור על עמוד שנסחף חול ואבנים מסביבו

עובדות שנשמעו מפי מרן רשכבה"ג שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א אודות מרן החזו"א זצ"ל וספריו

אמר מרן שליט"א שלמרן החזו"א זצ"ל איכא דין מרא דאתרא בכל א"י ולא רק בב"ב (וכ"כ להדיא בהקדמתו לדרך אמונה ח"א דמרן החזו"א זצ"ל הוא מרא דארעא דישראל), אמנם אם יבא ת"ח שבכוחו לחלוק על החזו"א ויסתור דברי מרן זצ"ל בראיות ברורות הלכתא כוותי' אלא שאין בזמנינו אחד כזה. ומש"כ בשו"ת אגרות משה חיו"ד ח"ג סי' פ"ח שלא עלה כלל על דעת החזו"א זצ"ל שלא ימצאו ת"ח שיפלגו עליו ולא שייך שיקפיד ע"ז דאדרבה האמת והשלום אהבו וכו', שלכן ליכא שום חשש ושום קפידא להשאר בבני ברק ולומר שיעורים וכו', אמר מרן שליט"א דהתם מיירי במי שדרך לימודו מפרש דלא כהחזו"א, אמנם לענין פסק למעשה היפך דעת החזו"א בהא לא מיירי האג"מ (דרך איש פ"א ס"א בביאורים ד"ה ונתקבל).

עיי' במ"ב סי' תכ"ג סק"ג בענין סדר הקריאה בר"ח, והביא שם דהגר"א חולק אעיקר דינא דהשו"ע, ובבה"ל שם ד"ה ולוי הביא דד' הרמב"ן דלא כהגר"א, ע"ש. ואמר מרן שליט"א בשם מרן החזו"א זצ"ל דאילו הי' רואה הגר"א את הרמב"ן הנ"ל (שלא נדפס בימיו) הוה הדר בי' (דרך איש פ"א ס"ג בביאורים ד"ה כדרך).

כתב מרן שליט"א בהקדמתו לשונה הלכות ח"ב: והננו להעיר שהעתקנו גם הסימנים שמרן כתב עליהן שהם שלא בעיון כל הצורך, במקום שלא מצינו סתירה מפורשת לזה, מאחר שאין הספר הלכה למעשה והמעין יראה במקורו. ואמר מרן שליט"א שבאותם המקומות כך היתה דעתו של החזו"א לדינא, אלא שלא בירר את ההלכה עד הסוף לכן כתב שדבריו נכתבו שלא בעיון, אמנם כשלא מצינו לדבריו סתירה משאר מקומות ודאי שאפשר לפסוק אף למעשה כוותי' (דרך איש פ"א בשה"צ ס"ק קכ"ה).

דרכו של מרן החזו"א זצ"ל היתה לכתוב דרך לימוד ולא בדרך של הוראה למעשה, והנה כידוע לא בכל מקום סיכם מרן זצ"ל את הסימן שכתב בדינים העולים, ולכאוי' הי' מקום לומר דבכל הני דוכתי שלא כתבם מוכח דלא הוה ברירא ליי' כולי האי לנהוג כן למעשה, ואינו אלא הצעת דעת נוטה בדרך שקו"ט, אמנם מרן שליט"א אמר דחד דינא אית להו בין אם כתב את הדינים העולים או לא, משום שרק במקומות שהי' נחוץ לכתוב מסקנות טרח וכתב להו מרן זצ"ל. ומש"כ בארחות רבינו ח"ה עמ' פ"ו שסיפר מרן שליט"א שר' שמרי' גריינימן זצ"ל שאל את מרן החזו"א זצ"ל בעת שסידר את החזו"א אם לסדר את החזו"א על או"ח לפי סדר השו"ע, וענהו מרן זצ"ל לא, והוסיף נימוק האם אני פוסק, וכן בקובץ אגרות ח"ג סי' קע"ב וקע"ג כתב מרן זצ"ל שאינו מן המשיבים הלכות למעשה, ביאר מרן שליט"א שכוונתו דספריו לא נתחברו ע"ד פסק כ"א ע"ד פירוש, אמנם ודאי כשמתוך פירושו יוצא פסק למעשה פסקינן כוותי' (דרך איש פ"א ס"ד בביאורים ד"ה דרך).

בכל כתבי מרן החזו"א זצ"ל אנו מוצאים פעמיים בלבד שהזכיר לרבו: מורי הרב משה טובי' זללה"ה אמר דבבית של עץ שהפצים מחזיק את כל הכותל וא"א לפרוץ את הפצימין, אפי' לא פרץ את פצימיו אין לו ד"א (חזו"א או"ח סי' נ"א סקי"ז), ומפי מו"ר משה טובי' זלה"ה שמעתי כי דברי מהרש"א ז"ל בסוגיא שם תמוהים, שכ' שאם הי' כגריס שחין ואח"כ כוה ח"ג

בגחלת אין נפקותא שהרי כבר נטמא (שם נגעים סי' ז' סק"ד). ואמר מרן שליט"א שאע"פ שמרן החזו"א זצ"ל לא למד בישיבה מסויימת, אמנם כשהי' נער צעיר בתחילת לימוד הגמ' לקחו אביו הגרש"י קרליץ זצ"ל אב"ד קאסאווא לר' משה טובי' ז"ל שהי' מלמד דרדקי ולמד אצלו. והוסיף מרן שליט"א ששמע ממרן החזו"א שסיפר שר' משה טובי' ז"ל הלך פעם אחת עם שכינו לד"ת אצל אבי החזו"א הגאב"ד דקאסאווא זצ"ל, ויצא הפסק דלא כר' משה טובי' ז"ל, וכשישב אח"כ ר' משה טובי' ז"ל עם תלמידיו הסביר להם שהוא צודק ורבה של העיר טועה, והחזו"א שהי' צעיר לימים שמע ולא הבין, אמנם ברבות הימים כשגדל ובירר סוגיא זו הסיק שאביו אכן צדק, וע"ז נסובים דבריו שם באו"ח. ובהזדמנות אחרת אמר מרן שליט"א שבעיירה קאסאווא היתה מחלוקת על הרבנות, והסנדלרים העמידו להם רב אחר כנגד אביו של החזו"א, ואחרי שנים הגיע אותו הרב שהעמידו הסנדלרים בחלום להחזו"א וביקש ממנו מחילה, וע"ז נסובים דברי מרן זצ"ל שהובאו בהק' לקובץ אגרות ח"א עמ' ו' בהערה (דרך איש פ"ב ס"ז בביאורים).

בכ"מ בספריו הזכיר מרן זצ"ל הערות שהעירוהו בשמותם: והעירני לזה הר' ש"כ שיחי' (יו"ד סי' כ"ד סק"ה; טבוי"י סי' ג' סק"ה), ואמר מרן שליט"א שכוונתו לה"ר שלמה כהן תלמידו שהי' נכדו של הג"ר שלמה מוילנא), והרש"ך נ"י תירץ (אהע"ז סי' קמ"ח בהערות לקידושין ל"ז ב' ד"ה שם רש"י, והוא הנ"ל), והר"ש שיחי' הביא רא' לזה וכו' (קדשים בסופו בליקוטים לכריתות דק"ע סע"ב, ואמר מרן שליט"א שכנראה הוא ה"ר שלמה כהן הנ"ל), שאל ב"א ח"ש שיחי' וכו' (מנחות סי' כ"ה ססק"ו, ושמעתי ממרן שליט"א שהוא בן אחותו הג"ר חיים שאול גריינימן זצ"ל), והרמ"ש שיחי' השיב וכו' (או"ח סי' קכ"ד בהערות לפסחים כ"ט ב' סוד"ה ומש"כ), והרמ"ש שיחי' אמר מקור וכו' (סנהדרין סי' כ"א סק"ו, ואמר מרן שליט"א שהוא הג"ר מרדכי שלמה ברמן זצ"ל), הרש"ז שיחי' הקשה וכו' (זבחים סי' ט"ז סק"ג), ולפעמים ציין בעילום שם: זכור לטוב החכם שיחי' שהעירני לזה (או"ח סי' קכ"ד דר"ד ע"ב ד"ה ובגמ'), ד"ז שמעתי מח"א שיחי' (קדשים בליקוטים סי' א' סקי"ב), וח"א השיב וכו' (שם סס"י ב'), והעיר ח"א שיחי' וכו' (שביעית סי' ז' סקי"ט ד"ה בשביעית). ומש"כ בחו"מ רס"י ט"ו: וכמו שתמהו חכמי הדור יחיו, כוונתו להג"ר מאיר באסין זצ"ל (כמבואר בירחון כנסת ישראל וילנא חוברת ז' שנת תרצ"א) ולהגר"ש שקאפ זצ"ל בשערי יושר ח"ב שער ה' פי"א. ושאלו ממרן שליט"א האם איהו גופי' מוזכר בספרי החזו"א, והשיב שאע"פ שאיננו מוזכר להדיא בשמו, אמנם מש"כ החזו"א קדשים בליקוטים רס"י ו' על הגמ' בזבחים קי"ח א', הוא מכח קושיא שהקשה איהו להחזו"א (דרך איש פ"ב ס"ז בביאורים).

מרן החזו"א זצ"ל חשש שאפי' שומרי שבת פוגמים ביין לעשותו כיי"נ כשאין דעותיהם מכוונות, שאפיקורס פוסל בשתי' כיי"נ, ובדעות כוזבות ר"ל נכנסים לגדר אפיקורס וכו', ולא לעצמו לבד הוא דחשש בזה מרן זצ"ל אלא גם לאחרים הורה כן, וי"ל בדעתו דס"ל דאע"ג דגדר מינים ואפיקורסים שאין להם חלק לעוה"ב אינו מוכרח שכ"ה לשאר דיני התורה כמורידין ולא מעלין וכיו"ב, מ"מ כיון דחדית לן הרשב"א דמי שאינו מאמין בדברי רבותינו דינו כאפיקורס ויינו יי"נ, ובודאי הוא אפי' בכה"ג ששומר שבת ושאר המצות, א"כ ה"ה לשאר דעות פסולות דנכנס בהו ג"כ בשם אפיקורס חיישי' נמי ליינו משום יי"נ, והסכים מרן שליט"א לזה (דרך איש פ"ב ס"ט בביאורים ד"ה דינם).

אמרי יחזקאל

עיילו רבנן לנקוטינהו לשמעתתיה

ד"ת שנלקטו ונערכו מתלמידי הגאון האדיר רבי רפאל אביגדור יחזקאל ברטלר זללה"ה

ליקוטי דברים מרבנו על החזו"א א'

אמר רבנו לחזו"א פעם אחת שהתפלל במקום שהי' הספר תורה כתב האר"י וקיבל עלי' , אמר לו החזו"א אני לא הייתי עולה, אח"כ אמר לו שכן הי' עולה בגלל שיטת הרמב"ם בצירוף עם כבוד הבריות שכבר קראו לו לעלות.

התעוררה שאלה של שעטנז בבגדים הממולאים בבלאי בגדים שיתכן שיש בהם שעטנז (הי' מצוי בכריות וכיום מצוי בשרוכים עגולים ועוד), שאל רבנו את החזו"א מה הבעי' להחמיר בזה למה דנים כ"כ הרבה בדבר, אמר לו החזו"א עכשיו אתה אומר ככה אבל כשיחלקו לוייתן אתה תאמר כמה טרחתי לפרום ולתקן, רבינו ביקש מהחייט לעשות לו כרית בלי בלאי בגדים והחייט לא הסכים כי אמר לו לאדמו"ר שלי אני מכין עם בלאי בגדים ולך אני יכין בלי, אמר לו רבינו אני משוגענר אני רוצה כך מה איכפת לך, אמר לו החייט א"כ אני יעשה לך.

בענין עיר אילת שנחשב ודאי חוץ לארץ, סיפר רבנו שבתו של הסטייפלער באה לשאול אם היא יכולה לנסוע לטיול לאילת (כמדו' שהיתה מורה והיתה השאלה לביה"ס) ורצה החזו"א להתיר, והראה לו רבנו במפה היכן זה אילת ואסר, ונשאל רבנו איך רצה להתיר וכי לא ידע שהיא בגבול ים סוף, והשיב גם לא היו הדברים ברורים וגם שלטיול היה יחס להתיר בספק ונשאל הרי בדידן נוהגים להחמיר בספיקות גם בטיול והשיב שכמדומה דכשלמד עם החזו"א מו"ק יצאו הדברים חמורים. ונשאל אם החזו"א אסר את אילת משום ספק חו"ל או ודאי ואמר דכשהראה לחזו"א את גודל ריחוקה אל אילת היה היחס בפשיטות גמורה לאסור, [כאומר מה אתה מראה לי את ניו יורק].

סיפר רבנו שהחזו"א אמר לו שרבי יואליש מחה באכילת חלב מפרות שאכלו ספיחים, והחזו"א אמר דאינו כן ואף שהביא ממקו"א שכתב שנענשו וגלו לפי שאכלו ספיחים הם ובהמותיהם ושתו מהחלב משמע דגם חלב הבהמה בכלל האיסור, אמר החזו"א דבשביל לצעוק זה מספיק אבל זה מותר, והסביר רבנו דאיסור ספיחין אינו איסור אכילה אלא איסור שימוש. ועי' אמרי יושר בשם החזו"א דהכונה לומר שמטמם חלב, ולכאן' טמטום שייך רק באיסור אכילה ולא בשימוש.

סיפר רבנו שהחזו"א אמר לו דבשעת מעשה שגנבים נמצאים בביתו מותר לקרוא לשוטרים ואין בזה משום מוסר אבל לאחר מעשה אסור להזמין משום דממונו לא יוחזר עי"ז ויעשו לגנבים שלא על פי הדין. ושאלו רבנו דאל"כ גם בשעת מעשה יתאפק מלהזמין ולא רצה החזו"א ליכנס בוויכוח, וסיים "בשעת מעשה מותר". [והיה רבנו נותן בזה טעם שאם יפסוק שאסור יהרגו במריבה עם הגנב וא"כ בודאי יפסוק החזו"א שמותר, ונשאל א"כ גם לאחר מעשה יהיה מותר דאל"כ בטל מוראה של מלכות, והשיב שיש בזה משום מיגדר מילתא אך בכללות מצד עצמו אין להתיר].

בדברי החזו"א גבי חצי שיעור דמבשל מתכות אמר רבנו דכעין זה ברמב"ם דבאוכל ביצת עוף טמא דאינו לוקה ואיסורו כעין חצי שיעור והיינו כעין חצי שיעור באיכות דהא לא שייך שיעור שלם, והוא בדרגת איסור חצי שיעור והכא נמי אפשר לדמות דבישול מתכות הוא שיעור שלם וחימומו הוא חצי שיעור באיכות שהחום מועיל אלא שאינו חשוב למלאכה והוה ליה כחצי שיעור.

סיפר רבנו שהחזו"א התנגד למילוי אויר בגלגל של אופנים בחול המועד והוא שאל לחזו"א הרי ילד עושה את זה, והשיבו ילד שעושה כן הוא בריה, [והיינו שזה עדיין מעשה אומן].

בענין טבילת כלים טבילת כלי בתוך כלי דבעינן שיהי' בכלי החיצון כשפורפרת הנוד, סיפר רבנו שאמר לחזו"א את קושית האוסטרוברצר ביומא י"ד ע"א בהא דכל שבעת הימים הי' הכהן גדול עובד עבודה דאמרינן בגמ' שם מאן תנא, אמר רב חסדא דלא כרבי עקיבא דאי כרבי עקיבא הא אמר טהור שנפל עליו הזאה טמאתו היכי עביד עבודה ע"כ. וקשה לפי מאי דאיתא בש"ס חגיגה כ"ב ע"א דאין מטבילין כלי טמא בתוך כלי שאין בפיו כשפורפרת הנוד זולת אם הכלי החיצון ג"כ טמא דאז אמרינן מיגו דסלקא טבילה להאי סלקא נמי להאי וא"כ מעתה מה פריך הש"ס לרבי עקיבא הא שפיר אפשר באופן זה שיגע הכהן בכלי אחד שאין בפיו כשפורפרת הנוד ויניחו בכלי זה כלי טמא ויטבילוהו ואח"כ יתנו המי חטאת בכלי הפנימי וא"כ ממה נפשך שריא לעבוד עבודה דאם הי' הכהן טמא הרי טמא לכלי החיצון א"כ גם הפנימי טהור משום מיגו ושפיר מועלת ההזאה ומאי אמרת דלמא טהור הוא הרי אם הי' טהור לא נטמא הכלי החיצון וממילא לא נטהר הפנימי ונטמאו המי חטאת וא"כ אף אם נופלים על אדם טהור אין מטמאין אותו. והובא זה בשו"ת אור המאיר סי' ה' לר' מאיר שפירא מלובלין. והשיבו החזו"א דמסתברא שדין מיגו דסלקא טבילה לחיצון סלקא טבילה לפנימי, אינו אלא מזדבנן, אבל מדאורייתא לא איכפת לן בכך דליכא שפורפרת הנוד בכלי החיצון [דהכלי תלוש ומתבטל למקוה].

אמר רבנו שהחזו"א סיפר לו שבמלחמת העולם הראשונה נכנס פעם לביהמ"ד כמדומה במינסק וראה את הלומדים שבורים, ורצה לעורר ולעודד, ואמר דמש"כ הש"ך חו"מ סי' ר"ב דאי אפשר לקנות בחצר מה שהיה מקודם בחצר, וכידוע זה נפרך ממקומות רבים, אין הפירוש בש"ך דאי אפשר לקנות אלא הכונה שנקנה בזה אחר זה ולא בבת אחת, וקפצו הלומדים ממקומם ושאלו למאי נפק"מ ואמר החזו"א דיש עשרים נפק"מ והוא מנה להם שנים עשר, ובספרו חו"מ ליקוטים סי' ג' סקי"ד מונה ג' נפק"מ. ואמר רבנו שאחד הנפק"מ שכתוב בספר שאם אחד מוכר לחבירו כור אינו יכול לקנות רק חלק מן הכור דהעסק שמכר לו היינו כור שלם וכתב החזו"א, דלפי"ז המוכר לחבירו חצר עם כלים באופן שהוא עסק אחד אינו יכול לקנות, דהואיל והכלים לא נקנים בבת אחת עם החצר ככונת הש"ך הרי זה כקונה חלק מן הכור, ואמר רבנו שתמוה שהחזו"א לא הזכיר שזה לא כהרא"ש דסבירא לי' דיכול למשוך כל סאה בנפרד רק מותנה שלבסוף יקנה כל הכור אבל אין דין לקנות הכל בבת אחת, ואמנם דעת רבינו יונה דצריך לקנות לכור דוקא בחצר מאחר ואי אפשר למשוך כל הכור בבת אחת.

סיפר רבנו שפעם אחת נכנס לחזו"א אבן במקלו בחול המועד (ואולי לא יכל להוציאו) ולא נשתמש בו משום הוצאה, וכמש"כ החזו"א או"ח סי' קל"ה דיש איסור הוצאה בחול המועד שלא לצורך כלל, (וכן נמצא בשו"ת עמודי אור סי' ל"ה), [והתבטא רבנו שחזו"מ היה חמור אצל החזו"א טפי מיוה"כ].

כתב החזו"א באו"ח סי' כ"ח סק"ד אהא דמשה תיקן לישראל ברכת המזון בשעה שירד להם מן הרי שעל המן מברכין ברכת המזון, ואמרינן יומא ע"ה ב' שהיה נבלע באיברים כו' ומה אני מקיים ויתד תהי' לך כו' עיי"ש, ומבואר שהמן היה משקה ומרוה את האיברים בלי ענין כל עיכול והוא בבחינת ענין הבשם ואיך יתכן עליו ברכה"מ, וע"כ שא"צ תנאי שלא יתעכל אלא כשהפסיק אבל כשמברכין תיכף לאחר אכילה לא אכפת לן בנתעכל כמו ברכת התורה שלאחריו [הנלמד מברכת המזון] וברכת ראי' וכיו"ב, אלא שבברכת המזון יכול לברך אף שהפסיק משום דכל זמן שלא נתעכל נמשך מעשה האכילה לענין שאין השהי' הפסק, ובמן היו צריכין לברך תיכף בלא הפסק, ולפי"ז גם בבשם שייך לברך ברכה אחרונה מיד, וצ"ל הטעם דלא מברכין כמש"כ רש"י משום דלא חשיב לא תקנו בו חכמים ברכה אחרונה. ושאל רבינו את החזו"א מנלן שלא הי' במן ענין של עיכול הרי בגמרא לא מבואר אלא שהי' המן נבלע באיברים, וא"כ אפשר שהי' העיכול כרגיל בכל מאכל ונמשך כשיעור עיכול אלא שאינו יוצא ונבלע לבסוף באיברים. והחזו"א הסכים שזה קושיא על דבריו.

כשהי' רבינו נער בן י"ג, הגיע בשבת לחזו"א לומר גוט שבת וראה אצלו החזו"א מטפחת בכיס, אמר לו החזו"א הרי אנו לא עובדים כל השבוע אם כן במה נרגיש את השבת ולכן שישאיר כאן את המטפחת עד אחר השבת.

נכתב ע"פ הבנת השומעים וע"פ הבנת המסדר על אחריותם בלבד

הערות או משלוח ד"ת מהגאון זללה"ה בכתובת ardt832@gmail.com

מי שמעוניין בקובץ הספדים שיצא על רבינו יפנה בטלפון 054-8536037 או במייל הנ"ל

פסקי חזון אי"ש

הלכות קריאת שמע

- א. זמן קריאת שמע אפשר לקרוא כהגר"א¹. (מפי השמועה) והרבה נוהגין כהגר"א. (חזו"א אר"ח סי' י"ג)
- ב. הקורא קריאת שמע לאחר זמנה אפי' כוון לשם מצוה אינו עובר בבל תוסיף². (ספר זיו הים ברכות)
- ג. המתעורר לפנות בוקר אחר שהגיע זמן ק"ש, ורוצה עדיין להמשיך לישון רשאי³, ואינו חייב⁴ להפסיק ולקרוא ק"ש אע"פ שהגיע הזמן. (דינים והנהגות פ"ד י"ג)
- ד. נראה דאם הגיע זמן קריאת שמע אין לאדם רשות לעסוק בקבורת המת⁵ כיון שקדמה מצות ק"ש. (שו"ת חזו"א סי' תנ"ו)
- ה. הא דבאדם חשוב מותר להוציא מיטתו אפי' סמוך לקריאת שמע וכמבואר ברכות י"ט א', היינו משום שלא ימנעו מלהתעסק בנשיאתו ויקראו ק"ש, וצ"ע בשהגיע זמן ק"ש אם רשאים לצאת לנשיאתו קודם קריאת שמע. (שם)
- ו. אונן פטור מקריאת שמע⁶, ומכל המצוות, ואף אם מת לו מת באמצע ק"ש⁷, י"ל דיפסיק דהרי פקע חיובו⁸, ובפ"ת ליו"ד סי' שמ"א סק"ו הביא מהשבו"י דיגמור⁹ וצ"ע¹⁰. (אר"ח סי' ט"ו סק"א)
- ז. אם הפקיד מתעסקים בקבורתו ובוטח בהם ואינו טרוד, חייב בכל המצוות, אבל בטוש"ע יו"ד סי' שמ"א כ' דאפי' אם יש לו אחרים עוסקים בשבילו יש עליו כל דין אונן, ובאו"ח סי' ע"א כ' שאם רצה להחמיר אין מוחין אבל מן הדין פטור והוא כטעמא דמשום כבודו כמש"כ בביאור הגר"א ז"ל שם, וצ"ע. (שם סק"ב)
- ח. בשבת אין עליו דין אונן¹¹, ועוסק בכל המצוות ואף בבית המת¹², ומיהו חוץ לד' אמות¹³ דוקא, דאל"ה איכא משום לועג לרש. (שם)

¹ ופשוט דמ"מ ראוי להקדים ככל האפשר, כמבואר בשו"ע סי' נ"ח ס"ב ועי' משנ"ב שם ס"ק י"א, ולכתחילה מצותה לקרותה עם הנץ החמה. וכן נהג החזו"א בעצמו להתפלל כותיקין, ואפי' ביחידות בותיקין ולא בציבור לאחר מכן, וכמבואר בביאור הלכה סי' נ"ח בד"ה ומצוה מן המובחר וכו' דמותר לקרות ולהתפלל כותיקין ביחידים אם אין מנין, עיי"ש.

² כמדו' שאמר כן לאפוקי ממש"כ בספר הצדיק ר"ש בלוח בשם הח"ח דהקורא ק"ש אחר זמנה ומכוון לשם מצוה עובר בב"ת, (וע"ש דהיינו כאדם הוקרא בתורה לא הפסיד). וביאר הגר"ל שליט"א הא דאין בזה בל תוסיף כיון דמ"מ יש מצוה של לימוד תורה בקריאתו. ומיהו זה אין להקשות דא"כ גם המוסיף ברכה בברכת כהנים לא יהי' בל תוסיף דסו"ס יש כאן קריאת פסוק מה"ת, זה אינו דהא הוא מתכוין לברכה ולא לת"ת משא"כ ק"ש שהיא גופה ת"ת כמבואר בירו'.
³ ודלא כסידור הגר"א עמ' מ"ח בשם מהר"ל דיסקין.

⁴ הגר"ח שליט"א פירש דמשום דהוי כהתחיל בהיתר. וי"ל דחשיב כבאמצע השינה וכמו באמצע סעודה שאינו צריך להפסיק ולקרוא אע"פ שנשתהה באמצע סעודתו. ומיהו אם קם ממיטתו והתעסק בדברים אחרים חוץ משינתו יל"ע אם רשאי לחזור ולישון בלא שיקרא ק"ש.
⁵ היינו אם לא התחילו להתעסק קודם זמן קריאת שמע, ופשוט, וכמש"כ החזו"א שם.

⁶ בפ"ת ליו"ד סי' שמ"א סק"ו כ' משבו"י דהא דאונן אינו קורא שמע הוא מדרבנן, ונראין דבריו ז"ל ביש לו מתעסקים אחרים בשבילו, ובזה לא מפטר אלא מפני כבודו ש"מ ובזה צ"ל דתיקון רבנן הוא וכמש"כ בסק"ג. וכן מבואר בב"י באו"ח סי' ע"א בשם ראב"ה, אבל כשאין לו מתעסקין אונן באמצע ק"ש יגמור, כיון דהא דאונן לא יקרא את שמע אינו אלא מדרבנן, [וכנראה כונתו כמש"כ לעיל דמדאורייתא הכל לפי הענין, וסתמא דמילתא יכול לקרא, הלכך אין כאן פטור אלא מדרבנן], ובשע"ת אר"ח סי' ע"א סק"ו הביא חולקין בזה עי"ש, וצ"ע.
⁷ עי' באמצע ברכת המזון אם יפסיק, ועי' מש"כ החזו"א לענין הפסק בברכה מ"ז דחשיב כשמו"ע.

⁸ כתב החו"ב נראה דאף אם מת לו מת בעודו עוסק במצוה, חשיב מיד כעוסק במתו מחמת טירדא דמתו, ומיפטר מן המצוה שעוסק בה, דגם זה בכלל תקנת החכמים לפוטרו מכל המצוות, ותדע דהא קתני נמי דפטור מן התפילין, ותפילין הרי היא מצוה תמידית, וראוי לפרש דלאדם שתפילין בראשו ובוזעו אמרינן דפטור מן התפילין, והא דאמרין זבחים ק' א' דבמת לו מת אחר חצות אינו מטמא משום דפסח קדים, י"ל דהיינו דוקא פסח שיש בו כרת, וכן למול את בנו יש בו צד כרת, אבל בפ"ת יו"ד סי' שמ"א סק"ו הביא בשם תשובות שבו"י דאם נעשה אונן באמצע ק"ש יגמור, כיון דהא דאונן לא יקרא את שמע אינו אלא מדרבנן, [וכנראה כונתו כמש"כ לעיל דמדאורייתא הכל לפי הענין, וסתמא דמילתא יכול לקרא, הלכך אין כאן פטור אלא מדרבנן], ובשע"ת אר"ח סי' ע"א סק"ו הביא חולקין בזה עי"ש, וצ"ע.

⁹ בשבו"י שהובא בפ"ת שם איירי לענין תפילה וקריאת שמע, וכתב טעמא כיון דאין איסור לאונן לעשות מצוות אלא מדרבנן, וכ"כ החזו"א כמבואר בהערה לעיל, וע"ש דיש גוונא דהוא מדאורייתא, ויל"ע להחזו"א אם ה"נ ס"ל בתפילה דיפסיק, ואף ד"ל ק"ו דאם ק"ש דאורייתא מפסיק כ"ש תפילה דרבנן, מ"מ בתפילה יש לדון משום ברכות שבירך כבר, וצ"ע.

¹⁰ אפשר דמש"כ החזו"א דמפסיק באמצע ק"ש דלא כמש"כ השבו"י, משום דס"ל לחזו"א דאונן פטור מה"ת מק"ש (באין לו מתעסקין אחרים, כמש"כ לעיל), והשבו"י ס"ל דפטורו מדרבנן ולכן ס"ל דימשיך כיון שהוא כבר באמצע.

¹¹ ומשום דלית לן טעמא דמשום כבודו, אלא טעמא, משום דטרוד במצות קבורה. (חזו"א שם)

¹² זהו לענין קיום מצוות דשרי בשאר הבית חוץ לד"א אבל לאכול אסור בכל אותו החדר שהמת בו אפי' חוץ לד"א כמבואר ביו"ד.

- ט. אחרים שאינם קרובים ואינם אוננים על המת, עוסקים בכל המצות ואף בבית המת, ומיהו חוץ לד"א דוקא, דאל"ה איכא משום לועג לרש. (שם)
- י. ומהא דמותרים לעסוק במצוות אפי' בבית שהמת בו, מוכרח מזה¹⁴ דל"א לענין זה בית כד' אמות דמיא¹⁵. (שם)
- יא. חיוב הכוונה בק"ש¹⁶, יתכן שהוא בכל אדם לפי דרגתו ומעלתו¹⁷. (דינים והנהגות פ"ד י"א)
- יב. הקורא ק"ש ועובר חכם לפניו צריך לקום¹⁸ אפי' באמצע פסוק ראשון. (אגרות דרך אמונה)
- יג. נראה שחצי עבד חצי בן חורין יכול להוציא את עצמו¹⁹ בק"ש²⁰, שהרי יוצא בקריאה²¹, ולא בשמיעה, ולכך לא דמי לשופר שאפי' את עצמו אינו מוציא בתקיעתו²². (סי' כ"ט סק"ד)
- יד. הקורא קריאת שמע בחלומו²³ לאו כלום הוא²⁴. (סי' כ"ט סק"ח)
- טו. ברכת אשר יצר אחר המפיל, אין להפסיק ולא יברך²⁵.

13 יעוי' משנ"ב סי' מ"ה ס"ק ב' דהעט"ז כתב דכל אותו החדר שהמת מונח בו חשיב כד"א, ומגן גיבורים חולק עליו דאינו תופס אלא ד"א. והחזו"א נקט כדעת המגן גיבורים. ושמעתי מהגר"מ רוטנברג שליט"א שהחזו"א הורה שיאמרו תהילים מחוץ לחדר שהמת בו, ולהמבואר בספר צ"ל שאם היו אומרים תהילים בחדר שהמת בו הי' כבר תוך ד"א למת ולכן הורה שיאמרו חוץ לחדר וכדלקמן.

14 וכן יש להוכיח מההיא דברכות י"ח א' גבי משמר את המת בספינה דאמרין מניחו בזוית זו ומתפללין בזוית אחרת. ודלא כמו שהעידו בשמו שאמר שלא יאמרו תהילים בכל החדר שהמת בו. וצ"ל שבאותו חדר לא הי' מקום להרחיק ד"א כדמצוי בבתיים שאין החדרים גדולים כ"כ, ולכך אמר שיאמרו תהילים רק חוץ לחדר.

16 והעיר שם בדינים והנהגות דאין ידוע אם הי' המדובר על כל פסוק ראשון או רק על אחד.

17 אמר זה ליישב מ"ט פטור חתן מקריאת שמע ולא חייבוהו לקרות לכל הפחות בחוסר כוונה כפי שאנו קוראים וע"ז אמר שהחיוב הוא בכל אחד לפי דרגתו ולכך לא חייבוהו לקרוא בכוונה כל דהו.

18 כמדו' שכ"כ בלקט יושר דצריך לעמוד שאין הקימה מבטלת מצות הקריאה. ויעוי' רמ"א סי' ל"ח סוס"ח דעוסק במצוה פטור אבל אם יכול לעשות שתיהן כאחת בלא טורח יעשה שתיהן. ועי' ירו' בכורים פ"ג ה"ג ועי' בשלמת חיים השלם סי' ס"א. והגרד"ל שליט"א הסתפק בזה אם היושב בק"ש חייב לעמוד בפני זקן דהעוסק במצוה פטור וכו', ולקמאי דרך בביטול זאת תפטר זאת לכ' אין כאן ביטול דיעמד ויקרא, ומיהו בק"ש של שחרית הרי א"א לעמד ולקרא דעביד כב"ש, ומיהו הכא עומד מפני ענין זולת, וכמדו' שהאחרונים החמירו גם בסיבה זולת דאסור לעמד ולקרא, ומיהו הכא דמינכרא מילתא שמא מודו דל"ש, וכ"ת דאף אי יאסר הא לא הוי אלא איסורא דרבנן, הא בורכא דמ"מ לא יקרא בפעל ובודאי שנפטר וז"פ. ויל"ע בזה' אם שמע דהויא דרבנן וצ"ע בגדר העוסק במצוה דרבנן פטור מן המצוה דאורייתא ול"ע. וצ"ע בעוסק בפסוקי דזמרה לשיטות אחרות וכן בתחנונים שלאחר התפילה ונר' דבאחר התפילה ודאי דלא מיפטר ובברכות ק"ש תליא בדלעיל ובפסוקי דזמרה הא הוה מדינא רק אשרי ותו לא דהרי מדלג ומיהו אין ראי' ודו"ק לעצם ענין פסוקי דזמרה הוה דינא דגמרא לענין ישיבה המוזכר בירו' וכמו שכתבו בזה האחרונים. - מצות ק"ש ודאי דאמרין שם העוסק וכו' אף כי לענין לימוד גדרה אחר, ודו"ק ול"ע.

19 החזו"א נקט לכא' בפשיטות דחצי עבד חצי בן חורין חייב בק"ש, והנידון הוא רק אם יוצא בעצמו או שצריך לצאת מאחר. והנה במנ"ח מצוה ת"כ בקומץ המנחה הביא דעת הירושלמי דחצי עבד חצי ב"ח פטור מק"ש, וכתב שם דלדעת הבבלי חייב בק"ש, יעוי' ש. (וע"ש שהקשה המנ"ח אמאי צריך קרא לפטור עבד מק"ש תיפול דהוי מ"ע שהזמן גרמא, ואמר הגרד"ל שליט"א ד"ל נפ"מ בחציו עבד וחציו ב"ח דא"י לצאת בעצמו וכמשנת"ל במנ"ח מ"מ מטעמא דהזמן גרמא אינו אלא אנוס שא"י חצי צד ב"ח לקרוא כיון דלא אתי צד עבדות ומפיק לי' (ולחגר"א גם שומע כעונה א"א דל"מ בק"ש, ויש חולקים) וכיון שאי"ז פטור אלא אנוס ה"ה מחויב להוציא עצמו מאונסו אם יכול וכגון לשלם לאדון שיסחרנו כדי שיוכל לקיים מצות ק"ש (ולחוציא בזה עד חומש כדן כל מ"ע) משא"כ לטעמא דיצא זה שיש לו שתי אדונים הרי"ז פטור מהמצוה ואינו מחויב להשתדל ולחייב עצמו בה).

20 ועיי' בחזו"א דלמ"ד צריך להשמיע לאזניו, נראה דצריך לשמוע מפי אחר דאז הוי קריאה שלמה ושמיעה בתערוכות, אבל כששומע מפי עצמו הוי הקריאה בתערוכות והוא שמע קריאה קטועה ולא יצא, [לכאורה ז"א דל"א דא"צ שמיעת אוזן של בר חיובא, אלא שמיעת האוזן מתקנת הדיבור, ולתקנת זו מהני גם שמיעת אוזן של חצי העבדות, ואפשר שא"צ אלא קול הראוי לשמיעה וצ"ע בסוגיא, אמנם א"כ מה אכפת לן בחרש, ומה לי ראוי לשמיעת אזנו ומה לי ראוי לאוזן חבירו].

21 ובמצוות של אכילה שעבדים פטורים כגון אכילת פסח, יעוי' בחזו"א אהע"ז סי' קמ"ז סק"ה בד"ה ל"ח א' דחציו עבד חציו בן חורין אינו חייב על אכילת תרומה משום חצי צד בן חורין באכילת כזית, ורק אם יאכל ב' זיתים יהי' חייב, והעירו דלפ"ז חצי עבד חצי בן חורין צריך לאכול ב' כזיתים כדי לצאת ידי מצה כיון דכל כזית שאוכל מתחלק חציו לבן חורין וחציו לחצי צד עבדות שלו. וכן לענין חיוב ברכהמ"ז יהי' צריך לאכול ב' כזיתים.

22 יעוי' באבני נזר א"ח ח"ב סי' תמ"ב דכ"כ דחציו עבד יוצא בעצמו בכל המצוות, וכתב שם שזהו דלא כהאבני מילואים בסי' מ"ד סק"ג. ואם קראה מתנמם יצא חוץ מבפסוק ראשון דבעי כוונה.

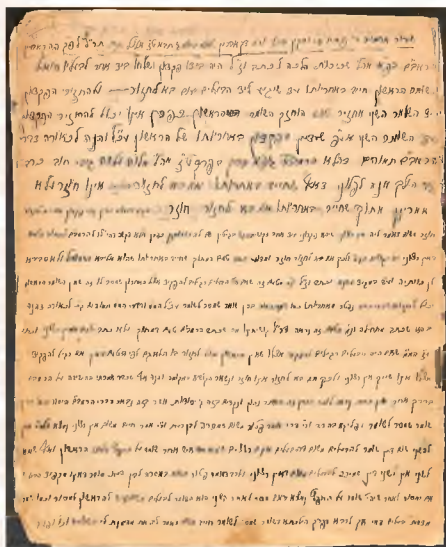
24 לכא' לאו דוקא בק"ש קאמר דבעי כוונה לעיכובא ול"ש בחלום כוונה דהוי כמתעסק, אלא ה"ה שאר ברכות בחלום לאו כלום הוא וחוזר ומברך דלא חשיב אמירה כה"ג. ומסתברא דגרע נמי מהרהור ולא מהני אף למ"ד הרהור כדיבור דמי.

25 וכתב החו"ב בברכות דמסתברא לקולא, [והוא ממש"כ הכל בו [והועתק שם ברמ"א] שנהגו כל ישראל שאין אוכלין ושותין ואין מדברין אחר ק"ש שאומרים על מטות כו', אע"ג דס"ל דהמפיל קודם ק"ש, נראה דס"ל דהמפיל היא ברכה על מנהגו של עולם ואינה ברכה על השינה כמברך על אוכלין או מצוה, דא"כ מה שייך מנהג הרי פשיטא דאסור להפסיק בין ברכה למעשה, וגם ראוי שהפסק יחייב לחזור ולברך, וכבר הזכיר כן הא"ר בטעם דלא חיישינן שמא לא ירדם, ואף שהברכה בלשון יחיד על עיני ועל עפעפי, מ"מ על מנהגו של עולם בכללותו היא, ואינה מתיחסת על שינה של לילה זו, ובבהגר"א סימן תל"ב כתב דגם אם לא ישן אין ברכת המפיל לבטלה, ומיהו מהא דמדמה לה לברכה על ביעור חמץ משמע שזו ברכה על השינה, וצ"ע, וכן הרמ"א סמך השתיקה על קרא דודומו סלה כמ"ש הכ"ב, ומבואר דלאו מדין הפסק בין הברכה למעשה, דהא גם הרמ"א ס"ל דק"ש בתור המפיל, ובמ"ב שם סק"ד משמע דנקט דהמפיל כברכה על השינה, ובאמת דגם מעיקר הדבר דלכו"ע אומרים פסוקי דרחמי אחר המפיל נמי משמע שאין זו ברכה על השינה, דאם זו ברכה על השינה הי' ראוי להקדים פסוקי דשמירה קודם הברכה, דאף אם אינם הפסק מ"מ אין לקבוע כן לכתחלה], אבל בשם מרן זללה"ה שמענו שלא להפסיק, וצ"ע.

ההגדה

מראות מדרן רשכבה"ג רבנו אהרן יהודה ליב שטינמן זצוק"ל | גליון מס. 19

שמונה שנה לכטידת ראש ישיבת קוברין הג"ר נסח פרוסקין זצ"ל י"א חשון ת"ש – תש"פ

מצור"ב צילום כת"י רבנו משיעורי רבו הגאון ר' פסח פרוסקין זצ"ל

שבמקום מאה בחורים יהיה להם ארבעים, הסוף היה שרובם לא באו חזרה, ובמקום מאה נשארו להם 25 בערך. אני קבלתי מכתב לחזור אך כזה היה המצב, נשארת בבדיסק בסוף החורף. [גם אז התחילו השיעורים של הגר"י בקדשים, ודובר שרבו יכנס לשם].

שמונה שנה לחטיבת קוברין

היה רגיל רבנו לספר, שבישיבת קוברין היה הקפדה גדולה על הזמנים, ומי שאיחר עד ישתבח לא הקפידו כ"כ, אבל מי שהגיע אחרי ישתבח היה נרשם לו איחור, ובסוף השבוע תלו פתק מי איחר הכי הרבה פעמים באותו שבוע [התבטא שהיה שם משגיח חשוב ה"ה הגר"ר יוסף ליב נענידיק].

עוד מספר רבנו, שהוא היה כבן ט"ז כשלמד שם, ורוב הבחורים היו בני כ' מבוטרים ממנו בכמה שנים. ביניהם הזכיר את הגר"ר ישראל פרקובסקי ראש ישיבת בית התלמוד. [צדיק כתמר יפרח עמ' תט]

וכשהאמרי משה נפטר במהלך החורף תרצ"א, הרשה המשגיח לרבנו ליסוע ללוויה, כיון שנסע עם בחורים מבוטרים שהם ישמרו עליו.

מכתב הבכיה נפתחו שיעורי חבמה

הגר"ר פסח היה במשך תקופה משגיח ביישיבה של הגר"ר איסר זלמן, ובתחילת דרכו הוא לא היה כל כך ח"ח גדול. ומספרים שפעם בכה מאוד על יד הארון קודש, מדוע הוא לא זוכה להבין את התורה, ומאז נפתח ראשו וזכה עד למאור.

וסיפר רבנו, ליל שבת אחד זכיתי לאכול על שולחנו בביתו שהזמין אותי להתארח שם, אך פלא הוא בעיני כי בדרך כלל הזמין הגר"ר פסח רק את הבחורים המבוטרים. (מפי נכדו הגר"ר זצוקובסקי)

בישיבת קוברין

בשנת תרצ"א הביא הגר"ר פסח בחורים מחסידות ויוניץ ליישיבה, הם התגוררו בחוק מהמקום שלנו [לא ידעתי אז שישנה כזו חסידות].

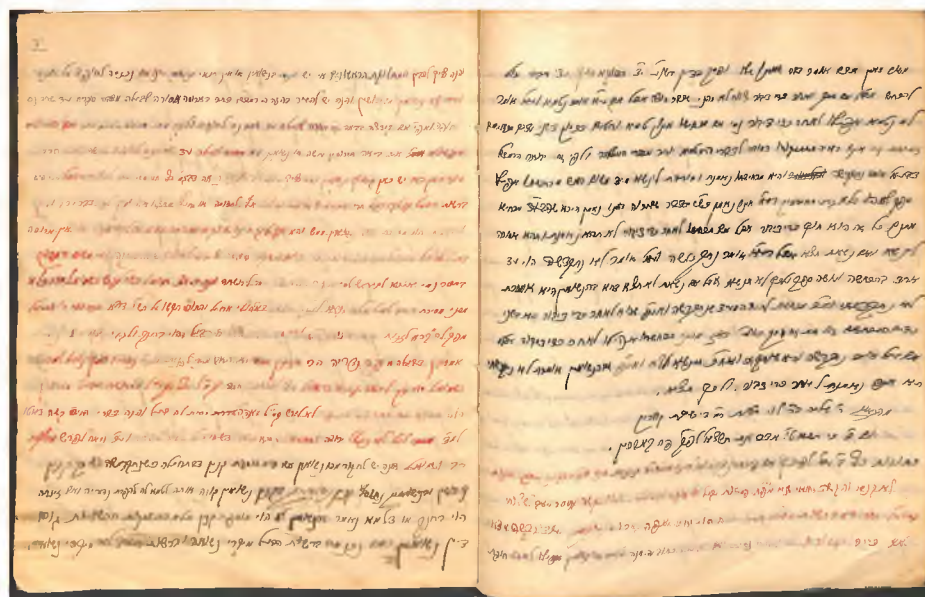
אחרי זה הישיבה הייתה בקשיים גדולים, ותושבי העיר טענו שהם התחייבו להחזיק רק את הבחורים מהעיר. ביישיבה שם היו בערך מאה בחורים, והם החליטו שכיון שאין לו כסף, סוגרים את הישיבה, ומי שיקבל מכתב לחזור יכול לחזור. והם חשבו

רבי פסח פרוסקין נולד בשנת תרל"ט לאביו רבי פסח [שנפטר סמוך ללידתו]. הרבין תורה בשקלאב ובאמצעסלב. משנת תרפ"ד כיהן כרב בקוברין והקים שם את ישיבתו. נלב"ע י"א חשון ת"ש. שיעוריו נתפרסמו בספר 'שיעורי רבי פסח'.

רבנו למד בקוברין מאלול ת"צ עד פסח תרצ"א וסיפר כמה ענינים על ראש הישיבה, והישיבה והעיירה דקוברין וגדוליה וצדיקיה שהגר"ר פסח היה ג'נ' מבית קוברין. הבאנו כאן מאשר הגיע לידנו. [יש"כ ל'ר' שלמה זלמן עורך הספר 'אמרות משה' לאדמו"ר רבי משה מקוברין על עזרתו בזה].

בגנזי רבנו נמצאת מחברת שיעורים שכתב ממה ששמע מהגר"ר פסח, ובעיקר מחתנו הגר"ר שלמה מטות שהיה ר"מ ביישיבה. [מצור"ב צילומים מהמחברת] ושמענו מראשוני התלמידים של רבנו בארץ הקודש, שבתקופה ההיא, היה מזכיר בשיעורים דברים ששמע מרביתו דקוברין.

צילום כת"י רבנו משיעורי רבו הגאון ר' שלמה מטות זצ"ל

חבר הדר של הג"ד ראובן יוסף

רבנו למד בתקופה שהג"ד ראובן יוסף גרשנביץ למד שם, וישנו בחדר אחד. בערך בשעה 10 בלילה היו הולכים לישון שם...

וסיפר רבנו: הוא אף פעם לא דיבר איתי, אף פעם לא דיברנו!! לא חדשות לא כלום... הוא היה מתמיד גדול, וכך אף פעם לא דיברנו, חשבתי שהוא לא מכיר אותי כלל, וכשנפגשנו בארץ ישראל התברר לי שהוא זכר אותי היטב. הייתה מנורה קטנה ועל ידה היה פרוזדור קטן, אולי 2 מטר או 3, ושם נכנסנו לישון והיה 3 מיטות. ונכנס תיכף לחדר לישון, היו בחדר שלושה מיטות, הוא, אני, ועוד אחד שלישי.

הבית אברהם מסלונים

האדמו"ר רבי אברהם וינברג הבית אברהם מסלונים, הגיע שבת אחת לבקר בקוברין ורבנו היה שם, ושמוע שהבית אברהם גיגש שם לאחד, וצעק עליו: 'מתי כבר תחזור בתשובה'.

פולחן ובוקע

שמעתי מהמלמד שלי בבדיסק שהיה מוקני חסידי קוברין ווארט מהאדמו"ר רבי משה מקוברין עה"פ (ההלים קמא ו-יז): 'שמיטו בידי סלע שפטיהם ושמינו אמרי כי נעמו. כמו פלח ובקע בארץ נפזרו עצמינו לפי שאול'. וביאר, שדוד המלך אומר, אתם רוצים לשמוע רק דברים נעימים וטובים (ושמינו אמרי כי

נעמו) אבל לא זו הדרך, אלא זה צריך להיות עמוק בלב, פולחן ובוקע בארץ [וראה בס' אמרות משה עמ' קעב שהובא בנוסח אחר קצת].

יצאו לקראתנו עם נדות

עוד סיפר על האדמו"ר רבי משה מקוברין שהיה 'צדיק גדול, שאומרים כי כאשר האדמו"ר מקוברין בא לעיירת וולוז'ין יצאו עם נדות לקראתו לקבל את פניו, כך כיבדו אותו, כך שמעתי.

[ונבדך אנג ציין רבנו שבבדיסק היו כל מיני שטיבלאך, של חסידים, אבל אנדוסילע שטיבל היה של קוברין, שהיו שם איזה 100 בעלי בתים בערך, והיה שם אחד שקראו לו נתן וכינו אותו נתקא. הוא היה המוהל של בדיסק].

ימי הגשמים

שאל מל זמנך לפני ה' הישן

אם שאל טל ומטר לפני ה' בחשוון?

הורה רבנו והג"ח קניבסקי שיש לחזור. [א"ה והגרש"ז ס"ל שלא יחזור ראה הליכות שלמה תפלה עמוד ק"ו]

אכן נשאלו מה דינו של אדם המבקש בימים אלו ותן טל ומטר? בברכת "שמע קולנו. השיבו הג"ח קניבסקי לא יחזור וגם אדם שיקלל את חברו בתפילה, בברכת שמע קולנו לא יחזור.

באותה לשון כמעט השיבו רבנו והסביר דבריו, שרק מי שהזכיר גשם בברכת השנים צריך לחזור, כי זו קללה, אבל מי שמבקש גשם בברכת שמע קולנו הרי הוא כמו בני נינו, שהיו צדיקים גשם בימות החמה. באופן פרטי הוא רוצה גשם, זה צורכו אף שזו קללה וזה לא טוב לא צריך לחזור. אכן, גם מי שיקלל קללות אחרות בברכת שמע קולנו לא חוזר... (נד לשולחן שבת - נח תשע"ח)

פ"א כשחזר רבנו מתפילין ותיקין, וירד גשם שוטף אמר אחד המלים בטרנוני איך מסתדרים יעם הגשם הזה, ואמר לו רבנו הרי בקשת את זה לפני כמה דקות, התפלל ותן טל ומטר לברכה, ואיך כבר אתה מתלונן על מה שבקשת.

סח בן רבינו, הג"ש שליט"א:

לפני שנים רבות (כמדומה שנת תש"מ) ביקש ממני הג"מ גריינמן שליט"א, ללמוד עם אחד מבניו. אותו בחור למד אז בשיבה לצעידים פונביץ', וסיפר לי כי אידע בשיבה שבחור עבר בימות החמה לפני התיבה, וטעה ואמר משיב הרוח ומוריד הגשם, אך מיד תוך כדי דיבור תיקן עצמו ואמר מוריד הטל, והמשיך בתפילה. והתפלל שם גם הג"מ גריינמן (שהיה תקופה שהיה מתפלל שם שחרית) ואחוז באמצע שמו"ע, ולא יכל לדבר אבל סימן עם היד שהחזן צריך לחזור, כי סבר שזה כמו שיאמר שתי הדברים 'משיב הרוח ומוריד הגשם מוריד הטל ושתי השבחים אמת אך מ"מ עכשיו אין זה הזמן לומר את זה ואין זה שווה כלום. אבל אבי זללה"ה סבר שלא יחזור אלא ימשיך.

ואחרי זה היה נדון בענין, שהג"מ סבר שצריך לחזור שוב חזרת הש"ץ, ודיבר על זה עם אחיו הג"ח זצ"ל ועם הגאון רבי יהודה בויאר שליט"א והגאון רבי יחזקאל ברטלד זצ"ל ועוד ת"ח, אבל אבי טען שכיון שזה תוכ"ד א"צ לחזור (ואותו בחור שלמדתי איתו אף כתב על זה חוברת של צדדי הספק ומה שאמר בזה התלמידי חכמים).

ובזמנו כשאבי זצוק"ל דיבר איתי על זה הוא הסביר לי שתוך כדי דיבור מוחק את מה שאמר קודם, ואני זוכר גם את הדוגמא שהוא אמר לי, למשל אם בעל קורא יטעה בקריאת התורה ובמקום ויאמר ה' אל

תמונה נדירה - רבנו בימות הגשמים עם מטריה.

משה, יקרא 'ויאמר ה' אל יעקב ומיד יתקן עצמו 'משה', האם זה נחשב שקרא 'ויאמר ה' אל יעקב משה? בודאי שלא! הוא טעה, ואחרי זה תיקן עצמו וזה בסדר גמור. זה היה פשוט לו. (ועי' בזה בשו"ע ק"ד ד' ובמשנ"ב ובה"ל). [א"ה וראה הליכות שלמה תפלה עמוד ק"ב דעת הגרש"ז א שאין מועיל התיקון וראה שבט הלוי ח"ו סימן ט"ז]

וה"ה הג"מ גריינמן שליט"א בספר אמרי יוסף עמ"ס ברכות עמ' פד כ"ט א' טעה ולא הזכיר גבורות גשמים בתחת המתים כל יש לדון טעה בימות החמה ואמר מוריד הגשם וחזר ואמר בתוך אותה ברכה מוריד הטל מכלכל חיים וכו' וממשיך התפלה האם יצא או שצריך לחזור ולכאורה ה' נ"ל דכיון שלא חזר לתחת הברכה או עכ"פ לרב להושיע לא מיקרי כחזרה ממה שאמר מקודם שיהא ניכר בזה תיקון ולא מהני מה שמנהגנו לומר מוריד הטל בימות החמה. והוי עובדא בד"ז בש"ץ ונחלקו אח"כ כמה ת"ח בדבר דיש שסברו דזה תיקון מכיון שימות הגשמים אין אומרים מוריד הטל ובימות החמה אומרים אותו בא"י הרי ניכר התיקון ויש שטען דתוכ"ד צריך להועיל לחזרה אף לתוספת הפוסלת [וצ"ב בד"ז] אלא ש"ל דכיון דא"צ כלל לומר מוריד הטל אולי לא מידי בחזרה ולכאורה רהיטת הדברים בכ"י סימן קיד שדקדק מדברי הטור יעו"ש כהר"א ש כהר"א ש ושכ"נ דעת הרמב"ם וכ"פ הרמ"א שאם הזכיר גשם וטל נמי חוזר משמע דאף למנהג ספרד שאומרים מוריד הטל בימות החמה מ"מ חוזר ולא חילקו בין אם הקדים גשם לטל או איפכא וה"ט דזה לא מיקרי חוזר לראש הברכה ואנן חוזר בעינין, ויש מי שרצה לחלק דכשאמר בתורת חזרה ותיקון שאני וצ"ב בזה גם התיקון לחזור לרב להושיע שכתב הח"א דנ"ל דסגי בכך עי' פמ"ג שלא תיקנו לעשות כך ואף שחוזר לומר השם כשחוזר לראש, ולא כתב לענין דיעבד איבדא דהמ"ב העתיק להלכה לדברי הח"א וע"ע בחזר"א אור"ח סימן י"ח ס"ק י"ב וצריך לעיין אם יש רא' משם ועי' ר"ן ריש תענית ד"ה ירושלמי והנה ותן ברכה דמהני לתיקון עי' בה"ל סימן קי"ז ד"ה אם שאל בודאי עדיף טפי שנראה יותר כתיקון מאשר במוריד הטל ועי' בה"ל סימן קיד ד"ה וחזר דלדעת הג"א חוזר לראש ועי' ג"א לענין תיקון לאחר כדי דיבור ודוק ולמעשה צ"ב.

יערב נא שיחי

מאמרי אגדה על התורה ומועדי השנה
משולבים בעובדות מגדולי ישראל

אוצר הספרים

הבמה לסקירת ספרים ומחבריהם

קדוש וברוך

מסכת חיי ופעלו של
הגה"צ רבי רפאל ברוך טולידאנו זצוק"ל

מחבר: הרה"ג רבי צבי יוסף הלוי גינויער שליט"א

יערב נא שיחי עליך, כי נפשי תערוג אליך.

אין צורך להאריך בשבח המגיע לכתבים אודות יצירת ההוד תוכה רצוף אהבה, של הרה"ג רבי צבי יוסף הלוי בן הגאון רבי שלמה חיים גינויער שליט"א כבר איתמחי גברא ביצירת "יערב נא שיחי" ח"א ונתקבלו דבריו בחיבה יתירה, ועתה הניף ידו שנית להעביר דברים הנשמעים ע"י הכתב, ולהעלותם ע"ג ספר, ליזכות את הרבים במעם אוצר המנוצר.

פתחנו את הספר בפרשת השבוע פרשת 'לך לך', המאמר הראשון בענין מצות הכנסת אורחים כמו שאיתא במדרש שאברהם אבינו הכיר את הקב"ה בעולם ע"י הכנסת אורחים.

בתו"ד מצאנו גם גילוי מפעים, על סגולה שהיה מרן ראש הישיבה רבינו הגרא"ל שטיינמן זצוקללה"ה מציע לחולים במחלה הנוראה – לדקדק במצוות הכנסת אורחים, שזה מועיל לעורר רחמים עליו, וסיפר סיפור נורא ששמע לפני המלחמה באחת מן העיירות, בדרך כלל כל יהודי היה מחזר אחר אורח לשבת, אך הייתה משפחה אחת שאע"פ שהיה לה בית גדול עם הרבה חדרים, מכל מקום לא היו מכניסים אורחים בביתם אלא היו נותנים לאורח כסף שילך ללון באכסניה. ולבסוף כל הילדים של אותה משפחה ירדו מן הדרך רח"ל. עוד משלל האוצרות המובאים בפרשת לך לך בענין הכנסת אורחים, אנו מוצאים – מה היה כתוב על דלתו של המהרש"א. גודל הכנסת האורחים של מרן החפץ חיים זיע"א, המעם שמרן הסמיפלער רץ באישון לילה, ולמי שילם הגה"צ רבי שלום שכדון זצ"ל בכדי שיסעוד אצלו, כשלסיכום הענין פורש המחבר אופני קיום מצות הכנסת אורחים בזמנינו.

הספר 'יערב נא שיחי' – מעומר בהסכמות מרבינו רשכבה"ג מרן ראש הישיבה הגרא"ל שטיינמן זצוקללה"ה, ויבלחט"א מרן רבינו ראש הישיבה הגרי"ג אידלשטיין שליט"א מרן גאון ישראל רבינו חיים קנייבסקי שליט"א והגאון הגדול רבי ברוך דב פוברסקי שליט"א, וכן מאביו הגה"צ רבי שלמה חיים גינויער שליט"א משגיח ישיבת מאור התלמוד – רחובות.

אין ספק כי כל דורש ה' ימצא בו את שאהבה נפשו, ויערב שיחו עליו, למצא דברי חפץ ערכים וערכים בטוב טעם ודעת, ומסודרים על סדר פרשיות התורה.

להשיג: אצל משפ' גינויער רח' חשב סופר (השלשה) 4 בני ברק

050-4129203

או אצל משפ' גינויער רח' נחמיה 1 בני ברק

קדוש וברוך – מסכת חיי ופעלו של
הגה"צ רבי רפאל ברוך טולידאנו זצוק"ל

אנשי בשורה אנו עם צאת הספר רב הכמות והאיכות 'קדוש וברוך' לתולדות חיי ופעלו הברוך של מנהיג יהדות מרוקו הגאון החסיד רבי רפאל ברוך טולידאנו זצוק"ל זיע"א – הגאב"ד דמקאנס ובעל 'קיצור שלחן ערוך' ומחבר הפיוט הנודע 'אשורר שירה לכבוד התורה'.

חלפו כחמשים שנה מהסתלקות לגנוי מרומים של אותו צדיק וחסיד, המאור הגדול לממשלת התורה והיראה, רועה נאמן לעמו ולעדתו, ממקימי עולה של תורה במרוקו ובארץ ישראל, אשר שמו שגור לברכה ונזכר בסילודין בפי כל צבור היראים לכל עדותיו, ועדיין עקבותיו לא נודעו, לא זכינו עד עתה לספר המקבץ את מסכת חיי רבי הפעלים. כרם בימים אלו נתבשרנו אודות היצירה המונומנטלית מפעולת צדיק לחיים – קורות חיי ומורשתו לדורות.

ספר זה הוא גם סיפורה של תקופה סוערת ורבת תהפוכות של יהודי מרוקו, הרקע לסיפור זה מאפיין בתים רבים ברחוב היהודי במרוקו של אותם הימים, בתים המלאים מסורת מפוארת של חכמי ספרד, ומאידך האוירה הכללית של התרבות הצרפתית מנשבת ברחובות, כשאלהים מתלויים כמה תנועות ששמו להם למטרה לשנות את אורח חייהם של צעירי הצאן ביניהם תנועת כ"ח ופעילי עליית הנוער, אשר הוא הגבר ראה עני ואור כגבר חלציו להשיב מלחמה שיערה, להפר עצתם, ולכונן את עולם התורה הספרדי להשיב העטרה ליושנה. ה"קדוש וברוך" מעניק לקורא את הרושם המלא של מי שהיה ועודנו עמוד האש אשר לפני המחנה, כ"א פרקים של חיים רוויי הוד שכולם שוים לטובה, החל משחר טל ילדותו בין חומות ה'מלאח' בירושלים דמרוקו, והמשך בתקופת רבנותו, בהנהגת הדור, יצירת ספריו ההלכתיים, וכלה בערוך ימיו בארץ הקודש ובמורשתו המבורכת לדורות.

כותב יצירה מופלאה זו, גינו הרה"ג רבי רפאל ברוך טולידאנו שליט"א, אשר מרח ויגע ברוב עמל וכשרון לאסוף כעמיר גורנה, באומנות מופלאה, בליקוט של שנים, נדבך על גבי נדבך, שיחות וראיונות עם עשרות אישים, ובראשם בני משפחה, מרביצי תורה וראשי עדות עם קודש, כך הצליח לשחזר נימה לנימה ולהציל מאות רבות של סיפורים מהימנים אשר עלולים היו לצלול לתהום הנשיה. את מלאכת הקודש ליוו כמה מטובי הסופרים שהשכילו לתאר בפנינו בידי אמן ביוגרפיה מקיפה בשפה ברורה עד שזכו להגיש תמונה מקפת של אותו צדיק וקדוש.

לא נמנע עצמנו מלציין את הודו ויפיו והדרו של ספר זה, קנקן חדש ומפואר בכריכה נאה ומתודרת, עם מאות תמונות, חלקם נדירות ביותר הנחשפות לראשונה זה עתה.

פרק נכבד הקובע ברכה לעצמו על 'זרעו לברכה' של הגאב"ד דמקנס, אותה משפחה מהמפורסמות מאות שנים, מסורת מפוארת של רבנים ידועי שם, סלתה ושמנה של צפון אפריקה, זכתה והצמיחה בדורות הבאים, מרביצי תורה לעדרים שהקימו גלקסיה זוהרת של מוסדות תורה כותל המזרח של עולם התורה שמכה פועלם העמידו לגיונות של תלמידי חכמים.

להשיג בחנויות הספרים. לפרטים: 054-8437722

שש משזר

יצירה מופלאה השוזרת כל ענייני הפרשה
לרעיון מרכזי אחד.

אוצר הספרים

הבמה לסקירת ספרים ומחבריהם

הספדו של חכם

דברי נהי וקינה שנאמרו על הגאון האדיר
רבי יחזקאל ברטלר זצוקללה"ה

שש משזר – דרך מופלאה בהבנת פרשיות התורה
הרה"ג רבי שמואל דזאלאשינסקי שליט"א
להתענג על הבנת הפרשה

נקודת המוצא היא שפרשיות התורה מחולקות כפרשיות כי
אכן כל הכתוב בפרשה שייך זה לזה, לא בכדי כוללת הפרשה
כל מה שכלול בה, ישנם פרשיות בהם הקשר ברור נקודת
הפתיחה ונקודת הסוף נקשרים בקשר כל ינותק עם נקודת
האמצע, וכל הפרשה הינה רעיון אחד הנגלה לעין חלומד.
אך אין זה סוד כי ישנם פרשיות בהם מסתפקים אנו בהבנת
ווארט פה ווארט שם, רעיון שמסותר עם רש"י אחד אך לא
לגמרי עולה בקנה עם רש"י אחר, רעיון שמבוסס על אחד
משיטות הראשונים או חלקם.

הספר שש משזר – מגלה לפנינו עולם מופלא של שזירת אמן,
בה יצר המחבר שליט"א יצירת פאר ופלא, אשר כל הרואה
ישתומם מיופי הדברים, מעומקם, והתמונה הנחירה העולה
מבטרי הספר, תמונה אשר מעמידה כל פרשה עם מסריה
באופן חד, תמונה אשר נותנת הבנה לפרטים שבדרך ה'וארט'
והחידוש אינם מתפרשים דיים, ובגישה זו נהפכים לפעמים
לחלקים מרכזים וצירים אשר עליהם יסוב לב העניין.

ניתן להתרשם מגודל האור הנשפך מספר זה, וגודל התגלית
שמגלה המחבר שליט"א בדרך לימוד פרשיות התורה,
מההסכמות המופלאות הנצבות בראש הספר מהגאון רבי
ישראל מאיר וויס שליט"א ראש ישיבת נחלת הלויים בחיפה,
אשר כותב בין הדברים כי יש בספר מלבד עצם הנאת הלימוד
מלימוד התורה בהבנה, גם מדריך לרוצים לעמוד על השקפת
עולם מתוך זיו התורה. הגאון הצדיק רבי אורי וויסבולום
שליט"א מאריך בדבריו בשלל ביטויי התפעלות על עומק
האיכות ורוחב הידיעות אשר המחבר שליט"א פורש בכתיבת
הספר. והגאון רבי יוסף יחיאל הלוי במברגר שליט"א רב
קהילת החרדים בחיפה וחבר בד"ץ שארית ישראל אשר מגדיר
את המחבר מחשובי הלומדים שזכה לחבר חיבור גדול באיכות
וכמות.

ברכותינו למחבר שליט"א שיזכה ויפוצו מעיינותיו חוצה, וירבה
עוד כהנה וכהנה חיילים לתורה ויראה בישראל, ויתקבלו דבריו
בבי מדרשא בחיבה.

להשיג בחנויות הספרים המובחרות

וכן אצל המחבר רח' מימון 9א חיפה 0779120911

brachadz@gmail.com

הספדו של חכם דברי מספד נהי וקינה שנאמרו אחר האסף
הגאון רבי רפאל אביגדור יחזקאל ברטלר זצוקללה"ה
ע"י גדולי מרביצי התורה ותלמידי החכמים.

הגאון רבי רפאל אביגדור יחזקאל ברטלר זצוקללה"ה נולד
בקולומאיה אשר בפולין לאביו הרב עזריאל ברטלר ואמו
מרת מינדל בת הרב יצחק פרנקל זצ"ל מצאצאי הנודע
ביהודה. לאחר שניצלו מצפורני הנאצים עלו הוא ואמו
לארץ ישראל כשהוא בגיל שמונה שנים בלבד, בארץ
ישראל נכנסם ללמוד בבית אבות של מרן הגרי"ש כהנמן
זצוק"ל מפוניבו, מרן הרב מפוניבו' שעמד על טיבו הביאו
לפני מרן החזו"א זיע"א שעד למהרה פרס עליו כנפי רוחו
והפך לאביו הרוחני.

הגאון זצוק"ל נודע בתפיסתו החדה והבהירה, ויכולת
ניתוח מדהימים יחד עם כח זכרוננו הבהיר, כשהוא דולה
ומשקה לדורות הבאים מתורת רבו הגדול רבן של ישראל
מרנא בעל החזון איש זיע"א.

הגאון זצוק"ל הסתלק לבית עולמו, שעיקר לבו ועולמו
חתומים מרוב הציבור אשר אף שהגיע שמו אליהם מעטים
היו שהכירוהו היטב ללמוד מדרכיו והנהגותיו בקודש, זאת
משום הליכתו בצדי דרכים וענוותנות, ושקיעותו וספונתו
בעולמו הפנימי.

וכשנסתלק עמדו גדולי מרביצי התורה ותלמידי החכמים
שבדור וביכו על האובדן הגדול, והם שהכירוהו וידעו את
לבו פרשו בהספדם עולם שלם של עבודת ה' שלא פסקה
מאז היותו לאיש עד עת השיב נשמתו ליוצרה, רצף של
שנים שכולו רצוף אהבה, ותוכו כתם פז הראוי להעלות על
נס למען ידעו דורות הבאים וילמדו מקצת מדרכיו
המופלאים.

מה נכבד היום, וכמה טובה כפולה ומכופלת לחבר תלמידיו
שנתעוררו לעלות על הכתב חלק גדול ממילי דהספידא
בהספדו של חכם, לחלקם ביעקב ולהפיצם בישראל, למען
יעמדו לאות ומופת לדורות המתחדשים.

תלמידיו הגאון זצוק"ל שבים ומבקשים מהציבור הק' לספק
לידם הספדים שלא באו בספר הזה, למען יכולו להדפיסם
בהמשך, ויהיה רב זכותם מגודל התועלת שתצמח
מהלימוד מדרכיו המופלאים, של איש הפלא שריד לדור
דעה הגאון רבי חצקל זצוקללה"ה

להשיג בחנויות הספרים המובחרות.